

ISSN 2587-4365

E-ISSN 2587-4373

DOI 10.5281/zenodo.15553106

Nr. 1 (381) 2025

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică

LAW AND LIFE

Scientific-practical publication

ЗАКОН И ЖИЗНЬ

Научно-практическое издание

Revista este indexată în:

Central and
Eastern
European Online
Library

Chișinău • 2025

Se editează din ianuarie 1991

Tipul B

DECIZIA

Consiliului de conducere al ANACEC nr. 7 din 06 martie 2025

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Asociația Judecătorilor din Republica Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași)

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Redactor-șef: prof. univ., dr. **Radion Cojocaru**

Redactor-șef adjunct: conf. univ., dr. **Vitalie Ionașcu**

din străinătate:

prof. univ., dr. **C. Voicu** (București, România); prof. univ., dr. **Gh. Popa** (București, România); prof. univ., dr. **G.-M. Țical** (Constanța, România); prof. univ., dr. **C. Peța** (Constanța, România); prof. univ., dr. **N.-E. Hegheș** (București, România); prof. univ., dr. **W. Plywaczewski** (Olsztyn, Polonia); conf. univ., dr. **E. Krzysztofik** (Lublin, Polonia); conf. univ., dr. **T. Kurylo** (Szczecin, Polonia); conf. univ., dr. **C. Andruș** (București, România); dr. **M. David** (Constanța, România); conf. univ., dr. **G.-A. Nicula** (Galați, România); dr. **M.-G. Stoian** (București, România); prof. univ., dr. **O. Krișevici** (Kiev, Ucraina); conf. univ., dr. **A. Politova** (Mariupol, Ucraina).

din Republica Moldova:

prof. univ., dr. **Iu. Larii**; prof. univ., dr. hab. **V. Cușnir**; conf. univ., dr. hab. **D. Ostavciuc**; conf. univ., dr. hab. **S. Cornea**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Costachi**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Gladchi**; conf. univ., dr. hab. **B. Glavan**; prof. univ., dr. hab. **S. Brînză**; prof. univ., dr. **V. Bujor**; prof. univ., dr. **V. Stati**; prof. univ., dr. **Șt. Belecciu**; prof. univ., dr. **T. Osoianu**; prof. univ., dr. **Al. Marîț**; prof. univ., dr. **V. Ursu**; prof. univ., dr. **M. Gherman**; conf. univ., dr. **Iu. Odagiu**; conf. univ., dr. **I. Erhan**; conf. univ., dr. **Ig. Trofimov**; conf. univ., dr. **C. Rusnac**; conf. univ., dr. **V. Rusu**; conf. univ., dr. **V. Chirița**; conf. univ., dr. **M. Pavlencu**; conf. univ., dr. **Gr. Ardelean**; conf. univ., dr. **A. Nastas**; conf. univ., dr. **V. Jitariuc**; conf. univ., dr. **I. Odínokaia**; conf. univ., dr. **S. Pilat**; dr. **I. Slisarenco**.

Secretar științific:

drd. **Ig. Soroceanu**

COLEGIUL TEHNIC DE REDACȚIE

Ruslan Condrat, redactor-șef tehnic

Iulian Bogatu, redactor

Nicolae Jantîc, redactor

Angela Pareniuc, traducător

Ala Antoniuc, specialist principal

Adresa redacției:

str. Gh. Asachi nr. 21, mun. Chișinău, MD - 2009, Republica Moldova

tel.: 022-234 132 (contabilitate)

© Legea și Viața

pagina web: <https://academy.police.md/reviste/legea-si-viata>

CONDIȚII DE PUBLICARE

Materialele destinate publicării se transmit de către autori numai pe suport electronic, la adresa de e-mail ruslan.condrat@mai.gov.md, cu completarea obligatorie a declarației autorului.

Odată cu înaintarea lucrării autorul/autorii trebuie să indice următoarele date:

- ✓ prenumele (complet) și numele;
- ✓ afilierea instituțională, ROR-ul Index al instituției de cercetare (Research Organization Registry) și denumirea funcției deținute;
- ✓ emailul autorului și al instituției sau organizației de cercetare și numărul de telefon (mobil sau fix).
- ✓ fotografia/fotografiile autorului/autorilor în format jpg. sau tiff.
- ✓ este obligatorie indicarea CZU pentru fiecare articol.

Abstractul și cuvinte-cheie. Lucrarea științifică trebuie să fie însoțită de un abstract (în limbile română și engleză), cuprinzând 1500-2000 de caractere și de cel puțin cinci cuvinte-cheie (în limbile română și engleză). Abstractul trebuie să cuprindă identificarea subiectului tratat, obiectivele urmărite de autor, rezultatele cercetării și implicațiile teoretico-practice ale studiului.

Conținutul lucrării va include în mod obligatoriu următoarele elemente structurale:

1. **Introducere.** Se recomandă ca introducerea lucrării să exprime subiectul și obiectul de cercetare, actualitatea, motivarea cercetării, gradul de cercetare a subiectului în doctrină, tendințe și premisele cercetării etc. La sfârșitul introducerii este obligatorie formularea ipotezei de cercetare.
2. **Metode și materiale aplicate.** Obligatoriu se vor descrie succint metodele de cercetare și materialele utilizate la elaborarea studiului prin raportare directă la subiectul cercetat (date și cercetări empirice, practică judiciară, interviuri, studii de caz etc.).
3. **Lista abrevierilor.**
4. **Discuții și rezultate obținute.** Formează conținutul de bază al lucrării. Se recomandă divizarea în paragrafe, eventual subparagrafe, a prezentărilor (spre exemplu: 4.1. Elemente de drept penal comparat; 4.2. Elemente de drept penal național; 4.3. Elemente de practică judiciară etc.). Se încurajează prezentarea separată a Discuțiilor de Rezultatele obținute.
5. **Concluzii.**
6. **Referințe bibliografice.**

Model de referințe bibliografice:

- Criminal justice (public order) act, 1994. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1994/act/2/enacted/en/html> (accesat la data de 17.11.2024).
- Theft Act (Northern Ireland), 1969. <https://www.legislation.gov.uk/apni/1969/16/contents> (accesat la data de 17.11.2024).
- Kopecký Kamil. Online blackmail of Czech children focused on so-called "sextortion" (analysis of culprit and victim behaviors). *Telematics and informatics*, vol. 34, nr. 1, 2017. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0736585316300090> (accesat la data de 17.10.2024).
- Larceny Act 1916. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1916/50/enacted> (accesat la data de 17.11.2024).
- Chen Yehudai. Informational Blackmail: Survived by Technicality. În: *MARQUETTE LAW REVIEW*, Issue 4, Summer 2009, Volum 92, p. 780-827. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1916/50/enacted> (accesat la data de 17.10.2024).
- Code pénal de la République Française. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section> (accesat la data de 18.10.2024).

- Code pénal version consolidée applicable ou 08.03.2024. <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/penal/20240308> (accesat la data de 18.10.2024).
- Código Penal versão à data de 24.11.21. <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/1995-34437675> (accesat la data de 21.10.2024).
- Codul penal al României din 17 iulie 2009. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635> (accesat la data de 18.10.2024).
- Herinean D. Relația dintre șantaj și alte infracțiuni. În: PENALMENTE / RELEVANT, nr. 1 / 2018. <https://www.revista.penalmente.ro/wp-content/uploads/2018/09/Herinean-blackmail-and-extorsion.pdf> (accesat la data de 20.10.2024).
- Dongoroz V., Kahane S., Oncea I. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român, Vol. III, Partea specială, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971.
- Cod penal român din 1936. Text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 65 din 18 martie 1936. <https://lege5.ro/App/Document/heztqnzu/codul-penal-din-1936> (accesat la data de 18.11.2024).
- Cod penal român din 1864. Text republicat în Monitorul Oficial, Partea I din 22 octombrie 1912. <https://lege5.ro/App/Document/g42tamju/codul-penal-din-1864> (accesat la data de 18.11.2024).
- Larii Iu. Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului, Studiu monografic, Chișinău, 2004.
- Crijanovschi S., Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2012.
- Bornarenco M., Plămădeală Gh. Unele observații referitoare la accepțiunile conceptului „șantaj” în Codul penal. În: Juridice Moldova. <https://juridicemoldova.md/7341/unele-observatii-referitoare-la-acceptiunile-conceptului-santaj-in-codul-penal.html>
- Borodac A., Manual de drept penal. Partea specială (pentru învățământul universitar), Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2004.
- Decizia CSJ a RM din 2.11.2021, dosar nr. 1ra-1411/2021. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19801 (accesat la data de 10.09.2024).
- Decizia CSJ a RM din 27.03.2023, dosar nr. 1ra-1575/2022 1-19026408-01-1ra-18112022. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23068 (accesat la data de 10.09.2024).
- Decizia CSJ a RM din 14.03.2024, dosar nr. 1 ra-1876/2023 1-22187683-01-1ra-14122023. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=24577 (accesat la data de 10.09.2024).
- Încheierea CSJ a RM cu privire la inadmisibilitatea recursului din 11.12.2024, dosarul nr. 1ra-273/2023. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25490 (accesat la data de 10.09.2024).
- Deciza CSJ a RM din 20.12.2021, dosar nr. 1ra-1825/2021 1-18030835-01-1ra-17082021. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20306 (accesat la data de 10.09.2024).

Pentru recenziile care urmează să fie publicate la rubrica „Recomandări editoriale” nu este obligatorie structurarea sus-menționată.

Mod de redactare:

format A4;

margini: sus – 2 cm; jos – 2 cm; stânga – 2,5 cm; dreapta – 2 cm;

hârtie interlinie – 1,15;

font Times New Roman;

titlul – corp 14, **numele autorului și afilierea** – corp 12, **textul** – corp 12.

tabelele: se încadrează în text, se numerotează în dreapta sus, iar titlul se scrie în stânga sus;

figurile: vor fi încadrate în text și vor fi numerotate;

ilustrațiile vor fi în format **jpg.** sau **tiff.** cu următoarele caracteristici: 300 dpi și minim 1 MB;

formulele și ecuațiile: inserate în text vor fi numerotate în dreapta paginii;

citatele: se indică în subsolul paginii.

[Model citat]

Stătescu C. Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale, București: Editura Didactică și Pedagogică, 2020. 234 p.

Семенов В.В. Философия: итог тысячелетий. Философская психология. Москва: Эврика, 2000. 64 с.

[Model citat lucrare cu mai mult de trei autori]

Stan N. ș.a. Tratat de criminalistică. București: Ed. Timpul, 2004. 282 p.

[Model citat contribuție într-o lucrare]

Kuglay I. „Procedura de cameră preliminară. Soluțiile”. În: M. Udriș (coord.), Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, ediția a 2-a, București: Ed. C.H. Beck, 2004, p. 1422-1423.

[Model citat articol]

Adăscăliței M. Tăierea ilegală a vegetației forestiere. În: Revista de Drept, nr. 9, 2018, p. 17-22.

[Model citat articol în lucrări științifice]

Rurac M. Insolvabilitatea fictivă. În: Culegere de lucrări științifice a Universității de Stat din Moldova, 2001, vol. 9, p. 95-99.

[Model citat articol în materialele simpoziunilor]

Babuc V. ș.a. Cercetări și realizări în tehnica criminalistică. În: Realizări, programe, perspective. Tezele conf. jubiliare internaționale. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 1995, p. 152-157.

[Alte surse]

Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. Nr. 259-XV din 15 iulie 2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr.125-129 (1479-1483).

[Model websites]

Mihai R. Relații de muncă în contextul prevenirii riscului de îmbolnăvire cu coronavirus (COVID-19), disponibil pe www.juridice.ro, accesat la 13 martie 2020.

Articolele propuse spre publicare vor fi supuse unui proces de evaluare de tip peer-review, efectuată de către doi referenți independenți.

Evaluarea are în vedere, îndeosebi, valoarea științifică a materialelor propuse spre publicare, aspectele de noutate doctrinară, documentarea și informarea bibliografică a autorilor, interesul publicistic al articolelor, respectarea cerințelor tehnice de redactare și stilul publicistic al autorilor etc.

Articolele acceptate de redacție intră în procesul de tehnoredactare și tipărire cu o lună înaintea publicării.

Redacția recomandă autorilor ca dimensiunile materialelor transmise spre publicare să se încadreze în limitele a **40.000-80.000** de semne (fără spațiu).

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Privitor la materialele care se publică, redacția își rezervă următoarele drepturi:

- să le redacteze în conformitate cu regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața”;
- să le publice și în ediția electronică a revistei.

Redacția revistei „Legea și Viața” nu-și asumă nicio răspundere pentru nerespectarea reglementărilor înscrise în legislația privind drepturile de autor. În caz de plagiat – parțial sau integral – întreaga răspundere, atât juridică (penală, contravențională, civilă), cât și deontologică, revine în exclusivitate autorului. De asemenea, opinia autorilor nu exprimă opinia redacției în ceea ce ține de abordarea subiectelor de referință.

Precizăm că regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața” care trebuie avute în vedere la redactarea materialelor trimise redacției de către autori, precum și procesul de evaluare a acestora sunt disponibile în pagina web: www.academy.police.md

SUMAR:

STUDII ȘI COMENTARII

Dinu OSTAVCIUC, Bogdan Cătălin PĂUN**Instrumente juridice și operaționale internaționale privind investigarea infracțiunii de spălare a banilor***International legal and operational instruments on the investigation of money laundering.....*

9

George ȚICAL, Radion COJOCARU**Fraudulent bankruptcy: Causes and Solutions to Overcome This Situation***Bancruta frauduloasă: cauze și soluții pentru a depăși această situație.....*

32

Tetyana KURYLO, Oleksandr TURCHAK, Evghenia GUGULAN**Comparative analysis regarding peculiarities of inheritance of property and personal non-property copyrights of Ukraine and UE countries***Analiza comparativă cu privire la particularitățile moștenirii proprietății**și drepturile de autor personale non-proprietate ale Ucrainei și țărilor UE.....*

47

Petru GLAVAN, Andrei PĂDURE, Anatolii BONDAREV**Prejudecățile actualilor și viitorilor medici asociate violenței domestice***The preconceptions of current and future doctors related to domestic violence.....*

64

Svetlana CEBOTARI, Valeriu LUNGU**Segmentul transnistrean al frontierei Republicii Moldova - vulnerabilitate a statului***The Transnistrean segment of the border of the Republic of Moldova**- vulnerability of the state.....*

80

Boris GLAVAN, Alexandru CICALA**Reflecții asupra conceptului de activitate specială de investigații: analiza art. 1****din Legea nr. 59/2012***Reflections on the concept of special investigative activity: analysis of article 1**of law no. 59/2012.....*

102

Sofia PILAT, Olga SULTAN**Conceptul și esența managementului ca parte inerentă a activității de urmărire penală***The concept and essence of management as an inherent part of criminal prosecution**activity.....*

114

Artiom PILAT**The role of the head of the criminal prosecution body in the criminal prosecution activity organizing***Rolul conducătorului organului de urmărire penală în organizarea activității**de urmărire penală.....*

130

TÂNĂRUL CERCETĂTOR**Oxana CIUDIN**

Unele particularități tactice ale efectuării experimentului în procesul penal

*Certain tactical considerations in the conduct of judicial experiment within criminal proceedings.....*144**Luminita DIACONU**

Ecological control act: legislative frameworks for environmental impact mitigation in modern conservation policy

*Actul controlului ecologic: cadrul legislativ pentru atenuarea impactului asupra mediului in politica de conservare modernă.....*157**Mihaela PASCAL**

Considerații asupra răspunderii patrimoniale a anumitor subiecți în domeniul gestionării deșeurilor

*Considerations on the property liability of certain subjects in the field of waste management.....*172**Alina NITREAN**

Criminalistica nucleară: inovație și cooperare globală

*Nuclear forensics: innovation and global cooperation.....*192**Svetlana LEONTIEVA**

Considerații asupra aplicării mecanismului de excludere a probelor în cadrul examinării cauzei penale de către instanța de judecată

*Considerations on the application of the exclusionary mechanism in the examination of criminal cases by the court.....*211**Artur FEGHIU**

Terorismul ecologic – unele amenințări privind societatea și mediul înconjurător

*Ecological terrorism – some threats to society and the environment.....*225**RECENZII****Radion COJOCARU**

Crime și abuzuri comise de militarii armatei ruse în Țara Românească, Moldova și Basarabia în prima jumătate a secolului XIX

*Crimes and abuses committed by russian army military in Romania, Moldova and Bassarabia in the first half of the 19th century (autori/ authors: Simion CARP, Liliana CREANGĂ).....*240**Radion COJOCARU**

Tratat de Criminalistică. Partea a II-a. Tactică Criminalistică

*Treatise on Forensic Science, Part II, Forensic Tactics (autori/ authors: Jitariuc Vitalie, Rusu Vitalie).....*242

STUDII ȘI COMENTARII

CZU: 343.37

DOI 10.5281/zenodo.15525529

Dinu OSTAVCIUC*
ostavciuc@mail.ru

Bogdan Cătălin PĂUN**
avocatbogdanpaun@yahoo.com

INSTRUMENTE JURIDICE ȘI OPERAȚIONALE INTERNAȚIONALE PRIVIND INVESTIGAREA INFRAȚIUNII DE SPĂLARE A BANILOR

Adnotare: Articolul este dedicat analizei instrumentelor juridice și operaționale internaționale privind investigarea infracțiunii de spălare a banilor, având ca obiectiv evidențierea impactului acestor metode asupra cooperării transnaționale și eficienței mecanismelor de combatere a criminalității financiare. Autorii examinează atât cadrul normativ internațional, cât și structurile instituționale implicate, oferind o perspectivă detaliată asupra modalităților de identificare și sancționare a fluxurilor financiare ilicite.

Pe lângă identificarea și descrierea mecanismelor juridice esențiale – de la tratatele bilaterale și convențiile internaționale, până la inițiativele structurilor europene și globale –, articolul abordează dificultățile întâmpinate la aplicarea acestor norme. Printre principalele probleme

* Conferențiar universitar, doctor habilitat în drept, rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0001-5317-3296; e-mail: ostavciuc@mail.ru

** Doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0009-0008-1763-3951; e-mail: avocatbogdanpaun@yahoo.com; avocat, Baroul Prahova, România

identificate se numără fragmentarea legislativă, diferențele de aplicare a reglementărilor la nivel statal, lipsa unui schimb operativ de informații și utilizarea jurisdicțiilor permissive pentru disimularea provenienței fondurilor.

Autorii propun soluții orientate spre consolidarea colaborării internaționale, crearea unor mecanisme uniforme de reglementare, digitalizarea și automatizarea procesului de detectare a tranzacțiilor suspecte și aplicarea unor sancțiuni mai eficiente împotriva entităților financiare care facilitează astfel de infracțiuni. În acest sens, se subliniază necesitatea perfecționării continue a standardelor internaționale, implementării tehnologiilor avansate și sporirii transparenței financiare, elemente esențiale pentru un răspuns eficient la provocările emergente în domeniul combaterii spălării banilor.

Cuvinte-cheie: spălarea banilor, criminalistică, cooperare internațională, instrumente juridice, investigare transnațională, prevenire, reglementare financiară, Europol, FATF.

INTERNATIONAL LEGAL AND OPERATIONAL INSTRUMENTS ON THE INVESTIGATION OF MONEY LAUNDERING

Annotation: The article is dedicated to the analysis of international legal and operational instruments regarding the investigation of money laundering, with the objective of highlighting their impact on transnational cooperation and the efficiency of mechanisms to combat financial crime. The authors examine both the international regulatory framework and the institutional structures involved, providing a detailed perspective on the ways to identify and sanction illicit financial flows.

In addition to identifying and describing the essential legal mechanisms – from bilateral treaties and international conventions to initiatives of European and global structures, the article also addresses the difficulties encountered in applying these norms. Among the main problems identified are legislative fragmentation, differences in the application of regulations at the state level, the lack of an operational exchange of information and the use of permissive jurisdictions to conceal the origin of funds.

The authors propose solutions aimed at strengthening international collaboration, creating uniform regulatory mechanisms, digitizing and automating the process of detecting suspicious transactions, and applying more effective sanctions against financial entities that facilitate such crimes. In this regard, the need for continued harmonization of international standards, implementation of advanced technologies and increased financial transparency is emphasized, essential elements for an effective response to emerging challenges in the field of money laundering combating.

Keywords: money laundering, forensics, international cooperation, legal instruments, transnational investigation, prevention, financial regulation, Europol, FATF.

1. INTRODUCERE

În contextul globalizării economice și al progresului tehnologic, fenomenul spălării banilor a cunoscut o evoluție semnificativă, adaptându-se constant la noile realități juridice și financiare. Expansiunea piețelor financiare internaționale, dezvoltarea tehnologiilor digitale și diversificarea metodelor de transfer de fonduri au facilitat activitățile infracționale, punând la încercare capacitatea statelor de a preveni și combate utilizarea ilicită a sistemului financiar. În fața acestor provocări, comunitatea internațională a implementat un cadru normativ și operațional complex, menit să asigure o reacție rapidă și coordonată împotriva spălării banilor.

Combaterea acestui fenomen presupune atât adoptarea unor standarde juridice riguroase, cât și consolidarea mecanismelor de cooperare internațională, având în vedere natura transnațională a acestor infracțiuni. Reglementările internaționale, convențiile

multilaterale și inițiativele organizațiilor supranaționale joacă un rol esențial în facilitarea schimbului de informații, în identificarea fluxurilor financiare suspecte și în sancționarea entităților implicate. În acest context, dezvoltarea unor instrumente eficiente pentru monitorizarea și investigarea tranzacțiilor ilicite a devenit o necesitate imperativă.

Totuși, în ciuda progreselor semnificative, aplicarea acestor măsuri se confruntă cu o serie de dificultăți, printre care fragmentarea legislațiilor naționale, lipsa unei coordonări uniforme între state și utilizarea unor jurisdicții permissive pentru ascunderea provenienței fondurilor. Astfel, este esențială o abordare integrată care să combine armonizarea normelor juridice cu implementarea unor tehnologii avansate și consolidarea parteneriatelor internaționale.

Articolul de față explorează instrumente juridice și operaționale dezvoltate la nivel internațional pentru investigarea spălării banilor, analizând impactul acestor mecanisme asupra eficienței investigațiilor și a prevenirii criminalității economice. În acest scop, sunt examinate atât cadrul normativ existent, cât și provocările asociate aplicării acestuia, oferind o perspectivă asupra direcțiilor viitoare de optimizare a mecanismelor de combatere a spălării banilor la nivel global.

Scopul acestei cercetări este de a analiza influența reglementărilor internaționale asupra investigării criminalistice a spălării banilor, evidențiind necesitatea unui cadru eficient de cooperare transfrontalieră. Studiul examinează modul în care instrumentele juridice și operaționale contribuie la detectarea și sancționarea fluxurilor financiare ilicite, precum și dificultățile de aplicare a acestora. Se evaluează impactul măsurilor adoptate la nivel global, identificând provocările existente în schimbul de informații și mecanismele investigative utilizate. Totodată, sunt propuse soluții pentru armonizarea cadrului normativ și consolidarea strategiilor de combatere a criminalității economico-financiare.

2. METODOLOGIE

Pentru realizarea acestei cercetări, s-a utilizat o metodologie integrată, bazată pe un cadru teoretic, normativ și empiric, esențial pentru analiza eficienței mecanismelor internaționale de investigare a spălării banilor. Metoda analizei comparative a permis evaluarea reglementărilor internaționale și a modelelor investigative, evidențiind progresele și discrepanțele existente. Metoda logică și cea deductivă au facilitat identificarea relațiilor cauzale dintre strategiile legislative și eficiența investigațiilor. Analiza sistemică a studiat interacțiunile dintre normele juridice, instituțiile implicate și tehnicile investigative aplicate. Cercetarea documentară a inclus analiza tratatelor internaționale, legislației europene și rapoartelor instituțiilor specializate, precum Europol, Grupul de Acțiune Financiară Internațională (FATF) și Rețeaua Egmont. Studiul de caz a contribuit la identificarea tipologiilor infracționale și a dificultăților ce țin de investigarea fluxurilor financiare suspecte.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE

Combaterea spălării banilor constituie o prioritate la nivel global, având implicații semnificative asupra stabilității economico-financiare internaționale. În mod justificat, Edward H. Jurith sublinia că „spălarea banilor compromite integritatea instituțiilor financiare și joacă un rol esențial în funcționarea organizațiilor criminale și teroriste”¹. Această

¹ Edward H. Jurith, 2002. «International Cooperation in the Fight Against Money Laundering». Journal of Financial Crime, Emerald Group Publishing Limited, vol. 9(3), 01 Mar 2002, pages 212-216. ISSN: 13590790. DOI: 10.1108/eb026019.

realitate evidențiază necesitatea unor mecanisme riguroase de supraveghere și reglementare, menite să prevină infiltrarea fondurilor ilicite în economia legală. În acest context, întărirea cooperării internaționale și adoptarea unor politici eficiente de control financiar devin instrumente extrem de importante pentru combaterea spălării de bani.

Pe măsură ce metodele de spălare a banilor au evoluat, implicând tehnologii avansate și rețele financiare descentralizate, cadrul juridic internațional a fost consolidat prin adoptarea unor instrumente legislative menite să reglementeze schimbul de informații și asistența juridică reciprocă în materie penală. Încă de la începutul anilor 2000, unii autori subliniau în mod justificat că „una dintre provocările majore ale viitorului va fi consolidarea conformității internaționale cu acordurile multilaterale și sprijinirea statelor vulnerabile la spălarea banilor în vederea dezvoltării unor instituții eficiente de reglementare și aplicare a legii”². Această afirmație rămâne relevantă și în prezent, întrucât criminalitatea financiară continuă să evolueze, impunând măsuri din ce în ce mai complexe pentru a preveni și combate acest fenomen.

Sușținem pe deplin opinia lui Joseph Myers, care afirma că „doar o cooperare internațională susținută și viguroasă poate ține sub control spălătorii de bani”³. Această realitate este evidentă, având în vedere că autoritățile naționale de aplicare a legii și instituțiile responsabile de prevenirea și combaterea spălării banilor nu pot monitoriza în totalitate activitățile infracționale de acest tip. Adesea, ceea ce societatea cunoaște despre aceste infracțiuni este doar o mică parte din ceea ce autoritățile au reușit să descopere, iar amploarea reală a fenomenului rămâne necunoscută. „Deși niciun efort nu va putea vreodată eradica spălarea banilor sau elimina criminalitatea, cooperarea internațională poate atenua asemenea efecte corozive asupra societății, afacerilor și guvernării”⁴, sublinia același autor. Prin urmare, comunicarea și colaborarea între state sunt esențiale pentru a supraveghea transferurile financiare suspecte, a implementa măsuri de control eficiente și a preveni utilizarea sistemelor bancare în scopuri ilicite.

Un reper fundamental cu privire la cooperarea internațională este Convenția Europeană privind asistența juridică reciprocă în materie penală⁵, care oferă un cadru juridic clar pentru colaborarea între statele membre ale Consiliului Europei în domeniul justiției penale. Aceasta reglementează procedurile prin care statele își pot furniza reciproc informații esențiale în privința investigării infracțiunilor financiare, inclusiv spălarea banilor, facilitând obținerea probelor și executarea măsurilor de confiscare a activelor provenite din activități ilicite. La nivel global, Rezoluția Adunării Generale a ONU 45/117

² Edward H. Jurith, 2002. «International Cooperation in the Fight Against Money Laundering». Journal of Financial Crime, Emerald Group Publishing Limited, vol. 9(3), 01 Mar 2002, pages 212-216. ISSN: 13590790. DOI: 10.1108/eb026019.

³ Joseph Myers. Acting Deputy Assistant Secretary, Enforcement Policy, U.S. Department of the Treasury, International Standards and Cooperation in the Fight Against Money Laundering, Economic Perspectives – An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Vol. 6, No. 2, mai 2001, p. 9, pp. 9-10.

⁴ Joseph Myers. Acting Deputy Assistant Secretary, Enforcement Policy, U.S. Department of the Treasury, International Standards and Cooperation in the Fight Against Money Laundering, Economic Perspectives – An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Vol. 6, No. 2, mai 2001, p. 9, pp. 9-10.

⁵ Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1332-XIII din 26.09.1997. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 14, pag. 71.

din 1990⁶, alături de Tratatul-tip privind asistența juridică în materie penală⁷, stabilește principii esențiale în ceea ce ține de schimbul de informații și colaborarea transnațională în domeniul investigării veniturilor infracționale.

Inițial, măsurile de combatere a spălării banilor au fost dezvoltate în contextul luptei împotriva contrabandei cu droguri, având ca punct de referință Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefianți și substanțe psihotrope⁸. Acest instrument internațional introduce reglementări privind confiscarea și sechestrarea bunurilor obținute prin activități infracționale, recunoscând necesitatea unei coordonări internaționale pentru a preveni utilizarea sistemelor financiare în scopuri ilicite. În continuarea acestui efort, Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii⁹, adoptată în 1990, oferă un cadru juridic detaliat pentru identificarea și blocarea activelor ilicite. Un aspect esențial al acestei convenții este prevederea conform căreia secretul bancar nu poate fi invocat ca justificare pentru refuzul cooperării internaționale¹⁰.

Combaterea spălării banilor este, de asemenea, strâns legată de măsurile de prevenire a corupției și a finanțării terorismului. Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția¹¹ introduce mecanisme suplimentare de cooperare judiciară, impunând statelor semnatare obligația de a furniza informații despre veniturile ilicite și de a elimina restricțiile care ar putea împiedica anchetele financiare. De asemenea, Convenția internațională privind suprimarea terorismului¹² impune măsuri stricte de monitorizare a tranzacțiilor financiare, blocarea conturilor bancare suspecte și sancționarea instituțiilor financiare care facilitează operațiuni ilegale. Evoluția cadrului juridic internațional reflectă necesitatea unor măsuri din ce în ce mai stricte de combatere a acestui fenomen. Dacă inițial convențiile internaționale aveau în vedere în principal combaterea traficului de

⁶ Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 45/117 din 14.12.1990. Disponibilă: https://www.unodc.org/pdf/model_treaty_mutual_assistance_criminal_matters.pdf [accesată: 27.08.2023].

⁷ Tratatul-tip al Națiunilor Unite privind asistența juridică în materie penală, adoptat de către Adunarea Generală a ONU la 14.12.1990. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 45/117 din 14.12.1990. Disponibil: www.unodc.org/.../model_treaty_mutual_assistance_criminal_matters.pdf [accesată: 27.08.2023].

⁸ Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefianți și substanțe psihotrope nr. 215 din 20.12.1988. În vigoare pentru Republica Moldova din 16 mai 1995. Publicat: 30.12.1999 în Tratatul Internațional Nr. 8 art. 215.

⁹ Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii din 08.11.1990. Disponibilă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/36227> [accesată: 11.04.2023].

¹⁰ Despre eforturile concentrate ale guvernelor și prioritatea aplicării celor două convenții (Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefianți și substanțe psihotrope și Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii) în lupta împotriva spălării banilor a se vedea: Scott David, Money Laundering and International Efforts to Fight It, Public Policy for the Private sector, The World Bank, nr. 48, May 1995. Disponibilă: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/900151468762300572/pdf/16907-Replacement-file-048SCOTT.pdf> [accesată: 28.05.2023].

¹¹ Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția. Strasbourg, 27 ianuarie 1999. Semnată de Republica Moldova la 24 iunie 1999, Ratificată la 14.01.2004, Intrată în vigoare la 01.05.2004. Disponibilă: https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_penala_privind_coruptia_.pdf [accesată: 18.06.2024].

¹² Convenția internațională privind suprimarea terorismului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York la 9 decembrie 1999. Ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.1241-XV din 18.07.2002. În vigoare pentru Republica Moldova din 9 noiembrie 2002. Publicată în ediția oficială „Tratatul internațional”, 2006, volumul 35, pag. 269. Disponibilă: https://antiteror.sis.md/sites/default/files/document/attachments/conventia_internationala_privind_suprimarea_finantarii_terorismului_din_09.12.1999.pdf [accesată: 24.06.2024].

droguri și confiscarea bunurilor provenite din activități infracționale, cu timpul acestea au fost extinse pentru a acoperi și alte forme de criminalitate financiară, precum corupția și finanțarea terorismului. Un exemplu relevant este art. 37 al Convenției Consiliului Europei cu privire la spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii, care permite aderarea și a statelor non-membre ale Consiliului Europei, transformând acest instrument într-un cadru de referință pentru cooperarea globală.

Ulterior, în anul 2005, a fost adoptată Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului¹³. Prin aderarea la Convenție, Republica Moldova a consolidat cadrul juridic în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, aliniindu-se la cerințele internaționale și implementând măsuri eficiente pentru detectarea și sancționarea acestor infracțiuni. Această ratificare a stabilit un mecanism clar de cooperare interinstituțională, definind atribuțiile fiecărei autorități în funcție de etapa procesuală, astfel încât notificarea actelor judiciare și a celor recepționate de autoritățile naționale să fie gestionată corespunzător. În acest sens, Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor intervine înainte de inițierea urmăririi penale, Procuratura Generală este responsabilă de coordonarea măsurilor în faza de urmărire penală, iar Ministerul Justiției asigură supravegherea notificărilor în timpul procesului și în etapa de executare a hotărârilor judecătorești. În vederea aplicării și supravegherii eficiente a acestor măsuri, Centrul Național Anticorupție, Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor, Ministerul Justiției și Procuratura Generală au fost desemnate drept autorități centrale competente. Aceste instituții sunt responsabile de facilitarea schimbului de informații, investigarea fluxurilor financiare suspecte și asigurarea colaborării cu partenerii internaționali în vederea combaterii fenomenului de spălare a banilor¹⁴. Prin consolidarea acestui sistem de cooperare, Republica Moldova își intensifică eforturile în combaterea spălării banilor și își adaptează politica națională la standardele internaționale stabilite de organisme precum Grupul de Acțiune Financiară Internațională și Consiliul Europei. Această aliniere contribuie nu doar la îmbunătățirea cadrului normativ intern, ci și la eficientizarea măsurilor de prevenire și combatere a criminalității respective, oferind un mecanism solid pentru identificarea, investigarea și sancționarea acestor infracțiuni.

Un element esențial al procesului de aliniere la standardele internaționale îl reprezintă conformitatea cu normele stabilite de Grupul de Acțiune Financiară Internațională¹⁵, organism interguvernamental de referință în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului. FATF, înființat în 1989 în cadrul Summit-ului G7 de la Paris, are rolul de a elabora politici și de a monitoriza implementarea acestora, contribuind astfel la menținerea integrității sistemului financiar global. Într-o lume în care metodele de spălare a banilor evoluează rapid, reglementările adoptate de acest organism sunt esențiale pentru a asigura un răspuns coordonat al statelor în fața acestor amenințări.

¹³ Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 165 din 13.07.2007. Publicat: 10.08.2007 în Monitorul Oficial Nr. 117-126 art. 532.

¹⁴ A se vedea: Legea nr. 165 din 13.07.2007 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005. Publicat: 10.08.2007 în Monitorul Oficial Nr. 117-126 art. 532.

¹⁵ <https://www.fatf-gafi.org/> [accesată: 14.03.2024].

FATF nu se limitează doar la formularea unor principii generale, ci a dezvoltat și un set detaliat de 40 de recomandări, considerate standarde internaționale pentru prevenirea și combaterea spălării banilor, finanțării terorismului și proliferării armelor de distrugere în masă. Prin aceste recomandări, FATF a introdus standarde uniforme pentru toate statele participante, contribuind la armonizarea legislațiilor și a măsurilor de combatere a spălării banilor la nivel global. „Stabilirea acestor standarde a însemnat că toate guvernele participante s-au angajat să avanseze în aceeași direcție și în același ritm, o condiție necesară pentru succes”¹⁶.

„Principalul organism internațional angajat cu eforturi continue și cuprinzătoare atât pentru definirea politicilor, cât și pentru promovarea adoptării măsurilor de combatere a spălării banilor este Financial Action Task Force (FATF). (...) include reprezentanți din țări membre OECD, Hong Kong, Singapore, Consiliul de Cooperare al Golfului și Comisia Europeană”¹⁷.

Printre cele mai relevante recomandări ale FATF se numără: aplicarea unei abordări bazate pe risc în privința prevenirii spălării banilor, pentru a permite statelor să își concentreze resursele acolo unde riscurile sunt mai mari; introducerea unor cerințe stricte cu privire la verificarea identității clienților, prevenind astfel utilizarea structurilor anonime pentru tranzacții ilicite; reglementarea trasabilității transferurilor de fonduri și combaterea utilizării sistemelor financiare în scopuri frauduloase; crearea unor unități de informații financiare (FIU) în fiecare stat pentru analiza și raportarea tranzacțiilor suspecte; cooperarea internațională și implementarea convențiilor ONU pentru combaterea spălării banilor¹⁸.

Aplicarea acestor standarde în mod eficient necesită o planificare strategică și o organizare riguroasă a cooperării între state. De-a lungul timpului, mai mulți autori au subliniat importanța colaborării cu FATF¹⁹, evidențiind faptul că adoptarea acestor reglementări nu este suficientă fără o implementare coerentă și eficientă la nivel național.

Un aspect fundamental al standardelor FATF îl reprezintă principiile privind cooperarea internațională în ceea ce privește combaterea spălării banilor. „Standardele Grupului de Acțiune Financiară (FATF) includ principii pentru cooperarea internațională în materie de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Recomandările FATF 36-40 se concentrează pe conformitatea tehnică, cadrul juridic și instituțional al țărilor membre și implementarea eficientă a Indicatorului de Rezultat 2 privind cooperarea internațională”²⁰. Aceste prevederi sunt esențiale pentru asigurarea unui cadru legal so-

¹⁶ Joseph Myers. Acting Deputy Assistant Secretary, Enforcement Policy, U.S. Department of the Treasury, International Standards and Cooperation in the Fight Against Money Laundering, Economic Perspectives – An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Vol. 6, No. 2, mai 2001, p. 9, pp. 9-10.

¹⁷ Scott David. Money Laundering and International Efforts to Fight It, Public Policy for the Private sector, The World Bank, nr. 48, May 1995. Disponibilă: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/900151468762300572/pdf/16907-Placement-file-048SCOTT.pdf> [accesată: 28.05.2023].

¹⁸ A se vedea: <https://www.fatf-gafi.org/> [accesată: 14.03.2024].

¹⁹ Yasaka Noriaki (2017). «Knowledge management in international cooperation for anti-money laundering», Journal of Money Laundering Control, Vol. 20 No. 1, pp. 27-34. <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2015-0040>. ISSN: 1368-5201.

²⁰ Kao Kathleen, Laborde Jean-Paul, Riordan Paul, Brauders Dermot, Hyung Keun Yoon, Miguel Angel Garcia, and Nedko Krumov. International Cooperation in Combating the Financing of Terrorism, Chapter 6 from Countering the Financing of Terrorism: Good Practices to Enhance Effectiveness, 12 May 2023, p. 155, pp. 153-177. Disponibil: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400204654/CH006.xml> [accesată: 12.04.2024].

lid, care să permită schimbul operativ de informații între state, facilitând investigarea și sancționarea infracțiunilor respective.

„Cel ce spală banii ar putea începe prin a trimite fonduri în format electronic dintr-o țară în alta, apoi să-i repartizeze în investiții ce presupun opțiuni financiare avansate sau pe piețe de peste mări, să-i deplaseze constant pentru a se sustrage de la depistare, sperând de fiecare dată să exploateze lacune sau discrepanțe în legislație și întârzieri de cooperare judiciară sau polițienească”²¹.

Deși FATF furnizează un set de reguli recunoscute la nivel internațional, eficacitatea acestora depinde în mod direct de capacitatea fiecărui stat de a le transpune în legislația națională și de a implementa mecanisme eficiente de monitorizare. Diferențele legislative dintre jurisdicții creează lacune exploatate de rețele infracționale, făcând ca armonizarea reglementărilor să fie o condiție esențială pentru protejarea integrității sistemului financiar global. Nu este suficientă doar adoptarea recomandărilor FATF, fiind necesară și instituirea unor mecanisme eficiente de supraveghere și sancționare a statelor care nu respectă aceste standarde. În acest context, Republica Moldova a demonstrat angajamentul său față de eforturile internaționale prin adoptarea Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, consolidând astfel cadrul său normativ și facilitând colaborarea internațională în domeniul combaterii spălării banilor.

Pe bună dreptate, în contextul alinierii legislative, Alberto Chong și Florencio López-de-Silanes susțin că „armonizarea legislației este esențială pentru evitarea lacunelor juridice care permit infractorilor să exploateze discrepanțele dintre jurisdicții”²². Această realitate devine evidentă în contextul în care statele care nu dispun de reglementări unitare sau care întârzie implementarea standardelor internaționale devin puncte vulnerabile în sistemul global de combatere a spălării banilor. Astfel, lipsa unui cadru uniform poate duce la fragmentarea eforturilor de prevenire și la dificultăți ce țin de identificarea și sancționarea fluxurilor financiare suspecte. În acest sens, cooperarea internațională joacă un rol crucial în asigurarea unui răspuns eficient împotriva spălării banilor și a finanțării terorismului.

Un alt mecanism de cooperare este „Grupul Eurasiatic pentru Combaterea Spălării Banilor și Finanțării Terorismului (EAG)”. Acest mecanism este un organism regional de tip FATF, creat în 2004 și actualmente membru asociat al FATF. EAG a fost înființat pentru statele din regiunea Eurasiei care nu erau incluse în alte grupuri regionale de tip FATF și joacă un rol important în reducerea amenințării terorismului internațional, asigurând transparența, fiabilitatea și securitatea sistemelor financiare naționale, precum și integrarea acestora în infrastructura internațională de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Crearea grupului a coincis cu lansarea unor inițiative de dezvoltare a unor sisteme eficiente de prevenire a spălării banilor în regiune. Inițiativa de înființare a EAG a fost anunțată pentru prima dată de Federația Rusă în cadrul reuniunii plenare a FATF din octombrie 2003. În februarie 2004, problema a fost discutată la o reuniune internațională privind cooperarea statelor membre CSI în combaterea spălării banilor și finanțării te-

²¹ Manual on Countering Money Laundering and the Financing of Terrorism, Asian Development Bank January 2003, p. 11, 525 p. Disponibilă: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/27932/counter-ing-money-laundering.pdf> [accesată: 19.02.2024].

²² Alberto Chong și Florencio López-de-Silanes. În: Money Laundering and Its Regulation. Datele de catalogare în publicație furnizate de Banca Interamericană de Dezvoltare, Inter-American Development Bank and University of Amsterdam and NBER, Biblioteca Felipe Herrera P. 5, 55 p. HV6768 C85 2006 364.6168 C85---dc-22.

rorismului, la care au participat țările CSI, China și mai multe organizații internaționale. Această inițiativă a fost sprijinită de Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe al CSI, care a recomandat organizarea unei conferințe de constituire a unui grup regional de tip FATF²³.

Un alt element esențial al cooperării internaționale în scopul prevenirii și combaterii spălării banilor este schimbul de date între unitățile de informații financiare (FIU). Acestea din urmă joacă un rol crucial în colectarea, analiza și distribuirea informațiilor referitoare la tranzacțiile suspecte, facilitând astfel investigațiile transfrontaliere și îmbunătățind transparența financiară. Unul dintre cele mai importante mecanisme de colaborare între aceste entități este Rețeaua Egmont, care oferă o platformă securizată pentru schimbul de informații privind tranzacțiile suspecte și fluxurile financiare ilicite. „Grupul Egmont (...) oferă o platformă securizată pentru schimbul de expertiză și informații financiare în scopul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului (ML/TF).”²⁴.

Republica Moldova este membră a Rețelei Egmont, beneficiind de cadrul de cooperare pe care aceasta îl oferă pentru facilitarea schimbului de informații financiare confidențiale în vederea combaterii spălării banilor și finanțării terorismului. Aceste acorduri permit accesul autorităților naționale la un volum semnificativ de informații relevante pentru investigațiile economico-financiare, contribuind la consolidarea sistemului național de prevenire a criminalității financiare.

Conform Egmont Group Annual Report, „schimburile de informații între unitățile de informații financiare (FIU) sunt esențiale, eficiente și desfășurate zilnic: membrii Grupului Egmont au trimis și primit 24.951 de solicitări de informații operaționale pe parcursul perioadei analizate, reprezentând o creștere de 6% comparativ cu perioada precedentă”²⁵. Acest fapt demonstrează o utilizare extinsă a mecanismului de cooperare internațională, ceea ce reflectă necesitatea continuă a unui schimb rapid și eficient de informații financiare.

În plus, Rețeaua Egmont sprijină în mod constant inițiativele Consiliului de Securitate al ONU, ale miniștrilor de finanțe ai G20 și ale FATF, contribuind la îmbunătățirea politicilor publice prin furnizarea de expertiză operațională și analize privind riscurile legate de spălarea banilor și finanțarea terorismului. „Această cooperare este esențială, întrucât FIU-urile sunt poziționate unic pentru a sprijini eforturile naționale și internaționale în domeniul combaterii finanțării terorismului, fiind principala poartă de acces pentru schimbul de informații financiare la nivel intern și internațional, în conformitate cu standardele globale AML/CFT”²⁶.

„O colaborare continuă și coerentă între unitățile de informații financiare (FIU) și entitățile raportoare este esențială pentru implicarea acestora în lupta împotriva spălării banilor în general și, în mod special, împotriva infracțiunilor legate de evaziunea fiscală”²⁷.

Un aspect problematic îl constituie diferitele cadre legislative între state, care pot

²³ <https://www.spcsb.gov.md/ro/page/cooperare> [accesată: 11.12.2024].

²⁴ Informația preluată de pe situl oficial al Serviciului Prevenire și Combateră a Spălării Banilor. Disponibilă: <https://www.spcsb.gov.md/ro/page/cooperare> [accesată: 15.09.2024].

²⁵ Raportul anual pentru perioada 2022-2023 a Egmont group of financial intelligence units, p. 9, 64 p. Disponibil: <https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2024/07/2022-2023-Egmont-Group-Annual-Report.pdf> [accesată: 16.08.2024].

²⁶ Informația preluată de pe situl oficial al Serviciului Prevenire și Combateră a Spălării Banilor. Disponibilă: <https://www.spcsb.gov.md/ro/page/cooperare> [accesată: 15.09.2024].

²⁷ Scherrer Amandine. Fighting tax crimes – Cooperation between Financial Intelligence Units, Ex-Post Impact Assessment, PE 598.603 – March, 2017, p. 72, 88 p. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598603/EPRS_STU\(2017\)598603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598603/EPRS_STU(2017)598603_EN.pdf) [accesată: 19.06.2024].

limita accesul la informațiile financiare necesare pentru investigații. Deși schimbul de informații între FIU-uri este crucial, discrepanțele dintre reglementările naționale pot afecta eficiența acestor colaborări. „Analiza comparativă a FIU-urilor din Canada, Franța, Elveția și Regatul Unit evidențiază diferențe semnificative în modul în care aceste entități operează și colaborează la nivel internațional. Deși toate FIU-urile sunt implicate în colectarea și analiza informațiilor financiare, accesul la date, structura organizatorică și cadrul de cooperare variază considerabil între jurisdicții. În unele state, FIU-urile au o autonomie sporită și acces direct la baze de date relevante, în timp ce în altele, aceste entități funcționează sub supravegherea unor agenții guvernamentale, ceea ce poate influența eficiența acțiunilor lor”²⁸. În acest context, eficiența Rețelei Egmont depinde de nivelul de cooperare dintre state, de voința politică a fiecărei jurisdicții de a împărtăși informații relevante și de capacitatea tehnică a FIU-urilor de a procesa și analiza datele primite. Pe lângă facilitarea schimbului de informații, Rețeaua Egmont oferă asistență tehnică și formare profesională, sprijinind dezvoltarea capacităților FIU-urilor naționale pentru a-și îmbunătăți mecanismele de investigare și prevenire a criminalității financiare.

Un exemplu concret al acestor provocări este „Laundromatul rusesc”, aproximativ 20 de miliarde de dolari SUA fiind spălați prin bănci din Europa de Est, inclusiv din Republica Moldova. Investigarea acestui caz a demonstrat dificultatea urmăririi fondurilor ilicite din cauza lipsei de coordonare între sistemele juridice ale statelor implicate²⁹.

Astfel, deși Rețeaua Egmont este un instrument esențial în combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, eficiența sa rămâne condiționată de armonizarea legislațiilor naționale, implementarea unor mecanisme de supraveghere mai stricte și eliminarea barierelor care împiedică un schimb de informații rapid și eficace. O consolidare a cadrului de reglementare și o mai mare implicare a statelor în respectarea obligațiilor internaționale ar putea îmbunătăți considerabil impactul acestui mecanism asupra combaterii criminalității financiare transnaționale.

Schimbul de informații între unitățile de informații financiare (FIU) reprezintă un pilon central în strategia globală de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Unitățile de informații financiare au rolul de a colecta, analiza și distribui informații referitoare la tranzacțiile suspecte către autoritățile competente din alte state, facilitând astfel investigarea activităților financiare ilicite. Colaborarea internațională dintre FIU-uri este extrem de importantă pentru asigurarea transparenței financiare și identificarea rețelelor infracționale transnaționale.

Republica Moldova ocupă poziția de reprezentant regional al Grupului Europa II³⁰, un mandat care reflectă angajamentul său activ pentru consolidarea cooperării internaționale în domeniul schimbului de informații financiare. Această responsabilitate reprezintă o continuare a eforturilor regionale de promovare a bunelor practici și a standardelor internaționale în vederea prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului. Prin acest rol, Republica Moldova contribuie la îmbunătățirea mecanismelor de cooperare dintre statele din regiune, facilitând un schimb eficient și transparent de

²⁸ Scherrer Amandine. Fighting tax crimes – Cooperation between Financial Intelligence Units, Ex-Post Impact Assessment, PE 598.603 – March, 2017, 88 p. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598603/EPRS_STU\(2017\)598603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598603/EPRS_STU(2017)598603_EN.pdf) [accesată: 19.06.2024].

²⁹ <https://www.occrp.org/en/project/the-russian-laundromat-exposed> [accesată: 14.05.2024].

³⁰ Informație preluată din Raportul anual pentru anul 2023 al Serviciului Prevenire și Combatere a Spălării Banilor. Disponibil: <https://www.spcsb.gov.md/ro/reports> [accesată: 29.10.2024].

informații esențiale pentru securitatea financiară și economică.

Comitetul de Experți pentru Evaluarea Măsurilor de Combatere a Spălării Baniilor și Finanțării Terorismului – MONEYVAL este un mecanism de monitorizare permanent al Consiliului Europei, menit să evalueze conformitatea cu principalele standarde internaționale privind combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și a eficienței implementării acestora. De asemenea, MONEYVAL oferă recomandări autorităților naționale pentru îmbunătățirea sistemelor lor de prevenire și combatere a acestor fenomene. Prin intermediul unui proces dinamic de evaluări reciproce, revizuire între experți și urmărire periodică a rapoartelor, MONEYVAL își propune să îmbunătățească capacitățile autorităților naționale în ceea ce privește combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.

MONEYVAL (denumit anterior PC-R-EV) a fost înființat în 1997, iar funcționarea sa a fost reglementată prin prevederile generale ale Rezoluției Rez(2005)47³¹ privind comitetele și organele subordonate, mandatul și metodele lor de lucru. La 13 octombrie 2010, Comitetul Miniștrilor a adoptat Rezoluția CM/Rez(2010)12³², prin care MONEYVAL a fost ridicat, începând cu 1 ianuarie 2011, la statutul de mecanism independent de monitorizare în cadrul Consiliului Europei, subordonându-se direct Comitetului Miniștrilor. Statutul MONEYVAL a fost ulterior modificat prin Rezoluția CM/Rez(2013)13³³ și Rezoluția CM/Rez(2017)19³⁴.

Interpolul reprezintă o altă structură internațională, care joacă un rol fundamental în combaterea criminalității transnaționale, inclusiv a spălării banilor și a finanțării terorismului. Prin sistemele sale globale de schimb de informații, Interpol facilitează cooperarea între state, permițând urmărirea fluxurilor financiare suspecte, identificarea persoanelor implicate în activități ilicite și coordonarea anchetelor internaționale. Unul dintre cele mai importante instrumente utilizate de Interpol este sistemul I-24/7, care permite schimbul rapid de date operative între agențiile de aplicare a legii din statele membre. Acest sistem este esențial pentru detectarea și urmărirea infractorilor implicați în rețele de spălare a banilor, facilitând accesul autorităților la baze de date globale despre infractori, documente de identitate furate și active financiare suspecte.

„Rețeaua I-24/7 a Interpolului formează legătura decisivă între Secretariatul Gene-

³¹ Resolution Council of Europe and Committee of Ministers Res(2005)47 on committees and subordinate bodies, their terms of reference and working methods. Adopted by the Committee of Ministers on 14 December 2005 at the 951st meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805d91ee%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805d91ee%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 14.03.2024].

³² Resolution CM/Res(2010)12 on the Statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL). Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 2010 at the 1095th meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805ce2da%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805ce2da%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 15.03.2024].

³³ Resolution CM/Res(2013)13 on the statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL). Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2013 at the 1180th meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805c77e5%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805c77e5%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 16.03.2024].

³⁴ Resolution CM/Res(2017)19 amending Resolution CM/Res(2013)13 on the statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL). Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2017 at the 1295th meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680758cb9%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680758cb9%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 16.03.2024].

ral și Birourile naționale centrale în 188 de state-membre, iar pe de altă parte, între ofițerii organelor de drept la aeroporturi și granițe și poliția de ordine publică³⁵. În plus, Notificările Roșii³⁶, emise de Interpol, au un rol crucial în localizarea și extrădarea persoanelor în cazurile prevăzute de lege. „Notificările roșii reprezintă alerte internaționale emise de INTERPOL la cererea unei autorități naționale de poliție, având scopul de a identifica, localiza și reține o persoană urmărită în vederea extrădării către statul care a formulat solicitarea”³⁷. Interpolul rămâne un actor-cheie în lupta împotriva spălării banilor, prin facilitarea schimbului operativ de informații, coordonarea investigațiilor internaționale și sprijinirea autorităților în localizarea și extrădarea infractorilor financiari. Cu toate acestea, eficiența sa depinde de transparența și corectitudinea utilizării mecanismelor de cooperare, fiind necesare măsuri pentru prevenirea abuzurilor și consolidarea încrederii între statele membre.

„În cadrul unui eveniment de nivel înalt desfășurat la Viena, în timpul celei de-a 33-a Comisii pentru Prevenirea Criminalității și Justiție Penală, liderii FATF, INTERPOL și UNODC au lansat un apel comun pentru intensificarea eforturilor globale în combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. Aceștia au subliniat necesitatea ca statele membre să își consolideze acțiunile împotriva profiturilor ilicite generate de criminalitatea organizată transnațională, care alimentează conflictele, finanțează terorismul și afectează negativ populațiile vulnerabile. Prin focalizarea pe veniturile provenite din infracțiuni și rețelele financiare ilicite, țările pot combate și perturba mai eficient organizațiile criminale și pot îmbunătăți eforturile de prevenire a criminalității. De asemenea, abordarea profiturilor ilicite contribuie la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă 2030, promovând creșterea economică incluzivă, stabilitatea financiară și întărirea instituțiilor și guvernantei”³⁸.

Europol, agenția de aplicare a legii a Uniunii Europene, reprezintă un pilon central de combatere a criminalității grave și organizate, având atribuții extinse pentru prevenirea și combaterea fenomenelor asociate spălării banilor și finanțării terorismului. Rolul său principal este de a facilita schimbul operativ de informații între statele membre și de a sprijini investigațiile transfrontaliere, contribuind astfel la consolidarea securității financiare și economice a UE. Pentru a asigura o cooperare eficientă, Europol dispune de platforme de schimb de informații securizate, dintre care SIENA (Secure Information Exchange Network Application) care „este o platformă avansată dezvoltată de Europol pentru a satisface nevoile de comunicare ale forțelor de aplicare a legii din Uniunea Europeană. SIENA permite schimbul rapid și securizat de informații operaționale și strategice între

³⁵ Sterpu Vladimir. Prioritățile interpolului din perspectiva provocărilor internaționale, în materialele Conferinței internaționale științifico-practice, p. 90, pp. 89-91. Disponibilă: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/89-91_6.pdf [accesată: 04.03.2024].

³⁶ A se vedea: David, C., Heam, N. A Practical Guide to INTERPOL and Red Notices. Publisher: Bloomsbury Professional, 2018. 256 p. ISBN 978-1526505927; Sterpu Vladimir, Contribuții ale organizației internaționale Interpol la asigurarea securității. Cazul Republicii Moldova, Chișinău, 2020, 216 p. ISBN 978-9975-3298-9-7. Disponibilă: https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/sterpu_v._interpol_2020.pdf [accesată: 06.08.2024].

³⁷ Judit Harmati, Liliana Laris, Tamas Meresz. International Cooperation in Criminal Matters in the European Union, THEMIS Initial Training International Competition - Third Edition - National Institute of Magistracy Bucharest, 2008, p. 18, 24 p. Disponibilă: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/criminal/paper4_en.pdf [accesată: 14.06.2024].

³⁸ <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2024/Urgent-cooperation-needed-to-fight-money-laundering-and-terrorist-financing> [23.10.2024].

Europol, statele membre ale UE și parteneri, inclusiv autoritățile naționale, regionale și locale. Începând cu 2024, peste 3.000 de autorități competente sunt conectate prin SIENA, facilitând o cooperare eficientă în vederea combaterii criminalității transfrontaliere³⁹. În plus, European Financial and Economic Crime Centre (EFECC), înființat de Europol în 2020 „pentru a consolida sprijinul operațional acordat statelor membre ale Uniunii Europene și organismelor UE în domeniul criminalității financiare și economice. Centrul joacă un rol esențial în coordonarea eforturilor de combatere a spălării banilor, a fraudei și a altor activități ilegale care afectează economia europeană”⁴⁰. Prin acest centru, Europol își consolidează capacitatea de a asista statele membre în investigarea infracțiunilor economico-financiare complexe, inclusiv în combaterea fraudelor fiscale și a schemelor de spălare a banilor.

Europol joacă un rol esențial în prevenirea criminalității financiare, „care s-a dezvoltat dintr-o unitate de droguri într-o organizație europeană de poliție cu o sferă de jurisdicție impresionantă”⁴¹. Totuși, eficiența sa este influențată de anumite limitări instituționale și legislative. J. Vervaele subliniază că „(...) atribuțiile Europolului (...) sunt limitate la colectarea și analizarea datelor infracționale, oferind astfel sprijin pentru activitățile operaționale desfășurate de statele membre. Pe scurt, Europol nu este o autoritate polițienească care desfășoară activități de supraveghere, ci o agenție de sprijin analitic și operațional pentru forțele de aplicare a legii din statele membre ale Uniunii Europene.”. Cu alte cuvinte, Europol nu are competența de a efectua propriile investigații, ci doar de a sprijini investigațiile desfășurate de autoritățile naționale. Această limitare poate reduce impactul activităților sale, în special în cazurile care implică rețele infracționale transfrontaliere sofisticate. O altă provocare semnificativă este disparitatea dintre legislațiile statelor membre în ceea ce privește combaterea spălării banilor și aplicarea sancțiunilor pentru infracțiuni financiare. Europol trebuie să navigheze printre diferențele legislative ale fiecărui stat membru, ceea ce poate întârzia procesul de schimb de informații și coordonare a investigațiilor internaționale. Pentru a compensa aceste limitări, Europol colaborează strâns cu Interpol, Eurojust și Rețeaua Egmont, creând o rețea complexă de combatere a criminalității financiare la nivel internațional. De asemenea, Europol contribuie la inițiativele Grupului de Acțiune Financiară Internațională (FATF), sprijinind implementarea standardelor globale privind prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului și furnizând analize detaliate cu privire la noile metode utilizate de infractori pentru disimularea activităților financiare ilicite⁴².

Eurojust reprezintă un pilon fundamental al Uniunii Europene în materie de cooperare judiciară transfrontalieră, „având misiunea de a sprijini direct procurorii și judecătorii în procesul de combatere a criminalității transfrontaliere grave. Prin expertiza și suportul oferit, Eurojust asigură tragerea la răspundere a infractorilor și realizarea actului de justiție”⁴³. Înființată în 2002, această agenție a devenit un instrument esențial pentru com-

³⁹ A se vedea: <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena> [accesată: 16.04.2024].

⁴⁰ A se vedea: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-financial-and-economic-crime-centre-efecc> [accesată: 16.04.2024].

⁴¹ John A.E. Vervaele. The Europeanisation of Criminal Law and the Criminal Law Dimension of European Integration, 3/2005, p. 14, 28 p. Disponibil: https://aei.pitt.edu/44274/1/researchpaper_3_2005_vervaele.pdf [accesată: 22.04.2024].

⁴² A se vedea: <https://www.fatf-gafi.org/> [accesată: 14.03.2024].

⁴³ A se vedea: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/mission> [accesată: 24.04.2024].

baterea infracțiunilor grave, inclusiv spălarea banilor, fraudă financiară, corupția și criminalitatea organizată. Prin intermediul echipelor comune de investigație (Joint Investigation Teams – JITs), Eurojust oferă un cadru operațional eficient, permițând desfășurarea investigațiilor simultane în mai multe jurisdicții, reducând astfel fragmentarea și întârzierile cauzate de barierele legale naționale⁴⁴. Agenția colaborează îndeaproape cu Europol, Parchetul European (EPPO), unitățile de informații financiare (FIU) și organisme internaționale precum Interpol și FATF, consolidând combaterea criminalității financiare la nivel european și global. O provocare majoră o constituie lipsa competențelor directe de investigare. Eurojust acționează ca un centru de coordonare, însă nu poate desfășura investigații proprii, depinzând în totalitate de autoritățile naționale. Acest aspect poate limita eficiența sa în cazurile care necesită o reacție rapidă și integrată între mai multe state.

Pentru a îmbunătăți eficacitatea agenției, Uniunea Europeană promovează extinderea atribuțiilor Eurojust și îmbunătățirea colaborării cu instituțiile financiare și autoritățile de reglementare. J. Vervaele, afirmă că „Eurojust facilitează cooperarea judiciară între statele membre, însă disparitățile din domeniul aplicării legislației afectează eficiența investigațiilor transfrontaliere”⁴⁵. Această observație evidențiază faptul că, pentru a consolida rolul Eurojust în combaterea criminalității financiare, este necesară o armonizare mai strânsă a legislației statelor membre și o reducere a obstacolelor birocratice în schimbul de informații. În ciuda acestor limitări, Eurojust rămâne un actor esențial în strategia europeană de combatere a criminalității financiare, contribuind la accelerarea investigațiilor transfrontaliere și facilitarea schimbului de probe între autoritățile judiciare. Prin promovarea unor mecanisme eficiente de cooperare internațională, Eurojust continuă să sprijine stabilitatea juridică și securitatea financiară a Uniunii Europene.

Spre exemplu, „raportul consolidat de activitate pentru 2023 subliniază implementarea programului anual de lucru și a indicatorilor cheie de performanță, execuția bugetară și politicile de personal. Eurojust a atins 76% din indicatorii de performanță pentru 2023 și a înregistrat progrese constante în atingerea obiectivelor multianuale. Agenția a organizat 577 de reuniuni de coordonare și 21 de centre de coordonare, sprijinind 288 de echipe comune de anchetă și facilitând executarea a 1.259 de mandate europene de arestare, precum și utilizarea a 6.299 de ordine europene de anchetă”⁴⁶.

Cooperarea internațională în vederea combaterii spălării banilor nu se limitează la adoptarea instrumentelor juridice generale, ci mai presupune încheierea de acorduri bilaterale și multilaterale care să faciliteze schimbul de informații, asistența juridică reciprocă și extrădarea suspectilor. Tratele de asistență juridică reciprocă (MLATs) sunt esențiale

⁴⁴ A se vedea mai mult: Ostavciuc Dinu, Osoianu Tudor. Echipa comune de investigații – formă a asistenței juridice internaționale în materie penală. În: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice. Ediția a II-a. Conferință științifico-practică internațională. 08.12.2022. Chișinău, Republica Moldova, 2023, pp. 289-297. ISBN 978-9975-135-66-5. CZU 34+351.74/.75(082) P 95; Ostavciuc, Dinu. Joint form-investigations teams of international legal assistance in criminal matters. În: ACROSS – A Comprehensive Review of Societal Studies (Volumul 5 / Anul 2022), Galați, România. Disponibilă: <https://kanalregister.hkdir.no/publiseringskanaler/erihplus/periodical/info?id=502415> [accesată: 13.08.2024].

⁴⁵ John A.E. Vervaele. The Europeanisation of Criminal Law and the Criminal Law Dimension of European Integration, 3/2005, p. 22, 28 p. Disponibil: https://aei.pitt.edu/44274/1/researchpaper_3_2005_vervaele.pdf [accesată: 22.04.2024].

⁴⁶ Raportul Eurojust pentru anul 2023. Disponibil: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> [accesată: 24.08.2024].

pentru investigarea infracțiunilor economico-financiare, permițând confiscarea bunurilor ilicite și identificarea beneficiarilor reali ai tranzacțiilor suspecte. Conform UNODC, aceștia sunt piloni fundamentali în lupta globală împotriva criminalității financiare⁴⁷.

Republica Moldova a semnat acorduri de asistență juridică reciprocă cu statele membre ale UE și CSI, facilitând schimbul de probe și extrădarea suspectilor⁴⁸. „Una dintre cele mai importante bune practici pentru accelerarea implementării cererilor de asistență juridică reciprocă (MLA) este, în măsura posibilului, aplicarea principiului dublei incriminări doar atunci când acțiunile sunt coercitive, deoarece acestea afectează cel mai puternic drepturile fundamentale ale omului. Standardul FATF susține această abordare, solicitând statelor să nu condiționeze acordarea asistenței de existența dublei incriminări în cazul cererilor MLA care nu implică acțiuni coercitive. Convenția ONU împotriva Corupției urmează aceeași abordare. Soluții pot fi găsite și în instrumentele internaționale care oferă mecanisme juridice pentru interpretarea largă a principiului dublei incriminări, în special în cazurile în care se solicită acțiuni necoercitive. Exemple de astfel de acțiuni includ cererile de mărturie, videoconferințele cu martori sau declarațiile bancare. Flexibilitatea ar trebui stabilită ca un principiu general, cu condiția ca dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional umanitar să fie respectate. Un exemplu relevant poate fi găsit în cele mai recente tratate ale SUA privind asistența juridică reciprocă, care oferă flexibilitate în schimbul de informații, permițând, de exemplu, depunerea de mărturii prin videoconferință. Un alt exemplu este Schema Harare, aplicabilă țărilor de Common Law, care stabilește recomandări și comentarii specifice ce pot fi utile pentru pregătirea sau răspunsul la cererile MLA. Conform par. 15 din Schema Harare, „o cerere poate solicita asistență pentru facilitarea prezenței unei persoane în scopul unei investigații sau pentru a depune mărturie în fața unei instanțe care are jurisdicție în statul solicitant”. Pe lângă informațiile necesare, cererea trebuie să specifice următoarele: subiectul relevant pentru prezența persoanei și motivele pentru care prezența fizică a persoanei este necesară”⁴⁹.

Totuși, eficiența acestor acorduri este afectată de diferențele legislative, lipsa unui mecanism unitar de aplicare și reticența unor jurisdicții în furnizarea de informații financiare. Pentru îmbunătățirea eficienței cooperării internaționale sunt necesare standardizarea schimbului de informații între state, extinderea rețelelor de raportare a tranzacțiilor suspecte, sancționarea statelor care refuză cooperarea și dezvoltarea protocoalelor comune între bănci și autoritățile de reglementare. Succesul acestor măsuri depinde de nivelul de implementare și de voința politică a statelor semnatare, iar alinierea legislațiilor naționale la standardele internaționale rămâne o prioritate esențială pentru prevenirea utilizării abuzive a sistemului financiar.

Împărtășim opinia autorilor care menționează că „țările ar trebui să identifice cei mai importanți parteneri internaționali în vederea încheierii unor acorduri bilaterale/multilaterale de schimb de informații pentru a facilita eforturile de combatere a finanțării terorismului. Pentru a fi eficiente, astfel de practici trebuie să fie promovate

⁴⁷ A se vedea: <https://www.unodc.org> [accesată: 16.06.2024].

⁴⁸ În acest sens, a se vedea situl oficial al Ministerului Justiției: <https://www.justice.gov.md/> [accesată: 16.06.2024].

⁴⁹ Kao Kathleen, Laborde Jean-Paul, Riordan Paul, Brauders Dermot, Hyung Keun Yoon, Miguel Angel Garcia, and Nedko Krumov. International Cooperation in Combating the Financing of Terrorism, Chapter 6 from Countering the Financing of Terrorism: Good Practices to Enhance Effectiveness, 12 May 2023, p. 162-163, pp. 153-177. Disponibil: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400204654/CH006.xml> [accesată: 12.04.2024].

la nivel național”⁵⁰.

Totodată, ar trebui exploatate „canalele existente de cooperare internațională. În acest sens, se apelează la ofițeri de legătură ai agențiilor internaționale, autorități centrale desemnate pentru gestionarea și procesarea cererilor de asistență juridică reciprocă către alte țări, precum și la forțe de poliție precum INTERPOL, Europol, RRAG etc.”⁵¹

Serviciul Prevenire și Combatere a Spălării Banilor în anul 2023 a recepționat 43 de solicitări, toate fiind executate și transmise spre examinare. Totodată, instituția a transmis 63 de solicitări și a primit 96 de răspunsuri. A mai recepționat 19 și a transmis pentru examinare 22 de informații spontane⁵².

În continuare, ne vom expune asupra conținutului cererii de asistență juridică internațională în materie penală, având ca obiect spălarea banilor. După noi, cea mai potrivită abordare este formulată de cercetătorii Do Thi Ha, Pham Thi Hong Nghia și Nguyen Thi Ngoc Yen⁵³, care au structurat cooperarea internațională în acest domeniu în patru direcții principale: schimbul de informații și documente, identificarea și blocarea activelor infracționale, implementarea asistenței juridice reciproce și extrădarea suspectilor, precum și alte forme de colaborare internațională în ceea ce ține de prevenirea și combaterea acestui fenomen.

Această formulă este una clară și cuprinzătoare, iar noi o susținem în totalitate. Iar ca această cooperare să fie eficientă, nu trebuie ignorate prevederile CPP, care reglementează conținutul și forma cererii de asistență juridică internațională. Respectarea acestor dispoziții este esențială, întrucât orice omisiune sau nerespectare a cerințelor procedurale poate duce la respingerea solicitărilor sau la întârzierea investigațiilor, afectând astfel eficiența cooperării internaționale. Mai mult, o armonizare clară a legislațiilor naționale cu cerințele internaționale și europene este indispensabilă pentru prevenirea blocajelor instituționale și administrative. Dacă statele nu aplică standardele globale privind schimbul de informații și asistență juridică, măsurile de prevenire a spălării banilor și de administrare a probelor devin ineficiente, iar eforturile internaționale sunt compromise.

Considerăm, de asemenea, că statelor care nu își respectă obligațiile internaționale în acest domeniu trebuie să le fie aplicate sancțiuni, fie sub formă de restricții economice și măsuri financiare, fie de alte penalizări. Doar prin responsabilizarea statelor și a organelor naționale de aplicare a legii putem asigura o cooperare eficientă și reală, capabilă să prevină și să combată în mod eficace fenomenul spălării banilor la nivel internațional.

⁵⁰ Kao Kathleen, Laborde Jean-Paul, Riordan Paul, Brauders Dermot, Hyung Keun Yoon, Miguel Angel Garcia, and Nedko Krumov. International Cooperation in Combating the Financing of Terrorism, Chapter 6 from Countering the Financing of Terrorism: Good Practices to Enhance Effectiveness, 12 May 2023, p. 153, pp. 153-177. Disponibil: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400204654/CH006.xml> [accesată: 12.04.2024].

⁵¹ Guide on Identification and Investigation Techniques on Cases of Money Laundering originating from Political Corruption, Department against transnational organized crime (DTOC) organization of american states (OAS), lii (virtual) meeting of the group of experts for the control of money laundering, November 16, 2022 Washington DC – United States of America, 2022, p. 17, 20 p. OEA/Ser.L/LIII.4.53 DDOT/LAVEX/DOC.7/22. Disponibil: https://www.oas.org/en/sms/dtoc/gelavex/53/docs/7-Guia_de_Tecnicas_de_identificacioon_e_investigacion_LA-Corrupcion_ENG.pdf [accesată: 22.06.2024].

⁵² Raportul anual 2023 al Serviciului Prevenire și Combatere a Spălării Banilor. Disponibil: <https://www.spcsb.gov.md/ro/reports> [accesată: 07.12.2024].

⁵³ Do Thi Ha, Pham Thi Hong Nghia, Nguyen Thi Ngoc Yen. Understanding the International Cooperation to Combat Money Laundering of Vietnam in ASEAN, p. 2, 13 p. Disponibilă: https://law.unimelb.edu.au/___data/assets/pdf_file/0011/4356686/PHAM-Thi-Hong-Nghia_-NGUYEN-Thi-Ngoc-Yen_DO-Thi-Ha.pdf [accesată: 11.10.2024].

Cooperarea internațională în vederea combaterii spălării banilor se confruntă cu numeroase provocări care afectează eficiența eforturilor comune ale statelor și instituțiilor internaționale. Unul dintre principalele obstacole ce periclitizează combaterea eficientă a spălării banilor este reprezentat de „diferențele legislative între jurisdicții, lipsa de încredere reciprocă și dificultățile de partajare a informațiilor sensibile între state. Deși există numeroase eforturi la nivel național și internațional pentru a contracara spălarea banilor, succesul acestor inițiative este adesea limitat”⁵⁴. Fiecare stat are propriile reglementări privind prevenirea și combaterea acestei infracțiuni, iar lipsa unei armonizări legislative poate întârzia sau chiar împiedica desfășurarea investigațiilor internaționale.

Unii autori subliniază că „cooperarea internațională între țări este un instrument indispensabil pentru combaterea finanțării terorismului. Provocările variază pentru fiecare jurisdicție, dar cele mai frecvente sunt (1) limitările de capacitate, (2) schimbul inadecvat de informații și insuficienta stabilire a priorităților la nivel național și internațional, (3) lipsa încrederii între parteneri și (4) regimuri juridice subdezvoltate”⁵⁵. Aceste obstacole evidențiază necesitatea unor structuri eficiente de coordonare între state, capabile să faciliteze schimbul rapid de informații și să asigure aplicarea standardelor internaționale într-un mod unitar. Fără un efort concertat și susținut la nivel global, măsurile de combatere a criminalității financiare riscă să rămână ineficiente, iar sistemele financiare naționale să fie vulnerabile la exploatarea de către rețele infracționale bine organizate.

O altă provocare semnificativă este refuzul unor jurisdicții de a furniza informații financiare, fenomen întâlnit în special în „paradisurile fiscale”. Aceste jurisdicții oferă anonim beneficiarilor reali ai tranzacțiilor financiare, ceea ce face dificilă urmărirea fluxurilor de bani iliciți. Potrivit *OECD Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes* (2022), „multe jurisdicții refuză să participe la schimbul automat de informații financiare, subminând astfel eforturile globale de combatere a criminalității financiare”⁵⁶. Exemple notabile includ Insulele Cayman, Panama și Emiratele Arabe Unite, care au fost criticate de mai multe organisme internaționale pentru lipsa de transparență financiară.

Birocrația și durata îndelungată a procesului de asistență juridică reciprocă reprezintă un alt obstacol major în calea combaterii spălării banilor. Procedurile greoaie și cerințele administrative excesive încetinesc schimbul de informații și extrădarea suspectilor, permițând acestora din urmă să profite de sistemele juridice lente. Conform *SIRIUS EU electronic evidence situation report 2024*⁵⁷, „în 2023, cele trei probleme principale întâmpinate de ofițerii

⁵⁴ Graycar Adam. *International Cooperation to Combat Money Laundering*, from PART ID - Transnational Justice Matters. Published online by Cambridge University Press: 20 June 2019, p. 302, pp. 299 – 304. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108597296.050>. Disponibilă: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/international-and-transnational-crime-and-justice/international-cooperation-to-combat-money-laundering/9450F1BF25A229142524CE473ADE182D> [accesată: 15.04.2024].

⁵⁵ Kao Kathleen, Laborde Jean-Paul, Riordan Paul, Brauders Dermot, Hyung Keun Yoon, Miguel Angel Garcia, and Nedko Krumov. *International Cooperation in Combating the Financing of Terrorism*, Chapter 6 from *Countering the Financing of Terrorism: Good Practices to Enhance Effectiveness*, 12 May 2023, p. 153, pp. 153-177. Disponibil: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400204654/CH006.xml> [accesată: 12.04.2024].

⁵⁶ https://www.oecd.org/en/publications/global-forum-on-transparency-and-exchange-of-information-for-tax-purposes_2219469x.html [accesată: 25.07.2024].

⁵⁷ *SIRIUS EU electronic evidence situation report 2024*, 6 th annual SIRIUS EU electronic evidence situation report, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation and European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, The Hague, November 2024, p. 30-31, 76 p. Disponibil: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/SIRIUS_E_Evidence_Situation_Report_2024.pdf [accesată: 11.10.2024].

de aplicare a legii din afara UE atunci când au trimis cereri către furnizorii de servicii cu sediul în străinătate au fost aproape identice cu cele din UE. Principala dificultate este durata excesivă a procesului de asistență juridică reciprocă (MLA), urmată de lipsa unei standardizări a politicilor furnizorilor de servicii. A treia problemă menționată frecvent de ofițeri este dificultatea de a identifica modalitatea corectă de transmitere a cererilor⁵⁸. În plus, unii autori⁵⁸ afirmă că „MLAT-urile sunt instrumente utile, dar durata lungă de procesare și cerințele administrative împiedică aplicarea lor eficientă”.

Un alt aspect problematic este lipsa resurselor și a expertizei tehnice în statele în curs de dezvoltare, unde instituțiile de aplicare a legii și unitățile de informații financiare sunt adesea subfinanțate. Acest lucru limitează capacitatea acestor state de a implementa măsuri eficiente de detectare a activităților financiare suspecte și de a răspunde cererilor internaționale de asistență juridică. Unele cercetări arată că „în multe state cu economii emergente, infrastructura digitală pentru urmărirea tranzacțiilor financiare este deficitară, ceea ce afectează capacitatea de cooperare internațională”⁵⁹.

Nu în ultimul rând, metodele utilizate de grupările criminale pentru spălarea banilor devin din ce în ce mai sofisticate, ceea ce îngreunează detectarea și prevenirea acestora. Criptomonedele, tranzacțiile structurate și utilizarea entităților offshore sunt doar câteva dintre tehnicile utilizate pentru a ascunde originea fondurilor ilicite. În acest sens, o cercetare⁶⁰ evidențiază faptul că „peste 20% din tranzacțiile suspecte din ultimul an au fost efectuate prin criptomonede anonime, ceea ce face dificilă urmărirea fondurilor”.

Un prim pas de soluționare a unor asemenea provocări este armonizarea legislațiilor internaționale privind transparența financiară, astfel încât toate statele să aplice standardele globale privind raportarea și prevenirea spălării banilor. Lipsa unei reglementări uniforme permite anumitor jurisdicții să devină puncte vulnerabile în sistemul financiar global, facilitând disimularea tranzacțiilor suspecte. Standardizarea obligațiilor de raportare și impunerea unor cerințe stricte pentru toate entitățile financiare ar reduce fragmentarea sistemului de combatere a criminalității financiare.

O altă măsură foarte importantă este crearea unor mecanisme eficiente de sancționare a jurisdicțiilor care refuză să coopereze la investigarea cazurilor de spălare a banilor. Aceste sancțiuni pot include restricții economice, interdicții asupra fluxurilor financiare internaționale și limitarea accesului la piețele globale.

Pentru a îmbunătăți eficiența cooperării internaționale în vederea combaterii spălării banilor, este esențial să fie accelerat procesul de asistență juridică reciprocă (MLATs) prin digitalizarea cererilor și reducerea birocrăției administrative. În prezent, procedurile greoaie și durata îndelungată a procesării cererilor MLA împiedică investigarea rapidă a infracțiunilor financiare transnaționale. Digitalizarea acestui proces ar permite transmiterea electronică a solicitărilor între autoritățile competente, reducând semnificativ timpul de procesare și facilitând schimbul de informații relevante în timp real. În paralel, este

⁵⁸ John A. E. Vervaele. The Europeanisation of Criminal Law and the Criminal Law Dimension of European Integration, 3/2005, 28 p. Disponibil: https://aei.pitt.edu/44274/1/researchpaper_3_2005_vervaele.pdf [accesată: 22.04.2024].

⁵⁹ Ngaruko Floribert. Annual Report 2023, Africa Group I Constituency. World Bank Group. Disponibil: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e0f016c369ef94f87dec9bcb22a80dc7-0330212023/original/Annual-Report-2023.pdf> [accesată: 28.11.2024].

⁶⁰ Chainalysis, The 2023 Crypto Crime Report, Everything you need to know about cryptocurrency-based crime, February 2023, 109 p. Disponibil: https://hkbfa.io/wp-content/uploads/2023/02/Crypto_Crime_Report_2023.pdf [accesată: 15.11.2024].

necesară alocarea de resurse suplimentare pentru statele în curs de dezvoltare, care se confruntă cu lipsa infrastructurii necesare pentru detectarea și raportarea tranzacțiilor suspecte. Multe dintre aceste state nu dispun de sisteme digitale avansate pentru monitorizarea fluxurilor financiare, ceea ce face ca eforturile internaționale de combatere a criminalității economice să fie incomplete și ineficiente. Prin sprijin financiar și asistență tehnică, aceste țări ar putea implementa sisteme de raportare automatizată și mecanisme eficiente de analiză a datelor financiare, contribuind astfel la creșterea transparenței și consolidarea cooperării internaționale.

O altă măsură indispensabilă este consolidarea parteneriatelor dintre sectorul public și cel privat pentru detectarea tranzacțiilor ilicite. Colaborarea dintre băncile internaționale, fintech-urile și autoritățile de reglementare este crucială pentru identificarea rapidă a fluxurilor financiare suspecte. Joint Money Laundering Intelligence Taskforce⁶¹ din Marea Britanie este un exemplu de bune practici în acest domeniu, facilitând schimbul de informații între sectorul privat și agențiile guvernamentale. În viziunea unor autori⁶², „colaborarea între instituțiile financiare și autoritățile de aplicare a legii este vitală pentru prevenirea spălării banilor, dar trebuie echilibrată cu protecția drepturilor individuale și respectarea normelor de confidențialitate bancară”.

În plus, este necesară accelerarea implementării tehnologiilor moderne în identificarea și urmărirea banilor murdari. Sistemele de inteligență artificială și analiza Big Data sunt din ce în ce mai utilizate pentru detectarea tiparelor suspecte și reducerea numărului de componente fals pozitive în raportările de tranzacții suspecte. Conform Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN, 2023), „tehnologiile avansate permit o monitorizare mai precisă a fluxurilor financiare și îmbunătățesc capacitatea de identificare a tranzacțiilor suspecte”⁶³. Pe de altă parte, susținem opinia lui Joras Ferwerda, care subliniază că „utilizarea analizei predictive și a algoritmilor AI crește eficiența monitorizării tranzacțiilor, dar trebuie calibrată pentru a evita generarea unui număr excesiv de alerte nejustificate”⁶⁴.

4. CONCLUZII

Fragmentarea legislativă și diferențele de aplicare a normelor la nivel internațional creează vulnerabilități sistemice exploatate de rețelele infracționale specializate în spăla-

⁶¹ JMLIT este un parteneriat între autoritățile de aplicare a legii și sectorul financiar, având ca scop schimbul și analiza informațiilor legate de spălarea banilor și alte amenințări economice majore. Grupul de lucru include instituții financiare, Autoritatea de Conduită Financiară (Financial Conduct Authority - FCA), Agenția Națională pentru Criminalitate (NCA), Administrația Fiscală și Vamală (HMRC), Biroul pentru Fraude Grave (SFO), Poliția orașului Londra și Serviciul de Poliție Metropolitană. JMLIT își propune să combată schemele sofisticate de spălare a banilor, care sunt de obicei complexe, implică multiple instituții financiare și se desfășoară în mai multe jurisdicții. Prin colaborare, partenerii din acest grup schimbă informații despre tipologii noi de spălare a banilor, vulnerabilități existente și date tactice în timp real. JMLIT face parte din Centrul Național pentru Combaterea Criminalității Economice (National Economic Crime Centre - NECC) din Regatul Unit. Informația disponibilă: https://wiki.treasury.org/wiki/Joint_Money_Laundering_Intelligence_Taskforce [accesată: 15.11.2024].

⁶² Levi Michael, Reuter Peter. Money Laundering, p. 362, pp. 289-375. Disponibilă: https://www.tni.org/files/publication-downloads/money_laundering_levi_and_reuter.pdf [accesată: 27.08.2024].

⁶³ Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN, 2023). Disponibilă: https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FinCEN_Infographic_Public_508FINAL_2024_June_7.pdf [accesată: 21.11.2024]. Misiunea FinCEN este de a proteja sistemul financiar împotriva utilizării ilicite, de a combate spălarea banilor și infracțiunile asociate, inclusiv terorismul, și de a promova securitatea națională prin utilizarea strategică a autorităților financiare, precum și prin colectarea, analiza și diseminarea informațiilor financiare.

⁶⁴ Ferwerda Joras. The Multidisciplinary Economics of Money Laundering, 2012, 180 p. Tjalling C. Koopmans Dissertation Series USE 007 Printed by Ridderprint, Ridderkerk. ISBN 978-90-5335-623-4.

rea banilor. Adoptarea unor standarde uniforme, bazate pe principii clare de transparență financiară și schimb rapid de informații între state, este esențială pentru reducerea riscurilor asociate criminalității economico-financiare. Consolidarea mecanismelor de reglementare și aplicarea uniformă a măsurilor de prevenire ar contribui la întărirea capacității statelor de a gestiona eficient fluxurile financiare suspecte și de a combate utilizarea sistemului bancar în scopuri ilicite.

Metodele tradiționale de investigare a infracțiunilor financiare se dovedesc insuficiente în fața rețelelor infracționale sofisticate, care utilizează tehnologii avansate pentru a disimula proveniența fondurilor ilicite. Integrarea sistemelor de inteligență artificială, analiza predictivă și automatizarea proceselor de detectare a tranzacțiilor suspecte pot reduce semnificativ timpul de reacție al autorităților. Implementarea unor soluții digitale de analiză a datelor financiare ar permite o identificare mai rapidă a schemelor infracționale și o intervenție eficientă pentru prevenirea utilizării structurilor financiare în activități ilegale.

Dimensiunea transnațională a spălării banilor impune o coordonare strânsă între state, instituțiile financiare și agențiile internaționale de aplicare a legii. Crearea unor mecanisme de schimb de informații în timp real, simplificarea procedurilor de asistență juridică reciprocă și armonizarea legislațiilor privind confiscarea și repatrierea activelor ilicite sunt aspecte fundamentale pentru combaterea eficientă a acestui fenomen. În acest sens, adaptarea continuă a strategiilor de cooperare internațională și consolidarea structurilor instituționale de supraveghere contribuie la limitarea posibilităților de exploatare a lacunelor juridice și financiare de către rețelele de crimă organizată.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Alberto Chong și Florencio López-de-Silanes. În: Money Laundering and Its Regulation. Datele de catalogare în publicație furnizate de Banca Interamericană de Dezvoltare, Inter-American Development Bank and University of Amsterdam and NBER, Biblioteca Felipe Herrera P. 5, 55 p. HV6768 C85 2006 364.6168 C85---dc-22.

Chainalysis, The 2023 Crypto Crime Report, Everything you need to know about cryptocurrency-based crime, February 2023, 109 p. Disponibil: https://hkibfa.io/wp-content/uploads/2023/02/Crypto_Crime_Report_2023.pdf [accesată: 15.11.2024].

Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005. Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 165 din 13.07.2007. Publicat: 10.08.2007 în Monitorul Oficial Nr. 117-126 art. 532.

Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii din 08.11.1990. Disponibilă: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/36227> [accesată: 11.04.2023].

Convenția europeană de asistență juridică în materie penală, semnată la Strasbourg la 20.04.1959. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1332-XIII din 26.09.1997. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, volumul 14, pag. 71.

Convenția internațională privind suprimarea terorismului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York la 9 decembrie 1999. Ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.1241-XV din 18.07.2002. În vigoare pentru Republica

- Moldova din 9 noiembrie 2002. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2006, volumul 35, pag. 269. Disponibilă: https://antiteror.sis.md/sites/default/files/document/attachments/conventia_internationala_privind_suprimarea_finantarii_terorismului_din_09.12.1999.pdf [accesată: 24.06.2024].
- Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psiho-trope nr. 215 din 20.12.1988. În vigoare pentru Republica Moldova din 16 mai 1995. Publicat: 30.12.1999 în Tratate Internaționale Nr. 8 art. 215.
- Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția. Strasbourg, 27 ianuarie 1999. Semnată de Republica Moldova la 24 iunie 1999. Ratificată la 14.01.2004, Intrată în vigoare la 01.05.2004. Disponibilă: https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_penala_privind_coruptia_.pdf [accesată: 18.06.2024].
- David C., Heam N. A Practical Guide to INTERPOL and Red Notices. Publisher: Bloomsbury Professional, 2018. 256 p. ISBN 978- 1526505927.
- Do Thi Ha, Pham Thi Hong Nghia, Nguyen Thi Ngoc Yen. Understanding the International Cooperation to Combat Money Laundering of Vietnam in ASEAN, p. 2, 13 p. Disponibilă: https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0011/4356686/PHAM-Thi-Hong-Nghia_-NGUYEN-Thi-Ngoc-Yen_DO-Thi-Ha.pdf [accesată: 11.10.2024].
- Edward H. Jurith, 2002. „International Cooperation in the Fight Against Money Laundering” Journal of Financial Crime, Emerald Group Publishing Limited, vol. 9(3), 01 Mar 2002, pages 212-216. ISSN: 13590790. DOI: 10.1108/eb026019.
- Ferwerda Joras. The Multidisciplinary Economics of Money Laundering, 2012, 180 p. Tjalling C. Koopmans Dissertation Series USE 007 Printed by Ridderprint, Ridderkerk. ISBN 978-90-5335-623-4.
- Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN, 2023). Disponibilă: https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FinCEN_Infographic_Public_508FINAL_2024_June_7.pdf [accesată: 21.11.2024].
- Graycar Adam. International Cooperation to Combat Money Laundering, from PART ID - Transnational Justice Matters. Published online by Cambridge University Press: 20 June 2019, p. 302, pp. 299-304. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108597296.050>. Disponibilă: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/international-and-transnational-crime-and-justice/international-cooperation-to-combat-money-laundering/9450F1BF25A229142524CE473ADE182D> [accesată: 15.04.2024].
- Guide on Identification and Investigation Techniques on Cases of Money Laundering originating from Political Corruption, Department against transnational organized crime (DTOC) organization of american states (OAS), lii (virtual) meeting of the group of experts for the control of money laundering, November 16, 2022 Washington DC – United States of America, 2022, p. 17, 20 p. OEA/Ser.L/LIII.4.53 DDOT/LAVEX/DOC.7/22. Disponibil: https://www.oas.org/en/sms/dtoc/gelavex/53/docs/7-Guia_de_Tecnicas_de_identificacioon_e_investigacion_LA-Corrupcion_ENG.pdf [accesată: 22.06.2024].
- https://wiki.treasurers.org/wiki/Joint_Money_Laundering_Intelligence_Taskforce [accesată: 15.11.2024].
- <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/organisation/mission> [accesată: 24.04.2024].
- <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-financial-and-economic-crime-centre-efecc> [accesată: 16.04.2024].

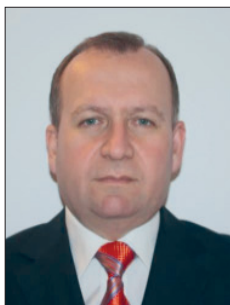
- <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena> [accesată: 16.04.2024].
- <https://www.fatf-gafi.org/> [accesată: 14.03.2024].
- <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2024/Urgent-cooperation-needed-to-fight-money-laundering-and-terrorist-financing> [23.10.2024].
- <https://www.justice.gov.md/> [accesată: 16.06.2024].
- <https://www.occrp.org/en/project/the-russian-laundromat-exposed> [accesată: 14.05.2024].
- https://www.oecd.org/en/publications/global-forum-on-transparency-and-exchange-of-information-for-tax-purposes_2219469x.html [accesată: 25.07.2024].
- <https://www.spcsb.gov.md/ro/page/cooperare> [accesată: 15.09.2024].
- <https://www.unodc.org> [accesată: 16.06.2024].
- John A.E. Vervaele. The Europeanisation of Criminal Law and the Criminal Law Dimension of European Integration, 3/2005, p. 14, 28 p. Disponibil: https://aei.pitt.edu/44274/1/researchpaper_3_2005_vervaele.pdf [accesată: 22.04.2024].
- Joseph Myers. Acting Deputy Assistant Secretary, Enforcement Policy, U.S. Department of the Treasury, International Standards and Cooperation in the Fight Against Money Laundering, *Economic Perspectives – An Electronic Journal of the U.S. Department of State*, Vol. 6, No. 2, mai 2001, p. 9, pp. 9-10.
- Judit Harmati, Liliana Laris, Tamas Meresz. International Cooperation in Criminal Matters in the European Union, THEMIS Initial Training International Competition – Third Edition – National Institute of Magistracy Bucharest, 2008, p. 18, 24 p. Disponibilă: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/criminal/paper4_en.pdf [accesată: 14.06.2024].
- Kao Kathleen, Laborde Jean-Paul, Riordan Paul, Brauders Dermot, Hyung Keun Yoon, Miguel Angel Garcia, and Nedko Krumov. International Cooperation in Combating the Financing of Terrorism, Chapter 6 from Countering the Financing of Terrorism: Good Practices to Enhance Effectiveness, 12 May 2023, p. 155, pp. 153-177. Disponibil: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9798400204654/CH006.xml> [accesată: 12.04.2024].
- Legea nr. 165 din 13.07.2007 pentru ratificarea Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005. Publicat: 10.08.2007 în Monitorul Oficial Nr. 117-126 art. 532.
- Levi Michael, Reuter Peter. Money Laundering, p. 362, pp. 289-375. Disponibilă: https://www.tni.org/files/publication-downloads/money_laundering_levi_and_reuter.pdf [accesată: 27.08.2024].
- Manual on Countering Money Laundering and the Financing of Terrorism, Asian Development Bank January 2003, p. 11, 525 p. Disponibilă: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/27932/countering-money-laundering.pdf> [accesată: 19.02.2024].
- Ngaruko Floribert. Annual Report 2023, Africa Group I Constituency. World Bank Group. Disponibil: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/e0f016c369ef94f87dec9bcb22a80dc7-0330212023/original/Annual-Report-2023.pdf> [accesată: 28.11.2024].
- Ostavciuc Dinu, Osoianu Tudor. Echipa comune de investigații – formă a asistenței ju-

- ridice internaționale în materie penală. În: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice. Ediția a II-a. Conferință științifico-practică internațională. 08.12.2022. Chișinău, Republica Moldova, 2023, pp. 289-297. ISBN 978-9975-135-66-5. CZU 34+351.74/.75(082) P 95.
- Ostavciuc Dinu. Joint form-investigations teams of international legal assistance in criminal matters. În: ACROSS – A Comprehensive Review of Societal Studies (Volumul 5 / Anul 2022), Galați, România. Disponibilă: <https://kanalregister.hkdir.no/publiseringsskanaler/erihplus/periodical/info?id=502415> [accesată: 13.08.2024].
- Raportul anual 2023 al Serviciului Prevenire și Combatere a Spălării Banilor. Disponibil: <https://www.spcsb.gov.md/ro/reports> [accesată: 07.12.2024].
- Raportul anual pentru perioada 2022-2023 a Egmont group of financial intelligence units, p. 9, 64 p. Disponibil: <https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2024/07/2022-2023-Egmont-Group-Annual-Report.pdf> [accesată: 16.08.2024].
- Raportul Eurojust pentru anul 2023. Disponibil: <https://www.eurojust.europa.eu/about-us/planning-and-reporting/annual-report> [accesată: 24.08.2024].
- Resolution CM/Res(2017)19 amending Resolution CM/Res(2013)13 on the statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL). Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2017 at the 1295th meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680758cb9%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680758cb9%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 16.03.2024].
- Resolution Council of Europe and Committee of Ministers Res(2005)47 on committees and subordinate bodies, their terms of reference and working methods. Adopted by the Committee of Ministers on 14 December 2005 at the 951st meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805d91ee%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805d91ee%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 14.03.2024].
- Resolution CM/Res(2010)12 on the Statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL). Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 2010 at the 1095th meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805ce2da%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805ce2da%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 15.03.2024].
- Resolution CM/Res(2013)13 on the statute of the Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL). Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2013 at the 1180th meeting of the Ministers' Deputies. Disponibilă: [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805c77e5%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805c77e5%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}) [accesată: 16.03.2024].
- Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite nr. 45/117 din 14.12.1990. Disponibilă: https://www.unodc.org/pdf/model_treaty_mutual_assistance_criminal_matters.pdf [accesată: 27.08.2023].
- Scherrer Amandine. Fighting tax crimes – Cooperation between Financial Intelligence Units, Ex-Post Impact Assessment, PE 598.603 – March, 2017, p. 72, 88 p. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598603/EPRS_STU\(2017\)598603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598603/EPRS_STU(2017)598603_EN.pdf) [accesată: 19.06.2024].

- Scott David. Money Laundering and International Efforts to Fight It, Public Policy for the Private sector, The World Bank, nr. 48, May 1995. Disponibilă: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/900151468762300572/pdf/16907-Replacement-file-048SCOTT.pdf> [accesată: 28.05.2023].
- SIRIUS EU electronic evidence situation report 2024, 6 th annual SIRIUS EU electronic evidence situation report, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation and European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, The Hague, November 2024, p. 30-31, 76 p. Disponibil: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/SIRIUS_E_Evidence_Situation_Report_2024.pdf [accesată: 11.10.2024].
- Sterpu Vladimir. Contribuții ale organizației internaționale Interpol la asigurarea securității. Cazul Republicii Moldova, Chișinău, 2020, 216 p. ISBN 978-9975-3298-9-7. Disponibilă: https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/sterpu_v._interpol_2020.pdf [accesată: 06.08.2024].
- Tratatul-tip al Națiunilor Unite privind asistența juridică în materie penală, adoptat de către Adunarea Generală a ONU la 14.12.1990. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 45/ 117 din 14.12.1990. Disponibil: www.unodc.org/.../model_treaty_mutual_assistance_criminal_matters.pdf [accesată: 27.08.2023].
- Yasaka Noriaki (2017). „Knowledge management in international cooperation for anti-money laundering”, Journal of Money Laundering Control, Vol. 20 No. 1, pp. 27-34. <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2015-0040>. ISSN: 1368-5201.

CZU: 347.736

DOI 10.5281/zenodo.15525805

George ȚICAL*
ticalgeorgem@gmail.com

Radion COJOCARU**
radioncojocaruu@gmail.com

FRAUDULENT BANKRUPTCY: CAUSES AND SOLUTIONS TO OVERCOME THIS SITUATION

Annotation: Fraudulent bankruptcy is a complex phenomenon with profound financial, legal, and social implications. Although often perceived as a failure, it can also represent an opportunity for learning and innovation. Its causes range from poor management and over-indebtedness to global economic crises or legislative changes. The consequences include financial losses, unemployment, reputation damage, and significant macroeconomic effects. Notable examples, such as the bankruptcy of City Insurance and RAFO Onești, highlight the far-reaching impact of this phenomenon. However, the history of companies like Apple and Ford Motors underscores that recovery is possible through strategic planning, restructuring, and effective leadership. Prevention plays a crucial role, involving financial monitoring, adaptation to market changes, and financial education. In Romania, legislation provides mechanisms for managing insolvency, though their efficiency remains a challenge. Fraudulent bankruptcy is not only an economic issue but also a

* University Professor, PhD, Faculty of Psychology, Behavioral and Legal Sciences, "Andrei Șaguna" University of Constanta, Romania (ROR: <https://ror.org/031p96b92>), e-mail: andreisaguna.ro; associate member of the Romanian Academy of Scientists; ORCID ID: 0000-0002-6123-6821; e-mail: ticalgeorgem@gmail.com

** University Professor, PhD, Director of the Doctoral School of Criminal Sciences and Public Law, "Ștefan cel Mare" Academy of the MIA of the Republic of Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; University Lecturer, "Lower Danube" University, Galati, Romania; ORCID ID: 0000-0002-3809-7392; e-mail: radioncojocaruu@gmail.com

lesson in resilience and adaptation. Ultimately, the success of an economy is measured by its ability to support recovery and innovation following failures.

Keywords: *Fraudulent bankruptcy, Insolvency, Financial crisis, Reorganization, Fraudulent bankruptcy, Leadership.*

BANCROTA FRAUDULOASĂ: CAUZE ȘI SOLUȚII PENTRU A DEPĂȘI ACEASTĂ SITUAȚIE

Adnotare: *Bancruta este un fenomen complex, cu implicații financiare, juridice și sociale profunde. Deși adesea percepută ca un eșec, poate reprezenta și o oportunitate pentru învățare și inovare. Cauzele sale variază de la gestionarea defectuoasă și supraîndatorare până la crize economice globale sau schimbări legislative. Consecințele includ pierderi financiare, șomaj, deteriorarea reputației și efecte macroeconomice semnificative. Exemple notabile, precum falimentul City Insurance și RAFO Onești, demonstrează impactul extins al acestui fenomen. Totuși, istoria companiilor precum Apple sau Ford Motors subliniază că recuperarea este posibilă prin planificare strategică, restructurare și leadership eficient. Prevenția joacă un rol esențial, implicând monitorizare financiară, adaptare la schimbările pieței și educație financiară. În România, legislația oferă mecanisme pentru gestionarea insolvenței, dar eficiența acestora rămâne o provocare. Bancruta nu este doar o problemă economică, ci și o lecție despre reziliență și adaptare. În cele din urmă, succesul unei economii se măsoară prin capacitatea sa de a sprijini redresarea și inovația după eșecuri.*

Cuvinte-cheie: *bancruta frauduloasă, insolvență, criză financiară, reorganizare, faliment fraudulos, leadership.*

1. INTRODUCTION

Bankruptcy is a complex economic and legal phenomenon that affects both companies/legal entities and individuals. Essentially, it represents the inability to pay due debts, with heavy implications for businesses, employees, and the economy. Although often perceived negatively, bankruptcy can also be an opportunity to learn from mistakes and rebuild.

According to a World Bank Group (2021) report, “Insolvency is an essential component of a healthy economic system, providing entrepreneurs with a chance to start over and supplying creditors with a path to partial recovery of losses”. Data also indicates that over 25% of small and medium-sized companies (SMEs) worldwide face the risk of bankruptcy during the first five years of operation¹.

Notable examples include the 2008 failure of *Lehman Brothers*, which triggered one of the most severe global financial crises. In Romania, the case of the *ARO Câmpulung* factory is emblematic: a combination of mismanagement and fierce competition led to the company’s collapse, affecting both thousands of jobs and the local economy².

However, bankruptcy is not always the end. For example, *Apple Inc.* almost went bankrupt in the 1990s, but managed to recover spectacularly through innovation and a well-targeted market strategy³.

¹ OECD. (2020). *SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis* (p. 12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org>.

² Mărginean, I. (2015). *The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung Case Study*. Western University Publishing House.

³ Isaacson, W. (2011). *Steve Jobs*. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-9781501127625-1501127624.html>

This article aims to explore in detail the concept of bankruptcy, its causes, consequences and prevention strategies, providing both a theoretical understanding and practical examples. The analysis is useful not only for entrepreneurs, but also for those who want to successfully navigate financial challenges.

2. METHODOLOGY

The analysis of the bankruptcy phenomenon was carried out through an interdisciplinary approach, which combined qualitative and quantitative methods to provide a complex perspective on the causes, consequences and prevention strategies. First, *an extensive review of the specialized literature* was carried out, including academic sources, official reports and relevant legislation, such as Law No. 85/2014 on insolvency proceedings, alongside reports published by international organizations such as the OECD and the World Bank Group. This process allowed the theoretical foundation of the research and the identification of the main directions of analysis.

Subsequently, representative case studies were selected to illustrate the impact of bankruptcy in various contexts. Notable examples, such as the bankruptcies of City Insurance, RAFO Onești and Lehman Brothers, were chosen due to their economic and social relevance, providing a solid basis for understanding the mechanisms and consequences of bankruptcy. The analysis of these cases was based on the examination of financial, legal and public reporting documents, which allowed highlighting the internal and external factors involved.

For a better understanding, *comparative methods* were used that analyzed good prevention and recovery practices from various jurisdictions and industries. International examples, such as the recovery of Apple or Ford Motors, were compared with local cases, such as ARO Câmpulung, to highlight similarities and differences in approach.

Legislative analysis also played an important role, focusing on legal frameworks and regulations regarding insolvency. By examining national and international legislation, the limits and opportunities of the current system were identified, providing insights on the way it can be improved.

Empirical data from official reports and published observations by experts, as well as statements by financial supervisory authorities, were also integrated during the research. These have been correlated with relevant statistics to obtain a comprehensive overview.

Finally, the conclusions of each methodological stage were synthesized to provide a holistic perspective on the bankruptcy phenomenon. This rigorous methodology ensured a deep understanding of the subject, reflecting the connections between the causes of bankruptcy, its impact on the parties involved, and the lessons that can be applied to prevent and manage it in the future.

3. DISCUSSIONS AND RESULTS.

3.1. What is bankruptcy?

Bankruptcy is one of the most difficult situations that an individual or legal entity can face. Essentially, it represents *the inability to pay due debts, having financial, legal and moral implications*. Although many perceive it as a failure, from a broader perspective, bankruptcy can be seen as an inevitable process in a market economy, with the aim of restoring balance and allowing the redistribution of resources to more productive activ-

ities. According to Law No.85/2014, “Insolvency is the state of the debtor’s assets which is characterized by the insufficiency of funds available to pay certain, liquid and due debts.”

In the Romanian Criminal Code, bankruptcy is described in Article 240, which penalizes two distinct types of behavior. Fraudulent bankruptcy involves “concealment of assets, falsification of accounting documents or illegal alienation of assets”, being punished with sentences from one to five years of imprisonment⁴. In return, simple bankruptcy, which results from mismanagement or failure to adapt to economic changes, is treated more leniently from a legal point of view.

Bankruptcy cases are numerous, but some have remained in the collective memory as notable examples of financial collapse. A recent example is the bankruptcy of City Insurance, the leader of the RCA insurance market in Romania. In 2021, the company was declared bankrupt after the discovery of a huge deficit in reserve funds and accusations of false reporting. The Financial Supervisory Authority (ASF) showed that “poor management and fictitious financial reporting led to a deficit of over 400 million euros”⁵. The situation affected not only the local economy, but also hundreds of thousands of policyholders, demonstrating the widespread impact that the bankruptcy of a major company can have.

Another example is the case of RAFO Onești, the refinery that, in the 2000s, accumulated massive debts and was involved in controversies related to fraudulent management. According to a report, “Despite several attempts at reorganization, lack of investment and suspicions of fraud led to the complete liquidation of the company”⁶. Similarly, many companies from the post-communist period, such as the ARO Câmpulung and Tractorul Brașov factories, experienced massive bankruptcies due to failed privatizations and international competition.

In addition to financial and human dramas, bankruptcy plays an essential role in the economic ecosystem. Although it may seem like a disaster, it is a necessary process to eliminate unviable businesses and create opportunities for new beginnings. Joseph Stiglitz points out that “bankruptcy should not be seen just as a failure, but as a recalibration of the market, an opportunity to build better”⁷. A remarkable example of recovery is the Apple company, which in the late 1990s was close to collapse. Through a well-thought-out reorganization and innovative strategies, the company managed to become one of the most valuable in the world⁸.

In Romania, legislation provides clear solutions for managing bankruptcy situations. Insolvency proceedings can be initiated by the debtor or the creditor, and the courts have a crucial role in overseeing the process. According to the law, “the initiation of insolvency proceedings can be requested by the debtor or by the creditors when the value of the outstanding debts exceeds 50.000 lei”⁹. This may include judicial reorganization, which gives companies a chance to recover, or liquidation of assets to cover outstanding debts.

⁴ Romanian Criminal Code, reprinted. (2014). In: Official Gazette of the Romania.

⁵ ASF. (2022). City Insurance Bankruptcy Report. Financial Supervisory Authority. Available at: <https://www.asfromania.ro>.

⁶ Popescu, A. (2016). RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy? Economic Review, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro>.

⁷ Stiglitz, J.E. (2010). Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamerica0000stig>.

⁸ Isaacson, W. (2011). Steve Jobs. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-9781501127625-1501127624.html>.

⁹ Law No.85/2014 on Insolvency Prevention and Insolvency Procedures. In: Official Gazette of the Romania.

Bankruptcy is not just a financial or legal problem, but also a valuable lesson about the limits of planning and the risks of the market economy. Although the impact can be devastating in the short term, then, in the long term, these situations contribute to the maturation of the market and provide an opportunity to learn from mistakes. Ultimately, success does not lie in avoiding all failures, but in the ability to be reborn stronger and wiser.

3.2. The main causes of bankruptcy

Bankruptcy is not only the result of unfavorable economic circumstances, but also the consequence of internal or external factors that affect the financial stability of an individual or legal entity. In Romania, the causes of bankruptcy are varied and complex, influenced by both managerial decisions and external events. According to the OECD report, “over 50% of SMEs in Central and Eastern Europe fail in the first five years of operation, mainly due to inefficient resource management and lack of strategic planning”¹⁰.

Internal factors. One of the main internal factors contributing to bankruptcy is poor financial management. This includes over-indebtedness, lack of control over cash flow, or risky strategic decisions. For example, in the case of RAFO Onești, the accumulation of debts and the lack of a clear recovery plan inevitably led to bankruptcy¹¹. At the individual level, excessive spending or borrowing without a clear repayment strategy are among the most common causes of personal insolvency.

Another internal factor is the lack of effective management, which can lead to uninspired decisions, such as expanding too quickly without assessing the company's financial capacity. In the case of ARO Câmpulung, faulty privatization, combined with a lack of technological investment, was a direct cause of the factory's collapse, demonstrating how inadequate planning can affect long-term sustainability¹².

An additional aspect is the failure to adapt to market changes. A relevant example is the bankruptcy of traditional toy retailer Toys “R” Us, which failed to compete with online retail giants such as Amazon, despite a dominant market position for decades¹³.

External factors. External causes of bankruptcy include economic and social events that are usually outside the direct control of a person or company. Global economic crises are one of the main factors. For example, the 2008 financial crisis caused the bankruptcy of economic giants such as Lehman Brothers, highlighting how market volatility can destabilize seemingly robust companies¹⁴.

In Romania, legislative and fiscal changes have affected the stability of many companies. The introduction of strict regulations without sufficient adaptation period can destabilize SMEs. Fierce competition in the market also plays a significant role. In the case of the Tractorul Brașov factory, the increase in imports of cheaper agricultural machinery

¹⁰ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org>.

¹¹ Popescu, A. (2016). RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy? Economic Review, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro>.

¹² Mărginean, I. (2015). The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study. Western University Publishing House.

¹³ Thomas, L. (2019). Toys “R” Us: The Fall of an Iconic Retailer. Financial Times. Available at: <https://www.ft.com>.

¹⁴ World Bank Group. (2021). The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org>.

reduced demand for locally manufactured products, thus contributing to the company's bankruptcy.

Another important external factor is *the impact of unforeseen events*, such as pandemics, natural disasters or geopolitical conflicts. The COVID-19 pandemic has led to the closure of many businesses in sectors such as hospitality and retail, as restrictions and falling demand have put pressure on their revenues. According to the report by the World Bank Group, "over 25% of SMEs globally reported that they would not be able to survive more than three months in the event of a drastic reduction in revenue"¹⁵.

A striking example of the interaction of internal and external factors is the case of *City Insurance*. On the one hand, poor management and false financial reporting have destabilized the company. On the other hand, the general economic context and the lack of strict supervision allowed financial problems to escalate to the point of collapse¹⁶.

In the same manner, *the Caritas* bankruptcy in the 1990s demonstrated how unrealistic promises and a lack of proper regulation can lead to massive losses for creditors and investors. This case highlights the importance of a robust legislative framework and financial education to prevent such collapses.

In conclusion, the causes of bankruptcy are varied and interconnected, including both internal factors, such as poor management and bad strategic decisions, and external factors, such as economic crises or international competition. Understanding these causes is essential to prevent financial collapse and promote long-term economic sustainability.

3.3. The consequences of bankruptcy

Bankruptcy represents a moment of deep crisis, having multiple effects on the people involved, on the companies and on the entire economy. The consequences of bankruptcy can be legal, financial, social and psychological, each of which contributes to the complexity of the phenomenon. As the World Bank Group report highlights, "Bankruptcy, although necessary in the economic ecosystem, produces significant losses for all actors involved, from creditors to employees and investors"¹⁷.

Impact on business. For companies, the immediate consequence of bankruptcy is the loss of operations and, most often, the liquidation of assets. In the case of judicial liquidation proceedings, assets are sold to cover part of the debts, and the company permanently ceases to exist. For example, in the case of RAFO Onești, the liquidation of assets led to the closure of the refinery and the loss of thousands of jobs, which deeply affected the local economy¹⁸.

Another effect on business is reputational damage. A company that has gone through bankruptcy will have difficulty obtaining financing or regaining the trust of business partners. For example, after the bankruptcy of *City Insurance*, the entire insurance sector in Romania was affected by a decline in public confidence, which led to a reassessment of

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ ASF. (2022). *City Insurance Bankruptcy Report*. Financial Supervisory Authority. Available at: <https://www.asfromania.ro>.

¹⁷ World Bank Group. (2021). *The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems*. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org>.

¹⁸ Popescu, A. (2016). RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy? *Economic Review*, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro>.

regulations¹⁹.

Consequences for employees. One of the most visible and direct consequences of bankruptcy is job loss. Employees are often the first to be affected, being forced to find other sources of income in a short time. For example, in the case of ARO Câmpulung, the bankruptcy led to the dismissal of over 2.000 employees, which created an economic and social crisis in the local community²⁰.

In addition to the financial impact, mass layoffs can have psychological consequences on employees, such as stress, anxiety and decreased self-esteem. As shown by a study published by the OECD, “the inability to quickly find a new job can lead to social exclusion and deterioration of the health of those affected”²¹.

Consequences for creditors. Creditors suffer direct losses in the event of a bankruptcy, as they are unlikely to fully recover their claims. The liquidation procedure usually only provides partial recovery of debts, depending on the value of the company’s assets. For example, in the case of the Caritas bankruptcy, thousands of individual investors lost significant savings, which created a generalized distrust in the financial system²².

For lending banks, the losses can be even more severe, as they depend on loan repayments to maintain financial stability. In the 2008 crisis, banks around the world suffered massive losses as multiple companies failed, including giants like Lehman Brothers²³.

Consequences on the economy. At the macroeconomic level, major bankruptcies can generate chain effects, affecting entire sectors of the economy. The bankruptcy of a large company can lead to disruption of supply chains, decreased investor confidence and market destabilization. For example, the bankruptcy of City Insurance had a direct impact on the RCA insurance market in Romania, leading to significant increases in insurance premiums and additional pressure on consumers²⁴.

Similarly, the bankruptcy of some emblematic companies, such as Tractorul Brașov, contributed to the decline of domestic industry and increased dependence on imports. According to the report published by INS, “Multiple bankruptcies in the Romanian manufacturing industry during 1990–2000 significantly reduced the contribution of this sector to national GDP”²⁵.

Social and psychological impact. The consequences of bankruptcy are not just financial. On a social level, massive bankruptcies can generate unemployment, economic migration and instability. In communities dependent on a single industry, such as the mono-industrial cities in Romania, bankruptcies can lead to depopulation and poverty.

On an individual level, bankruptcy can have devastating effects on entrepreneurs and managers, causing chronic stress, depression, or even loss of motivation to start another business. According to the OECD study, “entrepreneurs who go through bankruptcy

¹⁹ ASF, *op. cit.*

²⁰ Mărginean, I. (2015). The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study. Western University Publishing House.

²¹ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org>.

²² Mărginean, I., *op. cit.*, p.52.

²³ World Bank Group, *op. cit.*, p.39.

²⁴ ASF. (2022). City Insurance Bankruptcy Report. Financial Supervisory Authority. Available at: <https://www.asfromania.ro> p.17.

²⁵ INS. (2018). The Impact of Industrial Decline on the Romanian Economy During the Transition Period. National Institute of Statistics, p.20

suffer from social stigma and difficulties in reintegration into the labor market”²⁶.

Bankruptcy is a complex phenomenon, the consequences of which are felt on multiple levels: financial, legal, social and psychological. Although it is often perceived negatively, it can also represent an opportunity for learning and change. Effective management of the consequences of bankruptcy requires a solid legislative framework, a resilient economic system and support for affected individuals and communities.

3.4. Bankruptcy legal procedure

The legal procedure in case of bankruptcy is a complex process regulated by Law No.85/2014 on insolvency prevention and insolvency procedures and by the provisions of the Criminal Code in the case of crimes associated with fraudulent bankruptcy. This procedure aims both to protect the interests of creditors and to ensure a fair solution for insolvent debtors. As the World Bank Group report points out, “effective insolvency legislation is essential for economic stability maintaining and investment encouraging”²⁷.

Initiation of the procedure.

According to Law No.85/2014, insolvency proceedings can be initiated by:

Debtor, when he finds that he cannot pay the outstanding debts of over 50.000 lei. The debtor must file an application with the competent court, attaching the relevant financial documents attesting to the insolvency situation (Art. 66).

Creditors, when their receivables exceed the minimum amount of 50.000 lei and are overdue for at least 60 days. Creditors may request the opening of the procedure based on clear evidence of the debtor’s inability to pay (Art. 70).

The court is obliged to analyze the application and decide to open insolvency proceedings, appointing a judicial administrator or a judicial liquidator, depending on the type of procedure. The court’s decision is communicated to the debtor, creditors and other interested parties through the Insolvency Proceedings Bulletin.

Stages of the insolvency procedure

The insolvency procedure follows several main stages, each with specific purposes and implications:

Observation period. The judicial administrator analyzes the debtor’s financial situation, identifies available assets and checks whether there are any chances of reorganization during this stage. The administrator prepares a report which is presented to the court and creditors (Art. 92). For example, in the case of *City Insurance*, the observation period revealed a major deficit in the company’s funds and accounting irregularities, which led to the decision to liquidate it²⁸.

Judicial reorganization. This is a stage intended to save the company, if there is a viable plan. The reorganization plan must be approved by the court and a majority of creditors and includes measures such as cost reduction, debt restructuring or the sale of assets. For example, in the case of OLTCHIM, a judicial reorganization plan allowed the company to continue its activity and avoid complete liquidation²⁹.

²⁶ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org> p.25.

²⁷ World Bank Group. (2021). The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org> p.40.

²⁸ ASF. (2022). City Insurance Bankruptcy Report. Financial Supervisory Authority. Available at: <https://www.asfromania.ro> p.20.

²⁹ Popescu, C. (2017). Judicial Reorganization Plans: OLTCHIM case study. Romanian Legal Journal. P.54.

Judicial liquidation. If reorganization is not possible, the court orders the liquidation of the company's assets. The assets are sold to cover the debts, and the company ceases to exist legally. The judicial liquidator is responsible for managing the process, and the funds obtained are distributed to creditors in the order provided by law (Art. 161). In the case of RAFO Onești, the liquidation led to the alienation of assets and the definitive cessation of operations³⁰.

Fraudulent bankruptcy. If there are indications of fraudulent bankruptcy, the legal procedure includes the investigation and criminal sanctioning of the persons involved. According to the Criminal Code, art. 240, the acts considered fraudulent bankruptcy include:

- falsification or destruction of accounting documents.
- concealment of assets or income.
- creating fictitious debts to reduce the amount available to creditors.

Individuals found guilty of such crimes face sentences of up to five years of imprisonment, and civil measures may include confiscation of hidden assets or compensation for injured creditors³¹.

A relevant example is the Caritas case, where administrators were accused of fraudulent management and misleading thousands of creditors through unrealistic promises³².

The role of the court and insolvency practitioners. Courts play a central role in the supervision and management of insolvency proceedings. The syndic judge is responsible for approving important decisions, such as confirming the reorganization plan or starting liquidation. At the same time, administrators and judicial liquidators have the task of ensuring compliance with the law and protecting the interests of creditors.

The legal procedure in case of bankruptcy is essential to ensure a balance between the interests of creditors and the rights of debtors. Through a clear legislative framework and the involvement of well-trained practitioners, the system can prevent abuses and contribute to the recovery of viable companies or the fair management of the assets of those in collapse. Although the process can be difficult and costly, a well-regulated approach can reduce the negative impact of bankruptcy on the economy and society.

3.5. How can bankruptcy be prevented?

Bankruptcy prevention is a complex process that requires proactive financial management measures, strategic planning, and adaptation to economic changes. Although not all causes of bankruptcy can be controlled, many of them can be avoided through effective management and early identification of risks. As stated in the OECD report, "*bankruptcy prevention depends heavily on companies' ability to anticipate problems and take action before they become insurmountable*"³³.

1. Financial monitoring and control. A first step in bankruptcy preventing is implementing an effective financial monitoring system. It is essential for businesses to carefully manage their cash flow, reduce unnecessary expenses and diversify their sources of in-

³⁰ Mărginean, I. (2015). The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study. Western University Publishing House, p.43.

³¹ Romanian Criminal Code, reprinted. (2014). In: Official Gazette of the Romania.

³² Popescu, A. (2016). RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy? Economic Review, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro> p.50.

³³ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org> p.22.

come. As Stiglitz points out (2010), “sound financial management involves early identifying of imbalances and steering adjustment before problems escalate”³⁴.

Companies can use digital tools to track cash flows and assess financial performance in real time. For example, software like QuickBooks or Xero can help small businesses identify periods of financial risk and take corrective action.

2. Establishing an emergency fund. Another important aspect is the establishment of an emergency fund for unexpected situations. This fund can cover operational expenses during the periods of revenues’ declining or in the face of economic crises. According to the study by the World Bank Group, “over 40% of SMEs do not have sufficient financial reserves to last more than three months in the event of a sudden reduction in revenue”³⁵. A reserve equivalent to three to six months of fixed expenses can make the difference between survival and bankruptcy.

3. Strategic planning. Long-term planning is essential for bankruptcy preventing. This includes periodic market assessment, risk identification and adjustment of business strategies. As Mărginean mentions (2015), “firms that do not adapt to market changes or redefine their priorities risk becoming irrelevant and going into insolvency”³⁶.

An example of effective strategic planning is that of Ford Motors, which, during the 2008 financial crisis, implemented a comprehensive restructuring plan to avoid bankruptcy. By reducing costs and launching new car models, the company has managed to remain competitive³⁷.

4. Financial consulting. Another essential element in bankruptcy preventing is the use of financial consultants or independent auditors. They can provide an objective perspective on the company’s financial situation and suggest corrective measures. As the OECD states, “collaborating with specialists in the field is a key step in early detection of problems and effective solutions’ implementing”³⁸.

5. Financial education and effective leadership. Financial education is vital for entrepreneurs, managers and employees. A better understanding of financial risks, accounting practices, and economic strategy can help companies avoid making bad decisions. As Popescu states (2016), “a well-informed leader can make the difference between the long-term success of a business and inevitable collapse”³⁹.

Leaders also need to promote an open organizational environment where problems can be discussed and resolved before they escalate. Companies that foster a culture of financial transparency are better equipped to deal with difficulties.

6. Adaptation to economic change. Bankruptcy prevention also involves the ability to respond quickly to economic and technological changes. Companies must invest in innovation and remain competitive in an ever-changing business environment. For exam-

³⁴ Stiglitz, J.E. (2010). *Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy*. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamericaf0000stig/p.89>.

³⁵ World Bank Group. (2021). *The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems*. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org/p.18>.

³⁶ Mărginean, I. (2015). *The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study*. Western University Publishing House, p.37.

³⁷ Isaacson, W. (2011). *Steve Jobs*. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-9781501127625-1501127624.html/p.212>.

³⁸ OECD. (2020). *SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis*. OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org/p.30>.

³⁹ Popescu, A. (2016). *RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy?* *Economic Review*, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro/p.53>.

ple, retail companies that quickly adopted e-commerce during the pandemic managed to maintain their revenues, thus avoiding bankruptcy⁴⁰.

Bankruptcy preventing requires a combination of strategic planning, effective financial management, and adaptation to economic changes. While not all bankruptcies can be avoided, a proactive approach can significantly reduce the risks. As Stiglitz points out (2010), *“a healthy economy is not one that completely avoids failures, but one that allows companies to learn from mistakes and come back stronger”*⁴¹.

3.6. How can a business recover after bankruptcy?

Recovering a business after bankruptcy is a difficult process, but not impossible. Although bankruptcy may seem like the end of a company, economic history demonstrates that, through well-thought-out and implemented strategies, many businesses have managed to recover and become stronger. As Stiglitz states (2010), *“economic recovery after bankruptcy depends on the company’s ability to learn from mistakes, reconfigure priorities, and adopt an innovative strategy”*⁴².

1. *Bankruptcy causes assessing and understanding.* The first step to recovery is a detailed analysis of the factors that led to bankruptcy. This involves evaluating financial decisions, organizational structure, and market situation. *“A business cannot move forward without understanding what went wrong and addressing those issues”*⁴³.

A remarkable example is the case of the company OLTCHIM, which, after entering insolvency, carried out an extensive evaluation of its activity. This led to operational restructuring and the identification of profitable segments, which allowed the resumption of activity⁴⁴.

2. *Creation of a new business plan.* An updated and realistic business plan is essential for recovery. This plan should include:

Setting of clear and achievable goals.

Identification of markets and segments with growth potential.

Cost reduction and operations optimization.

A notable example is the Apple company, which, in the 1990s, was close to bankruptcy. Under the leadership of Steve Jobs, Apple developed a new business plan that focused on reducing the number of products, launching innovative products, and redefining the brand. The result was one of the most spectacular comebacks in business history⁴⁵.

3. *Obtaining new funding sources.* Bankruptcy recovery often requires access to capital. This may come from:

Private investors: Offering a package of shares or future rights to profits.

Guaranteed loans: Banks are often reluctant to finance companies that have gone through bankruptcy, but a solid strategy and a positive track record can convince lenders to grant new loans.

⁴⁰ World Bank Group. *Op. cit.*, p.22.

⁴¹ Stiglitz, J.E. (2010). *Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy*. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamericaf0000stig/p.110>.

⁴² *Op. cit.*, p.125.

⁴³ World Bank Group. (2021). *The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems*. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org/p.42>.

⁴⁴ Popescu, C. (2017). *Judicial Reorganization Plans: OLTCHIM Case Study*. Romanian Legal Journal, p.56.

⁴⁵ Isaacson, W. (2011). *Steve Jobs*. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-9781501127625-1501127624.html> p.230.

Public funds or grants: Governments offer support programs for companies in difficulty, in some cases.

A local example is the support provided by the Romanian state for certain strategic companies, such as TAROM, which benefited from state aid to continue its activity and recover⁴⁶.

4. Operational restructuring. Another important step is to restructure the activity to eliminate inefficiencies. This process may include:

Staff reduction or resource reallocation.

Review of contracts with suppliers.

Improving internal processes by adopting new technologies.

As mentioned by the OECD, *"Companies that focus on streamlining processes after a bankruptcy are better positioned to recover lost ground"*⁴⁷.

5. Reputation rebuilding. Another crucial aspect in recovery is regaining the trust of customers, creditors and business partners. Transparent communication, fulfilled commitments, and quality products or services are essential for reputation rebuilding. *"Lost reputation can be rebuilt through consistency and positive results"*⁴⁸.

An essential example is Ford Motors, which, after almost a decade of financial difficulties, managed to regain market confidence by launching innovative products and a strong commitment to sustainability⁴⁹.

6. Diversification and adaptation. Companies recovering from bankruptcy must diversify their products and services to reduce their exposure to market risks. In addition, adaptation to new technological and economic requirements is essential. As stated by the World Bank Group, *"firms that adjust their business model to new economic realities are more likely to return to profitability"*⁵⁰.

Recovering a business from bankruptcy is a difficult but achievable process, provided the organization learns from past mistakes and implements solid strategies for the future. Success depends on a realistic assessment of the situation, a well-thought-out plan, access to financing and a proactive approach. As Stiglitz points out (2010), *"It is not bankruptcy that defines the future of a business, but the way it responds to the challenge"*⁵¹.

3.7. Lessons to learn from the bankruptcy experience

Bankruptcy should not be viewed only as a failure, but also as an opportunity for learning and reinvention. As Stiglitz states (2010), *"lessons learned from bankruptcy can become the foundation for future success as long as they are recognized and integrated into the decision-making process"*⁵². Understanding mistakes and applying adapted solutions are essential to turning a negative experience into a new promising beginning.

⁴⁶ INS. (2018). The Impact of Industrial Decline on the Romanian Economy During the Transition Period. National Institute of Statistics, p.28.

⁴⁷ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org> p.32.

⁴⁸ Stiglitz, J.E. (2010). Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamericaf0000stig> p.127.

⁴⁹ Isaacson, W. (2011). Steve Jobs. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-9781501127625-1501127624.html> p.240.

⁵⁰ World Bank Group. (2021). The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org> p.46.

⁵¹ Stiglitz, J.E., *op. cit.*, p. 130.

⁵² *Ibidem*, p.145.

1. The importance of financial planning. One of the most important aspects that bankruptcy highlights is the need for rigorous financial control. Lack of solid financial management is a frequent cause of bankruptcy. As the OECD report points out, “companies that do not adopt a cash flow and expense monitoring system risk facing economic collapse”⁵³.

An illustrative example is the case of Toys “R” Us, which, although was a global leader in the toy industry, failed to effectively manage its debts and adapt to market demands. This case demonstrates that sound financial planning and constant monitoring are essential for long-term success⁵⁴.

2. Flexibility and adaptation to changes. One of the important lessons from the bankruptcy experience is the importance of adapting to economic and technological changes. As stated by the World Bank Group, “companies that quickly adapt to new market conditions are the ones that manage to survive and thrive”⁵⁵.

Companies that ignore innovation and new trends risk becoming irrelevant. For example, Blockbuster, being once a giant in the movie rental industry, has failed to compete with digital platforms like Netflix, which have revolutionized the way consumers access content⁵⁶.

3. Resilience and risk management. Bankruptcy highlights the need to develop resilience and effective risk management strategies. This involves not only preparing for unforeseen situations, but also diversifying income sources and product portfolio. As Popescu states (2016), “resilience is not about avoiding risks, but about being prepared to handle them when they occur”⁵⁷.

A successful example is Ford Motors, which, during the 2008 financial crisis, implemented a strategy of cost reduction, innovation and diversification, thus avoiding the bankruptcy that affected other major automakers⁵⁸.

4. The importance of visionary leaders. Leaders play a crucial role in a company’s recovery after bankruptcy. A visionary leader can instill confidence and mobilize the team to implement the necessary changes. As mentioned by Mărginean (2015), “leaders capable of inspiring and innovating are the ones who transform crises into opportunities for growth”⁵⁹.

A notable example is Steve Jobs, who came to lead Apple at a time of deep crisis and transformed the company into a symbol of innovation and global success⁶⁰.

5. Lessons from past failures. Bankruptcy offers a unique opportunity to reflect on mistakes made. These lessons are valuable not only for the affected company, but also for other entrepreneurs. As the OECD states, “a healthy economy allows companies to fail, but

⁵³ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org> p.28.

⁵⁴ Thomas, L. (2019). Toys “R” Us: The Fall of an Iconic Retailer. Financial Times. Available at: <https://www.ft.com> p.10.

⁵⁵ World Bank Group, op. cit, p.50.

⁵⁶ Isaacson, W., op. cit., p.245.

⁵⁷ Popescu, A. (2016). RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy? Economic Review, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro> p.61.

⁵⁸ INS. (2018). The Impact of Industrial Decline on the Romanian Economy During the Transition Period. National Institute of Statistics, p.30.

⁵⁹ Mărginean, I. (2015). The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study. Western University Publishing House, p.45.

⁶⁰ Isaacson, W. (2011). Steve Jobs. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-9781501127625-1501127624.html> p.300.

also provides mechanisms to learn from these failures and bounce back”⁶¹.

A local example is the case of OLTCHIM, where lessons learned from the first insolvency led to the development of more effective recovery solutions, demonstrating how past experiences can shape future decisions⁶².

Bankruptcy is undoubtedly a difficult experience, but it can also be an opportunity for growth and learning. The lessons it offers – from the importance of financial planning and adapting to change, to the role of visionary leaders and risk management – can turn an apparent failure into a future success. As Stiglitz points out (2010), “the true test of a company is not whether it has failed, but whether it has managed to learn from failure and reinvent itself”⁶³.

4. CONCLUSIONS

Bankruptcy is more than a simple financial failure; it is a complex phenomenon involving legal, economic, social and psychological elements. Although the consequences can be devastating, both for companies and individuals, this should not be perceived as the end of the road, but as an opportunity for learning and reinvention. As Stiglitz states (2010), “a healthy economy is one that allows businesses to make mistakes, but also provides the tools necessary for recovery and progress”⁶⁴.

Bankruptcy can be the result of internal factors, such as mismanagement, or external factors, such as global economic crises. As mentioned by the OECD, “Understanding the causes is the first step to avoiding economic collapse”⁶⁵.

The consequences of bankruptcy are not limited to financial losses; they affect employees, creditors, and communities. Major bankruptcies, such as those of RAFO Onești or City Insurance, have demonstrated how a local crisis can generate chain effects, destabilizing entire economic sectors⁶⁶.

Through rigorous financial management, strategic planning, and adaptation, many companies can avoid bankruptcy or recover from it. The example of Ford Motors or OLTCHIM shows that success is possible even in conditions of deep crisis⁶⁷.

The bankruptcy experience offers important lessons for all parties involved. For companies, this highlights the need for financial education, transparency and effective leadership. For legislators and authorities, it highlights the importance of a robust legal framework that protects both creditors and debtors. As stated by the World Bank Group, “a well-designed insolvency system not only manages bankruptcies, but also promotes a culture of financial responsibility”⁶⁸.

Although bankruptcy is often stigmatized, it can become an opportunity for innovation and growth. The history of companies like Apple demonstrates that recovering from

⁶¹ OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org> p.35.

⁶² Popescu, C. (2017). Judicial Reorganization Plans: OLTCHIM case study. Romanian Legal Journal, p.58.

⁶³ Stiglitz, J.E. (2010). Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamerica0000stig> p.150.

⁶⁴ Ibidem, p.160.

⁶⁵ OECD, op. cit., p.40.

⁶⁶ Popescu, A., op. cit., p.59.

⁶⁷ INS. (2018). The Impact of Industrial Decline on the Romanian Economy During the Transition Period. National Institute of Statistics, p.34.

⁶⁸ World Bank Group. (2021). The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org> p.60.

failure is possible, provided a clear and well-founded strategy is adopted. As Mărginean points out (2015), *“the essence of success is not the avoidance of mistakes, but the ability to learn and evolve from them”*⁶⁹.

In Romania, current legislation provides a solid framework for insolvency managing, but challenges still exist, especially regarding the length of processes and the sanctioning of fraudulent bankruptcy. It is crucial that the business environment benefits from educational and financial support to prevent bankruptcies and encourage economic recovery.

In conclusion, bankruptcy is not the end of the road, but a chapter in a larger story of economic progress. As Stiglitz states (2010), *“the true success of an economy is not measured by the absence of bankruptcies, but by its ability to support the successes that follow failure”*⁷⁰. Through a combination of responsibility, education, and innovation, companies can not only survive, but thrive.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Romanian Criminal Code, reprinted. (2014). In: Official Gazette of the Romania.
- ASF. (2022). City Insurance Bankruptcy Report. Financial Supervisory Authority. Available at: <https://www.asfromania.ro>.
- INS. (2018). The Impact of Industrial Decline on the Romanian Economy During the Transition Period. National Institute of Statistics.
- Isaacson, W. (2011). Steve Jobs. Simon & Schuster. Available at: <https://dokumen.pub/qdownload/steve-jobs-simon-amp-schuster-paperback-edition-on-9781501127625-1501127624.html>.
- Law No.85/2014 on Insolvency Prevention and Insolvency Procedures. In: Official Gazette of the Romania.
- Mărginean, I. (2015). The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study. Western University Publishing House.
- OECD. (2020). SMEs and Entrepreneurship: Overcoming the COVID-19 Crisis (p.12). OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org>.
- Popescu, A. (2016). RAFO Onești: Economic Failure or Fraudulent Bankruptcy? Economic Review, 67(3). Available at: <https://revista-economica.ro>.
- Popescu, C. (2017). Judicial Reorganization Plans: OLTCHIM case study. Romanian Legal Journal.
- Stiglitz, J.E. (2010). Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamerica0000stig>.
- Thomas, L. (2019). Toys “R” Us: The Fall of an Iconic Retailer. Financial Times. Available at: <https://www.ft.com>.
- World Bank Group. (2021). The Bankruptcy Dilemma: Understanding Global Insolvency Systems. World Bank Publications. Available at: <https://www.worldbank.org>.

⁶⁹ Mărginean, I. (2015). The Bankruptcy of Romanian Industry after 1990: ARO Campulung case study. Western University Publishing House, p.48.

⁷⁰ Stiglitz, J.E. (2010). Freefall: America, Free Markets and the Sinking of the World Economy. W.W. Norton & Company. Available at: <https://archive.org/details/freefallamerica0000stig> p.170.

CZU: 347.77

DOI 10.5281/zenodo.15525882

Tetyana KURYLO*
tetyana.kurylo@usz.edu.pl

Oleksandr TURCHAK**
turchak71@ukr.net

Evghenia GUGULAN***
gugulan.eugenia@gmail.com

COMPARATIVE ANALYSIS REGARDING PECULIARITIES OF INHERITANCE OF PROPERTY AND PERSONAL NON-PROPERTY COPYRIGHTS OF UKRAINE AND UE COUNTRIES

Annotation: The article deals with the peculiarities of the transfer of copyrights through inheritance. The authors point out the importance of intellectual property as a driving factor in the economic, political, and scientific spheres of a democratic society. One of the legal ways of acquiring intellectual property rights is inheritance. It is emphasized that there are differences in the inheritance of intellectual property objects caused by their features as part of the hereditary property, particularly by a special legal regime of use.

The legally enshrined definitions of the concepts of "intellectual property", "inheritance", and "copyright" are revealed. The article examines the general characteristics of all intellectual property rights, including their territorial nature and national legal protection by the state where they were created or registered. Finally, some concepts of succession by the author's heirs are distinguished. In most cases, not the work itself in its objective expression is inherited, but the totality of

* Associate Professor, PhD, University of Szczecin, Poland (ROR: <https://ror.org/05vmz5070>), e-mail: international@usz.edu.pl; ORCID ID: 0000-0003-0039-5121, e-mail: tetyana.kurylo@usz.edu.pl

** Associate Professor, PhD, Humanitarian Department, „Ivan Bobersky” Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine (ROR: <https://ror.org/04z6kfz30>), e-mail: info@ldufk.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-1806-5289, e-mail: turchak71@ukr.net

*** PhD candidate Lecturer, Head of Departament „Private law”, „Ștefan cel Mare” Academy of the MIA of the Republic of Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0002-5960-1164, e-mail: gugulan.eugenia@gmail.com

copyrights to it. The copyrights are divided into property and personal non-property ones.

Analyzing the standards of the national legislation and the legislation of the European Union countries, the peculiarities of the inheritance of copyrights have been singled out; their categories that can be part of the inheritance are investigated. Considering these categories' complex and interconnected nature, it is underlined that the inheritance of exclusively property rights does not correspond to legal validity. Attention is drawn to the fact that personal non-property rights are not extinguished upon the author's death and are not limited in time of existence. It is concluded that personal non-property rights are closely related to the author's property rights and ensure proper protection and defense of the latter.

Therefore, they can be part of the inheritance, enabling the heirs to fully use the author's property rights during their validity period.

Keywords: intellectual property, copyrights, inheritance, personal non-property copyrights, property copyrights, user rights.

ANALIZA COMPARATIVĂ CU PRIVIRE LA PARTICULARITĂȚILE MOȘTENIRII PROPRIETĂȚII ȘI DREPTURILE DE AUTOR PERSONALE NON-PROPRIETATE ALE UCRAINEI ȘI ȚĂRILOR UE

Adnotare: Articolul tratează particularitățile transferului drepturilor de autor prin moștenire. Autorii subliniază importanța proprietății intelectuale ca factor de conducere în sferile economice, politice și științifice ale unei societăți democratice. Una dintre modalitățile legale de dobândire a drepturilor de proprietate intelectuală este moștenirea. Se subliniază că există diferențieri în moștenirea obiectelor de proprietate intelectuală cauzate de caracteristicile acestora ca parte a proprietății ereditare, în special de un regim juridic special de utilizare.

Definițiile consacrate legal ale conceptelor de „proprietate intelectuală”, „moștenire” și „drept de autor” sunt dezvăluite. Articolul examinează caracteristicile generale ale tuturor drepturilor de proprietate intelectuală, inclusiv natura lor teritorială și protecția juridică națională de către statul în care au fost create sau înregistrate. În cele din urmă, se disting unele concepte de succesiune de către moștenitorii autorului. În majoritatea cazurilor, nu însăși lucrarea în expresia ei obiectivă este moștenită, ci totalitatea drepturilor de autor asupra acesteia. Drepturile de autor sunt împărțite în drepturi de proprietate și cele personale non-proprietate.

Analizând standardele legislației naționale și ale legislației țărilor Uniunii Europene, au fost evidențiate particularitățile moștenirii drepturilor de autor; sunt investigate categoriile acestora care pot face parte din moștenire. Având în vedere natura complexă și interconectată a acestor categorii, se subliniază că moștenirea exclusivă a drepturilor de proprietate nu corespunde valabilității juridice. Se atrage atenția asupra faptului că drepturile personale non-proprietate nu se sting la decesul autorului și nu sunt limitate în timpul existenței. Se concluzionează că drepturile personale non-proprietate sunt strâns legate de drepturile de proprietate ale autorului și asigură protecția și apărarea corespunzătoare a acestuia din urmă.

Prin urmare, ele pot face parte din moștenire, permițând moștenitorilor să folosească pe deplin drepturile de proprietate ale autorului în perioada de valabilitate a acestora.

Cuvinte-cheie: proprietate intelectuală, drepturi de autor, moștenire, drepturi de autor personale non-proprietate, drepturi de autor de proprietate, drepturi de folosință.

1. INTRODUCTION

Developing modern society is possible only by creating intellectual property. Under ongoing globalization, digitalization, the development of innovative technologies, social networks, and an increase in various gadgets, intellectual property is becoming a driving element of the state's economic growth. Scientific and technological development determines the state's well-being, increasing the role and significance of intellectual property

objects. A practical, legally capable system of intellectual property ensures and stimulates economic, social and cultural growth; it is an essential component of the investment attractiveness of any state.

From the outset, it can be acknowledged that there is no EU-wide copyright law; instead, copyright within the EU is a bundle of national laws.¹ Copyright has not traditionally been at the center of harmonizing efforts. This is because of barriers arising from differences in language and cultural traditions among the Member States as well as low economic potential to exploit copyright involving literary and artistic works in trans-border transactions. However, recently, with more economic interests involved in copyrighted works thanks to computer programs, databases and new communication technologies, copyright has gained economic prominence and, simultaneously, has become an increasingly important part of EU law.²

In this sense, article 41 of the *Constitution of Ukraine*³ establishes the right of everyone to own, use and dispose of their property and the results of their intellectual and creative activities. It also stipulates that the right to private property is acquired by the procedure determined by law.

One of the methods of such acquisition is inheritance, which, given the particular object of heritage, will acquire a new meaning and require peculiar legal regulation. Although, at first sight, the legacy of intellectual property rights does not differ from the general succession procedure. However, objects of intellectual property have significant differences from more familiar objects of inheritance, and it causes difficulties and ambiguous approaches in law enforcement activities related to the inheritance of intellectual property rights.

The absence of unified norms concerning the inheritance of intellectual property rights in the national legislation of Ukraine, the presence of an object of heritage with a particular legal regime, as well as the insignificant regulation of inheritance issues in international treaties in the field of protection of intellectual property rights, indicate the relevance of the chosen research question.

Such scientists as O. Dzera, Yu. Zaika, M. Mykhailiv, A. Nykytiuk, O. Pidopryhora, Ye. Riabokon, S. Fursa, and R. Shyshka have considered the issue of the transfer of intellectual property rights through hereditary succession. However, as a rule, these scientists studied the inheritance of intellectual property rights on a general basis without a detailed analysis of the category of rights that pass to the heirs. As a result, many issues of inheritance of intellectual property rights require further research and do not lose their relevance.

The purpose of the conducted research is to reveal the peculiarities of copyright inheritance and to study the category of copyrights that can be part of the inheritance under the norms of the national legislation and the legislation of the European Union countries.

The purpose determines the tasks of the research. They include:

¹ Kur A, Dreier T, Luginbuhl S. *European intellectual property law: text, cases and materials*, 2nd edn. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, p.294. 2019.

² Hutukka, P. *Copyright Law in the European Union, the United States and China*. IIC 54, 1044–1080 (2023). <https://doi.org/10.1007/s40319-023-01357-0>. Available: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-023-01357-0#citeas>

³ <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b> Adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on 28 June 1996

the analysis of the legislation of Ukraine and the national legislation of the member states of the European Union in the field of inheritance of copyrights;
the study of the inheritance of property and personal non-property rights of the author;
the presentation of one's vision regarding the improvement of the mechanism of legal regulation of the complex inheritance of copyrights.

2. METHODOLOGY

For the purpose of a comprehensive study of the research topic, a number of research methods were used, such as: the method of historical analysis, the method of logical analysis (analysis and synthesis), used to synthesize the opinions of different scientists in the field of copyright and related rights protection, the method of comparative analysis, necessary for conducting the comparative study between the positions of different specialists in the field, the method of systemic analysis, used in the study of different legal norms regulating issues related to the possibility of inheritance of copyright and related rights, the method of synthesis, used to generalize the issues under analysis and to clearly and concisely establish the recommendations of the authors and proposals of *lege ferenda*.

List of abbreviations:

Law of Ukraine No. 2811-IX "On Copyright and Related Rights" – Law No. 2811-IX
Law of the Republic of Poland "On Copyright and Related Rights" of February 4, 1994 – Law of the Republic of Poland
European Union – EU

3. DISCUSSIONS AND RESULTS.

3.1 Peculiarities of inheritance of copyrights in the legislation of Ukraine. Concepts of succession in the European Union countries.

For comprehensive studying the issue of inheritance of copyrights, it is necessary to note that copyrights and neighboring or related rights belong to the group of intellectual property rights.

The most general understanding of the concept of "intellectual property" at the international level is determined by the Convention Establishing the World Intellectual Property Organization of 1967.

The Convention establishes the concept of "intellectual property" as a set of rights relating to literary, artistic and scientific works; performances of performing artists, phonograms, and broadcasts; inventions in all fields of human endeavor; scientific discoveries, industrial designs, trademarks, service marks, and commercial names designations; protection against unfair competition, as well as all other rights resulting from intellectual activity in the industrial, scientific, literary or artistic fields.⁴

The Civil Code of Ukraine in Book 4 - Intellectual Property Right establishes that intellectual property right is a person's right to the result of intellectual, creative activity or to another object of intellectual property right defined by this Code and the other law (Article 418). Intellectual property rights consist of personal non-proprietary and (or)

⁴ Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. URL: <http://consultant.parus.ua/?-doc=00BUE6BDD&abz=0T254>

proprietary intellectual rights. This Code and the other law determine their contents concerning specific objects of intellectual property rights.⁵

The general characteristics of all intellectual property rights are their territorial nature and the national legal protection of the state where they are created or registered. In most cases, they combine tangible and intangible nature.

Subjects of intellectual property right are, including others, persons who own personal non-proprietary and (or) proprietary intellectual rights pursuant to this Code, other law or agreement (Article 421 of the Civil Code of Ukraine).⁶

Succession is one of the legally established ways of acquiring intellectual property rights. The Civil Code of Ukraine defines succession as the transfer of rights and obligations (inheritance) from a deceased natural person (testator) to other persons (heirs) (Article 1216). Furthermore, the inheritance includes all the rights and obligations belonging to the testator at the time of opening the inheritance and is not terminated due to the testator's death (Article 1218).⁷

A special law that regulates relations regarding the acquisition, exercise and protection of personal non-property and property copyrights and/or related rights in Ukraine is the Law of Ukraine No. 2811-IX "On Copyright and Related Rights" (hereinafter - Law No. 2811-IX), adopted on December 01, 2022, to replace the previous law with the same title of 1993.⁸

It should be noted that the adoption of the new Law, which entered into force on March 1, 2023, was also caused by problems arising in the practice of copyright and neighboring or related rights management, the impossibility of ensuring the implementation of some of these rights, as well as the need to update the legislation in the aspect of Ukraine's commitments on the performance of EU law on copyright and related rights under the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand.

In Article 5 of Law No. 2811 – IX, the legislator defined the content of copyright based on the combination of personal non-property rights of the author and property rights of copyright subjects. At the same time, unlike the previous law, it is specified that the author of the work is the primary subject of copyright, and other natural persons or legal entities to whom a deed or a law has transferred the property rights to the work may be the subjects of property copyright.⁹

Copyright objects and copyrights as inheritance objects should not be equated. For the most part, not the work itself in its objective expression is inherited, but the totality of copyrights to it. The latter is divided into property and personal non-property copyrights.

Both international private law and the national legislation of the member states of the European Union support this division. At the same time, domestic legislation is en-

⁵ Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 435-IV of January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁶ Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 435-IV of January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁷ Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 435-IV of January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

⁸ On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine No. 2811-IX of December 01, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

⁹ On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine No. 2811-IX of December 01, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

trusted with normative defining and consolidating the scope and content of the author's property and personal non-property rights and their transferability.

In general, as A. Voitsekhovska points out, property rights ensure the exclusivity of the author in the field of economic exploitation of the work, while personal non-property rights protect the author's emotional connection with his work.¹⁰

In contrast to the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", the new Law No. 2811-IX contains a separate Article 32, which discloses the transfer of rights to a work through inheritance in more detail. This article establishes that only the property rights to the work, which are acquired in full together with the right to receive fair remuneration for the use of works provided by law, are transferred to the inheritance. The author's heirs have the right to publish a work that was not promulgated during the author's lifetime unless the author has directly prohibited the publication of such a work.¹¹ Personal non-property rights belong only to the author, cannot be transferred (alienated) to other persons, and are not inherited (Article 11).

The mentioned legislative provisions comply with the norms of the Civil Code of Ukraine to understand the inheritance content. However, the norms of Law No. 2811-IX established a more specific list of personal non-property rights of the author. For the first time, the list included the right to oppose any perversion, distortion or other alteration of the work, including accompanying the work with illustrations, prefaces, afterword's, comments, etc. without the author's consent; the right to name the work or leave it untitled; the right to dedicate the work to a person(s), event or date.

The regulation of property copyrights has also changed. Article 12 of Law No. 2811-IX states that the copyright holder has the right to use the work in any way (ways), as well as the exclusive right to authorize or prohibit the use of the work by other persons. At the same time, the legislator provided a list of ways of using the work and stated that it is not exhaustive.¹²

Due to the hereditary succession of property copyrights, creative (author's) legal relationships of intellectual property are transformed. As O. Kharytonova points out, during inheritance, "secondary legal relationships of intellectual property in the field of creative activity" arise.¹³

Such succession of property copyrights from the testator to the heirs is enshrined in the national legislation of the most of European Union states.

- It is possible to distinguish four concepts of succession by the author's heirs:
- all the intellectual property rights of the deceased author are transferred to the heirs, and they use them in full;
- exclusively property rights of intellectual property are inherited; the personal nonproperty rights of the author are not included in the inheritance, although the heirs have the right to protect the inviolability of the work;
- the right of intellectual property is transferred as a particular set of personal

¹⁰ Voitsekhovska, A. Personal copyrights and their protection according to the Polish law on copyright and related rights. In: *Intellectual Property*, 2, 2005, p.20.

¹¹ On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine No. 2811-IX of December 01, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

¹² On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine No. 2811-IX of December 01, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

¹³ Kharytonova, O. I. *Legal relationships arisen in the sphere of intellectual property as a result of the creative activity (conceptual principles)*: Monograph. Odesa: Fenix. 2011. p.285.

nonproperty and property rights, the scope of which is narrower than that to which the author was entitled;

– only those intellectual property rights that arose and did not terminate before the author's death are inherited.¹⁴

According to established concepts in the EU, the author's personal non-property (moral) rights include:

- the right to be recognized as the author of a work (“creator’s right”);
- the right to allow or prohibit the use of the work under the real name of the author, a pseudonym or without specifying the name, i.e., anonymously (“the right to a name”);
- the right to demand the preservation of the integrity of the work and to oppose any encroachment on the work that may harm the honor, dignity and reputation of the author (“right of integrity”).¹⁵

3.2. *Legislative enshrining copyright inheritance in the Republic of Poland.*

Despite the relatively clear division into the property and personal non-property copyrights, the legislative enshrining the inheritance of the author's property rights, the analysis of the national legislation of the EU member states allows us to conclude that, given the comprehensive and interconnected nature of these categories, the inheritance of exclusively property rights does not correspond to the legal validity.

For example, in the Republic of Poland, the succession of property copyrights is comprehensively enshrined in Article 41 of the Law “On Copyright and Related Rights” dated April 02, 1994. It provides for the possibility of hereditary assignment of copyrights.¹⁶ In addition, the succession of property copyrights is also established by the provisions of Book 4 – “Inheritance Law” of the Civil Code of the Republic of Poland, where Article 922 states that the property rights and obligations of the deceased pass after his death to one or more persons under the provisions of this book.

Property copyrights within the Law “On Copyright and Related Rights” of the Republic of Poland include the right to use and dispose of the work in all areas of use, to grant consent to the commercial use of the work, as well as to remuneration for the use of the work. Furthermore, the heirs have the right to continue disposing of the author's works and receive remuneration.

Here it is worth paying attention to the terminal nature of property rights because, according to the general rule, property copyrights terminate 70 years after the death of the creator, and in the case of co-authored works – from the moment of the death of co-authors who survived others (Article 36 of the Law).¹⁷ With the expiration of the specified term, copyrights become a public heritage.

At the same time, Article 78 of the mentioned Law of the Republic of Poland establishes the procedure for the protection of personal non-property copyrights, enshrines the right of the heirs of the deceased author, if the author did not express another will

¹⁴ Mykhailiv, M.O. Intellectual property rights as an object of international inheritance relations. In: Law Herald, no.3, p.128. 2020. DOI: 9 URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.1932>

¹⁵ Kapitsa, Yurii, Stupak, Serhii, & Zhuvaka, Oleksandr. *Copyright and Related Rights in Europe: Monograph*. Kyiv: Lohos, 2012, p. 285.

¹⁶ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf>

¹⁷ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf>

during his lifetime, to file a lawsuit for the protection of personal non-property copyrights. If it does not contradict the will of the author, then the heirs have the right to exercise the personal non-property rights of the deceased author.

It is also worth paying attention that such a right is transferred to one of the spouses, and in his / her absence, in the order of priority, to descendants, parents, brothers and sisters, and their descendants. In addition, it is established that a claim for the protection of personal nonproperty copyrights may be brought by an association of authors responsible for a particular type of creativity or an organization responsible for the collective management of copyrights, which manages the copyrights of the deceased, on an equal footing with the heirs.¹⁸

Therefore, although the personal non-property rights of the author closely related to the author are not inherited, the legislation of the Republic of Poland provides for the rights of heirs to take actions to protect such rights. It makes it impossible to violate personal copyrights after the author's death because the validity of such rights is not limited in time. To implement such protection, one of the spouses has priority over the children, and protecting the author's rights is indivisible.

3.3. Inheritance of copyrights in Italian legislation.

Another interesting example of the legislative regulation of the issue of copyright inheritance is the legislation of Italy. Although the Italian Constitution does not directly contain provisions on copyright protection, it can be inferred from several enshrined general conditions:

- Each Italian citizen, in line with their individual choices, is called upon to engage in activities contributing to the economic and spiritual growth of society;
- Italy promotes the development of cultural, scientific and technical research;
- Control over the content of the work is not allowed. Freedom of expression and freedom of the arts and sciences are ensured;
- The Constitution protects the author's property rights in all forms and practices.¹⁹

Article 2580 of the *Italian Civil Code*²⁰ states that copyrights belong to the author and his heirs within limits and for the purposes established by special laws. Copyrights include personal non-property and property rights.

Personal non-property copyrights are not limited in time, are closely related to the creator, are inalienable and cannot be transferred to third parties. Moreover, even when ownership rights are transferred, the author retains the right to claim authorship and oppose any work distortion or actions that may harm the author's honor or reputation. After the author's death, the descendants can invoke these rights. That is, if there is a violation of the personal non-property rights of the author after his death, the heirs can defend them.

In Italy, authors cannot alienate or even renounce their personal non-property

¹⁸ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf>

¹⁹ Copyright Law in the EU. Salient features of copyright law across the EU Member States. *Comparative Law Library Unit*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/625126/EPRS_STU\(2018\)625126_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/625126/EPRS_STU(2018)625126_EN.pdf)

²⁰ Civil Code of Italy (approved by Royal Decree No. 262 of March 16, 1942, and amended up to Decree No. 291 of December 7, 2016), Italy <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/16608> [accessed on 10.03.2025]

rights, which aligns with the tradition of European copyright.

Concerning property copyrights, the author and his heirs have the exclusive right to publish works and reproduce them within the legal limitations. At the same time, there are no “user rights” or “fair use” of the work in Italian legislation. On the contrary, general copyright is established, and exceptions are provided. These exceptions can be divided into two categories: on the one hand, exceptions that do not require compensation to the author and on the other hand, those for which payment is paid. Regarding the first category, the most important exceptions are the reproduction of current news in articles or broadcasts, reproduction or dissemination of public speeches on matters of political or governmental interest, use of fragments or quotations for criticism, discussion, non-commercial training or research purposes.

3.4. Peculiarities of inheritance of property and non-property rights of the author in the French Intellectual Property Code.

French copyright law has significantly influenced the development of copyright laws in other civil law jurisdictions and the development of international copyright law, such as the Berne Convention. Relations regarding the exercise of copyrights are enshrined in the French Code of Intellectual Property.²¹ In addition, specific provisions are contained in ministerial decisions (“arretes”), and specific requirements regarding intellectual property rights are enshrined in the Labor Code, the Criminal Code, tax or antimonopoly legislation.

The French system of “droit d’auteur” (author’s right), in general, constitutes a unique and complex set of norms and principles, which enshrines a dual concept of copyright:

- copyright arises and is subject to the protection from the very fact of the creation of a work;
- such a right should include mental and moral characteristics, as well as have an economic component.

Furthermore, a work is protected by copyright if it is original and has an objective expression.

Property copyrights in France (the so-called “le droit d’exploitation”) include the right to use and reproduce the work, making a profit from it. Property copyrights also concern the right to resale (“droit de suite”), that is, the inherent right of the performer to receive a percentage of the resale (royalty) of the original work after the first transfer of the work by the author. In the event of the author’s death, the specified rights are preserved for his successors for 70 years. The property rights of the author can be inherited in whole or in part.

The peculiarity of copyrights in France is determined by the French concept of personal non-property copyrights, which are subject to special protection and defense. It is determined by the historical development of intellectual property law and the current judicial practice.

Under the Intellectual Property Code, personal non-property copyrights include the author’s right to respect his name, authorship, and work. Such rights are perpetual and inalienable. A unique feature of French legislation is that these rights pass to the heirs after the author’s death (Article L121-1).²²

²¹ French Intellectual Property Code. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21533>

²² French Intellectual Property Code. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21533>

Such a combination of the perpetuity of personal non-property copyrights with the possibility of transferring them to heirs after death is an effective mechanism for controlling the use of the work.

At the same time, it is worth paying attention that personal non-property copyrights cannot be transferred in any other way or sold by the author or legal heirs to third parties. Therefore, any agreement regarding the transfer of such rights is invalid. However, the author cannot be obliged to protect personal non-property rights and always has the right to refrain from exercising them.

Such a succession of personal non-property copyrights is rather an obligation for the heirs than receiving additional benefits.

In addition, establishing the exclusive right of the author to publish the work, the norms of the Intellectual Property Code give the right to the heirs of the author after his death, in the absence of an executor designated by the author, and if it does not contradict the will of the author, to publish posthumously unpublished works. Furthermore, after the author's death, the heirs retain the right to receive remuneration from resale for seventy years from the date of the author's death.²³

3.5. Inheritance of copyrights in Romanian legislation.

In Romania, the first legal provisions regarding the recognition of copyright for literary and artistic works were adopted through the Press Law of 1862²⁴, the only law at the time that guaranteed the rights of Romanian writers and artists. However, the first actual copyright law came into effect on June 28, 1923 – Law no. 126/1923²⁵ – called the Law on Literary and Artistic Property. This law repealed all previous legal provisions. In line with the evolution of the specific legislative framework, it underwent a series of amendments over time, aimed at adapting, supplementing, and/or modifying its provisions.

One of the legal acts that made a significant contribution to the regulation of copyright in our legal system was Decree No. 321 of June 18, 1956, a legal provision that expressly repealed the previous legal regulations.

Currently, the legal act that regulates the legal framework in the field of copyright protection is *Law no. 8/1996 on copyright and related rights, with its subsequent amendments and additions*²⁶. It was adopted with the purpose of recognizing, guaranteeing, and protecting copyright over a literary, artistic, or scientific work, as well as over other works of intellectual creation, both in relation to the author as a person and with regard to the moral and economic attributes inherently associated with copyright.

The object of copyright, according to Romanian legislation, is represented by original works of intellectual creation in the literary, artistic, or scientific domain, regardless of the manner of creation, the mode or form of expression, and independent of their value or purpose, such as:

a) literary and journalistic writings, lectures, sermons, pleas, academic presentations, and any other written or oral works, as well as computer programs;

²³ French Intellectual Property Code. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.pdf> [accessed on 10.03.2025]

²⁴ https://ro.wikisource.org/wiki/Legea_presei_din_1862 [accessed on 21.04.2025]

²⁵ <https://legislatie.just.ro/public/DetaliuDocument/24108> [accessed on 21.04.2025]

²⁶ Law on copyright and related rights No. 8 of March 14, 1996. Published in the Official Gazette of Romania no. 489 of June 14, 2018. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/7816> [accessed on 21.04.2025]

- b) scientific works, whether written or oral, such as communications, studies, university courses, school textbooks, scientific projects, and documentation;
- c) musical compositions with or without lyrics;
- d) dramatic, musical-dramatic works, choreographic works, and pantomimes;
- e) cinematographic works, as well as any other audio-visual works;
- f) photographic works, as well as any other works expressed through a process analogous to photography;
- g) graphic or plastic art works, such as sculptures, paintings, engravings, lithographs, monumental art, scenography, tapestry, ceramics, glass and metal art, drawings, design, as well as other works of applied art intended for practical use;
- h) architectural works, including plans, models, and graphic works that make up architectural projects;
- i) plastic works, maps, and drawings in the fields of topography, geography, and science in general.

Also, derivative works that have been created based on one or more pre-existing works constitute the object of copyright.

a) translations, adaptations, annotations, documentary works, musical arrangements, and any other transformations of a literary, artistic, or scientific work that represent an intellectual creative effort;

b) collections of literary, artistic, or scientific works, such as encyclopaedias and anthologies, collections or compilations of materials or data, whether protected or not, including databases, which, through the selection or arrangement of the material, constitute intellectual creations.

The subject matter of related rights and rights is represented by:

performances or executions by performing artists, for their own performances or executions;

sound recordings or phonograms;

visual recordings or videograms;

broadcasts and program services of broadcasting and television organizations;

databases, collections of works, data, or other independent elements, whether protected by copyright or related rights or not, arranged in a systematic or methodical way and individually accessible by electronic means or otherwise.

The content of copyright from the perspective of the patrimonial distinction consists of:

– **moral rights**

a) the right to decide whether, in what manner, and when the work will be made known to the public;

b) the right to claim authorship of the work;

c) the right to decide under what name the work will be made known to the public;

d) the right to demand respect for the integrity of the work and to oppose any modification, as well as any harm brought to the work, if it prejudices the author's honour or reputation;

e) the right to withdraw the work, compensating, if applicable, the holders of usage rights who were harmed by the exercise of the withdrawal.

– **patrimonial rights**

a) the reproduction of the work;

- b) the distribution of the work;
- c) the import for the purpose of commercialization on the domestic market of copies made, with the author's consent, after the work;
- d) the rental of the work;
- e) the lending of the work;
- f) the public communication, directly or indirectly, of the work by any means, including making the work available to the public in such a way that it can be accessed from any place and at any time individually chosen by the public;
- g) the broadcasting of the work;
- h) the cable retransmission of the work;
- i) the creation of derivative works.

The content of related rights and rights – the performing artist has the following rights:

– Moral rights

- a) the right to claim authorship of their own performance or execution;
- b) the right to require that their name or pseudonym be indicated or communicated at each performance and at each use of its recording;
- c) the right to demand respect for the quality of their performance and to oppose any distortion, falsification, or other substantial modification of their performance or execution, or any infringement of their rights that would seriously harm their honour or reputation;

– Economic rights

- a) the fixation of their performance or execution;
- b) the reproduction of the fixed performance or execution;
- c) the distribution of the fixed performance or execution;
- d) the rental of the fixed performance or execution;
- e) the lending of the fixed performance or execution;
- f) the import for commercialization on the domestic market of the fixed performance or execution;
- g) the broadcasting and public communication of their performance or execution, except where the performance or execution has already been fixed or broadcast;
- h) the right to fair remuneration in cases where the performance or execution has already been fixed or broadcast;
- i) the making available to the public of their fixed performance or execution, in such a way that it can be accessed, from any place and at any time individually chosen by the public;
- j) the cable retransmission of the fixed performance or execution.

The transfer of patrimonial copyright and related rights arising from the creation of a literary, artistic, or scientific work may be carried out either in whole or in part, through *inter vivos* acts (such as licensing or assignment), as well as through succession (both legal and testamentary). According to the law, transferable rights include intellectual property rights of a patrimonial nature, whereas, by contrast, non-patrimonial rights (related to existence and physical integrity, identity, and morality) are non-transferable.

In this conception, the entire framework of copyright is cantered on moral rights, a notion justified by the inherent nature of a work as an expression of the author's personality. This explains the perpetual, inalienable, and imprescriptible character of moral rights.

By way of exception to the general legal framework, moral rights are considered transferable *mortis causa*, though within certain limits: moral rights encompass both a positive component – the right of disclosure – and a negative component – the right to authorship (paternity of the work) and the right to its integrity, which are exercised through defensive measures. This distinction generally serves as a doctrinal foundation for analyzing the succession of copyright. It is accepted, in principle, within the boundaries defined by the function of this right. Consequently, certain prerogatives cease to exist. Among the positive rights, the only one that endures is the right of disclosure. However, successors may exercise this prerogative solely for the purpose of fulfilling the author's posthumous will. The succession of moral rights thus operates as a metamorphosis of the moral right itself.

If authors agree to admit that, regarding the right of disclosure, the successors must respect the author's will to either communicate or not communicate the work, divergences arise when the issue is how to proceed in cases where the author has not expressed any will. Some authors accept that authorization for publication is presumed.

Unlike the French dualist system, in which moral rights are clearly separated from patrimonial rights, the German system is a monist system, in the sense that the moral right is an element of copyright on the same level as patrimonial rights, with which it shares an equal duration – namely, that established for copyright in its entirety. The consequence of this conception is the admissibility of the transfer of copyright to the author's heirs or to persons designated by the author, with the clarification that, in the hands of the successor, the moral right remains the same absolute and discretionary right as it was for the author. All these rights are characterized by the fact that they are inaccessible during the author's lifetime, non-transferable to heirs, and imprescriptible.

According to Community documents – specifically referring here to the relevant directives – the same methods of transferring intellectual property rights are established: assignment, licensing, and succession.

The mentioned directives provide procedures for simplifying the registration of transfers from the perspective of fulfilling formal requirements, such as the possibility to request the registration of rights transfers for multiple trademarks or designs and models through a single application.

We consider that, through its regulatory approach, our national legislation is aligned with Community provisions regarding the transfer of intellectual property rights. Transfers of rights hold legal and economic significance when it is necessary to determine the holder of the right (applicant, owner, assignee, licensee) in cases involving potential disputes concerning infringements of intellectual property rights²⁷.

Moral rights cannot be subject to any waiver or transfer; they are inalienable and imprescriptible, and are protected from the moment of creation until the death of the author.

After the death of the author, the exercise of the following copyright and related rights is transferred by inheritance, according to civil legislation, for an unlimited duration:

- the right to decide whether, how, and when the work will be made known to the public;
- the right to claim recognition as the author of the work;

²⁷ Postăvaru A. M. *Transmiterea drepturilor de proprietate intelectuală*. http://www.nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/133/PostavaruAM_Ilif.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accessed on 21.04.2025]

- the right to claim respect for the integrity of the work and to oppose any modification, as well as any harm brought to the work if it damages their honour or reputation;
- the right to claim recognition of authorship of their own performance or execution;
- the right to request that their name or pseudonym be indicated or announced at each performance and with each use of its recording;
- the right to claim respect for the quality of their performance and to oppose any distortion, falsification, or other substantial alteration of the performance or execution, or any infringement of their rights that would seriously harm their honour or reputation.

In exercising these moral rights, the heirs have the obligation to exploit the work in such a way that does not morally harm the memory of the author and fully respects the work exactly as it was created.

The patrimonial rights included in the content of copyright are transferred according to the provisions of the Civil Code, and their transfer is limited in time. Patrimonial rights arise from the very moment the work is created and last for the entire lifetime of the author; after their death, these rights are transferred by inheritance according to civil legislation for a determined period.

After the expiration of the protection term, the work enters the public domain, the exclusivity of exploiting the work granted to the holders of patrimonial rights ceases, and from that moment the work can be freely used, being assimilated to the common heritage of humanity.

Under the previous regulation, the maximum period provided for the transfer of these rights was set by the legislator at 50 years.

Motivated by the transposition of international conventions to which Romania is a party, as well as treaties and European directives into our legislation, the Romanian legislator has harmonized domestic law with European law, so that patrimonial rights are now transferred according to civil legislation for a period of 70 years.

The transfer of economic rights of authorship occurs upon the author's death; however, by way of exception to common law, the provisions of the special law stipulate the calculation of the protection term duration starting from January 1st of the year following the author's death or the public disclosure of the work (Article 34 of Law no. 8/1996), although the date of inheritance opening coincides with the date of the death of the deceased.

Through inheritance, both rights and obligations resulting from the registration of the intellectual property object are transferred. The inheritance, which includes the author's rights, falls under the scope of common law regulations.

In legal literature, one of the debated aspects is the benefit of posthumous works (late disclosure); thus, the person who publishes such a work will benefit from all the patrimonial rights that would have belonged to the author, but only for a period of 25 years, a period that begins to run from the moment the work was first made public.

In the case of vacant succession, the exercise of these rights is transferred to the collective management organization that administered the author's rights or, if applicable, to the organization with the largest number of members in the relevant field of creation.

The same 70-year duration applies to the heirs of a work made public under a pseudonym or without a name being specified, as well as to the heirs of the author of a collaborative work. However, in this case, the 70-year period will begin from the moment of the

last co-author's death. If the contribution of each co-author is distinct, the duration of the patrimonial rights for each of the co-authors' heirs is 70 years from the death of each co-author they inherit.

In the case of collective works, the duration of the economic rights over these works is 70 years and starts from the date the work is made available to the public. If the work has not been made available to the public within this period, the duration of the economic rights expires after 70 years from the creation of the work.

In the case of computer programs, the author's economic rights are transferred by inheritance for a period of 70 years.

From this perspective, the legal act that regulates the legal framework regarding copyright and related rights, Law No. 8/1996, does not include provisions regarding copyright and matrimonial regimes.

On the other hand, the common law provisions, specifically the provisions of Article 340 of the Civil Code of Romania²⁸, contain express provisions regarding the qualification as separate property of each spouse, both for the object of copyright and for the intellectual property rights over creations and registered distinctive signs. Subsection d) establishes that: *"Intellectual property rights over one's creations and over distinctive signs registered by them are not common property, but separate property of each spouse."*

4. CONCLUSIONS

After analyzing the civil legislation of Ukraine and the European Union states in the field of inheritance, we can conclude that personal non-property rights of intellectual property do not depend on property rights of intellectual property and are indissolubly linked with the creator (subject of intellectual property law). However, they are not levelled upon the author's death and are not limited in time of existence.

Such personal non-property rights of the author as the right to authorship and the right to a name are closely related to the creator and cannot be part of the inheritance. Nevertheless, these rights have an independent meaning and are always provided with legal protection, despite the differences between the right to authorship and authorship as a social value.

The succession of such a personal non-property right as the right to the inviolability of the work remains debatable. The legislation of Ukraine and the legislation of the analyzed EU member states impose on the heirs the duty to protect the authorship of the work and to oppose any perversion, distortion or other alteration of the work, as well as any further encroachment on the work that may harm honor and reputation of the author. This obligation corresponds to the right to inviolability of the work, which, although different from the author's right, authorized to make significant changes in the work, nevertheless passes to the heirs to preserve the work for society in its original form.

In this regard, we could distinguish two types of non-property rights of the author seems appropriate:

- personal non-property rights that are closely related to the creator and are inalienable, and therefore cannot be part of the inheritance and cease with the death of the author;
- personal non-property rights that are closely related to the author's property rights, which may be part of the inheritance along with intellectual property rights and

²⁸ <https://www.codulcivil.ro/art-340-Bunurile-proprii/> [accessed on 21.04.2025]

will further enable the heirs to protect and defend the intellectual property rights of the testator.²⁹

This suggestion will ensure proper protection and defense of the copyrights of the testator by the heirs; will enable the heirs to fully use the author's property rights during their validity period.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 435-IV of January 16, 2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [accessed on 10.03.2025]
- Civil Code of Italy (approved by Royal Decree No. 262 of March 16, 1942, and amended up to Decree No. 291 of December 7, 2016), Italy <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/16608> [accessed on 10.03.2025]
- Civil Code of Romania No. 287/2009 of July 17, 2009. <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/175630> [accessed on 10.03.2025]
- https://ro.wikisource.org/wiki/Legea_presei_din_1862 [accessed on 21.04.2025]
- <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/24108> [accessed on 21.04.2025]
- Constitution of Ukraine Adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on 28 June 1996. <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b> [accessed on 10.03.2025]
- Comparative Law Library Unit. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/625126/EPRS_STU\(20_18\)625126_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/625126/EPRS_STU(20_18)625126_EN.pdf) [accessed on 10.03.2025]
- Copyright Law in the EU. Salient features of copyright law across the EU Member States. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. <http://consultant.parus.ua/?doc=00BUE6BDDDB&abz=0T254> [accessed on 10.03.2025]
- French Intellectual property code. <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21533> [accessed on 10.03.2025]
- Law of Ukraine on Copyright and Related Rights: No. 2811-IX of December 01, 2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [accessed on 10.03.2025]
- Law on copyright and related rights No. 8 of March 14, 1996. Published in the Official Gazette of Romania no. 489 of June 14, 2018. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/7816> [accessed on 21.04.2025]
- Law of Poland on Copyright and Related Rights of February 4, 1994. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf> [accessed on 10.03.2025]
- Kapitsa, Yurii, Stupak, Serhii, & Zhuvaka, Oleksandr. Copyright and Related Rights in Europe: Monograph. Kyiv: Lohos, 2012. 696 p.
- Kharytonova, O. I. Legal relationships arisen in the sphere of intellectual property as a result of the creative activity (conceptual principles): Monograph. Odesa: Fenix, 2011. 346 p.
- Kur A, Dreier T, Luginbuhl S. European intellectual property law: text, cases and materials, 2nd edn. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2019.
- Hutukka, P. Copyright Law in the European Union, the United States and China. IIC

²⁹ Mykhailiv, M. O. (2022). Inheritance in private international law. Doctor's thesis. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. p.72.

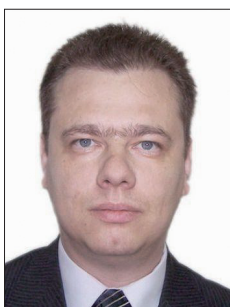
- 54, 1044–1080 (2023). <https://doi.org/10.1007/s40319-023-01357-0>. Available: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-023-01357-0#citeas>
- Mykhailiv, M. O. Intellectual property rights as an object of international inheritance relations. In: Law Herald, no. 3, 2020. p.125-134. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.1932> [accessed on 10.03.2025]
- Mykhailiv, M. O. Inheritance in private international law. Doctor's thesis. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. 2022. 477 p.
- Postăvaru A. M. Transmiterea drepturilor de proprietate intelectuală. http://www.nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/133/PostavaruAM_Ilf.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accessed on 21.04.2025]
- Voitsekhovska, A. Personal copyrights and their protection according to the Polish law on copyright and related rights. In: Intellectual Property, no. 2, p.20-29, 2005.
- Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf>

CZU: 343.54/.55+614.253

DOI 10.5281/zenodo.15525927

Petru GLAVAN*
petru.glavan@usmf.md

Andrei PĂDURE**
andrei.padure@usmf.md

Anatolii BONDAREV***
anatolii.bondarev@usmf.md

PREJUDECĂȚILE ACTUALILOR ȘI VIITORILOR MEDICI ASOCIATE VIOLENȚEI DOMESTICE

Adnotare: *Violența domestică reprezintă una dintre cele mai răspândite încălcări ale drepturilor omului la nivel global. Sectorul sănătății joacă un rol crucial în prevenirea violenței domestice prin contribuire la identificarea timpurie a abuzurilor, oferirea tratamentului necesar și referirea victimelor către alte servicii de suport. Prezenta lucrare își propune să exploreze percepțiile în domeniul violenței domestice în rândul actualilor și viitorilor medici din Republica Moldova în vederea evaluării necesităților educaționale ale acestora. Pentru atingerea scopului propus, a fost realizat un studiu observațional bazat pe un sondaj printre mediciniști, rezidenți și medici de la noi din țară.*

Studiul a relevat că profesioniștii din domeniul medical sunt afectați de aceleași stereotipuri ca și alți membri ai societății, fiind necesar să fie instruiți în sfera violenței în familie. În mod special, s-a constatat persistența mai multor mituri legate de violența domestică, precum convingerea că aceasta este un conflict privat care nu necesită intervenția autorităților, că victimele aleg să

* Asistent universitar, Catedra de medicină legală, Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova (ROR:<https://ror.org/03xww6m08>), e-mail: contact@usmf.md; ORCID ID: 0000-0002-9128-3864, email: petru.glavan@usmf.md

** Conferențiar universitar, doctor habilitat în științe medicale, șeful Catedrei de medicină legală, Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova (ROR:<https://ror.org/03xww6m08>), e-mail: contact@usmf.md; ORCID ID: 0000-0003-4249-9172, email: andrei.padure@usmf.md

*** Doctor în științe medicale, asistent universitar, Catedra de medicină legală, Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova (ROR:<https://ror.org/03xww6m08>), e-mail: contact@usmf.md; ORCID ID: 0000-0003-1861-7490, email: anatolii.bondarev@usmf.md

rămână din proprie voință în relații abuzive sau că agresorii își manifestă violența doar în urma consumului de alcool. Aceste percepții greșite pot afecta negativ capacitatea cadrelor medicale de a gestiona în mod eficient cazurile de abuz domestic.

Rezultatele cercetării pot fi utilizate ca propuneri bazate pe dovezi pentru îmbogățirea programelor de formare existente sau pentru conceperea unor noi, cu scopul de a sprijini cadrele medicale în gestionarea corectă a cazurilor de violență domestică.

Cuvinte-cheie: violență în familie, medici, mediciști, prejudecăți, stereotipuri.

THE PRECONCEPTIONS OF CURRENT AND FUTURE DOCTORS RELATED TO DOMESTIC VIOLENCE

Annotation: Domestic violence is one of the most widespread human rights violations in the world. Although domestic violence has been recognized as a social problem for several decades, it remains an underreported and consequently underestimated crime, and its prevalence continues to be of major relevance today. According to global statistics, domestic violence is the most common and widespread form of victimization of women, a fact explained by the persistence of stereotypes and beliefs regarding traditional patriarchal gender roles in families and society.

The health sector plays a crucial role in preventing domestic violence by contributing to the early identification of abuse, providing necessary treatment, and referring victims to other support services.

The paper aims to explore the perceptions in the field of domestic violence among current and future physicians from the Republic of Moldova in order to assess their educational needs. For this purpose, an observational study based on a survey of medical students, residents and doctors was carried out.

The study revealed that medical professionals are affected by the same stereotypes as other members of society and need specific training in the field of domestic violence. In particular, the persistence of several myths related to domestic violence was observed, such as the belief that it is a private conflict that does not require intervention from the authorities, that victims choose to stay in abusive relationships of their own free will, or that perpetrators become violent only under the influence of alcohol. These misconceptions can negatively affect the ability of healthcare professionals to effectively manage cases of domestic abuse.

The study results can be used as evidence-based proposals for enriching existing training programs or designing new ones in order to support healthcare practitioners in the correct management of domestic violence cases.

Keywords: domestic violence, doctors, medical students, preconceptions, stereotypes.

1. INTRODUCERE

Violența domestică este o problemă globală care afectează toate țările lumii, deseori fiind bine camuflată și ascunsă în spatele unor concepții greșite despre rolurile tradiționale ale bărbaților și femeilor în familie și societate¹. Aceasta rămâne în continuare una dintre cele mai grave și larg răspândite infracțiuni cu care se confruntă toate societățile contemporane, lezând drepturile și demnitatea umană a membrilor acestora, cu consecințe grave în plan fizic, emoțional, financiar și social asupra victimelor, familiilor și societății în întregime². Deși violența domestică a fost recunoscută ca o problemă socială de mai

¹ The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention). <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence>. (accesat la data de 23.02.2025).

² Glavan P., Pădure A., Bondarev A. Impactul violenței în familie asupra victimelor și comunității. În: Arta Medica,

multe decenii, ea rămâne o infracțiune subraportată și implicit subevaluată, iar amploarea sa continuă să fie de o relevanță majoră și astăzi³. Conform statisticelor globale, violența în familie este cea mai comună și răspândită formă de victimizare a femeilor, fapt explicat de persistența stereotipurilor și convingerilor privind rolurile tradiționale patriarhale de gen în familii și societate⁴. Cu toate acestea, în conformitate cu datele statistice ale Organizației Mondiale a Sănătății (OMS), la nivel global, aproape o treime dintre femei au fost supuse cel puțin o dată violenței fizice sau sexuale din partea partenerului de viață⁵. Aceeași sursă reflectă că femeile tinere sunt cele mai vulnerabile, deoarece 27% dintre femeile cu vârste cuprinse între 15 și 49 de ani din întreaga lume au fost supuse violenței fizice și/sau sexuale din partea partenerului⁶.

Prevalența violenței domestice diferă de la o țară la alta, fiind determinată de o serie de factori, cum ar fi diferențele culturale, sociale, economice și de altă natură. Potrivit studiului *Bunăstarea și siguranța femeilor* realizat de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) (2019), în Republica Moldova, 73% de femei au fost supuse cel puțin unei forme de violență din partea partenerului intim la un moment dat în viață, indicator ce semnificativ depășește media din Uniunea Europeană. Violența psihologică rămâne în continuare cea mai răspândită formă, afectând 71% dintre femei, în timp ce violenței fizice îi revin 33%⁷.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948 constituie un punct de referință crucial în domeniul protecției drepturilor omului. Declarația stabilește principiile fundamentale ale drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor indivizilor, fără nicio distincție de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică, origine socială sau de altă natură, iar printre drepturile recunoscute de aceasta se numără dreptul la viață, libertate și securitate, la egalitate în fața legii, la libertatea de gândire, conștiință și religie, la muncă și la educație, la participare la guvernare, precum și protecția împotriva torturii și tratamentelor inumane sau degradante⁸.

Considerăm că definiția *violență în familie*, în calitate de formă a violenței interpersonale, nu poate fi privită separat de noțiunea de *violență* dată de Organizația Mondială a Sănătății: *folosirea intenționată a forței sau puterii, reală sau sub formă de amenințări, împotriva propriei persoane, împotriva unei alte persoane sau împotriva unui grup sau unei comunități care rezultă sau are o probabilitate ridicată de a rezulta în rănirea, moartea, afectarea psihologică, afectarea dezvoltării sau deprivare*⁹.

2024, 4(93), p. 23-27, ISSN 1810-1852.

³ Pădure A., Glavan P., Bondarev A., Spinei L., Cazacu D. Cunoștințele și percepțiile medicilor și mediciniștilor cu privire la violența în familie. Chișinău: 2023 (Print-Caro). 116 p. ISBN 978-9975-180-09-2.

⁴ Zaharia, V., Corețchi-Mocanu, R. Abordarea în presă a violenței în bază de gen și a violenței împotriva copiilor. Ghid pentru jurnaliști. [https://www.unicef.org/moldova/media/9841/file/Abordarea în presă a violenței în bază de gen și a violenței împotriva copiilor.pdf](https://www.unicef.org/moldova/media/9841/file/Abordarea%20in%20pres%C3%A2%20a%20violen%C5%A7ei%20in%20baz%C4%9A%20de%20gen%20%C3%A7i%20a%20violen%C5%A7ei%20%C3%82mpotriva%20copiilor.pdf) (accesat la data de 18.03.2025).

⁵ World Health Organization. Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. 2021. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256> (accesat la data de 17.01.2025).

⁶ Ibidem.

⁷ OSCE. *Bunăstarea și siguranța femeilor*. https://www.osce.org/files/f/documents/4/425867_0.pdf (accesat la data de 25.12.2024).

⁸ Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948. Disponibil pe: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, accesat la 13 martie 2025.

⁹ World Health Organization. Violence against women. 2024. Disponibil pe: <https://www.who.int/news->

De asemenea, OMS (2013) introduce un nou concept – *violența partenerului intim* – ce presupune comportamentul unui partener intim care cauzează prejudicii fizice, sexuale sau psihologice, inclusiv acte de agresiune fizică, constrângere sexuală, abuz psihologic și forme de control. Aceasta cuprinde *violența cauzată atât de actualul sau fostul soț, cât și de oricare alt partener intim (de ex., concubin)*¹⁰. Acest concept pune accentul pe relația dintre victimă și agresor în calitate de parteneri de viață și nu pe spațiul ce îl împart sau alte relații de rudenie. Același concept (*violența partenerului intim*) este recunoscut și de Organizația Națiunilor Unite, ce îl definește în calitate de un *model de comportament abuziv care este folosit pentru a obține sau a menține puterea și controlul asupra unui partener intim*. Abuzul este reprezentat de acțiuni fizice, sexuale, emoționale, economice sau psihologice. Aceasta include orice comportamente care sperie, intimidează, terorizează, manipulează, jignesc, umilesc, blamează sau lezează pe cineva¹¹. Totodată, ONU consideră *violența partenerului intim* în calitate de manifestare a violenței domestice și o formă de *violență bazată pe gen*, care este trăită cu precădere de femei și săvârșită de bărbați. Dat fiind faptul că cele mai multe victime ale violenței domestice sunt femeile, organizațiile internaționale operează și cu alte noțiuni, precum *violența în bază de gen* și *violența împotriva femeilor*, fiind astfel subliniată *violența din partea bărbaților orientată împotriva femeilor ca parte a relațiilor inegale de putere*¹².

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul, 2011) reglementează *violența în familie* mult mai larg, înțelegându-se *totalitatea acțiunilor de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima*¹³. Prin urmare, considerăm că noțiunea dată de Convenția de la Istanbul (2011), comparativ cu standardele internaționale amintite supra, include nu doar *violența dintre partenerii de viață (actuali și foști)*, ci și dintre alți membri ai familiei. Convenția de la Istanbul definește, de asemenea, noțiunea de *violență împotriva femeilor*, care este înțeleasă drept o *încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și înseamnă toate acțiunile de violență de gen sau care sunt probabile a rezulta în vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau privarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată*¹⁴.

În Republica Moldova, *violența în familie* este definită de Legea specială nr. 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie în calitate de *acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat*

room/fact-sheets/detail/violence-against-women, accesat la 27 februarie 2025.

¹⁰ World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health impacts of intimate partner violence and non-partner sexual violence. Geneva, 2013.

¹¹ United Nations. Statement on the Elimination of Violence Against Women. Geneva, 1992.

¹² Pădure A., Țurcan-Donțu A. *Violența în familie și în bază de gen* (suport de curs). Chișinău: Bons Offices, 2022. 179 p.

¹³ The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention). <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence>. (accesat la data de 23.02.2025).

¹⁴ Ibidem.

victimei prejudiciu material sau moral¹⁵.

Actele de violență în familie sunt sancționate în funcție de pericolul social al faptei, atât de Codul Contravențional, cât și de Codul Penal al Republicii Moldova. Astfel, din anul 2010 Codul penal a fost completat cu art. 201¹, care pentru prima dată incriminează faptele de violență în familie. Legea penală nu doar stabilește pedepsele pentru actele de violență în familie, ci și definește violența în familie în calitate de *acțiune sau inacțiune intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin: a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei; c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății*¹⁶. Întru ajustarea Codului Contravențional, acesta a fost completat în anul 2016 cu un articol nou 78¹ ce sancționează maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale¹⁷.

După cum putem constata, legislația națională definește violența în familie în calitate de un fenomen ce vizează mai mulți membri ai unei familii, dar și prevede forme particulare de violență (spirituală) ce nu se regăsesc expres în standardele internaționale. Analiza evoluției sancționării violenței în familie în legislația din Republica Moldova arată că între 2010 și 2016 actele de violență domestică soldate cu vătămare corporală neînsemnată nu erau sancționate penal, ci doar contravențional, potrivit art. 78 – vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale, fără a se lua în calcul subiectul special – membru de familie¹⁸.

Prezența miturilor și stereotipurilor referitoare la rolurile femeilor și bărbaților în familie și societate reprezintă, în opinia mai multor cercetători, unul dintre factorii aflați la originea violenței domestice^{19,20}. Astfel, J. Peters (2008)²¹, C. Rollero și N. De Piccoli (2020)²², J. C. Fleming și C. A. Franklin (2021)²³ consideră miturile violenței domestice în calitate de *convingeri care sunt în general false, dar susținute pe scară largă și servesc la minimizarea, negarea sau justificarea agresiunii fizice împotriva partenerilor intimi*.

Potrivit Organizației Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE), lipsa unui sub-strat obiectiv este trăsătura de bază a miturilor legate de violența domestică și rolurile de gen. Acestea oferă o informație eronată cu referire la fenomen și cauzele lui, mode-

¹⁵ Legea Republicii Moldova nr.45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial nr.55-56 din 18.03.2008.

¹⁶ Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985/2002. Monitorul Oficial nr.72-74 din 14.04.2009.

¹⁷ Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218/2008. În: Monitorul Oficial nr.78-84 din 17.03.2017.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Barili E., Grembi V., Rosso A. Domestic Violence and Gender Stereotypes: Perceptions, Justifications, and Reactions. In: Development Working Papers 474, Centro Studi Luca d'Agliano, University of Milano, 2021.

²⁰ Fleming J. C., Franklin C. A. Predicting Police Endorsement of Myths Surrounding Intimate Partner Violence. În: Journal of Family Violence. 2021, nr. 4 (36), pp. 407-416. ISSN 0885-7482.

²¹ Peters J. Measuring myths about domestic violence: Development and initial validation of the domestic violence myth acceptance scale. În: Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 2008, nr. 1 (16), pp. 1-21.

²² Rollero C., Depiccoli N. Myths about Intimate Partner Violence and Moral Disengagement: An Analysis of Sociocultural Dimensions Sustaining Violence against Women. In: International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020, nr. 21 (17).

²³ Fleming J.C., Franklin C.A. Predicting Police Endorsement of Myths Surrounding Intimate Partner Violence. În: Journal of Family Violence. 2021, nr. 4 (36), pp. 407-416. ISSN 0885-7482.

lând percepția și răspunsul societății la cazurile de violență²⁴. Miturile pot provoca daune suplimentare victimelor și pot constitui un obstacol pentru profesioniștii din domeniul sănătății în ceea ce ține de oferirea unei asistențe medicale adecvate²⁵. Prin urmare, este esențial ca profesioniștii din domeniul sănătății să sesizeze diferența dintre mit și realitate, pentru a înțelege starea și nevoile victimei și pentru a menține o atitudine profesională și imparțială, evitând astfel o potențială revictimizare a supraviețuitoarei²⁶.

Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR) (2014) [12] susține că miturile despre violența în familie sunt considerate o expresie a unor stereotipuri de gen, viziuni generalizate sau idei preconcepute despre atributele, caracteristicile și rolurile pe care le are sau ar trebui să le aibă femeile și bărbații în societate²⁷. Convenția privind eliminarea discriminării împotriva femeilor (CEDAW) subliniază că statele au obligația de a lua măsuri pentru a *modifica modelele sociale și culturale de comportament ale bărbaților și femeilor, în vederea eliminării stereotipurilor și prejudecăților bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unuia dintre sexe*²⁸. În observațiile Finale ale CEDAW pentru Republica Moldova, Comitetul și-a exprimat îngrijorarea privitor la persistența atitudinilor patriarhale și stereotipurilor adânc înrădăcinate, atunci când facem referire la rolurile și responsabilitățile femeilor și bărbaților în familie și în societate²⁹.

Scopul cercetării a constat în evaluarea percepțiilor și atitudinilor individuale ale actualilor și viitorilor medici față de violența în familie și identificarea eventualelor prejudecăți și stereotipuri în ceea ce privește rolurile și responsabilitățile de gen.

2. METODOLOGIE

Cercetarea științifică a fost realizată în cadrul Catedrei de medicină legală a USMF „Nicolae Testemițanu”. În scopul atingerii obiectivului propus a fost realizat un *studiu descriptiv*, care conform volumului eșantionului a fost unul *selectiv*. Studiul a fost realizat în anul 2023 și s-a axat pe analiza rezultatelor chestionării studenților medici ai USMF „Nicolae Testemițanu” și medicilor din instituțiile medico-sanitare din Republica Moldova. În calitate de instrument pentru colectarea informațiilor a servit un chestionar confidențial elaborat pe platforma Google Forms, denumit *Chestionarul de evaluare a necesităților de instruire a medicilor și mediciniștilor în domeniul violenței în familie*, ce a inclus o serie de întrebări menite să asigure atingerea obiectivului propus. Unul dintre compartimentele chestionarului a fost conceput pentru a evalua percepțiile și atitudinile personale ale respondenților față de violența în familie, precum și pentru a identifica posibilele

²⁴ Strengthening Health System Responses to Gender based Violence in Eastern Europe and Central Asia a Resource Package. UNFPA and WAVE, 2014. 346 p.

²⁵ OHCHR. Gender stereotypes and stereotyping and women's rights. 2014. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf (accesat la data de 11.02.2025).

²⁶ Glavan P., Pădure A., Bondarev A. Rolul sistemului sănătății în combaterea violenței sexuale din Republica Moldova. În: Arta Medica, 2024, 4(93), p. 40-45, ISSN 1810-1852.

²⁷ OHCHR. Gender stereotypes and stereotyping and women's rights. 2014. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf (accesat la data de 11.02.2025).

²⁸ Convention on the elimination of all forms of violence against women for youth. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2016/CEDAW-for-Youth.pdf> (accesat la data de 17.01.2025).

²⁹ CEDAW. Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of the Republic of Moldova. 2013.

prejudecăți și stereotipuri legate de acest subiect. Compartimentul include 16 întrebări închise ce vizează modul în care participanții percep fenomenul violenței în familie, inclusiv opinii și experiențe personale. Cele mai multe întrebări au fost incluse în scala Likert, ceea ce a permis evaluarea gradului de acord sau dezacord al participanților cu afirmațiile sau întrebările propuse, precum și a gradului de intensitate a acestor percepții sau atitudini.

Drept colectivitate statistică generală (N) au fost considerați 4 116 studenți medici (date USMF – ianuarie 2023) și 12 214 medici (Anuar statistic „Sănătatea publică în Moldova 2022”). Lotul de cercetare reprezentativ a fost calculat în Programul EpiInfo 7.2.2.6, compartimentul „StatCalc – Sample Size and Power” în baza următorilor parametri: intervalul de încredere pentru 95.0% de semnificație a rezultatelor, totalitatea statistică 16 330 de studenți medici și medici (date USMF – ianuarie 2023, Anuar statistic „Sănătatea publică în Moldova 2022”), probabilitatea de apariție a fenomenului fiind de 50,0%, design-effect – 2 și rata de non-răspuns de 10,0%. Astfel, a fost obținută mărimea lotului ajustat de 825 de respondenți conform criteriilor de includere și de excludere. Respectarea structurii colectivității statistice generale a fost asigurată prin stratificarea eșantionului după statutul profesional al respondenților, în funcție de ponderea acestora. În cadrul colectivității statistice generale calculate, ponderea studenților este de 25,3%, iar a medicilor – 74,7%. Astfel, numărul acestor categorii de respondenți în eșantionul reprezentativ a fost de cel puțin: studenți 209 și medici 616. În cadrul studiului au participat 832 de respondenți medici, mediciniști și medici rezidenți din Republica Moldova.

Lista de abrevieri:

art. – articol

CEDAW – Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor

OHCHR – Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului

OMS – Organizației Mondiale a Sănătății

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

USMF – Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE

Miturile și stereotipurile referitoare la violența în familie oferă informații greșite și distorsionate cu privire la acest fenomen, modelând percepția și răspunsul societății la cazurile de violență. Aceste idei false nu doar că amplifică suferința victimelor, ci și perpetuează o cultură a tăcerii și neîncrederii. Identificarea și eradicarea acestor mituri este un pas crucial pentru o abordare corectă a cazurilor de violență în familie, mai ales în contextul intervenției medicale. În lipsa unor instruiri, profesioniștii din domeniul medical, asemenea celorlalți membri ai societății, sunt influențați de miturile și stereotipurile privind violența în familie. Prejudecățile și stereotipurile asociate violenței domestice pot influența modul în care cadrele medicale înțeleg și abordează cazurile de violență domestică în practica lor profesională. Acestea devin și mai dăunătoare atunci când sunt împărtășite de specialiștii ce nemijlocit gestionează asemenea cazuri, în special din domeniul sănătății. Pentru a asigura o intervenție corespunzătoare și eficientă, medicii trebuie să facă distincția dintre miturile existente și

realitatea din spatele fenomenului violenței în familie³⁰.

În cadrul studiului am considerat esențial să ne asigurăm că actualii și viitorii medici consideră violența în familie drept o problemă de sănătate publică, moment cheie pentru conștientizare^{3a} rolului sistemului sănătății în abordarea acestor cazuri. Această recunoaștere este fundamentală, întrucât ignorarea sau subestimarea violenței în familie poate duce la eșecul în identificarea precoce a victimelor și, implicit, la lipsa intervenției adecvate. Prin urmare, în studiu am solicitat repetat opinia participanților cu privire la acest aspect, doar că sub o formă directă și gradual, prin intermediul întrebării-afirmații **Violența în familie este o problemă de sănătate publică**. Conform datelor obținute, 81,2% dintre respondenți au exprimat un acord total sau parțial referitor la această afirmație. Probabil din această cauză, 83,9% dintre respondenți au considerat că **Violența în familie este un fenomen răspândit în Republica Moldova** (Figura 1). Considerăm această constatare importantă, deoarece un pas esențial pentru conștientizarea unei probleme constă în înțelegerea nu doar a caracterului, dar și a gradului de răspândire a acesteia. Recunoașterea prevalenței fenomenului este influențată de educația profesională, experiențele anterioare și nivelul de expunere la cazuri reale. Cu toate acestea, interpretarea subiectivă a răspândirii violenței poate fi deformată de stereotipuri culturale și sociale, care tind să normalizeze anumite comportamente abuzive sau să le minimizeze. Analiza în profunzime a acestei afirmații dezagregate după statutul profesional al respondenților (student/medic) a arătat că nu există o diferență statistică semnificativă de opinii în această privință.

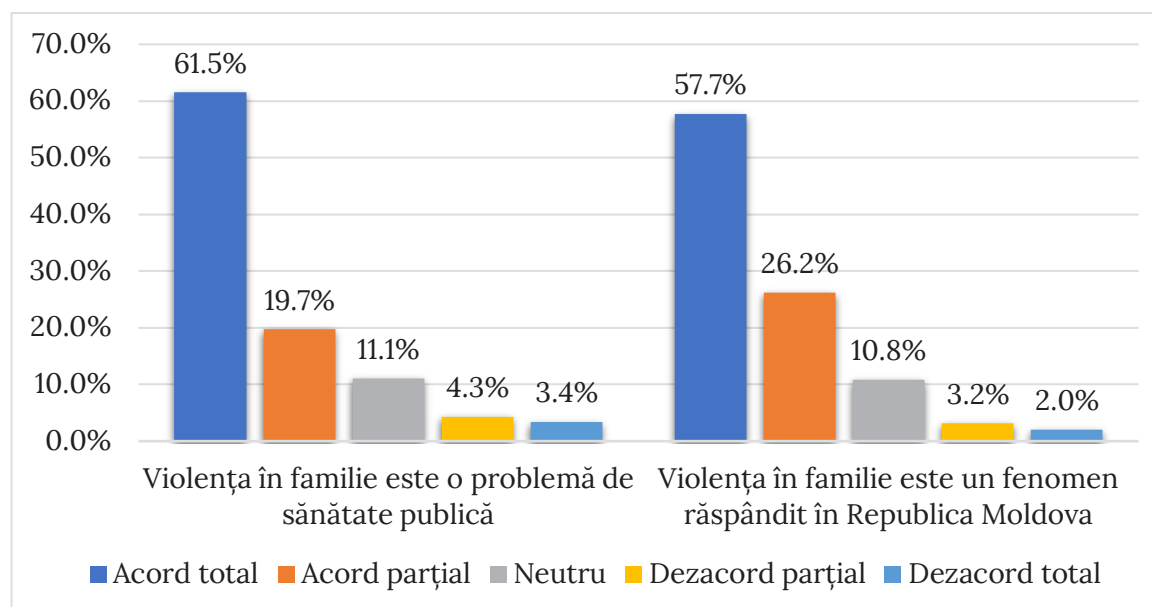

Figura 1. Opinia respondenților privind unele realități referitoare la violența în familie, %

Unul dintre cele mai persistente obstacole în lupta împotriva violenței domestice îl reprezintă miturile și percepțiile eronate care minimizează gravitatea fenomenului sau îl plasează în sfera exclusivă a vieții private. Un exemplu elocvent este mitul conform căruia **Violența în familie este o chestiune privată**, impunând necesitatea unei abordări

³⁰ Pădure A., Glavan P., Bondarev A., Spinei L., Cazacu D. Cunoștințele și percepțiile medicilor și mediciniștilor cu privire la violența în familie. Chișinău: 2023 (Print-Caro). 116 p. ISBN 978-9975-180-09-2.

categorice în special din partea cadrelor medicale, deoarece poate compromite eforturile de prevenire și intervenție în cazurile de violență domestică. Un astfel de mod de gândire favorizează inacțiunea instituțională și perpetuează toleranța față de abuz, promovând ideea eronată că intervenția statului sau a profesioniștilor din domeniul sănătății nu este justificată în situații percepute drept „probleme personale”, ceea ce intră în contradicție directă cu principiile fundamentale privind protecția drepturilor omului. Chiar dacă 75,5% dintre respondenți au conștientizat că această afirmație este un mit și au exprimat un dezacord total sau parțial în această privință, 1 din 4 participanți a manifestat o incertitudine (14,7%) sau, și mai grav, un anumit grad de acord (9,8%) (Figura 1). În realitate, se știe foarte bine că violența domestică este o problemă socială cu impact nu doar asupra victimelor, ci și asupra întregii societăți, din care cauză legislația internațională privind drepturile omului³¹ stabilește obligativitatea statelor de a se implica și elimina toate formele de violență domestică. De altfel, organizații internaționale precum OMS subliniază constant că sistemul sănătății are nu doar dreptul, ci și responsabilitatea de a interveni în cazurile de violență, întrucât efectele fizice și psihologice asupra victimelor se traduc în costuri umane și sociale imense. O analiză detaliată a acestei declarații, raportată la statutul profesional al respondenților (student/medic), nu a arătat o diferență statistică semnificativă de opinii.

După cum s-a menționat anterior, stereotipurile legate de gen reprezintă niște credințe sau așteptări comune privind comportamentul, rolul social sau caracteristicile pe care o anumită societate le atribuie în mod tradițional fiecărui gen, fiind cea mai importantă sursă de discriminare și inegalitate de gen. Aceeași poziție este susținută și de 63,3% dintre respondenți, care au oferit un acord total sau parțial la afirmația **Prejudecățile privind rolul femeilor și bărbaților în societate sunt asociate cu violența în familie**. Acest procent arată că o majoritate semnificativă recunoaște influența stereotipurilor de gen asupra perpetuării violenței, ceea ce constituie un semnal pozitiv în direcția conștientizării cauzelor profunde ale fenomenului. Cu toate acestea, este alarmant faptul că mai bine de o treime dintre participanți nu conștientizează acest fapt și au fost indeciși (22,4%) sau chiar au manifestat un anumit grad de dezacord (14,3%) în această privință (Tabelul 1). Aceste rezultate denotă o înțelegere fragmentară sau superficială a fenomenului, ceea ce poate avea consecințe directe asupra modului în care viitorii și actualii profesioniști vor interpreta și gestiona cazurile de violență în familie. Regretabil este faptul că această poziție greșită este susținută practic de fiecare al doilea bărbat care a participat la studiu (46,1%), întrucât 19,5% dintre ei au manifestat un dezacord față de această afirmație, iar 26,6% au fost indeciși.

Un alt mit nociv, dar care, spre regret, mai persistă în societatea contemporană, este cel că **Există momente în care femeia merită să fie lovită de către partenerul de viață**. Această idee, deosebit de periculoasă, subminează nu doar înțelegerea corectă a violenței domestice, dar și principiile fundamentale ale egalității de gen și respectării drepturilor omului. În cadrul studiului s-a demonstrat că respondenții înțeleg pe deplin falsitatea acestei afirmații, deoarece 88,6% dintre ei și-au exprimat un dezacord ferm referitor la această idee (Tabelul 1). Această observație este radical diferită de opinia populației exprimată în cadrul studiului național *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova* (2015), care a relevat că 41,1% dintre bărbați și 19,1% dintre femei sunt de acord (total sau

³¹ Strengthening Health System Responses to Gender based Violence in Eastern Europe and Central Asia a Resource Package. UNFPA and WAVE, 2014. 346 p.

parțial) cu această afirmație³². Viziuni eronate referitoare la egalitatea de gen și rolul femeilor în societate au fost constatate în rândul tuturor respondenților, însă preponderent al bărbaților.

Cu toate cele indicate mai sus, în cadrul analizei ulterioare, am constatat o atitudine vicioasă a actualilor și viitorilor medici în privința mitului **Femeile provoacă partenerul de viață la violență**. Astfel, 18,7% dintre respondenți au fost de acord cu această afirmație, iar 20,3% au exprimat o incertitudine în acest sens, observație pe care o considerăm gravă în egală măsură (Tabelul 1). Acest rezultat subliniază o distorsionare periculoasă a percepției asupra responsabilității în relațiile de abuz, promovând ideea că violența ar putea fi justificată în anumite condiții, ceea ce poate duce la minimizarea gravității actelor de abuz. O viziune eronată a fost constatată din nou preponderent în rândul respondenților de sex masculin, astfel că ponderea bărbaților (30,7%, respectiv 29,6%) ce au susținut această poziție profund greșită este dublă față de cea a femeilor (15,3%, respectiv 17,8%) din acest studiu. Această diferență semnificativă între bărbați și femei sugerează nu doar o influență mai mare a stereotipurilor de gen în rândul bărbaților, dar și o posibilă internalizare a normelor culturale patriarhale, care adesea le atribuie femeilor responsabilitatea pentru comportamentele agresive ale bărbaților. Mai mult, aceste percepții greșite sunt susținute de o concepție tradițională despre „rolul femeii” în cadrul unei relații, care se concentrează pe subordonarea acesteia și acceptarea abuzurilor ca parte din dinamica relațională. În privința acestui mit, medicii trebuie să fie pe deplin conștienți că violența domestică este întotdeauna cauzată de agresor și nu poate fi justificată sau atribuită acțiunilor ori comportamentului victimei.

Prin comparație cu cele constatate anterior, este îmbucurător faptul că reprezentanții comunității medicale dezaproabă ferm mitul **Sarcina de educare a copiilor în familie trebuie să îi revină doar mamei**, întrucât 85,8% dintre respondenți au manifestat dezacordul lor referitor la această afirmație. Rezultatele obținute de noi sunt totalmente diferite de cele ale studiului național *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova* (2015) realizat în cadrul populației, care atestă că tocmai 95% dintre bărbați și 75,1% dintre femei consideră sarcina de educare a copiilor proprie doar mamei acestora³³. Această analiză comparativă ne face să credem că profesioniștii din domeniul medical sunt mult mai conștienți despre rolul pe care ambii părinți îl au în educarea copiilor lor.

Violența împotriva copiilor este considerată de către unii exponenți ai oricărei societăți drept o normă socială pozitivă, benefică pentru viitorul copilului, motiv pentru care are loc atât în spațiul privat, cât și cel public. În această privință, studiile realizate în Republica Moldova arată că aproape jumătate dintre părinți consideră încă bătaia în calitate de o formă acceptabilă de disciplină, iar 16% dintre ei chiar recunosc că și-au bătut copilul mai mic de un an³⁴.

Din această cauză, în prezentul studiu ne-am propus să evaluăm percepția respondenților referitoare la unele mituri privind violența față de copii, mai ales că 68,1% dintre participanți au declarat că sunt părinți. Rezultatele au arătat că unii dintre participanți consideră, spre regret, că **Copiii trebuie uneori pedepsiți fizic în scop**

³² Cheianu-Andrei D., Perevoznic I., Zaporozan-Pîrgari A., Grosu E. Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova. Chișinău: Bons Offices, 2015. 128 p.

³³ Ibidem.

³⁴ UNICEF Moldova. Combaterea violenței împotriva copiilor. 2018. <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protecția-copilului/combaterea-violenței-împotriva-copiilor> (accesat la data de 15.01.2025).

educațional, o concepție greșită cu vechi rădăcini culturale, extrem de dăunătoare pentru sănătatea și bunăstarea copiilor. Astfel, fiecare al cincilea (21%) respondent fie a considerat acceptabilă o asemenea practică, fie a manifestat o incertitudine în această privință, opinii ce le considerăm echivalente (Figura 2). Analiza răspunsurilor în funcție de genul respondentului a relevat că 1 din 3 (29%) bărbați participanți la studiu a susținut această părere. Situația este agravată și de faptul că două treimi (63,4%) dintre cei care au împărtășit această opinie s-au dovedit a fi părinți, abordare ce nu poate fi acceptată sub nicio formă. Mai mult decât atât, remarcăm păreri viciate și în privința mitului precum că **Copilul bătut în familie este mai disciplinat în viața adultă**. Astfel, 17,6% dintre respondenți au fost de acord cu această afirmație sau au manifestat o incertitudine inexplicabilă, chiar dacă 65,8% dintre ei sunt părinți. Și la acest capitol bărbații s-au remarcat prin existența unei viziuni inacceptabile, astfel că numărul lor din studiu care și-au oferit acordul asupra acestei afirmații este triplu față de cel al femeilor (13,4% față de 4,3%).

În privința celor constatate, atragem atenția că asemenea abordări sunt inadmisibile atât pentru statutul lor de lucrător medical, cât și de părinte (Figura 2). Datele obținute subliniază, o dată în plus, necesitatea unor instruiri adresate în special bărbaților, menite să combată această percepție greșită privind acceptarea utilizării unor tehnici lipsite de spirit pedagogic în procesul de educare a copiilor. Asemenea abordări inadecvate au un impact negativ asupra dezvoltării emoționale, cognitive și sociale a copiilor și pot fi asociate cu consecințe pe termen lung.

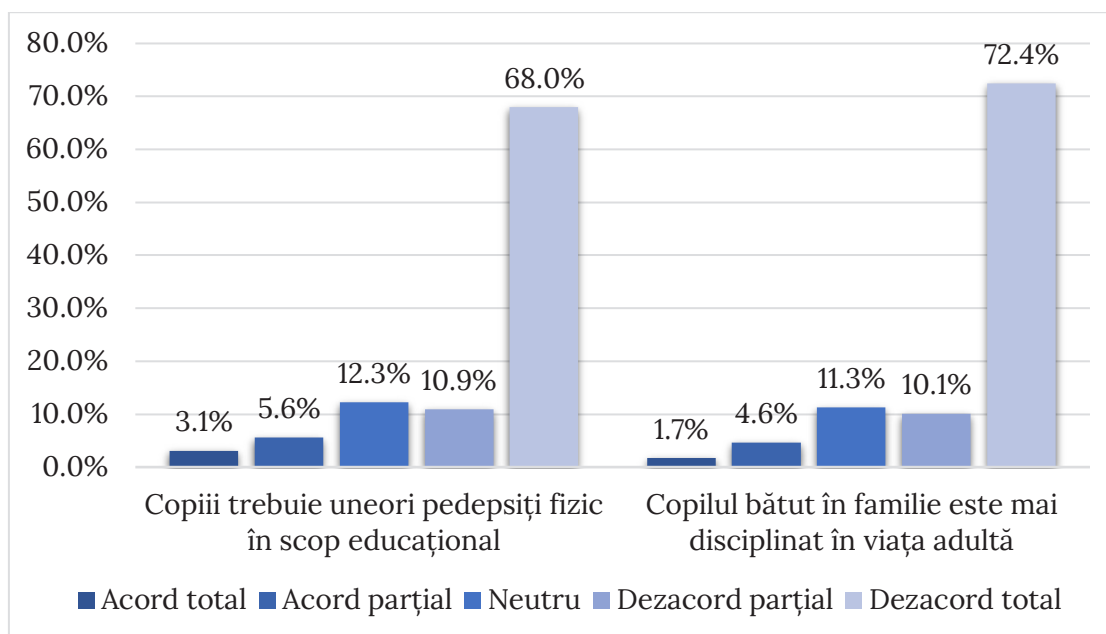

Figura 2 Opinia respondenților privind unele mituri referitoare la violența față de copii, %

Violența sexuală, ca formă a violenței în familie, se caracterizează prin prezența unor concepții profund greșite, care adesea justifică sau normalizează astfel de comportamente inacceptabile. Aceste concepții eronate contribuie la perpetuarea tăcerii și la subraportarea violenței sexuale în familie, pot genera o stigmatizare puternică a victimelor, făcându-le să se simtă vinovate, jenate sau descurajate să se adreseze pentru suport.

Concepții profund greșite au fost atestate și cu referire la violența sexuală ca formă a violenței în familie. Așadar, neașteptat de mulți medici, preponderent bărbați, au negat existența violului conjugal și nu au conștientizat importanța consimțământului pentru orice act sexual. De asemenea, s-a constatat că medicii nu cunosc pe deplin impactul prejudecăților asociate violenței în familie și normelor de gen asupra calității serviciilor medicale oferite victimelor. Unul dintre miturile larg răspândite în societate, prezentat respondenților, se referă la violul conjugal și susține ideea că **Nu există viol între soț și soție**. Rezultatele au relevat că 24,8% dintre participanți au manifestat un anumit grad de acord sau o ezitare în această privință, ceea ce este profund îngrijorător și inacceptabil în contextul gestionării cazurilor respective (Tabelul 1). Mai grav este faptul că 26,5% dintre cei ce au susținut o asemenea opinie erau căsătoriți la momentul studiului, iar 22,7% erau chiar femei. Totuși, spre regret, și în privința acestui mit, bărbații (32,4%) au fost mai influențați.

O abordare și mai gravă a fost constatată în ceea ce privește un alt mit, ce presupune că **Dacă o femeie nu opune rezistență actului sexual, acesta nu este viol**. Așadar, aproximativ jumătate dintre respondenți (46,3%) sunt de acord cu o asemenea afirmație (Tabelul 1) (5,8% femei și 27,4% bărbați din studiu) sau sunt confuzi (24,7% femei și 21,2% bărbați) în privința ei (Tabelul 1). Analiza comparativă ne arată că în privința acestui mit există divergențe semnificative dintre opiniile exprimate de reprezentanții comunității medicale în raport cu populația generală. Astfel, studiul național *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova* (2015) a relevat că 58% de bărbați și 44,6% de femei se află sub influența acestui stereotip, întrucât au fost întru totul de acord cu o asemenea afirmație³⁵. Suntem siguri că astfel de convingeri în rândul lucrătorilor medicali sunt extrem de îngrijorătoare și dăunătoare și reflectă o gravă problemă în înțelegerea violului, ceea ce repetat subliniază necesitatea instruirilor menite să redreseze viziunile asupra unor astfel de percepții greșite.

Tabelul 1. Opinia respondenților privind unele stereotipuri legate de gen (abs., %, X)

Afirmații:	Acord total	Acord parțial	Neutru	Dezacord parțial	Dezacord total	Media
Prejudecățile privind rolul femeilor și bărbaților în societate sunt asociate cu violența în familie	27,5% (229)	35,8% (298)	22,4% (186)	7,3% (61)	7,0% (58)	3,5
Există momente în care femeia merită să fie lovită de către partenerul de viață	2,4% (20)	3,0% (25)	6,0% (50)	6,3% (52)	82,3% (685)	2,1

³⁵ Cheianu-Andrei D., Perevoznic I., Zaporojan-Pîrgari A., Grosu E. *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova*. Chișinău: Bons Offices, 2015. 128 p.

Femeile provoacă partenerul de viață la violență	2,4% (20)	16,3% (136)	20,3% (169)	17,9% (149)	43,0% (258)	2,5
Sarcina de educare a copiilor în familie trebuie să îi revină doar mamei	2,5% (21)	3,7% (31)	7,9% (66)	7,8% (65)	78,0% (649)	2,2
Nu există viol între soț și soție	5,6% (47)	8,9% (74)	10,3% (86)	13,6% (113)	61,5% (512)	2,4
Dacă o femeie nu opune rezistență actului sexual, acesta nu este viol	11,8% (98)	14,9% (124)	19,6% (163)	15,4% (128)	38,3% (319)	2,6

Cauzele violenței domestice sunt complexe și multiple, având rădăcini adânci implantate într-o serie de factori personali, relaționali, culturali și sociali³⁶. Unul dintre miturile larg răspândite în societate privind etiologia violenței în familie este că **Consumul de alcool este o cauză a violenței în familie**. Rezultatele studiului au relevat că acest concept greșit referitor la adevăratele cauze ale violenței în familie este împărtășit de marea majoritate a respondenților, pentru că 85,3% dintre ei și-au manifestat acordul în privința acestui fapt (Figura 3). De fapt, consumul de alcool nu este o cauză în sine a violenței în familie, ci doar un factor declanșator al comportamentelor violente³⁷. Aceasta este o percepție greșită frecvent întâlnită, care reduce complexitatea fenomenului violenței în familie la un singur factor, ignorând aspectele structurale și relaționale fundamentale care contribuie la perpetuarea abuzului.

De asemenea, percepția că **Violența domestică apare numai în familiile din păturile sărace ale societății** reprezintă una din prejudecățile profund greșite care persistă în societate. Această percepție eronată asupra realității conduce, adesea, la subestimarea sau chiar negarea existenței violenței în familii din alte categorii sociale. Este de apreciat faptul că majoritatea respondenților a fost conștientă de incorectitudinea acestei afirmații, întrucât 63,7% dintre aceștia și-au manifestat dezacordul total sau parțial referitor la acest mit. Cu toate acestea, fiecare al treilea (36,3%) participant la studiu a susținut această idee sau a manifestat o incertitudine în privința ei (Figura 3). Adevărul este că violența domestică traversează toate categoriile sociale, fără a ține cont de statutul economic, nivelul de educație sau alte caracteristici socio-economice. Este o problemă complexă, care poate afecta orice familie, indiferent de condiția socio-economică a acesteia³⁸.

³⁶ Koshan J. Challenging Myths and Stereotypes in Domestic Violence Cases. În: Canadian Journal of Family Law. 2023, nr. 1 (35).

³⁷ Graham K., Bernards S., Wilsnack S.C., Gmel G. Alcohol may not cause partner violence, but it seems to make it worse: a cross national comparison of the relationship between alcohol and severity of partner violence. În: Journal of interpersonal violence. 2011, nr. 8 (26), pp. 1503-23. ISSN 1552-6518.

³⁸ Glavan P., Pădure A., Bondarev A. Impactul violenței în familie asupra victimelor și comunității. În: Arta Medica, 2024, 4(93), p. 23-27, ISSN 1810-1852.

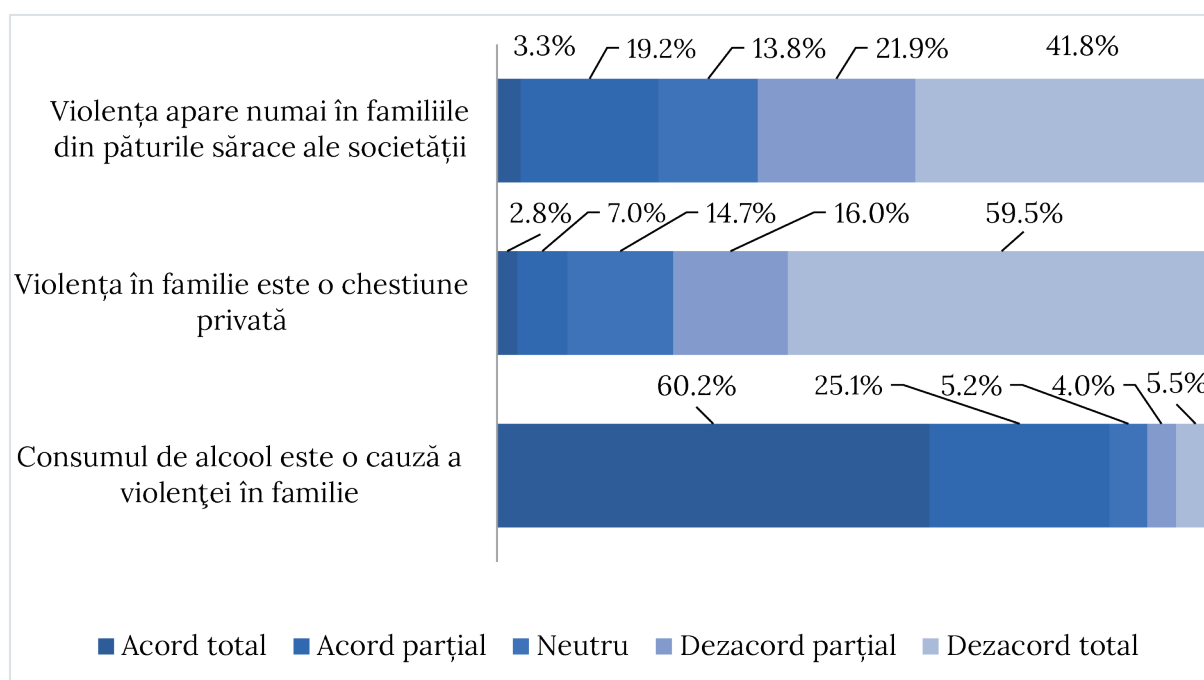

Figura 3. Opinia respondenților privind unele mituri referitoare la violența în familie, %

Analiza comparativă a rezultatelor studiului propriu cu cel național *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova* (2015), denotă că actualii și viitorii medici sunt mai puțin afectați de stereotipurile ce macină populația generală chiar dacă provin din aceeași comunitate și doar 37,3% dintre ei au fost instruiți în domeniul violenței în familie și în bază de gen. Această constatare poate fi explicată prin formarea profesională în medicină a respondenților, ce pune accent pe dezvoltarea empatiei și a capacității de a înțelege suferința pacientului, contribuind astfel la atenuarea prejudecăților și stereotipurilor. Un alt aspect important de menționat este faptul că profesia medicală, prin natura sa, încurajează o abordare bazată pe egalitate și non-discriminare, ceea ce poate explica gradul mai redus de atașament față de stereotipuri. Interacțiunea directă și frecventă cu pacienți din diverse categorii sociale determină dezvoltarea unei atitudini mai obiective și mai incluzive, centrate pe nevoile individului, și nu pe prejudecăți culturale sau sociale.

4. CONCLUZII

Compararea rezultatelor prezentului studiu cu cele ale altor cercetări naționale, a evidențiat faptul că actualii și viitorii medici sunt și ei influențați de anumite stereotipuri larg răspândite în societate, însă într-o măsură mai redusă. Acest lucru subliniază necesitatea unor intervenții educaționale continue și orientate pe combaterea stereotipurilor legate de violența domestică. Rezultatele cercetării sugerează că există o necesitate urgentă pentru intervenții educaționale continue și direcționate în mod specific către combaterea stereotipurilor și miturilor legate de violența în familie. Aceste intervenții trebuie să fie integrate în programele de formare medicală, pentru a asigura că viitorii și actualii profesioniști din domeniu înțeleg corect complexitatea fenomenului și sunt capabili să adopte o abordare echitabilă și eficientă în privința gestionării cazurilor de violență domestică. Mai mult, aceste rezultate pot constitui un fundament solid pentru

propuneri bazate pe dovezi, care să sprijine dezvoltarea și îmbunătățirea programelor educaționale existente în domeniul violenței în familie. Aceste măsuri nu doar că vor contribui la îmbunătățirea calității serviciilor medicale oferite, dar vor sprijini și eforturile globale de prevenire și combatere a violenței în familie, consolidând rolul sistemului de sănătate în ceea ce ține de abordarea acestei probleme sociale complexe.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention). <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence>. (accesat la data de 23.02.2025).
- Glavan P., Pădure A., Bondarev A. Impactul violenței în familie asupra victimelor și comunității. În: *Arta Medica*, 2024, 4(93), p. 23-27, ISSN 1810-1852.
- Pădure A., Glavan P., Bondarev A., Spinei L., Cazacu D. Cunoștințele și percepțiile medicilor și mediciniștilor cu privire la violența în familie. Chișinău: 2023 (Print-Caro). 116 p. ISBN 978-9975-180-09-2.
- Zaharia, V., Corețchi-Mocanu, R. Abordarea în presă a violenței în bază de gen și a violenței împotriva copiilor. Ghid pentru jurnaliști. [https://www.unicef.org/moldova/media/9841/file/Abordarea în presă a violenței în bază de gen și a violenței împotriva copiilor.pdf](https://www.unicef.org/moldova/media/9841/file/Abordarea%20în%20presă%20a%20violenței%20în%20bază%20de%20gen%20și%20a%20violenței%20împotriva%20copiilor.pdf) (accesat la data de 18.03.2025).
- World Health Organization. Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women. 2021. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256> (accesat la data de 17.01.2025).
- OSCE. Bunăstarea și siguranța femeilor. https://www.osce.org/files/f/documents/%0Ae/f/425867_0.pdf (accesat la data de 25.12.2024).
- Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948. Disponibil pe: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, accesat la 13 martie 2025.
- World Health Organization. Violence against women. 2024. Disponibil pe: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>, accesat la 27 februarie 2025.
- World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health impacts of intimate partner violence and non-partner sexual violence. Geneva, 2013.
- United Nations. Statement on the Elimination of Violence Against Women. Geneva, 1992.
- Pădure A., Țurcan-Donțu A. Violența în familie și în bază de gen (suport de curs). Chișinău: Bons Offices, 2022. 179 p.
- Legea Republicii Moldova nr.45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: *Monitorul Oficial* nr.55-56 din 18.03.2008.
- Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985/2002. *Monitorul Oficial* nr.72-74 din 14.04.2009.
- Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218/2008. În: *Monitorul Oficial* nr.78-84 din 17.03.2017.

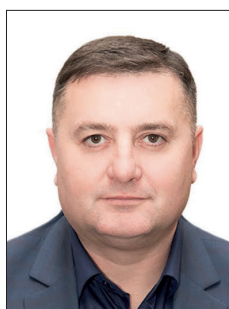
- Barili E., Grembi V., Rosso A. Domestic Violence and Gender Stereotypes: Perceptions, Justifications, and Reactions. În: Development Working Papers 474, Centro Studi Luca d'Agliano, University of Milano, 2021.
- Fleming J.C., Franklin C.A. Predicting Police Endorsement of Myths Surrounding Intimate Partner Violence. În: Journal of Family Violence. 2021, nr. 4 (36), pp. 407–416. ISSN 0885-7482.
- Peters J. Measuring myths about domestic violence: Development and initial validation of the domestic violence myth acceptance scale. În: Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 2008, nr. 1 (16), pp. 1-21.
- Rollero C., Depiccoli N. Myths about Intimate Partner Violence and Moral Disengagement: An Analysis of Sociocultural Dimensions Sustaining Violence against Women. În: International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020, nr. 21 (17).
- Strengthening Health System Responses to Gender based Violence in Eastern Europe and Central Asia a Resource Package. UNFPA and WAVE, 2014. 346 p.
- OHCHR. Gender stereotypes and stereotyping and women's rights. 2014. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf (accesat la data de 11.02.2025).
- Glavan P., Pădure A., Bondarev A. Rolul sistemului sănătății în combaterea violenței sexuale din Republica Moldova. În: Arta Medica, 2024, 4(93), p. 40-45, ISSN 1810-1852.
- Convention on the elimination of all forms of violence against women for youth. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2016/CEDAW-for-Youth.pdf> (accesat la data de 17.01.2025).
- CEDAW. Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of the Republic of Moldova. 2013.
- Cheianu-Andrei D., Perevoznic I., Zaporojan-Pîrgari A., Grosu E. Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova. Chișinău: Bons Offices, 2015. 128 p.
- UNICEF Moldova. Combaterea violenței împotriva copiilor. 2018. <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protecția-copilului/combaterea-violenței-împotriva-copilor> (accesat la data de 15.01.2025).
- Koshan J. Challenging Myths and Stereotypes in Domestic Violence Cases. În: Canadian Journal of Family Law. 2023, nr. 1 (35).
- Graham K., Bernards S., Wilsnack S.C., Gmel G. Alcohol may not cause partner violence, but it seems to make it worse: a cross national comparison of the relationship between alcohol and severity of partner violence. În: Journal of interpersonal violence. 2011, nr. 8 (26), pp. 1503–23. ISSN 1552-6518.

CZU: 327(478)

DOI 10.5281/zenodo.15552429

Svetlana CEBOTARI*

svetlana.cebotari@mail.ru

Valeriu LUNGU**

valeriu.lungu@mai.gov.md

SEGMENTUL TRANSNISTREAN AL FRONTIEREI REPUBLICII MOLDOVA - VULNERABILITATE A STATULUI

Adnotare: Frontiera dintre Ucraina și Republica Moldova pe dimensiunea centrală „transnistreană”, ce se întinde pe o distanță de 453,4 de kilometri, este desemnată, urmare a analizei de risc efectuate de către Inspectoratul General al Poliției de Frontieră (IGPF), drept cel mai vulnerabil segment de hotar. În condițiile în care acesta nu este controlat de autoritățile Republicii Moldova, în măsura ce ar permite protejarea intereselor statului, se atestă creșterea numărului de ilegalități la „frontiera administrativă” și în zona de securitate (traficul ilicit de mărfuri, arme, ființe umane, substanțe interzise, inclusiv a mărfurilor cu dublă destinație și multe altele), iar în contextul războiului din Ucraina devine o adevărată amenințare la adresa securității țării.

Cuvinte-cheie: frontieră, ilegalități, Republica Moldova, Ucraina, trafic de droguri, trafic de armament, migrație ilegală.

* Profesor universitar, doctor habilitat, Departamentul Relații Internaționale, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; ORCID ID: 0009-0006-5789-6778, e-mail: svetlana.cebotari@mail.ru

** Asistent universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0009-0001-6257-5438, e-mail: valeriu.lungu@mai.gov.md, doctorand, Academia Militară „Alexandru cel Bun” a Forțelor Armate

THE TRANSNISTREAN SEGMENT OF THE BORDER OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA - VULNERABILITY OF THE STATE

Annotation: *The border between Ukraine and the Republic of Moldova on the central „Transnistrian” dimension, which stretches 453.4 kilometers, is designated, following the risk analysis carried out by the General Inspectorate of Border Police (IGPF), as the most vulnerable border segment. Given that this segment of the state border is not controlled by the Moldovan authorities, which would make it possible to protect the interests of the state at the border, the number of illegal activities at the „administrative border” and in the security zone (illegal trafficking in goods, arms trafficking, trafficking in human beings, trafficking in prohibited substances, including dual-use substances and many others) is on the increase, and in the context of the war in Ukraine, it is becoming a real threat to the security of the Republic of Moldova.*

Keywords: *border, illegalities, Republic of Moldova, Ukraine, drug trafficking, arms trafficking, illegal migration.*

1. INTRODUCERE

Deși în literatura de specialitate există o multitudine de cercetări cu referire la „frontiera statului”, „segmentul central (transnistrean) al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina” rămâne a fi un subiect mai puțin studiat. Indiferent cât de des este folosit termenul de „segmentul central (transnistrean) al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina” în discursurile academice și în limbajul cotidian, în literatura de specialitate din străinătate, dar și în cea din Republica Moldova, nu există cercetări substanțiale cu referire la subiectul dat. Cu toate acestea, problema continuă să fie o chestiune de dezbatere publică și legislativă atât în cercurile politicienilor, cât și în discursurile academice. Prezența unui război activ dintre Ucraina și Federația Rusă, cu un impact esențial la adresa securității naționale a Republicii Moldova, a condiționat apariția a numeroase discuții cu referire la asigurarea securității frontierei de stat pe dimensiunea centrală (transnistreană). Problemele de securitate în general, precum și cele ce vizează creșterea și diversificarea fenomenului de criminalitate transfrontalieră în special pe segmentul central (transnistrean) la frontiera moldo-ucraineană, sunt chestiuni strategice, fundamentale și vitale.

Scopul studiului rezidă în reliefarea principalelor aspecte ale segmentului central (transnistrean) al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina – zonă care nu este supusă în prezent controlului de grăniceri și celui vamal de către autoritățile responsabile ale Republicii Moldova, identificând astfel principalele infracțiuni comise pe porțiunea respectivă.

2. METODOLOGIE

Pentru o mai bună comprehensiune a situației pe segmentul central (transnistrean) al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina, cât și în scopul reliefării principalelor ilegalități comise în această regiune, inclusiv a impactului războiului din Ucraina asupra Republicii Moldova, s-a recurs la utilizarea unui set de metode general-specifice de cercetare, precum: metoda analizei și deducției, metoda fenomenologică, metoda istorică și metoda web grafică. Metoda analizei și deducției a permis examinarea principalelor identificări conceptuale ale termenului de „frontieră”, inclusiv s-a încercat să se facă delimitarea dintre termenii de „teritoriu” și „spațiu”. De asemenea, s-a recurs la utilizarea metodei

web grafice, care ne-a oferit posibilitatea să examinăm subiectul cercetării la nivel teoretic și practic din principalele surse publicate pe site-urile de internet, făcând posibilă o mai bună înțelegere a problemei cercetate. Examinarea problemelor fundamentale cu referire la analiza situației pe segmentul central (transnistrean) al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina a fost posibilă datorită utilizării *metodei fenomenologice*. Războiul din Ucraina, condiționat de invazia Federației Ruse, a readus pe masa de discuții problema cu referire la multitudinea de infracțiuni comise pe segmentul central (transnistrean) la frontiera moldo-ucraineană. Recurgerea la utilizarea *metodei istorice* ne-a permis să urmărim retrospectiv evoluția conceptului de „securitate a frontierei” pe dimensiunea centrală (transnistreană) și dinamica dezvoltării acestuia în diferite perioade de timp. În limitele de studiu ale acestui articol, s-a recurs și la utilizarea *metodei de sinteză*.

3. REZULTATE OBȚINUTE ȘI DISCUȚII

3.1. Identificări conceptuale ale termenului „frontieră”

Pentru o mai bună înțelegere a evenimentelor prezente pe segmentul central (transnistrean) al frontierei dintre Republica Moldova și Ucraina, apare necesitatea de a analiza semnificația termenului de „frontieră”. Necesitatea unei asemenea analize a abordărilor conceptuale apare din prezența mai multor opinii ale autorilor care și-au axat cercetările asupra „frontierei” din diferite perspective teoretice¹. Frontiera constituie patrimoniul fiecărei țări. Ea delimitează teritoriul, problemele și potențialul fiecărui stat².

Astfel, termenul de „frontieră” reprezintă chenar, margine, limită, linie de despărțire sau obstacol. Pentru marea majoritate a cetățenilor oricărui stat, „frontiera” este echivalentă cu toți acești termeni³. Frontiera reprezintă „o linie reală sau imaginară trasată între diferite puncte pe suprafața terestră, care delimitează teritoriul statelor între ele sau față de marea liberă și spațiul extraatmosferic” sau o „linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său”⁴. Frontiera, conform definiției prezentate în „Dicționarul de relații internaționale ale secolului XX”, este linia juridică care marchează liniile unui stat și ale competenței sale teritoriale⁵.

Dacă pentru definirea frontierei se folosesc sensurile de spațiu, zonă, areal etc., pentru graniță nu putem folosi decât sensul de „linie imaginară”. Granița este un element component al frontierei. Astfel, granița reprezintă o linie de demarcație imaginară, situată în interiorul spațiului frontierei dintre două unități statale, recunoscută ca limită a teritoriului de stat. În același sens, granița este definită ca fiind „linia de demarcație ce stabilește limitele între două sau mai multe unități politice...”, sau interfața verticală imaginară între state suverane, care intersectează suprafața terestră, continuând spre centrul Pământului.

¹ VARGAS GRANADOS L. N. Factores de riesgo en los espacios fronterizos colombianos: amenaza latente para la seguridad y consolidación territorial. <https://revistas.usantotomas.edu.co/index.php/hallazgos/article/view/4060/3861>

² MENA S. M. Las Fronteras: espacios de encuentro y cooperación, 2012, 180 p. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://biblioteca.clacso.edu.ar/Costa_Rica/flacso-cr/2170705034404/pdf_1075.pdf

³ HERRERA-LASSO MIJARES L., BECERRA Gelyver A. Cooperación y seguridad fronterizas. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.redalyc.org/pdf/325/32512002.pdf

⁴ DEX. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”. Univers Enciclopedic Gold, București, 2012. 1230 p.

⁵ VAISSE M. Dicționar de relații internaționale ale secolului XX. Polirom, Iași, 2008, 398 p.

mântului conform cu reglementările internaționale, ceea ce conferă dreptul de utilizare a resurselor subterane...”.

Delimitarea propriu-zisă a teritoriilor de stat, care apare pe hartă sub forma unor linii de demarcație, este în realitate constituită din zone de lățimi variabile, înconjurate de garduri sau ziduri în interiorul cărora apar borne de demarcație care marchează în teren puncte cu coordonate topografice stabilite prin tratate internaționale. Aceste borne indică planul imaginar vertical al graniței de stat și deci limita exercitării atributului suveranității asupra teritoriului. Ca și teritoriul de stat, frontierele au jucat un rol important în relațiile internaționale, fiind supuse celor mai neprevăzute controverse. Din acest punct de vedere, putem afirma că noțiunea frontierei de stat este complementar indispensabilă noțiunii de teritoriu de stat, integrându-se organic în componența statului și reprezentând „limita juridică în cadrul căreia statul își exercită suveranitatea sa deplină și exclusivă, iar națiunea dreptul ei la autodeterminare”⁶.

Teritoriul reprezintă elementul fundamental și indispensabil pentru existența statului. Cum nu se poate concepe un stat fără populație, tot așa nu putem concepe un stat fără teritoriu. Teritoriul de stat cuprinde totalitatea spațiilor terestre, acvatice și aeriene cuprinse în interiorul granițelor asupra căruia statul își exercită autoritatea suverană exclusivă și deplină.

În literatura de specialitate, prin spațiul terestru se subînțelege totalitatea suprafețelor de uscat (sol și subsol) limitate ca întindere prin granițe. Spațiul acvatic este reprezentat de apele interioare (fluvii, râuri, canale, lacuri, mări – aflate în întregime pe teritoriul unui singur stat) și marea teritorială. În cazul în care un curs de apă sau un lac reprezintă o graniță naturală între două state, exercitarea suveranității se realizează prin acorduri încheiate între statele riverane. Marea teritorială reprezintă fâșia de mare adiacentă țărmului, având o lățime de 12 mile marine, măsurate de la linia de bază (considerată ca fiind linia celui mai mare reflux) sau, în unele cazuri, de la linia ce unește punctele de uscat cele mai avansate în mare. Apele maritime teritoriale pot cuprinde: apele portului, rada portului, golfurile și băile interioare, precum și apele maritime situate între țărm și limita interioară a mării teritoriale⁷.

Spațiul aerian reprezintă coloana de aer care se află deasupra solului și domeniului acvatic al statului, fiind delimitat, orizontal, prin granițele statului, iar vertical se întinde până la limita inferioară a spațiului extraatmosferic (aproximativ 100-110 km deasupra nivelului mării). Spațiul extraatmosferic reprezintă o zonă asupra căreia nu se exercită suveranitatea națională, făcând parte alături de zonele polare și de cele demilitarizate din zonele cu regimuri juridice internaționale speciale, al căror statut este reglementat de acordurile internaționale⁸.

Ideea de frontieră apare relativ târziu în istoria umanității, ea fiind consemnată, în accepțiunea actuală a termenului, începând cu Congresul de Pace de la Westphalia, dintre anii 1644 și 1648, care marchează sfârșitul Războiului de 30 de ani și al perioadei medievale. Până la acel moment, noțiunea de frontieră avea un înțeles aparte, care nu corespun-

⁶ FRĂSINEANU D. *Geopolitica*. Ediția a 2-a revăzută și adăugită – București: Editura Fundației România de Măine, 2007, p.332.

⁷ *The Conflict in Ukraine and its Impact on Organized Crime and Security*. chrome-extension://efaid-nbmnnibpcajpcglcfeindmkaj/https://unicri.it/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf

⁸ Ibidem, p.126-127.

dea limitelor statale prezente, ci spațiilor mișcătoare ce se interpuneau între universuri politice dinamice⁹. Începând cu perioada modernă, ideea de frontieră se diversifică.

Prin caracteristicile și funcțiile îndeplinite, frontiera a constituit o permanentă preocupare a cercetărilor geopolitice. Un aport deosebit la identificarea conceptului de „frontieră” îl au I. Bădescu și D. Dungaciu. Astfel, frontierele reprezintă limitele, granițele fiind realități de care nu putem face abstracție. Ele sunt elementul de definire a tot ceea ce este diferit. Limitele nu sunt elemente artificiale, dar parte integrantă a tot ce există în lume, reprezentând semnul distinctiv al calității ce definește identitățile. Frontierele politice, etnice și religioase limitează teritoriile naționale / statale, conturând spațiul identității și specificului¹⁰.

Un aspect important al analizei frontierei îl reprezintă identificarea și clasificarea acesteia. După natura lor, frontierele se disting în:

- *naturale*, care se stabilesc ținându-se seama de anumite particularități geografice, cum ar fi albia unor râuri sau fluvii, munți, văi, litoralul mării;

- *geometrice sau convenționale*, care sunt linii mai mult sau mai puțin drepte, care despart teritoriile statelor;

- *astronomice*, la stabilirea cărora sunt folosite paralelele sau meridianele.

După elementele componente ale teritoriului, frontierele sunt:

- *terestre*, care despart uscatul dintre două state. În funcție de particularitățile terenului, frontiera poate urma linia creștelor munților, mijlocul văilor sau poate fi stabilită în linie dreaptă geometric sau astronomic;

- *fluviale*, separă în două părți apele unui fluviu situat între teritoriile a două state. Frontierele fluviale se stabilesc în funcție de particularitățile apelor de frontieră. În cazul fluviilor nenavigabile, frontierele se stabilesc pe linia mediană a fluviului. În cazul fluviilor navigabile, linia frontierei se consideră linia de navigație (*farwatter*) sau linia celor mai mari adâncimi (*thalweg*), linii care de fapt, în cele mai multe situații coincid. În cazul în care fluviul are mai multe brațe, frontiera se stabilește pe brațul principal;

- *maritime*, reprezintă liniile exterioare ale mării teritoriale, stabilite de state, prin acte unilaterale sau pe baza convențională cu statele vecine;

- *aeriene*, separă spațiile aeriene ale statelor prin linii perpendiculare care pornesc de la frontierele terestre sau acvatice în sus până la limita interioară a spațiului cosmic (aproximativ la distanța de 100-110 km deasupra nivelului mării)¹¹.

Abordarea funcțională a fost dezvoltată de mai multe generații de cercetători, în special după cel de-al Doilea Război Mondial. Obiectivul atenției lor au fost factorii politici și teritoriali care determină funcțiile frontierei. O contribuție deosebit de importantă la dezvoltarea acestei abordări a fost făcută de geograful britanic John House, care a oferit un model eficient pentru studiul fluxurilor transfrontaliere. Esența acestui model este: a) nivelurile de interacțiune dintre cele două țări învecinate: interstatal și între provinciile de frontieră ale fiecărui stat; b) între provinciile lor de frontieră și municipalități; c) între subiecții activităților economice și de altă natură. O frontieră este de obicei luată ca o rea-

⁹ VARGAS GRANADOS L. N. *Factores de riesgo en los espacios fronterizos colombianos: amenaza latente para la seguridad y consolidación territorial*. <https://revistas.usantotomas.edu.co/index.php/hallazgos/article/view/4060/3861>

¹⁰ BĂDESCU I., DUNGACIU D. *Sociologia și geopolitica frontierei*. <https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Angvstia/dl.asp?filename=02-Revista-Angvstia-02-1997-arheologie-istorie-etnografie-sociologie-55.pdf>

¹¹ Drept Internațional Public, ediția a V-a, Chișinău 2021, p.170-171.

litate neschimbătoare, iar studiile se concentrează pe transparența sa la diverse activități și influențe asupra societății. Abordarea funcțională este acum utilizată pe scară largă la gestionarea proceselor sociale în zonele de frontieră și cooperare transfrontalieră¹².

Se disting trei funcții principale ale frontierelor: *barieră*, *de contact* și *filtrul*. Funcția de barieră este folosită pentru a separa spațiile economice, culturale, politice, juridice și de altă natură ale țărilor vecine. Funcția de contact servește ca o legătură între țările învecinate pentru controlul și trecerea parțială a fluxurilor de persoane, bunuri, capital, energie și, într-o oarecare măsură, a informațiilor. Cu toate acestea, frontiera este, de asemenea, o membrană concepută pentru a colecta, cu ajutorul regimului de vize, taxe vamale și pentru a filtra fluxurile. La frontieră, fluxurile care sunt nedorite pentru stat sunt oprite sau restricționate, de exemplu intrarea lucrătorilor sau a bunurilor necalificate a căror producție internă este necompetitivă pe piața mondială. Sub influența multor factori, mai ales asupra politicii de stat, în fiecare parte a relațiilor dinamice de frontieră se exercită funcții de contact, barieră și filtrare.

Regiunile de frontieră reprezintă un instrument foarte flexibil în mâinile statului. Consolidarea funcțiilor de contact ale frontierelor în contextul globalizării a dus la creșterea importanței economice și a subiectivității politice a zonelor de frontieră ca interfață între spațiile vecine¹³. Astfel, în condițiile intensificării proceselor de internaționalizare a situației politice și economice, în prezent se dezvoltă tot mai mult legăturile transfrontaliere. Exemplul cel mai elocvent îl reprezintă Uniunea Europeană, cu regimul de circulație în spațiul Schengen. Ca o consecință a liberalizării frontierei au apărut zonele transfrontaliere, unde se creează întreprinderile cu mână de lucru din statele vecine¹⁴.

Termenul de „frontieră” este, în sine, unul complex, greu de definit. Noțiunile propuse de specialiști (juriști; militari; oameni de afaceri; autorități naționale, regionale sau locale; fermieri; membri ai comunităților native) diferă, fiind asociate cu experiențele lor zilnice, cu moștenirea și formarea culturală, interesele specifice ale acestora. În realitate, în percepția fenomenului de frontieră se intersectează două noțiuni: de „liniaritate” și de „zonalitate”. De la înființare, statele moderne sunt definite ca entități spațiale suverane, de aceea necesitatea stabilirii acoperirii teritoriale a suveranității respective postulează liniaritatea, adică cunoașterea precisă a limitelor respectivei suveranități. Frontiera reprezintă porțiunea de teritoriu în care statul își exercită jurisdicția. Din acest motiv, noțiunea de liniaritate sau linie de hotar are o conotație fundamental legală care devine perfect tangibilă odată cu semnarea și executarea tratatelor internaționale de frontieră.

În consecință, frontiera este un concept și o realitate complexă, dar ea constituie întotdeauna un spațiu de acțiune comună, scena unei rețele dense de relații economice, sociale și culturale, un spațiu a cărui delimitare, datorită faptului că acolo există o relație dinamică, nu poate fi stabilită decât într-o manieră aproximativă și tranzitorie, esența ei

¹² AFANAS N. Metamorfozele frontierelor de stat în contextul gestionării riscurilor de securitate în Uniunea Europeană. <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=c7f0b486bd81b3f8b5d207ec7d3b0397baf3cf25daaf03e6912c99fa6808f92fJmltdHM9MTczMzk2MTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3616c25b-9224-6553-0562-d3af962463de&psq=METAMORFOZELE+FRONTIERELOR+DE+STAT++%c3%8eN+CONTEXTUL+GESTIONAREA+RISCURILOR+DE+SECURITATE++%c3%8eN+UNIUNEA+EUROPEANA%c4%82&u=a1aHR-0cHM6Ly9pYm4uaWRzaS5tZC9yby92aXp1YWxpemFyZV9hcnRyY29sLzEyMDQxNi9nc2Nob2xhcGc&ntb=1>

¹³ RATTI R. SCHULER M. Typologie des espaces-frontières à l'heure de la globalisation. Belgeo Nr.1. Bruxelles: SRBG, 2013. p.17.

¹⁴ FRĂSINEANU D. *Geopolitica*. Ediția a 2-a revăzută și adăugită – București: Editura Fundației România de Măine, 2007, p. 145-148.

constituind caracterul cotidian al relației menționate, eterogenitatea situațiilor, echilibrul său momentan și evoluția sa permanentă în spațiu și timp. Această situație dinamică care se configurează cu caracteristici specifice fiecărui sector al frontierei dintre două țări și care predomină la un moment dat, poate fi numită „situație de frontieră”. Într-un context internațional marcat de interdependența din ce în ce mai accentuată între țări și blocuri economice, o consecință a progresului tehnologic contemporan și a ascensiunii pe care a câștigat-o comerțul internațional ca motor de dezvoltare, frontierele capătă în prezent o importanță și o prioritate reînnoită, pentru orice țară și bloc de integrare¹⁵.

3.2 Amenințări și vulnerabilități la adresa securității frontierei de stat a Republicii Moldova pe segmentul central (transnistrean)

Până în anul 2017, securizarea segmentului de frontieră dintre Ucraina și Republica Moldova pe dimensiunea centrală „transnistreană” a fost asigurată de către Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei și Serviciul Vamal de Stat al Ucrainei și, subsecvent, de așa-numitele autorități autoprocimate din regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Ulterior, în urma eforturilor autorităților Republicii Moldova, cu suportul partenerilor europeni, prin implementarea conceptului de *patrulare comună*¹⁶ (supravegherea la frontiera „verde” și „albastră”) și control în comun¹⁷ (punctele de trecere a frontierei de stat (PTFS), deschise traficului internațional), desfășurate pe teritoriul Ucrainei, controlul autorităților constituționale a început treptat să se extindă și pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat.

În contextul *controlului comun*, retrospectiv putem menționa următoarele:

- la data de 04.11.2015, a fost semnat Protocolul între Departamentul Poliției de Frontieră al MAI al Republicii Moldova, Serviciul Vamal de pe lângă Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei și Serviciul Fiscal de Stat al Ucrainei privind organizarea controlului în comun în PTFS „Pervomaisc – Cuciurgan” pe teritoriul Ucrainei, creând astfel cadrul juridic pentru organizarea controlului în comun în primul PTFS amplasat pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat moldo-ucrainene¹⁸.

- la data de 17.07.2017, autoritățile Republicii Moldova și ale Ucrainei au lansat prima etapă a procesului de implementare etapizată a controlului în comun în acest PTFS, autoritățile moldovenești efectuând înregistrarea benevolă a persoanelor și mijloacelor de transport care traversează frontiera de stat prin PTFS „Pervomaisc – Cuciurgan”.¹⁹

¹⁵ OLIVEROS L. A. El concepto de frontera en el contexto y en la perspectiva de la integración andina. Chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/B61CA418017D473E05257BFF0069DFA7/\$FILE/201147174834alberto_oliveros_fronteras.pdf

¹⁶ Acord între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei cu privire la patrularea comună a frontierei de stat. 20 decembrie 2011. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>

¹⁷ Hotărârea Guvernului Nr. 901din 06-11-2017 pentru aprobarea Acordului dintre Executivul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind controlul în comun al persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor și obiectelor în punctele comune de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene, întocmit la Chișinău pe 6 octombrie 2017. Publicat: 10-11-2017 în Monitorul Oficial Nr. 390-395 art. 1010. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102746&lang=ro

¹⁸ Protocolul între Departamentul Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Serviciul Vamal de pe lângă Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei, Serviciul Fiscal de Stat al Ucrainei privind organizarea controlului în comun în punctul de trecere internațional „Pervomaisc – Cuciurgan” pe teritoriul Ucrainei. <https://www.legis.md/UserFiles/Image/RO/2024/mo9-12md/RO.pdf>

¹⁹ Protocolul întocmit prin schimb de note, privind modificarea Protocolului între Departamentul Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Serviciul Vamal de pe lângă Ministerul

- la data de 18.04.2018, ca urmare a solicitării părții ucrainene, motivată de lipsa infrastructurii necesare, prima etapă a fost extinsă. Astfel, a fost introdusă *etapa 1 plus*, care presupune continuarea înregistrării benevole a călătorilor de către Inspectoratul General al Poliției de frontieră (IGPF) și asigurarea de către Serviciul Vamal (SV) de pe lângă Ministerul Finanțelor a procedurilor de import și export pentru agenții economici.

Subsecvent, în perioada martie - iunie 2020, ca urmare a răspândirii pandemiei COVID-19, la solicitarea autorităților ucrainene, autoritățile Republicii Moldova s-au retras din PTFS „Pervomaisc – Cuciurgan”. Factologic evenimentele au decurs în modul următor:

- la data de 23.03.2020 prin scrisoarea nr. 41/2843, Reprezentatul de Frontieră al Ucrainei pe segmentul de răspundere al Detașamentului de Grăniceri Belgorod-Dnestrovsk al Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei a informat Direcția regională Est a IGPF că, în conformitate cu Dispoziția Cabinetului de Miniștri al Ucrainei nr. 288-p din 13.03.2020 privind sistarea activității unor puncte de trecere a frontierei de stat ucrainene, aprobată în contextul combaterii pandemiei virusului COVID-19, accesul reprezentanților autorităților de frontieră moldovenești în PTFS „Pervomaisc – Cuciurgan” va fi restricționat.²⁰

- la data de 24.03.2020 reprezentanții Poliției de Frontieră după depozitarea echipamentelor în încăperile aflate în gestiune și sigilarea acestora, le-au predat sub paza autorităților ucrainene, astfel fiind sistată activitatea de facto în acest punct de trecere.

Ulterior, în conformitate cu prevederile pct. 5 al Hotărârii Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică nr. 12 din 25 mai 2020²¹, prin Ordinul comun al IGPF și SV nr.266/92-o din 01.06.2020, activitatea autorităților de frontieră ale Republicii Moldova în PTFS „Pervomaisc – Cuciurgan”, amplasat pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat moldo-ucrainene, a fost reluată din data de 2 iunie 2020, ora 08.00.

Ca urmare a agresiunii armate a Federației Ruse împotriva Ucrainei, la data de 28 februarie 2022 Guvernul Ucrainei, prin Ordinul nr. 188r privind închiderea temporară a unor puncte de trecere la frontiera de stat, a sistat unilateral activitatea PTFS amplasate pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat. Totodată, în anul 2023, Republica Moldova și Ucraina au încheiat trei protocoale privind implementarea controlului în comun pe segmentul central (transnistrean) în următoarele PTFS:

- **Pervomaisc – Cuciurgan**, rutier – activitatea este temporar sistată (protocolul a fost actualizat în conformitate cu noul Acord privind controlul în comun, semnat în anul 2017);

- **Goianul Nou – Platonovo**, rutier – nu este implementat (activitățile de implementare a controlului în comun vor fi lansate odată cu reluarea activității PTF-lor de pe segmentul central (transnistrean));

- **Novosavițcaia – Cuciurgan**, feroviar – funcționează (PTF funcționează în vederea asigurării realizării angajamentelor naționale față de UE și Ucraina privind organizarea

Finanțelor al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei, Serviciul Fiscal de Stat al Ucrainei privind organizarea controlului în comun în punctul de trecere internațional „Pervomaisc – Cuciurgan” pe teritoriul Ucrainei din 4 noiembrie 2015, semnat la Kiev, pe 25 noiembrie 2016 și la Chișinău, în data de 17 mai 2017. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>

²⁰ КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 13 березня 2020 р. № 288-р Київ Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю. <https://zakon.rada.gov.ua/go/288-2020-%D1%80>

²¹ Hotărârea Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică nr. 12 din 25 mai 2020. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/hotarirea_cnesp_nr.12_25.05.2020.pdf

coridoarelor de solidaritate pentru exportul de cereale și bunuri ucrainene)²².

Menționăm că în prezent angajații IGPF și ai Serviciului Vamal al Republicii Moldova asigură implementarea controlului în comun al garniturilor de tren marfare care traversează frontiera de stat în PTF „Novosavițcaia – Cuciurgan” (feroviar). Patrula Poliției de Frontieră este alcătuită, de regulă, din 2-3 angajați. Astfel, din luna martie până în prezent, prin punctul de trecere „Novosavițcaia – Cuciurgan” au fost autorizate 99 de garnituri de tren marfare, ultimele traversări fiind înregistrate pe 8 și 9 decembrie²³.

Subsidiar, drept vulnerabilitate proeminentă pentru efectuarea controlului de frontieră în manieră deplină, în punctele de trecere a frontierei de stat comune aflate pe segmentul central (transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene, putem invoca incertitudinea legată de aprobarea și punerea în aplicare a *Mecanismului de reținere și escortare către Republica Moldova a persoanelor ce necesită a fi reținute conform consemnelor la frontieră*.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 697 din 23 septembrie 2020, au fost inițiate negocieri asupra proiectului Protocolului între Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei privind realizarea Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind controlul în comun al persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor și obiectelor în punctele comune de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene, întocmit la Chișinău pe 6 octombrie 2017 (în continuare Protocol).

Subsecvent, prin Nota Verbală a Ambasadei Republicii Moldova în Ucraina nr. UKR/022/1483 din 30 septembrie 2020, proiectul Protocolului a fost transmis pentru examinare către Ministerul Afacerilor Externe al Ucrainei. Fiind sesizată lipsa unui răspuns, prin Nota Verbală a Ambasadei Republicii Moldova în Ucraina nr. UKR/021/654 din 17 mai 2021, a fost solicitată repetat poziția părții ucrainene cu privire la proiectul Protocolului în cauză.

Prin Nota Verbală a Ministerului Afacerilor Externe al Ucrainei nr. 660/23-110-99715 din 10 decembrie 2021, partea ucraineană a informat că proiectul se află în curs de examinare. Partea ucraineană a remarcat că, după finalizarea procedurilor interne de coordonare a proiectului, textul coordonat va fi transmis spre examinare părții moldovenești.

Odată cu declanșarea agresiunii armate a Federației Ruse împotriva Ucrainei și în contextul suspendării temporare a activității PTF amplasate pe segmentul central (transnistrean), partea ucraineană nu a înregistrat progrese la acest capitol.

În contextul *patrulării comune*, retrospectiv vom indica următoarele:

Activitatea de patrulare în comun se asigură în conformitate cu prevederile Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei cu privire la patrularea comună a frontierei de stat moldo-ucrainene, semnat la 20 decembrie 2011, și ale Protocolului între Serviciul Grăniceri al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei cu privire la organizarea patrulării comune a frontierei de stat moldo-ucrainene, semnat la 6 iunie 2012. Patrularea comună pe segmentul central (transnistrean) al frontierei de stat, pe teritoriul Ucrainei, a demarat începând cu data de 15 decembrie 2017, fiind realizată în sectoarele pichetelor grănicerești ucrainene „Limanscoe”, „Cuciurgan”, „Stepanovca”, „Grebienichi”, „Slaveanoserbca” și „Velicocomarovca”.

²² <https://border.gov.md/uniti-calea-de-aderare-spre-uniunea-europeana-7-protocoale-privind-controlul-comun-la-trecerea>

²³ Nota informativă activitatea IGPF pentru perioada anului 2024. <https://border.gov.md/files/2025-01/NI%20activitate%20IGPF%20pentru%20anul%202024%20final.pdf>

Până în luna februarie 2022, angajații IGPF din Republica Moldova efectuau periodic patrulări comune cu reprezentanții Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei în extremitatea de nord și de sud a acestuia. În condițiile riscurilor asociate cu declanșarea războiului împotriva Ucrainei și în vederea asigurării securității personalului IGPF al Republicii Moldova, patrularea comună a segmentelor vizate a fost temporar sistată, până la formarea unor condiții mai favorabile în acest sens.

O altă vulnerabilitate notorie se constată în prejudicierea schimbului de informații în baza Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei cu privire la organizarea schimbului de informații privind persoanele și mijloacele de transport cu care acestea traversează frontiera de stat moldo-ucraineană, semnat la 04.11.2015, la Chișinău,²⁴ care în prezent nu se realizează, deoarece partea tehnică nu este funcțională. În cadrul proiectului „Îmbunătățirea gestionării integrate a frontierei prin controlul comun al frontierelor și schimbul de informații de-a lungul frontierei moldo-ucrainene”, finanțat de UE, părțile au achiziționat și pregătit infrastructura IT.

Subsecvent, s-a stabilit legătura între sistemele corespunzătoare ale părților și au fost efectuate testări ale procesului de schimb de informații. Însă, ca urmare a agresiunii armate a Federației Ruse împotriva Ucrainei, activitatea privind operaționalizarea acestui instrument a fost suspendată de partea ucraineană.

În acest context și sub același pretext, partea ucraineană a suspendat transmiterea datelor statistice și analitice la nivel strategic prevăzută de *Protocolul dintre Departamentul Poliției de Frontieră al MAI al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei cu privire la schimbul de informații statistice și analitice – Chișinău, 20.11.2014*.²⁵ Totodată, implementarea Protocolului pe aspectele ce vizează nivelul operațional și tactic continuă.

Ținem să subliniem că autoritățile grănicerești ale Republicii Moldova și ale Ucrainei efectuează în conformitate cu *Protocolul dintre Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei și autoritățile corespunzătoare ale Republicii Moldova privind cooperarea organelor operative (2005)*²⁶, un schimb activ de informații în vederea combaterii criminalității transfrontaliere, în special pentru destructurarea grupărilor criminale implicate în organizarea migrației ilegale și altor forme de criminalitate transfrontalieră.

Având în vedere contextul regional, pot fi identificate următoarele riscuri la adresa securității frontierei de stat pe segmentul central (transnistrean) al liniei de demarcație moldo-ucrainene, după cum urmează:

- Traversarea ilegală a frontierei de stat de către refugiați, în special bărbați între 18-60 de ani, pentru a evita mobilizarea în armata ucraineană;
- tăinuirea persoanelor în mijloace de transport atât la intrare cât și la ieșire din țară;

²⁴ Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei cu privire la organizarea schimbului de informații privind persoanele și mijloacele de transport cu care acestea traversează frontiera de stat moldo-ucraineană, semnat la 04.11.2015, la Chișinău. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>

²⁵ Protocolul dintre Departamentul Poliției de Frontieră al MAI al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei cu privire la schimbul de informații statistice și analitice – Chișinău, 20.11.2014. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>

²⁶ Protocolul dintre Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei și autoritățile corespunzătoare ale Republicii Moldova privind cooperarea organelor operative (2005). <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>

- tănuirea mărfurilor în locuri special amenajate în mijloace de transport, adaptate în acest scop, sau camuflarea prin alte categorii de mărfuri, transportate în mod legal;
- Traficul de armament și muniții de către grupuri criminale organizate, generat și amplificat de conflictul din Ucraina;
- Circulația ilegală a drogurilor, etnobotanicelor sau a analogilor acestora;
- Activitate criminală și eschivare de la reținere prin traversarea posturilor vamale interne, în special de persoane și mijloace de transport aflate în urmărire;
- Capacitatea rapidă de adaptare a grupărilor criminale la condiții noi. Datorită flexibilității lor, rețelele de trafic de migranți reușesc să identifice vulnerabilitățile în toate etapele de contracarare, iar răspunsul autorităților, în termeni de promptitudine și volum, nu este întotdeauna pe măsura riscului identificat;
- Adoptarea rapidă a tehnologiilor noi. Utilizarea formelor noi de comunicații pentru coordonarea activității infracționale între grupurile criminale permite accesarea ușoară și comunicarea cu un public mult mai larg, în țară și peste hotarele acesteia. De asemenea, noile tehnologii permit utilizarea unor modalități noi de facilitare a plăților, mai ales pe o piață virtuală, ceea ce face mai dificilă urmărirea acestora sau colectarea probelor.

În cadrul controlului trecerii frontierei de stat polițiștii de frontieră vor atrage o atenție deosebită asupra obiectelor cu destinație dublă, deținute de persoane fizice sau juridice din regiunea transnistreană, după cum urmează:

- drone și piese/scheme/accesorii constitutive utilizate la producerea /asamblarea acestora, separat sau în set cu camere video/fotografice sau de termoviziune;
- binocluri, lunete, ochelari, dispozitive de ochit tip „colimator”, busole militare, telemetre, termovizoare, ochelari de vedere nocturnă;
- dispozitive de încărcare a munițiilor în magazine, elemente de modernizare a armelor de foc pentru trageri tactice, piese de schimb/rezervă pentru arme, căști active de protecție, kit tactice/elemente de tuning pentru arme de luptă;
- pachete individuale de pansament și truse medicale de linia I sau II cu destinație militară, târgi pentru transportarea răniților;
- simbolistică militară;
- dispozitive GPS sau de bruiaj a frecvențelor radio, dispozitive camuflate pentru înregistrare a secvențelor video / convorbirilor sau captare a sunetului;
- mulaje de arme, mine, grenade, de orice tip de muniție și armament;
- veste antiglonț și tactice, căști militare, ochelari tactici, măști antigaz etc.

Acțiunile întreprinse de Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei pe aspecte legate de securizarea frontierei de stat pe sectorul central (transnistrean) au devenit tot mai consolidate. Partea ucraineană acordă o atenție sporită securizării segmentului central (transnistrean) începând cu anul 2014. Astfel, aceasta a purces la amenajarea genistică a frontierei de stat, săpând tranșee antitanc de-a lungul frontierei moldo-ucrainene pe acest segment. Adicional, după declanșarea agresiunii militare din 2022, partea ucraineană a continuat fortificarea acestui segment prin amenajarea tranșeelelor antitanc, instalarea obstacolelor antitanc (așa-numiții „dinții dragonului”), a fâșiilor de control urme, gardurilor de sârmă, barierelor din sârmă ghimpată etc. Uniformitatea amenajării nu poate fi constatată, întrucât accesul pe acest segment de frontieră este limitat la momentul de față.

De asemenea, prin Decizia Cabinetului de Miniștri al Ucrainei nr. 1292 din 7 decem-

brie 2023²⁷, partea ucraineană a instituit un regim special de frontieră și a interzis accesul liber, șederea, locuirea, deplasarea persoanelor și desfășurarea activităților care nu sunt legate de apărarea sau protecția frontierei de stat, pe terenuri cu o lățime de 30-50 de metri de-a lungul liniei de demarcație pe uscat, pe malurile râurilor, lacurilor sau altor corpuri de apă de frontieră ucrainene. Aceste măsuri au condiționat scăderea drastică a cazurilor de trecere peste frontiera „verde” a mărfurilor de contrabandă. În pofida eforturilor depuse, migrația ilegală pe acest segment a atins cote înalte.

Zona estică a Republicii Moldova de asemenea devine un teren favorabil pentru organizarea trecerii ilegale a frontierei moldo-ucrainene. Fenomenul migrației ilegale ca formă a crimei organizate transfrontaliere condiționate de războiul ruso-ucrainean, inclusiv de impunerea legii marțiale cu referire la restricționarea libertății de mișcare a bărbaților din Ucraina, a creat o multitudine de rețele privind traficul ilegal al migranților, în special al cetățenilor ucraineni²⁸.

Instabilitatea din regiunea transnistreană devine un coridor pentru o migrație ilegală în creștere. Odată ce aceste persoane sunt depistate la frontieră, ele solicită azil – o formă de protecție internațională, care le oferă șansa de a rămâne temporar în siguranță în Republica Moldova. Cu toate acestea, pentru cei mai mulți solicitanți de azil, R. Moldova este văzută doar ca un refugiu temporar și o țară de tranzit către Uniunea Europeană.

În ultima perioadă se accentuează utilizarea teritoriului transnistrean ca punct de tranzit pentru cetățenii ucraineni. Migrația ilegală a cetățenilor ucraineni reprezintă o problemă complexă, implicând nu doar traversarea ilegală a frontierei, ci și un întreg sistem de plăți și transferuri financiare ce operează în umbră. Această rețea clandestină este activă în ultima perioadă, marcând o creștere alarmantă a numărului de persoane care trec ilegal frontiera, inclusiv prin regiunea transnistreană²⁹.

Cu toate acestea, oficialii Poliției de Frontieră dau asigurări că migranții, care pătrund în țară prin acest sector necontrolat, sunt depistați la părăsirea teritoriului Republicii Moldova. În condițiile în care segmentul de frontieră din regiunea transnistreană nu este controlat de autoritățile de la Chișinău, cetățenii străini reușesc să intre pe teritoriul moldovenesc, traversând ilegal frontiera de stat prin zonele vulnerabile. Deși de regulă sunt reținuți pentru a fi documentați de către autoritățile neconstituționale ale regimului transnistrean, în scurt timp sunt eliberați, iar ulterior se deplasează cu mijloace de transport în comun sau de ocazie spre ieșirea din țară spre România³⁰.

Cooperarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră cu Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei pe dimensiunea sporirii securității frontierei de stat pe sectorul central se axează pe organizarea și participarea la întruniri/ ateliere de lucru/ experimente/ proceduri/ mecanisme noi/ simulări/ exerciții etc. În condițiile în care prezența autorităților naționale pe segmentul vizat este limitată la PTFS Novosavițcaia – Cuciurgan,

²⁷ Кабінет Міністрів України Постанова від 7 грудня 2023 р. № 1292 Київ. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 р. № 1147. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1292-2023-%D0%BF>

²⁸ VASILOI R. *Frontiera administrativă și cum o administrăm*. Nr. 3, aprilie, 2017. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.viitorul.org/files/3.%20Frontiera%20administrativa_pentru%20tipar.pdf

²⁹ *Raport analitic periodic ianuarie – iunie*. Inspectoratul General al Poliției de Frontieră. Ministerul Afacerilor Interne al RM, Chișinău, 2024. <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1>

³⁰ *Raport anual, 1 decembrie 2021 – 30 noiembrie 2022*. European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine. <https://eubam.org/ro/publications/eubam-annual-report-2022/>

accentul primar, la etapa actuală, este focusat pe cooperarea subdiviziunilor de investigații speciale în vederea schimbului de informații și a măsurilor de identificare și documentare a grupărilor criminale care activează pe acest segment.

Subiectul cu referire la numărul de ilegalități la „frontiera administrativă” și în zona de securitate (traficul ilicit de mărfuri, arme, ființe umane, substanțe interzise, inclusiv a materialelor cu dublă destinație și multe altele) în contextul războiului din Ucraina, devine unul actual și persistent în discursurile autorităților de la Chișinău. Prin mecanismul existent de control al frontierei, autoritățile responsabile sunt în dificultate de a face față pericolelor și riscurilor emergente. Adicional, la riscurile menționate ar trebui să ținem cont și de amenințările de ordin militar, inclusiv de tip hibrid, acțiuni de provocare din partea transnistreană în privința personalului autorităților constituționale, persecuții, cazuri de răpire a cetățenilor Republicii Moldova, și nu în ultimul rând exerciții militare din partea Grupului Operativ al Trupelor Ruse (în continuare GOTR) cu reprezentanții „forțelor armate” ale regiunii transnistrene.

Astfel, „frontiera administrativă” constituie subiect de preocupare permanentă prin potențialul criminogen generat de ambiguitatea situației. Reieșind din cele menționate, am putea identifica zonele de risc la frontiera administrativă, aplicând în acest sens sistemul european (la care sistemul național a fost armonizat prin prevederile Hotărârii Guvernului nr. 429 din 7 iulie 2015³¹) de nivele de impact redus (galben), mediu (orange) și ridicat (roșu). Totodată, s-a ținut cont de infrastructura drumurilor, terenul, dislocarea forțelor paramilitare separatiste, dislocarea forțelor și mijloacelor ale GOTR și altele. Conform prevederilor Hotărârii Guvernului în cauză, segmentului transnistrean al frontierei de stat îi este atribuit nivelul *ridicat* ³² care produce efecte complexe la adresa securității frontaliere, precum și a securității statului în general.

3.3 Date-sinteză

Potrivit datelor statistice, oferite de către Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, pe parcursul anului 2024 la hotarul Republicii Moldova au fost documentate 3.923 de persoane depistate în tentativa de a trece fraudulos frontiera cu scopul de a migra ilegal, iar 1.372 de persoane au fost documentate pe teritoriul Moldovei pentru intrare ilegală. De asemenea, 15.093 de cetățeni ucraineni au fost înregistrați în R. Moldova, declarând că au intrat în țară prin sectorul transnistrean.³³

Mecanismul de funcționare al acestei rețele este sofisticat și bine pus la punct. Cetățenii ucraineni interesați de a trece ilegal frontiera descoperă aceste grupări prin intermediul canalelor de Telegram, precum și prin conținut video distribuit pe platforme precum Instagram sau TikTok. Aceasta demonstrează adaptabilitatea și inovația grupurilor implicate, care folosesc tehnologia modernă pentru a-și extinde și eficientiza operațiunile. Într-un alt aspect al acestui proces, cetățenii ucraineni care participă la migrația ilegală sunt instruiți să șteargă orice urmă digitală a tranzacției și a comunicării cu grupările

³¹ HOTĂRÂREA Nr. HG429/2015 din 07.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la Sistemul de coordonare a securității frontaliere. Publicat: 17.07.2015 în MONITORUL OFICIAL Nr. 185-189 art. 485. Data intrării în vigoare, versiune în vigoare din 14.01.19 în baza modificărilor prin HG1145 din 21.11.18, MO480-485/14.12.18 art.1308. https://www.legis.md/cautare/getResults?lang=ro&doc_id=111884

³² VASILOI R. Frontiera administrativă și cum o administrăm. Nr. 3, aprilie, 2017. [chrome-extension://efai-dnbmnnibpcajpcgclcfndmkaj/http://www.viitorul.org/files/3.%20Frontiera%20administrativa_pentru%20tipar.pdf](http://www.viitorul.org/files/3.%20Frontiera%20administrativa_pentru%20tipar.pdf)

³³ Nota informativă activitatea IGPF pentru perioada anului 2024. <https://border.gov.md/files/2025-01/NI%20activitate%20IGPF%20pentru%20anul%202024%20final.pdf>

respective, odată ce ajung pe teritoriul Republicii Moldova. La cererea expresă a acestor grupuri, ei elimină din telefoanele lor toate aplicațiile și platformele folosite pentru efectuarea plăților, inclusiv conturile descentralizate. Această măsură de precauție este menită să împiedice urmărirea activităților lor de către autorități și să elimine dovezile potențiale care ar putea fi folosite împotriva lor sau a grupărilor implicate. Prin ștergerea datelor, ei nu doar că își protejează identitatea și activitățile, dar și complică considerabil eforturile autorităților de a urmări și de a descuraja astfel de migrații ilegale³⁴.

Legea marțială care restricționează libertatea de mișcare a bărbaților din Ucraina va continua probabil să fie aplicată, fiind urmată de noi runde de conscripție. Astfel, în acțiunile de facilitare a migrației ilegale pe sectorul de frontieră moldo-ucrainean pentru obținerea resurselor financiare sunt implicați atât cetățeni ucraineni, cât și ai Republicii Moldova (preponderent locuitori din imediata apropiere a frontierei de stat). Deseori, în schemele traficului ilicit de persoane sunt implicați și cetățeni ai României. Sumele pentru remunerare variază între 1000-5000 de dolari SUA. Traversările ilegale la frontiera moldo-ucraineană vor continua din cauza războiului în desfășurare.

Formele prin care s-a manifestat acest fenomen la frontiera de stat au fost:

- trecerea ilegală a frontierei pe sectorul „verde”;
- intrarea ilegală în Republica Moldova pe sectorul „verde” de frontieră moldo-ucrainean, având asupra sa acte valabile și ieșirea din Republica Moldova pe segmentul moldo-român în baza actelor valabile;
- trecerea frontierei prin Punctele de trecere a frontierei de stat (PTFS), în baza actelor false/falsificate, străine;
- tentativa de ieșire/intrare din/în Republica Moldova prin PTFS cu ascunderea în mijloace de transport.
- utilizarea unor rețele/platforme de socializare, unde sunt publicate informații cu referire la metode/scheme de traversare ilegală a frontierei de stat prin eludarea controlului la puncte de trecere, ceea ce conturează riscul infiltrării pe teritoriul național a persoanelor cu profil periculos.

La combaterea migrației ilegale, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră a pus accentul pe identificarea organizatorilor și complicilor. În acest context, un caz de organizare a migrației ilegale prin segmentul transnistrean este documentat în cauza penală pornită la 9 iulie 2024, în baza art. 362¹ alin. (3), lit. a) din Codul penal. Grupul criminal a organizat migrarea ilegală a cetățenilor ucraineni din Ucraina în R. Moldova, obținând între 2.000-2.500 USD pentru fiecare persoană trecută peste frontiera de stat, în criptomonede. În perioada 23.08.2023 – 30.07.2024, grupul a adunat ilegal 1.167.784,64 USD, care au fost sechestrați la 6 august 2024. Unul dintre organizatori a fost pus sub învinuire și anunțat în căutare pe 7 august 2024. La 10 octombrie 2024, un complice al acestuia a fost reținut, iar alte 113 cauze penale au fost deschise pe tema migrației ilegale. O altă cauză penală a fost disjunsă pentru spălarea banilor proveniți din activitatea criminală.

Războiul din Ucraina și sancțiunile împotriva Rusiei au provocat blocarea porturilor maritime și închiderea coridoarelor de transport, pe segmentul transnistrean fiind închisă și granița cu Ucraina. Toate acestea au avut impact asupra criminalității transfrontaliere, schimbând tiparele și modul de operare³⁵. De asemenea, războiul din Ucraina a generat nu

³⁴ Ibidem.

³⁵ European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, Raport anual, 1 decembrie 2021 - 30 noiembrie 2022. <https://eubam.org/ro/publications/eubam-annual-report-2022/>

doar o criză a refugiaților pe teritoriul Republicii Moldova, dar și un risc sporit de creștere a traficului ilicit de arme. Conform declarațiilor directorului Serviciului de Informații și Securitate (SIS), Alexandru Musteață, în platoul TVR Moldova, Republica Moldova a devenit o țară de tranzit nu doar a populației afectate de război, ci totodată și din punct de vedere al contrabandei: „Un aspect de contrabandă care încă nu s-a materializat, dar noi îl avem în vedere foarte atent, este traficul de arme. Pentru că acolo unde este un conflict armat și este un circuit foarte larg de arme de tipuri diferite, de la mărimi mici până la rachete anti-tanc, riscul de a avea o piață neagră de arme este foarte înalt”³⁶. De asemenea, șeful SIS a precizat că se colaborează cu echipele Serviciului Vamal, Poliției de Frontieră din Republica Moldova, dar și cu instituțiile de profil din Ucraina.

Astfel, analizând principalele rapoarte oferite de Inspectoratul General de Poliție al Ministerului Afacerilor Interne, este de menționat faptul că pe parcursul anului 2024, au fost înregistrate 110 cazuri de trafic ilicit de armament și muniții cu depistarea a 22 de arme și 603 cartușe. Comparativ cu anul 2023, constatăm o creștere a numărului de cazuri înregistrate – cu 38%, descreștere a numărului de arme depistate cu 15% și a numărului de muniții ridicate – cu 59%.³⁷

Potrivit Inspectoratului Național de Securitate Publică, probabilitatea ca în țara noastră să ajungă arme în mod ilicit din Ucraina este foarte mare. Experții în securitate cred că munițiile pot ajunge atât prin intermediul grupurilor criminale, cât și al refugiaților ucraineni.

În acest context, merită atenție și declarațiile oferite de șeful direcției Supraveghere a frontierei de stat, Ruslan Galușca: Războiul din Ucraina a influențat situația criminogenă la frontiera de stat a Republicii Moldova cu țara vecină, iar munițiile pot ajunge atât prin intermediul canalelor criminale, cât și pe alte căi. Ținând cont de faptul că, în primele zile de război, procedura de verificare a refugiaților ucraineni a fost simplificată, există probabilitatea ca pe teritoriul țării să fi pătruns ilicit arme. Deși reprezentanții Inspectoratului Național de Securitate Publică le-au solicitat polițiștilor de frontieră să verifice persoanele care au traversat frontiera de stat dacă dețin arme, conform șefului Secției Supraveghere Circulație Armament, Ion Țurcan, probabilitatea introducerii ilegale a armelor și munițiilor în primele zile de război a fost destul de proeminentă, deoarece timpul oferit controlului persoanelor a fost unul mult mai redus”³⁸.

Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei a contribuit la schimbarea tiparelor de trafic, unele rețele criminale căutând rute alternative. Conform analizei elaborate de către Agenția UE pentru droguri, Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie (EMCDDA) și Europol, publicată la data de 24 ianuarie 2024, piața europeană a heroinei (cel mai frecvent utilizat opioid ilicit), de la producție și trafic până la distribuție și consum dispune de patru rute principale folosite pentru traficul de heroină din Afghanistan către Europa: Balcanii, Sudul, Caucazul și Nordul³⁹:

³⁶ Moldova devine o piață neagră a contrabandei cu arme din Ucraina? Șeful SIS: Riscul este foarte înalt. <https://newsmaker.md/ro/seful-sis-despre-contrabanda-de-arme-din-ucraina-in-moldova-riscul-de-a-avea-o-piata-neagra-este-foarte-inalt/>

³⁷ Notă informativă, activitatea IGPF pentru perioada anului 2024. <https://border.gov.md/files/2025-01/NI%20activitate%20IGPF%20pentru%20anul%202024%20final.pdf>

³⁸ <https://radiomoldova.md/p/18939>

³⁹ Războiul rusesc împotriva Ucrainei schimbă rutele heroinei către UE, potrivit EU Drug Markets. Analysis 2024. <https://euneighbourseast.eu/ro/news/latest-news/razboiul-rusesc-impotriva-ucrainei-schimbă-rutele-heroinei-către-ue-potrivit-eu-drug-markets-analysis-2024/>

- Ruta Balcanică – considerată din punct de vedere istoric a fi principala cale de trafic stabilită spre Europa din Afghanistan prin Iran și Pakistan până în Turcia și apoi prin Bulgaria, Grecia sau Marea Mediterană;

- Rută de Sud – prin Iran sau Pakistan, fie tranzitând coasta Africii de Est, fie Peninsula Arabă, spre Europa;

- Ruta Caucaz – din Afghanistan prin Iran până în Armenia sau Azerbaidjan până în Georgia și apoi prin Marea Neagră până în Bulgaria, România sau Ucraina;

- Ruta nordică – din Afghanistan până în Tadjikistan și apoi prin Kârgâzstan sau Uzbekistan până în Kazahstan, până în Rusia și Ucraina și apoi către statele membre UE (în special Țările Baltice și Polonia).

Potrivit studiului, traseul caucazian implică, de obicei, contrabanda cu heroină pe feriboturi care traversează Marea Neagră din Georgia către Bulgaria, România și, până de curând, Ucraina. Mai multe capturi de heroină confiscate pe această rută în ultimii ani confirmă faptul că aceasta este folosită pentru a introduce ilegal cantități mari de opiacee din Iran în Europa prin Armenia sau Azerbaidjan și Georgia. Din punct de vedere istoric, Ucraina a fost folosită ca punct de transbordare și loc de depozitare pentru traficul de heroină de-a lungul rutelor nordice și caucaziene, se arată în analiza realizată de EMCDDA și Europol. „Transporturile de heroină pe ruta Caucazului au fost direcționate în mod istoric prin portul Odesa, Ucraina, de unde loturile erau fie depozitate în țară, fie expediate direct în porturile din România sau Bulgaria. Conflictul armat a întrerupt feriboturile către Odesa (Ucraina) din Batumi (Georgia), în timp ce schimburile comerciale au fost redirecționate către România, R. Moldova sau Bulgaria. Toate aceste schimbări au implicații asupra traficului de heroină”, se arată în raport.

Studiul mai arată că Ucraina, alături de R. Moldova, a fost, de asemenea, folosită în trecut ca punct de depozitare pentru transporturile de heroină. De exemplu, se crede că unii membri ai rețelelor infracționale turcești (de etnie kurdă) care locuiesc în Germania s-au mutat în Ucraina și în Moldova pentru a înființa societăți de fațadă care să faciliteze depozitarea heroinei ce era destinată traficului ulterior către UE. „În pofida invaziei rusești, heroina stocată în prezent în Ucraina ar putea fi transportată în UE”, se arată în raport. „Este probabil ca această transportare să aibă loc pe cale terestră, iar rețelele criminale active în Ucraina ar putea exploata în acest sens circulația refugiaților și a ajutorului umanitar”⁴⁰.

Securitatea sporită de-a lungul graniței Rusiei cu alte țări europene și sancțiunile împotriva guvernului rus și a fluxului de mărfuri au redus semnificativ potențialul traficului de heroină din Rusia către UE pe ruta nordică. Această reducere, însă, a contribuit la adaptarea rutelor Caucaz și Nord la alte oportunități, direcționând fluxurile de heroină prin Ucraina și, în special, prin Odesa. De asemenea, acest lucru a dus la creșterea activității pe alte rute, cum ar fi traseele balcanice și sudice. Dovezile din războaiele și conflictele armate din trecut sugerează că producția și traficul ilegal de droguri, precum și afectarea rutelor utilizate au condiționat apariția a noi trasee sau noi alternative, întrucât o prezență militară sporită face operațiunile traficantilor de droguri prea riscante.

În contextul războiului, Ucraina a devenit un centru de producție a *drogurilor sintetice* de tip amfetamină (ATS), destinate atât pentru piețele locale, cât și pentru cele din țările vecine, inclusiv amfetamina și MDMA, care au devenit disponibile pe scară largă. De

⁴⁰ EU Drug Market: Heroin and other opioids – Trafficking and supply. https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/heroin-and-other-opioids/trafficking-and-supply_en#level-3

la începutul războiului din Ucraina, prețurile drogurilor sintetice au rămas relativ stabile. Costul unei tablete cu amfetamine a variat de la 8 la 15 euro între 2020 și 2022. De asemenea, au fost observate tendințe similare pentru MDMA (10-11 euro per tabletă sau 33-39 de euro pentru un gram sub formă de pulbere). Astfel, dacă e să facem o examinare a fluxului traficului ilegal de droguri pe segmentul de frontieră moldo-ucraineană, atunci este de menționat faptul că cazurile de contrabandă cu droguri practic s-au dublat. Drogurile sintetice erau aduse din Ucraina și distribuite în Republica Moldova prin intermediul unei aplicații mobile. Potrivit ministrului de Interne, Adrian Efros, de la invazia rusă în Ucraina, Republica Moldova a devenit țară de tranzit pentru drogurile sintetice din Ucraina spre Uniunea Europeană⁴¹.

Pe parcursul anului 2022, IGP a documentat un grup criminal organizat, axat pe traficul ilicit de droguri, care erau introduse în țară prin zona verde de frontieră dintre regiunea transnistreană și Ucraina. În urma perchezițiilor efectuate asupra vehiculului și locuințelor ce aparțineau persoanelor respective, au fost descoperite aproximativ 8 kg de marijuana hidroponică și 2,5 kg de alfa-PVP (drog sintetic), alături de pachetele, cântare, echipamente de comunicație și bani proveniți din traficul de droguri. Valoarea totală a drogurilor confiscate a fost estimată la 5.650.000 de lei.

În anul 2024, subdiviziunile IGP au înregistrat 36 de cazuri de trafic ilicit de droguri cu depistarea a circa 23,2 kg, dintre care: 12 cazuri în cadrul investigațiilor, cu scoaterea din circuitul ilegal 22 kg de droguri, în valoare aproximativă de 18,5 milioane lei; 24 de cazuri constatate în PTF cu depistarea a circa 1,2 kg de droguri (printre care 6 cazuri au fost transmise conform competenței la Serviciul Vamal). Comparativ cu perioada similară a anului 2023, constatăm o creștere a numărului de cazuri înregistrate cu 24% și cantității depistate de 3,4 ori. Este de menționat faptul că cifra privind cantitatea de droguri reținute nu este exactă din motivul că pentru unele cazuri nu este raportul de constatare tehnico-științifică.⁴²

4. CONCLUZII

Republica Moldova a stabilit drept obiectiv strategic integrarea în Uniunea Europeană până în anul 2030. Unul dintre elementele fundamentale ale procesului de aderare îl reprezintă abilitatea statelor candidate de a demonstra capacitatea atât de a asigura securitatea națională, cât și de a proteja spațiul comunitar de amenințările externe.

Conflictul din Ucraina a modificat peisajul securității regionale și va avea consecințe de durată asupra ordinii internaționale. Întrucât situația din regiune este una dinamică și în continuă evoluție, este dificil să se evalueze cu exactitate natura transformățională a acestor consecințe și răspunsul comunității internaționale la efectele crimei transfrontaliere. Astfel, războiul și destabilizarea Ucrainei au deja implicații semnificative pentru crima organizată transfrontalieră și provocările de securitate manifestate în mai multe moduri peste granițele sale: Amplificarea amenințărilor la frontieră legate de contrabanda de migranți (uneori numită și „contrabanda cu recruți”); traficul de ființe umane, arme, droguri și bunuri ilicite; contrabanda cu mijloace financiare, metale prețioase și obiecte de anticariat; acte false; pătrunderea pe teritoriul Republicii Moldova a mercenarilor/participanților la acțiuni militare sau unor elemente criminale (*persoane anunțate*

⁴¹ Ministerul Afacerilor Interne al RM, Chișinău, 2024. <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1>

⁴² Nota informativă activitatea IGP pentru perioada anului 2024. <https://border.gov.md/files/2025-01/NI%20activitate%20IGP%20pentru%20anul%202024%20final.pdf>

în urmărire penală sau specializate în comiterea infracțiunilor grave/deosebit de grave/ excepțional de grave), săvârșite prin intermediul segmentului central (transnistrean) al frontierei – aceste lucruri reprezintă fenomene în continuă dinamică, care pot provoca implicații negative asupra securității Republicii Moldova.

Pentru a reduce din aceste implicații, realizarea unui proces coerent de cercetare și documentare a incidentelor de frontieră, se consideră oportun a consolida tabloul situațional cu informații și date de relevanță produse în spațiul de frontieră pentru asigurarea intervenției prompte la cercetarea acestora, în conlucrare cu alte subdiviziuni ale Inspectoratului General al Poliției de Frontieră cu organele Procuraturii Generale / Serviciului de Informații și Securitate / Inspectoratului General de Migrație / Serviciului Vamal / Inspectoratului Național de Investigații / Centrului Național Anticorupție, în vederea reacționării urgente la cazurile de infracționalitate transfrontalieră.

De asemenea, în contextul războiului din Ucraina, pentru eficientizarea inițiativei strategice la diminuarea nivelului de vulnerabilitate al frontierei de stat a Republicii Moldova (cu precădere pe segmentul moldo-ucrainean și în special așa-numita porțiune „centrală” sau „transnistreană”, neacoperită de autoritățile de resort ale Republicii Moldova), dar și pe dimensiunea intensificării activităților instituțiilor responsabile de contracararea criminalității transfrontaliere sunt oportune următoarele acțiuni:

- instituirea unui sistem coerent de monitorizare a activității desfășurate zona adiacentă frontierei, care poate implica riscuri de lezare a intereselor satului la frontieră (acumularea informațiilor operative cu referire la componența/activitatea grupărilor implicate în activitatea de infracționalitate transfrontalieră, inclusiv cu referire la unele persoane care facilitează activitatea de organizare a migrației ilegale /traficului ilicit de bunuri peste frontiera de stat etc);

- desfășurarea periodică a măsurilor de profilaxie/ preventive (grupe mixte de control, razii, operațiuni de regim cu caracter special demarate în zonele/locațiile folosite de către organizatorii activităților ilicite la frontieră pentru concentrarea/camuflarea temporară a persoanelor/bunurilor pentru traficul ulterior a acestora peste frontieră), dar și acțiuni care să determine o atitudine atentă, vigilentă din partea populației și instituțiilor, demarate în contextul activității informativ profilactice efectuate de către IGPF în mod separat dar și în conlucrare cu alte autorități competente la nivel național;

- atingerea supremației informaționale prin intensificarea activităților speciale de investigații demarate de către IGPF și a schimbului permanent de date și informații de interes comun cu reprezentanții autorităților de frontieră ale statelor limitrofe (Ucraina și România), cooperarea intensă cu FRONTEX, SELEC, INTERPOL, EUROPOL, EUROJUST etc.;

- contracarare promptă a acțiunilor ilicite la frontieră și intervenția operativă pentru reținerea făptuitorilor implicați prin atragerea activă și operativă a forțelor și mijloacelor altor subdiviziuni ale MAI, ale SIS, etc. Planificarea și demararea unor activități specifice (operațiuni) desfășurate în interiorul teritoriului național;

- intensificarea schimbului de informații cu referire la grupările implicate în organizarea migrației ilegale și a traficului de ființe odată cu demararea războiului în Ucraina. Această situație soldată cu apariția unor dificultăți legate de nivelul de cooperare dintre IGPF și SGSU (Serviciul Grăniceresc de stat al Ucrainei) se datorează faptului că: a) de regulă „migranții/potențialii recruți” își continuă traseul migrațional spre UE în decursul a câtorva zile după trecerea ilegală a frontierei, ceea ce uneori împiedică documentarea calitativă a cazurilor de organizare a migrației ilegale, mai ales că „coordonatorii/organi-

zatorii” ai acestor ilegalități sunt cetățeni ai Ucrainei stabiliți pe teritoriul acesteia; b) imposibilitatea formării grupelor comune de investigație (activitate deficitară a autorităților implicate datorită războiului); c) implicarea în cazuri de organizare a migrației ilegale a angajaților autorităților de control a frontierei din ambele state; d) și nu în ultimul rând al faptului că de regulă migranții în cauză solicită azil în Republica Moldova, ori acesta însemnând că nu vor fi înștiințați reprezentanții autorităților Ucraine cu referire la caz și nici nu se va purcede la cercetarea în comun a incidentului de frontieră.);

- diminuarea condițiilor favorizante acțiunilor ilicite la frontieră sau sprijinului acestora, combaterea fenomenului coruptibil în rândul angajaților autorităților de control al frontierei, inclusiv prin atragerea la răspundere a persoanelor implicate și mediatizarea pronunțată a acestor cazuri;

- îmbunătățirea măsurabilă a eficienței și a cunoștințelor de bază în ceea ce ține de intervențiile și acțiunile de aplicare a legii de către autoritățile responsabile pe domeniul contrabandării traficului de droguri. În acest context, este necesară dotarea autorităților de control a frontierei la nivel național (IGFF și SV) cu echipamente și dispozitive tehnice moderne, capabile să depisteze drogurile sau precursorii utilizați pentru fabricarea drogurilor sintetice etc., cu instruirea temeinică a angajaților în scopul depistării acestor substanțe în cazul unui trafic ilicit peste frontiera de stat. Este imperios a fi implementate prevederile Politicii judiciare a UE cu privire la droguri pentru a permite concentrarea asupra criminalității organizate transfrontaliere, aflate în legătură cu tranzacțiile de droguri, utilizând cadrul de lucru existent, acolo unde se poate opta pentru cooperare regională sau tematică, precum și pentru căutarea unor metode de intensificare a acțiunilor preventive în legătură cu infracțiunile legate de droguri;

- perfecționarea activității de analiză a informațiilor, prin utilizarea unor softuri moderne în scopul deducerii unor serii de ipoteze de lucru valoroase și soluții exacte de instrumentare a cauzelor complexe de criminalitate transfrontalieră, care prin natura lor înglobează un volum foarte mare de date și informații;

- pentru prevenirea infracțiunilor specifice infracționalității transfrontaliere și a reducerii oportunităților, este necesar a antrena nu doar abilitățile agențiilor specializate, dar și a unor actori neguvernamentali ce se pot implica în procesul de contracarare a criminalității transfrontaliere. În acest context, implementarea eficientă a Programului de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2022-2025 devine o necesitate imperioasă;

- creșterea nivelului cooperării dintre agențiile de aplicare a legii și diversele organizații, asociații din mediul privat de afaceri, atât la nivel național cât și internațional în scopul îmbunătățirii schimbului de informații pentru prevenirea fenomenului de contrabandă și falsificări a actelor;

- identificarea de noi soluții și oferirea de expertiză pentru toate autoritățile de aplicare a legii din Republica Moldova, efectuate cu suportul UE prin intermediul HUB-ului de Securitate al UE în vederea siguranței interne și managementului frontierelor Republicii Moldova, creat la Chișinău, până când se va ajunge la un nivel comun de implementare a strategiei, tacticilor și celor mai bune practici de luptă împotriva infracționalității transfrontaliere pentru a asigura un nivel acceptabil de securitate națională și regională;

Activitățile de securizare a segmentului central (transnistrean) al frontierei de stat moldo-ucrainene urmează să se focalizeze pe două paliere, și anume:

- Preluarea sub control a frontierei de stat prin implementarea controlului în comun

și patrulării comune;

– Fortificarea măsurilor de control pe linie administrativă cu regiunea transnistreană.

În acest context, subiectul urmează să fie menținut permanent pe agenda dialogului de nivel înalt cu autoritățile de resort ale Ucrainei, Uniunii Europene, precum și ale SUA. Pe platforma Consiliului pentru Management Integrat al Frontierei de Stat, este necesară identificarea unei soluții viabile care să permită controlul fluxurilor de persoane și mijloace de transport, astfel încât acestea să se încadreze în abordarea politică aprobată în raport cu statutul liniei administrative.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

BALAN O., LECARI F. *Criminalitatea transnațională organizată. Concept și particularități*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://iap.gov.md/repository/files/original/82f30a0f785cdd21f8f846d99291284b2f3da969.pdf

Bădescu I., Dungaciu D. *Sociologia și geopolitica frontierei*. https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Angvstia/dl.asp?filename=02-Revista-Angvstia-02-1997-arheologie-istorie-etnografie-sociologie-55.pdf

Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate adoptată la New York la 15.11.2000, semnată de către Republica Moldova la 14.12.2000. În vigoare pentru RM din 16.09.2005. *Tratate Internaționale*, vol. 35, Ediție specială, Chișinău, 2006, p. 333.

DEX. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. *Univers Enciclopedic Gold*, București, 2012. 1230 p.

EU Drug Market: *Heroin and other opioids – Trafficking and supply*. https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/heroin-and-other-opioids/trafficking-and-supply_en#level-3

European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, *Raport anual*, 1 decembrie 2021 - 30 noiembrie 2022. https://eubam.org/ro/publications/eubam-annual-report-2022/

FRĂSINEANU D. *Geopolitica*. Ediția a 2-a revăzută și adăugită - București: Editura Fundației România de Măine, 2007, p.332.

GHERBOVEȚCHII V. Segmentul transnistrean de frontieră, cel mai vulnerabil. *Poliția de Frontieră: „Situația este complicată, dar sub control”*. Loc. cit.

GRAHMAN E, Newnham J. *Dicționar de relații internaționale*. Editura Universal Dalsi-2001, 600 p.

HERRERA-LASSO MIJARES L., BECERRA Gelyver A. *Cooperaciyn y seguridad fronterizas*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.redalyc.org/pdf/325/32512002.pdf

Mena S. M. *Las Fronteras: espacios de encuentro y cooperación*, 2012, 180 p. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://biblioteca.clacso.edu.ar/Costa_Rica/flacso-cr/2170705034404/pdf_1075.pdf

MIRCA C. *Se intensifică traficul de droguri la granița cu Ucraina*. https://tvrmdova.md/article/b2e81856eaa948fd/se-intensifica-traficul-de-droguri-la-granita-cu-ucraina.html

Ministerul Afacerilor Interne al RM, Chișinău, 2024. https://mail.google.com/mail/

- u/0/#inbox?projector=1
- Moldova devine o piață neagră a contrabandei cu arme din Ucraina? Șeful SIS: Riscul este foarte înalt. <https://newsmaker.md/ro/seful-sis-despre-contrabanda-de-arme-din-ucraina-in-moldova-riscul-de-a-avea-o-piata-neagra-este-foarte-inalt/>
- Nota de activitate a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră pentru anul 2023. Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova Inspectoratul General al Poliției de Frontieră. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://border.gov.md/files/2024-01/NI%20de%20activitate%20IGPF%202023%20plasat.pdf>
- OLIVEROS L. A. El concepto de frontera en el contexto y en la perspectiva de la integración andina. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/B61CA418017D473E05257BFF0069DFA7/\\$FILE/201147174834alberto_oliveros_fronteras.pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www2.congreso.gob.pe/sicr/cendocbib/con4_uibd.nsf/B61CA418017D473E05257BFF0069DFA7/$FILE/201147174834alberto_oliveros_fronteras.pdf)
- PICCA G. Les défis de la criminalité organisée transnationale: quels outils pour quelles stratégies. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.vittimologia.it/rivista/articolo_picca_2009-03_2010-01.pdf
- Raport anual, 1 decembrie 2021 – 30 noiembrie 2022. European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine. <https://eubam.org/ro/publications/eubam-annual-report-2022/>
- Raport analitic periodic ianuarie – iunie. Inspectoratul General al Poliției de Frontieră. Ministerul Afacerilor Interne al RM, Chișinău, 2024. <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1>
- Războiul rusesc împotriva Ucrainei schimbă rutele heroinei către UE, potrivit EU Drug Markets. Analysis 2024. <https://euneighbourseast.eu/ro/news/latest-news/razboiul-rusesc-impotriva-ucrainei-schimba-rutele-heroinei-catre-ue-potrivit-eu-drug-markets-analysis-2024/>
- Segmentul transnistrean de frontieră, cel mai vulnerabil. Poliția de Frontieră: „Situția este complicată, dar sub control”. <https://tv8.md/2024/06/09/video-segmentul-transnistrean-de-frontiera-cel-mai-vulnerabil-politia-de-frontiera-situatia-este-complicata-dar-sub-control/259185> (02.09.2024)
- STOICA A. Migrația ilegală la confluența cu traficul de persoane. Editura Pro Universitaria, București, 2014.
- <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ujmag.ro/beletristica/migratia-ilegala-la->
- SUCIU E. Aspecte procesual-penale privind investigarea organizării migrației ilegale. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/145-151_26.pdf
- The Conflict in Ukraine and its Impact on Organized Crime and Security. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://unicri.it/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf
- Ratti R. Schuler M. Typologie des espaces-frontières à l'heure de la globalisation. Belgeo Nr.1. Bruxelles: SRBG, 2013. p.17.
- VARGAS GRANADOS L. N. Factores de riesgo en los espacios fronterizos colombianos: amenaza latente para la seguridad y consolidación territorial. <https://revistas.usantotomas.edu.co/index.php/hallazgos/article/view/4060/3861>
- VAISSE M. Dicționar de relații internaționale ale secolului XX. Polirom, Iași, 2008, 398 p.

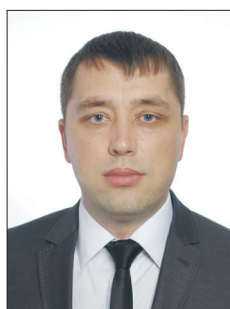
- VASILOI R. *Frontiera administrativă și cum o administrăm*. Nr. 3, aprilie, 2017. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.viitorul.org/files/3.%20Frontiera%20administrativa_pentru%20tipar.pdf
- AFANAS N. Metamorfozele frontierelor de stat în contextul gestionării riscurilor de securitate în Uniunea Europeană. <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=c7f0b486bd81b3f8b5d207ec7d3b0397baf3cf25daaf03e6912c99fa6808f92fJmltdHM9MTczMzk2MTYwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=3616c25b-9224-6553-0562-d3af962463de&psq=METAMORFOZELE+FRONTIERELOR+DE+STAT++%c3%8eN+CONTEXTUL+GESTION%c4%82RII+RISCURILOR+DE+SECURITATE++%c3%8eN+UNIUNEA+EUROPEAN%c4%82&u=a1aHR0cHM6Ly9pYm4uaWRzaS5tZC9yby92aXp1YWxpemFyZV9hcnRpY29sLzEyMDQxNi9nc2Nob2xhcg&ntb=1>
- Drept Internațional Public, ediția a V-a, Chișinău 2021, p.170-171.
- Notă informativă, activitatea IGPF pentru perioada anului 2024. <https://border.gov.md/files/2025-01/NI%20activitate%20IGPF%20pentru%20anul%202024%20final.pdf>
- Acord între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei cu privire la patrularea comună a frontierei de stat. 20 decembrie 2011. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>
- Protocolul dintre Departamentul Poliției de Frontieră al MAI al Republicii Moldova și Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei cu privire la schimbul de informații statistice și analitice – Chișinău, 20.11.2014. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>
- Protocolul dintre Serviciul Grăniceresc de Stat al Ucrainei și autoritățile corespunzătoare ale Republicii Moldova privind cooperarea organelor operative (2005). <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>
- Hotărârea Guvernului Nr. 901din 06-11-2017 pentru aprobarea Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind controlul în comun al persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor și obiectelor în punctele comune de trecere a frontierei de stat moldo-ucrainene, întocmit la Chișinău pe 6 octombrie 2017 Publicat: 10-11-2017 în Monitorul Oficial Nr. 390-395 art. 1010. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102746&lang=ro
- Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei cu privire la organizarea schimbului de informații privind persoanele și mijloacele de transport cu care acestea traversează frontiera de stat moldo-ucraineană, semnat pe 04.11.2015, la Chișinău. <https://www.border.gov.md/index.php/tratate-internationale>

CZU: 343.132

DOI 10.5281/zenodo.15552537

Boris GLAVAN*
gba74@rambler.ru

Alexandru CICALA**
cicalaalexandru@gmail.com

REFLECȚII ASUPRA CONCEPTULUI DE ACTIVITATE SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII: ANALIZA ART. 1 DIN LEGEA NR. 59/2012

***Adnotare:** Domeniul activității speciale de investigații la prima vedere pare a fi bine definit și intens studiat, atrăgând un număr tot mai mare de cercetători interesați de multiplele sale implicații, analiza efectuată demonstrând că problema definirii acestui concept rămâne actuală și nerezolvată pe deplin. Literatura de specialitate oferă diverse interpretări doctrinare, evidențiind, pe de o parte, importanța și relevanța subiectului, iar pe de altă parte, dificultatea formulării unei definiții unanim acceptate.*

Scopul studiului constă în analizarea conceptului de activitate specială de investigații prin prisma art. 1 din Legea nr. 59/2012 a Republicii Moldova, evidențiind importanța acestei norme juridice pentru definirea și delimitarea domeniului său de aplicare. Prin examinarea evoluției cadrului normativ, au fost subliniate modificările legislative semnificative și impactul acestora asupra clarificării distincției dintre activitatea specială de investigații desfășurată în afara procesului penal și cea reglementată de Codul de procedură penală.

Drept rezultat, s-au evidențiat dificultățile de interpretare ale conceptului analizat, atât cele din trecut, cât și din prezent, cauzate de formulările legale inconsecvente și de lipsa unei definiții

* Conferențiar universitar, doctor habilitat în drept, secretar al Senatului, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0002-3838-4308, e-mail: gba74@rambler.ru

** Conferențiar universitar, doctor în drept, Catedra „Activitate specială de investigație și anticorupție”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0001-5900-0679, e-mail: cicalaalexandru@gmail.com

unitare. S-a argumentat că activitatea specială de investigații nu se limitează doar la culegerea de informații, ci include și alte acțiuni specifice, precum prevenirea criminalității, menținerea ordinii publice, protejarea drepturilor fundamentale ale omului și cooperarea cu colaboratori confidențiali. Articolul subliniază necesitatea unei reglementări clare și coerente, capabile să asigure eficiența activităților investigative și respectarea drepturilor omului.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, tehnici speciale de investigare, proces penal, ofițer de investigații, tehnică operativă, drepturile omului.

REFLECTIONS ON THE CONCEPT OF SPECIAL INVESTIGATIVE ACTIVITY: ANALYSIS OF ARTICLE 1 OF LAW NO. 59/2012

Annotation: The field of special investigative activities initially appears to be well-defined and extensively studied, attracting an increasing number of researchers interested in its multiple implications. However, the analysis conducted demonstrates that the issue of defining this concept remains current and not fully resolved. The specialized literature provides various doctrinal interpretations, highlighting, on the one hand, the importance and relevance of the subject, and on the other hand, the difficulty of formulating a universally accepted definition.

The proposed aim of the study is to analyze the concept of special investigative activity through the lens of Article 1 of Law No. 59/2012 of the Republic of Moldova, emphasizing the importance of this legal norm in defining and delineating its scope of application. By examining the evolution of the regulatory framework, significant legislative changes and their impact on clarifying the distinction between special investigative activities carried out outside of the criminal process and those regulated by the Criminal Procedure Code were highlighted.

As a result, the difficulties in interpreting the analyzed concept were emphasized, both those from the past and those from the present, caused by inconsistent legal formulations and the lack of a unified definition. It was argued that special investigative activities are not limited only to information gathering but also include other specific actions, such as crime prevention, maintaining public order, protecting fundamental rights, and cooperating with confidential collaborators.

The article underscores the need for clear and coherent regulation, capable of ensuring both the effectiveness of investigative activities and the respect for human rights.

Keywords: special investigative activity, special investigative measures, special investigative techniques, criminal trial, investigative officer, operational technique, human rights.

1. INTRODUCERE

Literatura de specialitate oferă în domeniul activității speciale de investigații diverse interpretări doctrinare, evidențiind, pe de o parte, importanța și relevanța subiectului, iar pe de altă parte, dificultatea formulării unei definiții unanim acceptate.

În decursul celor trei decenii de reglementare legislativă a acestei sfere, legiuitorul a manifestat o anumită inconsecvență la definirea activității speciale de investigații, fapt ce a generat interpretări divergente și dificultăți de aplicare unitară a normelor juridice. Definiția actuală, consacrată prin art. 1 din Legea nr. 59/2012, prezintă diferențe semnificative față de cele anterioare, reflectând efortul legiuitorului de a clarifica acest concept și de a-i conferi o formă mai precisă și funcțională.

În cele ce urmează, ne propunem să analizăm atât contextul evolutiv al reglementării activității speciale de investigații, cât și măsura în care definiția consacrată de Legea nr. 59/2012 corespunde așteptărilor comunității academice și cerințelor impuse de practica aplicării legii.

2. METODOLOGIE

Mijloacele de cercetare utilizate în acest studiu se bazează pe un ansamblu de metode științifice consacrate, menite să asigure o analiză complexă și riguroasă a conceptului de activitate specială de investigații. În acest sens, au fost aplicate metodele logico-juridică, gramaticală, analiza și sinteza, deducția și inducția, precum și metodele comparativă și istorico-juridică. Analiza s-a fundamentat pe un suport extins de surse, incluzând legi și acte normative naționale și internaționale, literatură de specialitate, jurisprudența națională și a Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și documente relevante privind reglementarea și aplicarea activității speciale de investigații. Aceste surse au oferit suportul necesar pentru formularea concluziilor și identificarea direcțiilor de optimizare a cadrului normativ.

Listă de abrevieri:

Art. – articol;

Nr. – număr;

CPP – Codul de procedură penală;

MSI – măsuri speciale de investigație;

ASI – activitatea specială de investigații.

3. REZULTATE OBȚINUTE ȘI DISCUȚII

Prin conținutul său, acest articol urmărește două obiective esențiale: primul este legat de definirea conceptului de activitate specială de investigații¹, iar al doilea ține de delimitarea limitelor de acțiune a prezentei legi, enumerând în același timp, în mod exemplificativ, elementele activității speciale de investigații reglementate de prezenta lege.

Din perspectiva teoriei generale a dreptului, alineatul întâi reprezintă o normă definiție, oferind o interpretare oficială a conceptului de activitate specială de investigații, care are forța juridică a normei interpretate². O particularitate importantă a acestei norme este că, deși nu dezvăluie integral conținutul activității speciale de investigații (cel puțin nu toate elementele acesteia), ea urmărește formularea definiției cheie a obiectului reglementării juridice a legii comentate.

Doctrina subliniază că eficacitatea activității speciale de investigații este determinată de calitatea reglementărilor juridice³, iar definiția legală a acestui gen de activitate constituie unul dintre aspectele centrale ale reglementării legislative, având o importanță fundamentală pentru înțelegerea esenței și conținutului acestei activități⁴. Utilizarea acestui concept în actele juridice departamentale, precum și explicarea conținutului său, trebuie să rămână în limitele stabilite de legiuitor, permițând doar detalierea elementelor menționate în lege⁵.

Este de remarcat că numeroase legi funcționează fără includerea normelor definiții

¹ GLAVAN B. Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. În: *Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice*. Chișinău 2019, nr. 10, p. 88-108.

² BALTAG D., GUȚU A. *Teoria generală a dreptului: curs teoretic*. Academia de poliție „Ștefan cel Mare”. 2002, Tipografia „Reclama”, 335 p. ISBN 9975-930-43-3, p.101.

³ БОБРОВ В.Г. О некоторых вопросах законодательного регулирования оперативно-розыскной деятельности. В: *Полицейское право*. 2005. № 2(2). С. 75-83.

⁴ Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова. М.: ИНФРА-М, 2006. 832 с. ISBN 5-16-002437-9, p. 5.

⁵ Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности»: С приложением решений Конституционного Суда Российской Федерации и обзоров практики Европейского Суда по правам человека / О. А. Вагин, Б. Я. Гаврилов, К. К. Горяинов [и др.]. – 3-е издание, дополненное и

care să interpreteze conținutul unor activități specifice. În acest caz, situația pare diferită, deoarece legislația privind activitatea specială de investigații este relativ „tânără”, ceea ce ar justifica necesitatea unei norme definiție pentru clarificarea și stabilirea bazelor conceptuale.

Activitatea specială de investigații reprezintă unul dintre acele cazuri rare de activitate practică, care inițial a fost reglementată exclusiv prin acte departamentale secrete. În sursele publice, această activitate era doar menționată la general, fără să-i fie descoperit și conținutul. Mai mult, termenul „activitate specială de investigații” a intrat relativ recent în vocabularul juridic al Republicii Moldova (2012), înlocuind termenul de „activitate operativă de investigații”, acesta la rândul său făcându-și apariția în actele departamentale secrete începând cu anii '60 ai secolului trecut. Înainte de această perioadă, în publicațiile confidențiale se foloseau frecvent termeni precum „lucru operativ”, „activitate operativă agenturistică” sau „activitate de căutare”⁶.

Actuala definiție legală a activității speciale de investigații nu reprezintă prima încercare a legiuitorului de a clarifica acest concept și, probabil, nu va fi nici ultima. Definițiile anterioare oferite de legiuitor subliniază, pe de o parte, importanța acestui domeniu, dar, pe de altă parte, scot în evidență dificultatea și complexitatea problematicii abordate. Se pare că actuala definiție legală a activității speciale de investigații ar putea fi înțeleasă corect doar abordând și contextul în care aceasta a fost elaborată.

Inițial, conform primei legi consacrate reglementării juridice a activității operative de investigație, s-a considerat că această activitate reprezintă un mijloc juridic al statului de apărare a anumitor valori⁷, precum interesele țării, integritatea ei teritorială, drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice, toate formele de proprietate contra atentatelor criminale (art. 1 din Legea nr. 45/1994)⁸.

Ulterior, prin reforma juridică din 2012, legiuitorul a înlocuit Legea nr. 45/1994 și termenul de „activitate operativă de investigații” cu Legea nr. 59/2012, introducând în vocabularul juridic termenul de „activitate specială de investigații”. În cadrul aceleiași reforme, Codul de procedură penală a fost completat cu o nouă secțiune: Secțiunea a 5-a „Activitatea specială de investigații”.

În acel context, legiuitorul formulase două definiții distincte ale activității speciale de investigații, reflectate în cele două acte normative, care se deosebeau semnificativ în conținut:

1. „[...] procedură cu caracter secret și/sau public, efectuată de autoritățile competente, cu sau fără utilizarea echipamentelor tehnice speciale, în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor” (art. 1 al Legii nr. 59/2012, redacția de până în 2023).

2. „[...] totalitate de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale numai în condițiile și în

переработанное. – Москва : Норма, 2020. – 576 с. – ISBN 978-5-91768-879-4. p.5.

⁶ MÎRZAC V., GLAVAN B. *Note privind activitatea specială de investigații*. Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”. Chișinău 2018. – 92 p. ISBN 978-9975-4321-2-3, p. 4-5.

⁷ Prin „mijloc juridic de stat de apărare” se înțelegea un sistem de măsuri operative de investigații stipulate de lege, desfășurate de subdiviziunile operative ale organelor de stat cu aplicarea forțelor, mijloacelor și metodelor atât publice, cât și secrete, cu respectarea regulilor de conspirație, în scopul prevenirii și descoperirii infracțiunilor, căutării infractorilor tănuți și a persoanelor dispărute fără urmă, precum și soluționării altor sarcini prevăzute de lege (DIDĂC V., ș.a. *Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații*. Chișinău: Elan Poligraf, 2009. 344 p. ISBN 978-9975-66-093-8, p. 167.).

⁸ Legea privind activitatea operativă de investigații: nr. 45 din 12 aprilie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 11-13, 38 (Abrogată în 2012).

modul prevăzut de prezentul cod” (art. 132¹ al CPP, redacția de până în 2023).

Evidentele disensiuni dintre aceste două definiții legale, care în fond defineau același concept, au creat dificultăți de înțelegere unitară a activității speciale de investigații, constituind totodată un motiv întemeiat pentru critici doctrinare⁹. Se pare că legiuitorul nu a fost suficient de inspirat la abordarea acestui subiect. Pe de o parte, s-a acreditat ideea că activitatea specială de investigații nu mai este un mijloc de protecție a anumitor valori, ci un instrument de culegere a informațiilor (operative). Pe de altă parte, activitatea specială de investigații a fost identificată cu o totalitate de acțiuni de urmărire penală prin care se obțin probe și care se efectuează în limitele urmăririi penale.

Aceste disensiuni nu doar că au debusolat percepția unitară a conceptului de activitate specială de investigații, ci au condus și la discuții contradictorii privind sediul reglementărilor juridice ale acestei activități în sistemul de drept național, conturându-se astfel două viziuni diametral opuse.

Conform primului punct de vedere, Legea nr. 59/2012 ar reprezenta legea fundamentală (generală) care reglementează activitatea specială de investigații, deoarece aceasta prevede cele mai importante elemente ale respectivei activități, precum scopul, sarcinile, principiile, subiecții, lista exhaustivă a măsurilor speciale de investigații, colaboratorii confidențiali, dosarele speciale, finanțarea și controlul. Astfel, în ceea ce privește concurența dintre reglementările juridice ale investigațiilor speciale, Legea nr. 59/2012 ar îndeplini rolul de lege generală, în timp ce Codul de procedură penală ar avea rolul de lege specială, cu aplicabilitate limitată la segmentul procesului penal¹⁰. Prioritatea Codului ar interveni doar în cadrul procesului penal propriu-zis¹¹.

Potrivit celui alt punct de vedere, Codul de procedură penală ar fi nu doar legea de bază, ci și unica lege care reglementează activitatea specială de investigații (în procesul penal), iar reglementările altor legi, inclusiv ale Legii nr. 59/2012, nu ar avea nicio relevanță. În sprijinul acestui argument adesea s-au invocat prevederile înseși ale Codului, ce interzic aplicarea normelor cu caracter procesual din alte legi naționale fără a fi introduse în Cod (art. 2 alin. (4) CPP).

După îndelungate dezbateri și lucrări de modificare a legislației în domeniul investigațiilor speciale, s-a ajuns la consensul că reglementările juridice referitoare la activitatea specială de investigații, în segmentul investigării infracțiunilor, trebuie incluse în Codul de procedură penală, în timp ce Legea nr. 59/2012 rămâne valabilă pentru reglementarea investigațiilor speciale în afara procesului penal. Această delimitare a fost prevăzută în mod expres în dispoziția art. 1, alin. (2) din Legea nr. 59/2012.

În plus, noile modificări legislative din toamna anului 2023 au adus o serie de schimbări atât în Legea nr. 59/2012, cât și în Codul de procedură penală. Relevant pentru acest context este faptul că denumirea Secțiunii a 5-a din Codul de procedură penală a fost modificată din „Activitatea specială de investigații” în „Măsuri speciale de investigații”, iar

⁹ GLAVAN B. Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. În: *Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice*. Chișinău 2019, nr. 10, pp. 88-108; COVALCIUC, I. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală: Monografie*. Chișinău: S.n., 2023. 299 p. ISBN 978-9975-135-72-6, p. 26.

¹⁰ GHERMAN M., BLÎNDU E., BOTNARI I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații: Studiu monografic*. Chișinău. 2023. Departamentul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 192 p. ISBN 978-9975-135-70-2, p. 67.

¹¹ GLAVAN B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal. Aspecte comune și delimitări*. Chișinău: S.n., 2022 (Print-Caro). – 475 p. ISBN 978-9975-135-63-4, p. 110.

definiția activității speciale de investigații a fost exclusă din cod.

În prezent, există o singură definiție legală a activității speciale de investigații, ceea ce este și firesc, reflectată în Legea nr. 59/2012. Problema care totuși s-a creat în contextul modificărilor legislative și rămâne nesoluționată este că această definiție, fiind o normă juridică a Legii nr. 59/2012, prin dispoziția art. 1, alin. (2), nu poate pretinde la definirea întregului concept al activității speciale de investigații, ci doar a acelei părți a acesteia ce este efectuată în afara procesului penal. Corect ar fi fost ca respectiva definiție să reflecte nu întreg conceptul de activitate specială de investigații, ci doar o parte a acestuia, și anume „activitatea specială de investigații efectuată în afara procesului penal”, fiindcă s-a dorit ca prezenta lege să reglementeze doar activitatea specială de investigații desfășurată în afara procesului penal.

Expresia „Prezenta lege reglementează activitatea specială de investigații în afara procesului penal” din art. 1, alin. (2) din Legea nr. 59/2012 indică în mod clar că definiția, fiind parte a reglementărilor acestei legi, nu acoperă întreaga activitate specială de investigații, ci doar un segment al acesteia. Aceasta sugerează existența unei alte părți a activității speciale de investigații care se desfășoară în cadrul procesului penal și care este reglementată de o altă lege, presupus a fi Codul de procedură penală.

Prin urmare, definiția din Legea nr. 59/2012 nu ar trebui considerată o paradigmă completă a activității speciale de investigații în ansamblu, ci mai degrabă o descriere a segmentului reglementat de această lege. Definiția activității speciale de investigații oferită de această lege poate include metode și scopuri specifice legate de prevenirea criminalității și asigurarea ordinii publice, dar nu trebuie considerată exhaustivă pentru toate situațiile ce pot apărea în domeniul activității speciale de investigații, inclusiv în contextul procesului penal.

Așadar, definiția oferită de Legea nr. 59/2012 se referă exclusiv la activitatea specială de investigații desfășurată în afara procesului penal și nu se extinde asupra întregului domeniu al activității speciale de investigații. Conform acestei rațiuni, legiuitorul, prin modificările juridice din 2023, a exclus din definiția activității speciale de investigații expusă în Legea nr. 59/2012, precum și din alte prevederi ale acestei legi, toate mențiunile legate de investigarea infracțiunilor, cum ar fi relevarea atentatelor criminale, prevenirea, curmarea infracțiunilor și identificarea persoanelor care le organizează și/sau le comit, descoperirea și cercetarea infracțiunilor etc.

Aceste schimbări legislative nu ar trebui interpretate în sensul că obiectul activității speciale de investigații nu ar mai cuprinde și investigarea infracțiunilor. Aceasta rămâne în continuare o preocupare a activității speciale de investigații, doar că la nivel de reglementare juridică; sarcina respectivă nu se mai regăsește în Legea nr. 59/2012, ci în Codul de procedură penală. În acest context, legiuitorul a statuat că în cazul în care din informațiile obținute în urma investigațiilor speciale efectuate în baza Legii nr. 59/2012 reiese că se pregătește, se săvârșește sau a fost săvârșită o infracțiune, măsura specială de investigații încetează, urmând a se proceda conform prevederilor Codului de procedură penală (art. 19, alin. (2); art. 20, alin. (11); art. 24, alin. (1) din Legea nr. 59/2012).

În contextul celor relatate, se mai impune o observație. Percepția eronată a scopului activității speciale de investigații conduce la îngustarea nejustificată a conținutului acestei activități¹². Asemuirea activității speciale de investigații cu o „activitate efectuată în

¹² GLAVAN B. Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. În: *Universul Juridic*. București, România. 2022, nr.2, p.137-148. ISSN 2393-3445

scopul culegerii de informații necesare pentru [...]” sugerează că scopul acestei activități se limitează doar la culegerea informațiilor, fiind omise acțiunile concrete pentru care aceste informații sunt culese, precum activitățile de prevenire a criminalității, menținere a ordinii publice și asigurarea securității în locurile de detenție. Astfel, din art. 1 din Legea nr. 59/2012 s-ar înțelege că activitatea specială de investigații se reduce doar la acțiuni publice sau secrete de culegere a informațiilor.

O astfel de interpretare este, însă, incompletă și nu reflectă realitatea. Chiar din dispozițiile art. 1, alin. (2) din Legea nr. 59/2012 rezultă că activitatea specială de investigații implică nu doar culegerea de informații, ci și activitatea cu colaboratorii confidențiali. De asemenea, în art. 2 din aceeași lege sunt prevăzute sarcinile acestei activități care nu se reduc doar la culegerea de informații, ci impun și obligația prevenirii criminalității, căutării anumitor categorii de persoane, asigurării protecției martorilor și a altor participanți la procesul penal.

Din analiza prevederilor Legii nr. 59/2012 constatăm faptul că activitatea specială de investigații, din punct de vedere structural, pe lângă culegerea de informații cuprinde și alte componente, precum:

- atragerea persoanelor spre colaborare confidențială;
- crearea de întreprinderi, instituții, organizații și subdiviziuni în vederea soluționării sarcinilor prevăzute de prezenta lege;
- desfășurarea activităților financiare specifice;
- asigurarea informativă și documentarea;
- efectuarea măsurilor pentru protejarea informațiilor;
- efectuarea MSI.

Menționăm și faptul că nu pretindem la originalitatea acestei remarci, ea fiind demult reflectată în literatura de specialitate¹³. Este de punctat și faptul că între scopul și sarcinile activității speciale de investigații există o relație foarte strânsă. Realizarea sarcinilor reprezintă un pas necesar și obligatoriu pentru atingerea scopului acestei activități. Scopul desemnează obiectivul general și final, în timp ce sarcinile reprezintă etapele operaționale care duc la îndeplinirea acestui obiectiv. Prin urmare, este imposibil ca scopul activității speciale de investigații să fie atins fără realizarea sarcinilor asociate acestuia¹⁴.

Dacă, ipotetic vorbind, scopul activității speciale de investigații s-ar limita doar la culegerea de informații, atunci ar fi necesar ca și sarcinile prevăzute în art. 2 al Legii nr. 59/2012 să fie reformulate prin prisma sintagmei „culegerea de informații”. Astfel, s-ar cuveni ca sarcina de „prevenire a criminalității” să fie reformulată în „culegerea de informații pentru prevenirea criminalității”. Aceeași abordare s-ar aplica și celorlalte sarcini prevăzute în acest articol.

Culegerea de informații este un aspect esențial al activității speciale de investigații, dar nu reprezintă nici singurul, nici scopul final al acesteia. După colectarea informațiilor, urmează o serie de alte acțiuni indispensabile: analiza, verificarea, sistematizarea, stocarea și utilizarea acestora, precum și procesele de secretizare și desecretizare, alături de alte activități care privesc gestionarea datelor obținute.

În plus, activitățile care vizează direct prevenirea, investigarea și combaterea infracțiunilor, căutarea persoanelor care se sustrag urmăririi penale sau executării pedep-

¹³ АХАПЦЕВ С.И. Оперативно-розыскные мероприятия. Общие положения: монография. Санкт-Петербург: Издательство „Юридический центр Пресс”, 2004. 257 с. ISBN 5-94201-342-X. p. 10-12.

¹⁴ GLAVAN B. Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații. În: revista Legea și Viața, Chișinău, nr. 5-6(353-354) 2021, pp. 66-73.

selor, toate depind de informațiile colectate anterior, care sunt analizate și verificate înainte să fie utilizate pentru prevenirea și combaterea activităților infracționale. O parte considerabilă a muncii de prevenire a infracțiunilor, căutare, verificare, identificare și protecție a persoanelor implică prelucrarea și analiza datelor deja stocate în diferite baze de date.

Astfel, culegerea de informații este doar o etapă în cadrul activității speciale de investigații, dar nu poate fi confundată cu scopul acestei activități. Dacă ar fi tratată drept scop final, aceasta ar implica faptul că toate acțiunile ulterioare, care se bazează pe informațiile colectate, ar ieși din sfera de competență a ofițerilor de investigații, ceea ce ar fi o concluzie eronată.

Funcția esențială a activității speciale de investigații constă în „pătrunderea” în planurile și intențiile celor care pregătesc sau planifică infracțiuni, cu scopul de a preveni realizarea acestor intenții. Această „pătrundere” se realizează prin analiza informațiilor acumulate, fie din surse deschise, fie închise, cu un grad înalt de credibilitate. Astfel, multe infracțiuni comise cu premeditare, precum cele patrimoniale sau legate de traficul ilegal de droguri și arme, sunt descoperite și prevenite prin intermediul activităților speciale de investigații. Fără aceste intervenții, curmarea infracțiunilor în stadiile incipiente ar fi dificilă, dacă nu chiar imposibilă.

Este important să înțelegem diferența dintre obiectivul general al activității speciale de investigații, adică protecția valorilor fundamentale, și culegerea de informații ca acțiune specifică în cadrul acestui proces. Protecția acestor valori poate fi realizată chiar și fără o fază prealabilă de colectare a informațiilor, dacă există indicii clare despre amenințări imediate. În aceste cazuri, măsurile de protecție se impun ca prioritate, iar colectarea ulterioară a informațiilor va avea scopul de a spori eficiența și nivelul de protecție oferită.

Pe lângă atingerea obiectivului strategic final de protejare a valorilor constituționale împotriva acțiunilor ilegale, activitatea specială de investigații are ca scop implementarea unor obiective intermediare de natură tactică. Acestea includ, de exemplu, inducerea în eroare a infractorilor prin măsuri care să-i determine să comită greșeli sau să-și piardă vigilența, făcându-i astfel mai ușor de identificat și de reținut. Un alt obiectiv este influențarea persoanelor care plănuiesc să comită infracțiuni, astfel încât acestea să renunțe la intențiile lor ilegale¹⁵. Aceste tactici contribuie în mod direct la prevenirea criminalității și la asigurarea securității publice.

Un aspect important al activității speciale de investigații constă în natura faptelor vizate pentru a fi prevenite. În prevederile inițiale ale Legii nr. 45/1994 se pune accent pe protecția anumitor valori împotriva infracțiunilor, însă definiția actuală extinde domeniul de aplicare, arătând că infracțiunile nu sunt singurele situații care necesită investigație.

Din perspectivă doctrinară, acest subiect a generat dezbateri diverse. Unii cercetători susțin că obiectivul principal al activității speciale de investigații este combaterea exclusivă a infracțiunilor, în timp ce alții atrag atenția că sarcinile acestei activități au depășit cu mult sfera luptei împotriva infracțiunilor. Într-adevăr, evoluția acestui domeniu include noi scopuri și obiective, iar abordările și metodele folosite sunt din ce în ce mai inovatoare.

Începând cu anii <90, legislația în acest domeniu a cunoscut o extindere semnificativă, adăugând noi dimensiuni care nu sunt legate exclusiv de combaterea infracționalității. De exemplu, activitatea specială de investigații s-a diversificat, implicând autoritățile de drept în acțiuni care vizează nu doar prevenirea infracțiunilor, ci și menținerea ordinii pu-

¹⁵ ИЛЬИЧЁВ В.А. Оперативно-розыскная деятельность: курс лекций. Москва. Эксмо, 2009. - 141 с. ISBN 978-5-699-31626-7, p. 7.

blice, asigurarea securității în locurile de detenție și protecția individuală împotriva unui spectru mai larg de amenințări.

Astfel, activitatea specială de investigații nu mai este limitată doar la protecția împotriva infracțiunilor, ci include și obiective legate de securitatea personală și publică, care necesită măsuri ce depășesc simpla culegere de informații. Aceasta reflectă o schimbare în direcția unei abordări mai complexe și integrate, care se adaptează constant la noile provocări și amenințări din societate.

Prin activitatea specială de investigații, sunt soluționate frecvent sarcini care depășesc sfera combaterii criminalității, precum căutarea persoanelor dispărute fără urme evidente de criminalitate, identificarea persoanelor bolnave sau a copiilor care nu pot furniza informații despre sine, sau identificarea cadavrelor neidentificate. Deși aceste sarcini au o semnificație socială considerabilă, ele nu sunt în mod direct legate de combaterea infracțiunilor. Acest lucru reflectă faptul că scopul activității speciale de investigații nu trebuie limitat doar la combaterea criminalității, ci trebuie să includă protejarea vieții, sănătății, drepturilor și libertăților persoanei, precum și asigurarea securității societății și a statului.

Scopurile activității speciale de investigații, împreună cu „mecanismul” de realizare și subiecții implicați, constituie trăsături esențiale ale acestei activități. Protecția vieții, sănătății, drepturilor și libertăților persoanei trebuie înțeleasă ca o creare a unor condiții favorabile care să prevină comiterea infracțiunilor și să garanteze inviolabilitatea acestor valori. Drepturile și libertățile persoanei care necesită să fie protejate trebuie să cuprindă toate drepturile fundamentale consacrate în capitolul II din Constituția Republicii Moldova și protejate prin legea penală.

Asigurarea securității societății și a statului presupune măsuri speciale menite să prevină amenințările externe și interne, asigurând protecția ordinii constituționale, suveranității și integrității teritoriale a țării. Această activitate include atât prevenirea riscurilor la adresa siguranței naționale, cât și intervenția împotriva diverselor forme de amenințări care pot submina stabilitatea socială.

Conceptul de activitate specială de investigații se diferențiază de alte tipuri de activități printr-un set de trăsături specifice, a căror prezență cumulativă permite identificarea și delimitarea sa față de alte forme de investigare sau culegere de informații:

- **Caracterul legal** al investigațiilor speciale, însemnând că acțiunile ofițerilor de investigații trebuie să fie în concordanță cu legea. Activitatea specială de investigații se desfășoară nu doar pe baza normelor legislative și a actelor departamentale subordonate legii, inclusiv cu caracter clasificat, ci și pe baza anumitor principii;

- **Caracterul social util** al investigațiilor speciale, care le face instrumente vitale în lupta împotriva criminalității și pentru protejarea valorilor constituționale;

- **Caracterul complex** al investigațiilor speciale, care implică nu doar anumite tipuri de relații sociale, ci mai multe tipuri reglementate de diferite ramuri ale dreptului. Deși activitatea specială de investigații pare să includă atribuții regăsite și în alte domenii, cum ar fi prevenirea, descoperirea și combaterea infracțiunilor, în realitate aceasta își atinge obiectivul principal prin metode specifice de acțiune, abordări investigative particulare și utilizarea echipamentului tehnic specializat. Aceste elemente distincte permit intervenția eficientă în situații în care alte domenii întâmpină dificultăți și nu pot acționa cu aceeași eficacitate¹⁶.

- **Caracterul de investigare - căutare** al activității speciale de investigații, care re-

¹⁶ GLAVAN B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal. Aspecte comune și delimitări*. Chișinău: S.n., 2022 (Print-Caro). – 475 p. ISBN 978-9975-135-63-4, p. 16.

prezintă fundamentul acestei forme de activitate și îi conferă un rol decisiv la combaterea criminalității. Această trăsătură presupune pătrunderea în mediul infracțional pentru obținerea informațiilor necesare despre infracțiunile deja comise sau aflate în curs de pregătire, permițând astfel aplicarea unor măsuri eficiente de prevenire și contracarare a activităților ilegale. Totodată, activitatea specială de investigații nu se limitează doar la colectarea de date privind infracțiunile, ci include **elemente de contrainformații**, având un rol important în protecția secretelor de stat și asigurarea securității subiecților care desfășoară astfel de activități. Această dimensiune contrainformativă este esențială pentru protejarea integrității structurilor de investigație și prevenirea tentativelor de infiltrare sau compromitere a operațiunilor operative.

• **Caracterul predominant secret** al investigațiilor speciale, fără a exclude îmbinarea unor măsuri publice în cadrul acestora. Caracterul dual al activității speciale de investigații, care permite trecerea fluidă între acțiuni publice și secrete, conferă autorităților o flexibilitate strategică. În funcție de contextul operativ, acestea pot acționa deschis, identificându-se în mod clar, sau pot adopta măsuri de disimulare, cu utilizarea unor metode de acoperire pentru a păstra confidențialitatea operațiunii. Ambele abordări sunt instrumente valoroase pentru atingerea obiectivelor investigațiilor;

• **Exclusivitatea autorităților de stat și a subdiviziunilor specializate în efectuarea activității speciale de investigații.** Lista acestor autorități abilitate să desfășoare activități speciale de investigații în afara procesului penal este prevăzută în art. 6 din Legea nr. 59/2012, iar în cadrul procesului penal este reglementată de art. 57² din CPP. Organele abilitate să desfășoare activități speciale de investigații sunt numite subiecți ai acestei activități, un termen folosit explicit în textul legii (art. 1, alin. (2) și art. 6 din Legea nr. 59/2012). Acest aspect subliniază caracterul limitat și specializat al activității, care este rezervată exclusiv instituțiilor autorizate în mod expres prin lege să o desfășoare;

• **Caracterul operativ** al investigațiilor speciale înseamnă că ofițerii de investigații acționează rapid și flexibil, adaptându-se la schimbările de situație. Adesea, acțiunile lor sunt determinate mai mult de circumstanțe decât de un scenariu prestabilit. În activitatea specială de investigații, intuiția joacă un rol semnificativ, dezvoltându-se prin acumularea experienței practice.

• **Caracterul proactiv și reactiv** al investigațiilor speciale, acoperind atât perioada anterioară, cât și cea de după comiterea infracțiunii;

• **Caracterul neformal** al investigațiilor speciale, care urmărește colectarea în mod operativ a informațiilor, dar nu a probelor. Informațiile operative pot fi utilizate în procesul judiciar dacă îndeplinesc cerințele stabilite pentru probe. Acestei activități îi sunt proprii și alte caracteristici care, împreună cu cele menționate mai sus, definesc esența activității speciale de investigații¹⁷.

Aprecierea unei activități ca fiind specială de investigații presupune, în mod inerent, prezența cumulativă a trăsăturilor caracteristice acesteia. Absența chiar și a uneia dintre aceste trăsături indică un alt tip de activitate, care fie este permisă de lege, dar nu intră în sfera activității speciale de investigații, fie este interzisă de lege, neavând nicio legătură cu aceasta.

Desfășurarea în mod public de către persoane sau entități care nu sunt incluse în lista subiecților abilitați prin lege să efectueze investigații speciale, a unor activități similare ce-

¹⁷ АЛФЕРОВ В.Ю., ГРИШИН А.И., ИЛЬИН Н.И. Правовые основы оперативно-розыскной деятельности: учеб. пособие. 3-е изд., испр. и доп. Саратов: Саратовский социально-экономический институт (филиал) РЭУ им. Г. В. Плеханова, 2016. 296 с. ISBN 978-5-4345-0352-5. p. 8.

lor de investigații speciale, nu poate fi considerată activitate specială de investigații. O astfel de activitate poate fi încadrată mai degrabă în sfera activităților administrative sau de altă natură, fără a conferi competențe specifice organelor autorizate prin Legea nr. 59/2012.

Un exemplu relevant este activitatea de detectiv privat, care, deși are un caracter investigativ, nu se încadrează în categoria activității speciale de investigații. Aceasta prezintă o serie de diferențe fundamentale, printre care:

- este desfășurată de persoane fizice și juridice care dețin un permis (licență) special eliberat de Ministerul Afacerilor Interne, fără a avea calitatea de subiecți ai activității speciale de investigații;

- are ca scop protejarea drepturilor și intereselor legale ale clienților particulari, deosebindu-se astfel de obiectivele specifice activității speciale de investigații;

- detectivilor particulari le este interzisă desfășurarea acțiunilor care țin de activitatea specială de investigații, iar nerespectarea acestei interdicții constituie temei pentru suspendarea sau retragerea licenței de activitate (art. 20 din Legea privind activitatea particulară de detectiv și de pază nr. 283/2003).

În desfășurarea activităților de investigare privată, sunt permise anumite acțiuni, precum audierea persoanelor fizice, inclusiv a celor cu funcții de răspundere, culegerea de informații, studierea obiectelor și documentelor, controlul exterior al unor clădiri și spații, în scopul obținerii de informații (art. 19 din Legea nr. 283/2003). Cu toate acestea, activitățile detectivilor privați sunt desfășurate în condiții diferite și sunt supuse unor restricții care nu sunt prevăzute de Legea nr. 59/2012.

4. CONCLUZII

Analiza prevederilor art. 1 din Legea nr. 59/2012 a evidențiat importanța acestei norme juridice pentru definirea și delimitarea activității speciale de investigații. Studiul a demonstrat că evoluția cadrului legislativ a generat atât clarificări esențiale, cât și dificultăți interpretative, mai ales în contextul relației dintre această Lege și Codul de procedură penală.

Printre principalele constatări se numără:

- Necesitatea unei definiții clare și unitare – Modificările legislative au încercat să elimine ambiguitățile anterioare, dar delimitarea dintre activitatea specială de investigații desfășurată în afara procesului penal și cea reglementată de Codul de procedură penală rămâne o provocare.

- Depășirea concepției restrictive asupra activității speciale de investigații – Aceasta nu se limitează la simpla culegere de informații, ci include măsuri proactive de prevenire a criminalității, menținere a ordinii publice și protejare a drepturilor fundamentale.

- Rolul esențial al reglementărilor juridice în eficiența activității investigative – Eficacitatea investigațiilor speciale depinde de claritatea și aplicabilitatea normelor juridice. Reformele legislative trebuie să continue pentru a asigura un echilibru între eficiența operațiunilor și respectarea drepturilor omului.

- Necesitatea unei abordări coerente în aplicarea legii – În practică, aplicarea neunitară a normelor poate duce la incertitudini juridice. O interpretare uniformă și o instruire adecvată a organelor abilitate sunt extrem de importante pentru asigurarea unei implementări eficiente și conforme cu standardele internaționale.

Astfel, activitatea specială de investigații rămâne un domeniu dinamic, în continuă adaptare la noile provocări legislative și aplicative. Reglementarea clară, aplicarea consecventă și respectarea riguroasă a principiilor statului de drept sunt factori esențiali pentru dezvoltarea acestui domeniu în conformitate cu standardele europene și internaționale.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

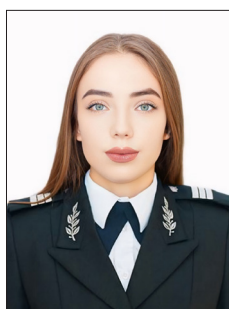
- BALTAG D., GUȚU A. *Teoria generală a dreptului: curs teoretic*. Academia de poliție „Ștefan cel Mare”. 2002, Tipografia „Reclama”, 335 p. ISBN 9975-930-43-3
- COVALCIUC I. *Tehnici speciale de investigare în justiția penală: Monografie*. Chișinău: S.n., 2023. 299 p. ISBN 978-9975-135-72-6
- GHERMAN M., BLÎNDU E., BOTNARI I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații: Studiu monografic*. Chișinău. 2023. Departamentul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 192 p. ISBN 978-9975-135-70-2
- GLAVAN B. Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. În: *Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice*. Chișinău 2019, nr. 10, p. 88-108.
- GLAVAN B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal. Aspecte comune și delimitări*. Chișinău: S.n., 2022 (Print-Caro). – 475 p. ISBN 978-9975-135-63-4
- GLAVAN B. Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. În: *Universul Juridic*. București, România. 2022, nr.2, p.137-148. ISSN 2393-3445
- GLAVAN B. Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații. În: *Legea și Viața*, Chișinău, nr. 5-6(353-354) 2021, pp. 66-73.
- Legea privind activitatea operativă de investigații: nr. 45 din 12 aprilie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 11-13, 38 (Abrogată în 2012).
- MÎRZAC V., GLAVAN B. *Note privind activitatea specială de investigații*. Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare”. Chișinău 2018. – 92 p. ISBN 978-9975-4321-2-3
- АЛФЕРОВ В.Ю., ГРИШИН А.И., ИЛЬИН Н.И. *Правовые основы оперативно-розыскной деятельности: учеб, пособие*. 3-е изд., испр. и доп. Саратов: Саратовский социально-экономический институт (филиал) РЭУ им. Г. В. Плеханова, 2016. 296 с. ISBN 978-5-4345-0352-5, p. 8.
- БОБРОВ В.Г. О некоторых вопросах законодательного регулирования оперативно-розыскной деятельности. В: *Полицейское право*. 2005. № 2(2). С. 75-83.
- ЗАХАРЦЕВ С.И. *Оперативно-розыскные мероприятия. Общие положения: монография*. Санкт-Петербург: Издательство „Юридический центр Пресс”, 2004. 257 с. ISBN 5-94201-342-X
- ИЛЬИЧЁВ В.А. *Оперативно-розыскная деятельность: курс лекций*. Москва. Эксмо, 2009. – 141 с. ISBN 978-5-699-31626-7
- Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности»: С приложением решений Конституционного Суда Российской Федерации и обзоров практики Европейского Суда по правам человека / О. А. Вагин, Б. Я. Гаврилов, К. К. Горяинов [и др.]. – 3-е издание, дополненное и переработанное. – Москва: Норма, 2020. – 576 с. – ISBN 978-5-91768-879-4
- Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Сенилова. М.: ИНФРА-М, 2006. 832 с. ISBN 5-16-002437-9

CZU: 343.1

DOI 10.5281/zenodo.15552621

Sofia PILAT*

sofia-chirita@yandex.ru

Olga SULTAN**

olga.sultan.2004@gmail.com

CONCEPTUL ȘI ESENȚA MANAGEMENTULUI CA PARTE INERENTĂ A ACTIVITĂȚII DE URMĂRIRE PENALĂ

Adnotare: Articolul este dedicat analizei rolului și importanței managementului în desfășurarea activității de urmărire penală. Orice domeniu în esență sa este de neconceput în absența unei conduceri și organizări a fiecărei etape. Obținerea de succese în urma realizării unor asemenea activități este imposibilă fără elaborarea unei strategii concrete de lucru, unde într-un mod cert este evidențiat rolul angajatorului și cel al angajaților, un lucru valabil și evident în orice domeniu de activitate, inclusiv în urmărirea penală.

Prin urmare, managementul reprezintă un proces complex, îndreptat spre atingerea unui scop prestabilit din timp, care poate fi derulat, în special, printr-o dirijare competentă a unui grup de lucru de către conducător. Astfel, repartizarea rolurilor și atribuțiilor ce reies din funcția deținută constituie elementul-cheie la realizarea managementului de succes în orice sferă de activitate, inclusiv cea desfășurată de organele de urmărire penală.

Scopul direct al studiului îl constituie cercetarea conceptului și esenței managementului privit ca parte inerentă a activității de urmărire penală, deoarece conducerea și organizarea formeză în special două elemente de bază ale unui mecanism integru al cărui scop primordial constă în

* Conferențiar universitar, doctor, conferențiar al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0002-1517-8886, e-mail: sofia-chirita@yandex.ru

** Studentă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0009-0009-6559-8932, e-mail: olga.sultan.2004@gmail.com

obținerea unor rezultate scontate prin strategiile elaborate.

Țelul indirect, mai îndepărtat, al studiului este eficientizarea activității organului de urmărire penală în vederea realizării scopului procesului penal, prin prisma definirii conceptului de management, stabilirii rolului și importanței acestuia în activitatea desfășurată de organele de urmărire penală.

Obiectivele prezentei lucrări științifice constau în: definirea conceptului de management; descrierea funcțiilor managementului; stabilirea rolului și importanței managementului în activitatea de urmărire penală; identificarea impactului managementului asupra realizării scopului procesului penal per ansamblu.

Drept rezultat al studiului, s-a efectuat cercetarea lucrărilor științifice ale autorilor din domeniul abordat, care, la rândul lor, vor facilita cunoașterea și înțelegerea rolului primordial al unei conduceri bine organizate în desfășurarea activității de urmărire penală, soldate cu atingerea scopului procesului penal.

Cuvinte-cheie: management, conducere, organizare, dirijare, coordonare, activitate, strategie, rol, atribuție, urmărire penală.

THE CONCEPT AND ESSENCE OF MANAGEMENT AS AN INHERENT PART OF CRIMINAL PROSECUTION ACTIVITY

Annotation: The article is dedicated to the analysis of the role and importance of management in the conduct of criminal prosecution. Any field in its essence is inconceivable in the absence of leadership and organization of each stage.

Achieving success in carrying out activities is impossible without developing a concrete work strategy, where the position and role of the employer and employees are clearly highlighted, and a valid and obvious thing in any field of activity, including criminal prosecution.

Therefore, management is a complex process, aimed at achieving a predetermined goal, which can be carried out, in particular, through competent leadership of a working group by the leader.

Thus, the distribution of roles and responsibilities depending on the position held is the key element in achieving successful management in any sphere of activity, including the activity carried out by criminal investigation bodies.

The direct purpose of the study is to research the concept and essence of management viewed as an inherent part of criminal investigation activity, because leadership and organization essentially form two basic elements of an integral mechanism whose primary purpose is to obtain expected results through the developed strategies.

The indirect, more distant purpose of the study is to streamline the activity of the criminal investigation body in order to achieve the purpose of the criminal process, through the prism of defining the concept of management, establishing its role and importance in the activity carried out by criminal investigation bodies.

The objectives of this scientific work are to define the concept of management; describe the functions of management; establish the role and importance of management in criminal prosecution activity; identify the impact of management on achieving the goal of the criminal trial as a whole.

As a result of the study, it is a research of the scientific works of the authors in the field addressed, which in turn will facilitate the knowledge and understanding of the primary role of a well-organized management in carrying out criminal prosecution activity resulting in achieving the goal of the criminal trial.

Keywords: management, leadership, organization, direction, coordination, activity, strategy, role, attribution, criminal prosecution.

1. INTRODUCERE

Conducerea sau dirijarea unui grup de lucru presupune coordonarea activității acestuia, buna organizare a planului de acțiuni, gestionarea resurselor și influențarea asupra deciziilor luate în grup spre atingerea unui anumit scop. La rândul său, conduce-

rea în domeniul procedurii penale presupune armonizarea cu succes a teoriei și practicii manageriale.

Deciziile manageriale luate de ofițerul de urmărire penală, conducătorul organului de urmărire, procuror, procurorul ierarhic superior și judecătorul de instrucție sunt consacrate atingerii unor obiective bine determinate și constau în înfăptuirea actului de justiție. Posibilitatea realizării acestora este dictată direct de complexitatea ramurii dreptului procesual penal, care implică un număr impunător de subiecți antrenați în înfăptuirea justiției, și nu în ultimul rând resurse materiale suficiente întru realizarea scopurilor propuse.

În **ipoteza** dezvoltării rezultatelor științifice obținute va fi definit conceptul de management, vor fi descrise funcțiile managementului, va fi stabilit rolul și importanța managementului în activitatea de urmărire penală și va fi identificat impactul managementului asupra realizării scopului procesului penal.

2. METODOLOGIE

În scopul realizării obiectivelor propuse mai sus, s-au utilizat următoarele metode științifice: metoda logică bazată pe analiza deductivă și analiza inductivă care permite analizarea conceptului propus spre studiere, metoda comparativă pe larg utilizată în cercetarea funcțiilor managementului și impactului acestora asupra activității organului de urmărire penală, metoda sistemică care s-a aplicat la sistematizarea funcțiilor managementului și obiectivelor acestora. În procesul elaborării articolului, au fost consultate lucrările științifice ale autorilor E. Burduș, Gh. Căprărescu, S. Serduni, I. Ursachi, G. P. Luca, C. Voicu, F. Sandu, I. Petrescu, E. Domokos ș.a.

Listă de abrevieri:

CPP – Cod de Procedură Penală;
RM – Republica Moldova;
art. – articol;
alin. – alineat;
lit. – litera;
Vol. – volum;
p. – pagina;
de ex. – de exemplu.

3. DISCUȚII

Activitatea managerială desfășurată de către subiecții dreptului procesual penal reiese direct din atribuțiile funcționale ale acestora, vizate în actele normative ce reflectă competența lor prevăzută de funcția deținută și fișa de post existentă. Esența managementului în activitatea de urmărire penală implică utilizarea unor funcții precum: planificare (previziune, prevedere), organizare, conducere (comandă), coordonare (funcție de personal), control (reglare); colaborare (interacțiune) și antrenare (implicare). Toate acestea, privite în ansamblu, constituie funcțiile manageriale¹.

1. Funcția de planificare (previziune, prevedere) – În managementul general, planificarea a fost definită ca fiind ansamblul proceselor prin intermediul cărora se determină obiectivele organizației și componentele acesteia, precum și resursele și principalele mij-

¹ Burduș E., Căprărescu Gh. Fundamentele managementului organizației. București: Editura Economica, 1999, p. 107.

loace necesare realizării². Așadar, exercitarea funcției de planificare implică activități de analiză, diagnoză, prognoză, planificare și programare a rezultatelor obținute în scopul identificării informațiilor necesare pentru proiectarea obiectivelor viitoare.

Obiectivul planificării este rezultatul viitor dorit de organizație. Orice organizație există pentru a atinge anumite scopuri. Planul este traseul de mișcare a organizației spre obiectivele preconizate și cuprinde schemele de repartizare a resurselor, diverse grafice, sarcini intermediare. Deci, planificarea este procesul de stabilire a obiectivelor și a căilor de realizare a acestora³.

Scopul planificării este posibilitatea de a face față prezentului, anticipând viitorul și implicând luarea unor decizii bine chibzuite pe termen scurt (de ex., maximum un an) sau termen lung (mai mare de un an) în privința direcțiilor de activitate. Procesul de planificare începe de la determinarea misiunii.

Misiunea este obiectivul de bază sau cauza majoră pentru care organizația există. Misiunea diferențiază o organizație de alta, determină statutul organizației, asigură direcția de orientare la elaborarea planurilor strategice și tactice. Misiunea este o adresare mai mult spre exterior. Ea argumentează necesitatea existenței organizației la diferite niveluri de conducere și pe compartimente funcționale⁴.

În această ordine de idei, menționăm că următorul pas în planificare este stabilirea planurilor strategice, tactice și operaționale:

Planurile strategice determină acțiunile sau pașii pe care organizația intenționează să-i întreprindă pentru realizarea obiectivelor strategice, care descriu situația (intențiile) organizației în viitor. De regulă, planurile strategice presupun perioade îndelungate – de la 5 ani și mai mult⁵.

Planurile tactice sunt chemate pentru a contribui la realizarea în practică a planurilor strategice. De regulă, presupun acțiuni pe o perioadă scurtă – de obicei, un an. În organizație, planurile tactice prevăd acțiuni concrete ale subdiviziunilor îndreptate spre atingerea scopurilor strategice. Elaborarea activităților tactice în concordanță cu strategia corporativă, de regulă, este în competența managerilor de nivel mijlociu⁶.

Planurile operaționale sunt niște rezultate concrete care trebuie realizate de grupurile de lucru, lucrători individuali. Ele sunt elaborate la nivelurile inferioare și indică consecutivitatea acțiunilor necesare pentru atingerea obiectivelor operaționale ce contribuie la realizarea planurilor tactice. Planificarea operațională presupune elaborarea planurilor-grafic, care determină limitele temporale pentru rezolvarea fiecărei sarcini operaționale de lucru⁷.

În dreptul procesual penal, *funcția de planificare* are la bază aceleași scopuri, obiective, principii și metode ca și în managementul general. Ea implică stabilirea unor obiective ce urmează a fi realizate, identificarea persoanelor responsabile de realizarea acestora și stabilirea termenelor de executare care urmează a fi introduse în planul de activitate

² Burduș E., Căprărescu Gh. Op. cit., p. 107.

³ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 81.

⁴ Serduni S. Op. cit., p. 81.

⁵ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 82.

⁶ Ibidem, p. 82.

⁷ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 82.

semestrial și anual. De asemenea, drept parte inerentă a respectivei funcții este întocmirea programelor detaliate, facultative, care trasează etapele și indică instrumentele necesare pentru realizarea unui obiectiv anumit, și anume atingerea scopului urmăririi penale.

Obiectivul general al organelor de stat care participă la faza de urmărire penală (Organul de urmărire penală, Procuratura, Judecătorul de instrucție) îl constituie respectarea prevederilor legislative naționale și a actelor internaționale *bi* sau *multilaterale*, în scopul asigurării respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale părților în procesul penal⁸.

Obiectivul strategic constă în consolidarea sistemului Organelor de urmărire penală și a Procuraturii în vederea prevenirii aplicării arbitrare și ambigue a legislației penale și procesual-penale, în scopul aplicării uniforme a legislației penale și procesual-penale pe teritoriul Republicii Moldova⁹.

Obiectivul operațional decurge din prevederile Codului de procedură penală și din alte legi naționale cu caracter procesual care stabilesc atribuțiile și competențele funcționale ale Procuraturii și ale Organelor de urmărire penală¹⁰. Așadar, reiterăm că modalitățile și termenele de realizare a obiectivelor respective sunt stabilite în planurile de activitate semestriale și anuale.

2. Funcția de organizare – Conform opiniei autorului Ioan Ursachi, organizarea, ca și planificarea, este un proces care include stabilirea activităților necesare îndeplinirii obiectivelor, statuarea lor ca sarcini și aranjarea acestora într-un cadru de luare a deciziilor¹¹. Chiar și persoanele oneste, care vor să coopereze, vor munci împreună mult mai eficient dacă cunosc partitura ce o au de interpretat și felul în care se leagă rolurile lor în activitatea unei organizații. Conceperea și menținerea sistemului de roluri constituie obiectul de bază al organizării, ca funcție managerială. O structură organizatorică trebuie proiectată pentru a clarifica locul și rolul angajaților în organizație. Fiecare trebuie să știe cine este, ce să facă, cine este responsabil de anumite rezultate. Iar structura rolurilor are semnificația organizării formale¹².

Deci, organizarea reprezintă funcția prin care se urmărește stabilirea structurii unei organizații și, drept urmare, se definesc rolurile persoanelor în cadrul diferitelor compartimente. Organizarea presupune și stabilirea relațiilor dintre compartimente și oameni, referindu-se, implicit, la stabilirea relațiilor de autoritate și responsabilitate.

Managerii fiind acei care sunt responsabili de realizarea funcției de organizare, stabilesc relațiile formale dintre indivizi și grupuri și gruparea persoanelor și a proceselor în unități logice. Astfel are loc gruparea mijloacelor și metodelor de exploatare a resurselor din cadrul unei organizații, în vederea atingerii unui obiectiv într-o modalitate eficientă.

De asemenea, este de menționat faptul că organizarea poate fi realizată pentru o funcționare pe termen lung (de ex., departamente, secții sau structuri permanente) sau pe termen scurt (în cazul în care se formează un grup de lucru care va fi dizolvat când sarcina va fi realizată; de exemplu, lansarea unui proiect pe o durată mai mică de un an). În funcție de structura organizatorică, prin intermediul activității de organizare a managementului

⁸ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 82.

⁹ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 82.

¹⁰ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 82.

¹¹ Ursachi I. Management. București: Editura ASE, 2001. ISBN 973-594-046-9, p. 134.

¹² Ursachi I. Management. București: Editura ASE, 2001. ISBN 973-594-046-9, p. 134.

se stabilește *cine, cum și când* trebuie să contribuie la realizarea obiectivelor stabilite prin exercitarea planificării.

Așadar, exercitarea funcției de organizare implică acțiuni concrete pentru stabilirea sferei atribuțiilor, autorității și responsabilității ce revin fiecărui manager, corespunzător nivelului ierarhic, pentru asigurarea unui sistem informațional corespunzător, în scopul realizării unei coordonări eficiente între organizarea conducerii și organizarea muncii.

În funcție de conținut, organizarea are două forme principale:

- Organizarea procesuală.
- Organizarea structurală.

Ca obiect managerial, *organizarea procesuală* constă în descompunerea proceselor de muncă în elemente, adică în timpi, operații, mișcări, însoțite de analiza acestora în vederea regrupării lor. Astfel, organizarea procesuală constă în stabilirea principalelor categorii de muncă, a proceselor necesare realizării obiectivelor firmei. Rezultatul organizării procesuale este delimitarea și definirea funcțiunilor întreprinderii, precum și componentelor acestora, respectiv: activități, atribuții și sarcini¹³.

Organizarea structurală constă în gruparea funcțiilor, activităților, atribuțiilor și sarcinilor în funcție de anumite criterii și repartizarea acestora în scopul realizării lor în subdiviziuni organizatorice pe grupuri de angajați. Rezultatul organizării structurale reprezintă serviciile, secțiile, birourile, adică structura organizatorică a organizației¹⁴.

Esența și conținutul funcției de organizare în cadrul urmăririi penale constă în vizarea activităților și proceselor de muncă administrativă și operativă strict necesare pentru realizarea obiectivelor și aplicarea diverselor programe. Astfel, ea vizează organizarea activității de urmărire penală, dat fiind faptul că atribuțiile sale includ coordonarea directă a activității în acest sens. Obiectivele funcției respective în cadrul urmăririi penale constau în: asigurarea bunei desfășurări a urmăririi penale, prin intermediul stabilirii clare a competențelor; formarea echilibrată a grupurilor de lucru; organizarea condițiilor adecvate de muncă; dotarea cu utilaje și mijloace tehnice necesare în procesul de realizare a sarcinilor stabilite; asigurarea unei colaborări strânse cu celelalte structuri statale.

Procesul de organizare în cadrul urmăririi penale începe cu repartizarea uniformă și echitabilă a volumului de lucru între ofițerii de urmărire penală, bazându-se pe criterii obiective și cu respectarea, după caz, a principiului continuității, în funcție de competențe, aptitudini, posibilități, specializări, experiență etc. De asemenea, funcția de organizare se aplică pe larg la monitorizarea activității organului de urmărire penală și procurorului în scopul urmăririi privind cercetarea completă, obiectivă și multilaterală a cauzelor penale și altor activități ce țin de competența lor, respectării termenelor rezonabile și luarea măsurilor ce se impun în cazul depășirii acestora, în limita competențelor legale.

Reieșind din structura și ierarhizarea organului de urmărire penală și a Procuraturii, organizarea acestora permite conducătorului organului de urmărire penală, procurorului și procurorului ierarhic superior de a transmite dispoziții conducătorilor subdiviziunilor. Deci, organizarea și managementul corect asigură uniformizarea activității și responsabilizează individual organele responsabile de exercitarea și conducerea urmăririi penale.

3. Funcția de conducere (comanda) – conform opiniei autorului Gabriel-Petru Luca,

¹³ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 93.

¹⁴ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 94-95.

funcțiile conducerii propriu-zise implică înfăptuirea politicii de ansamblu și a planurilor stabilite de administrație. Funcțiile consultanților în problemele conducerii economice presupun însărcinarea unor experți din afara întreprinderii, cu examinarea metodelor, a practicilor folosite și a dispozițiilor date¹⁵.

Autorul menționează că alte șapte atribuții esențiale ce alcătuiesc munca pe care o face un conducător, indiferent de funcția sau domeniul său de activitate, de rangul sau de poziția sa, constau în:

- stabilirea obiectivelor de bază;
- optimizarea alocării resurselor (de timp, energetice, materiale, umane, financiare și informaționale);
- determinarea liniilor principale ale strategiei;
- planificarea și coordonarea mijloacelor corespunzătoare atingerii obiectivelor;
- transpunerea planurilor în practică;
- organizarea muncii;
- coordonarea relațiilor de muncă, în scopul concentrării judicioase a eforturilor acestora¹⁶.

Cauza apariției și dezvoltării funcției de conducere, specifică autorul Costică Voicu, o constituie faptul că activitățile colective trebuie coordonate, dirijate și îndrumate în vederea atingerii scopurilor propuse¹⁷. În sens larg, prin conducere se înțelege, de regulă, o activitate complexă, care include o seamă de atribuții și funcții: prevederea, organizarea, comanda, coordonarea, controlul, climatul, motivarea, proiectarea sistemului condus, evaluarea rezultatelor etc. În sens restrâns, prin conducere se poate înțelege doar înfăptuirea intențiilor conducătorilor față de cei conduși.

Conducerea este o activitate de sine stătătoare – diferită de activitățile de realizare și de execuție –, și se exercită de către persoane pregătite special (profesioniști ai conducerii). Conducătorul, la rândul său, este persoana (sau echipa) care exercită conducerea unei organizații (politice, economice, militare, administrative etc.) sau a unui compartiment al acesteia¹⁸.

Despre succesul managerului se judecă nu după lucrul efectuat de el, dar după felul în care el reușește să-i impulsioneze la lucru pe subalterni. Impulsionarea sau motivarea personalului de a activa se poate exercita numai prin intermediul influenței¹⁹.

Influența este un act intențional prin care un individ încearcă să determine alt individ să gândească sau să comită un alt lucru pe care acesta singur nu l-ar gândi sau realiza. Deci, la baza procesului de conducere stă influența care se manifestă prin acțiunea emoțională sau rațională pe care o persoană o exercită asupra alteia, în scopul modificării comportamentului. În sens negativ, influența se manifestă prin manipulare. În sens pozitiv, aceasta este instrumentul prin care managerul direcționează activitățile subalternilor, influența fiind bazată pe putere²⁰.

¹⁵ Luca Gabriel-Petru. Management general. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993, p. 17.

¹⁶ Luca Gabriel-Petru. Management general. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993. p. 18.

¹⁷ Voicu C., Sandu F. Management organizațional în domeniul ordinii publice. Vol. I. București: Editura Ministerului de Interne, 2001, p. 6.

¹⁸ Voicu C., Sandu F. Management organizațional în domeniul ordinii publice. Vol. I. București: Editura Ministerului de Interne, 2001, p. 7.

¹⁹ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 122.

²⁰ Serduni S. Op. cit., p. 122.

Puterea, este capacitatea de a coordona activitatea altora, de a-i supune voinței proprii. În funcție de cine exercită influența, puterea poate fi a individului, a grupei sau organizației. Indiferent de faptul dacă se aplică sau nu, puterea există. Astfel, ea poate fi formală sau reală. Puterea este o funcție de interdependență, fiind utilizată atât de manageri, cât și de subalterni pentru realizarea anumitor obiective și întărirea poziției în organizație. Aceasta din urmă nu poate exista fără putere. Deținerea puterii reprezintă o posibilitate de a influența satisfacerea nevoilor, iar puterea în organizație niciodată nu este absolută – astfel, cel asupra cui ea se exercită are o anumită libertate în acțiune²¹.

În contextul celor menționate mai sus, conchidem că funcția de conducere (comanda) presupune orientarea oamenilor din cadrul unei organizații spre ceea ce trebuie să realizeze și să înțeleagă ce nu trebuie să facă, funcția respectivă fiind caracterizată, deci, prin *acțiune*. De asemenea, deseori conducerea implică constituirea unui mediu de leadership, motivare și comunicare, astfel încât membrii unei organizații să poată concepe ce se așteaptă de la ei în munca pe care o realizează.

Astfel, conducerea reprezintă capacitatea de influențare și supraveghere a activităților și comportamentului angajaților spre atingerea unor obiective ale organizației într-o manieră prevăzută din start. Funcția de conducere, în dreptul procesual penal, include atribuirea unei indicații de către conducătorul subdiviziunii de urmărire penală unui angajat din cadrul acesteia, asigurând respectarea principiului independenței ofițerului de urmărire penală. În această ordine de idei, clasificăm indicațiile în două categorii, și anume:

Indicații procesuale, care repartizează ofițerilor de urmărire penală spre soluționare sesizările și materialele referitoare la săvârșirea infracțiunilor, precum și cauzele penale; transmite ofițerului de urmărire penală spre executare cererea de comisie rogatorie și delegația privind efectuarea acțiunilor de urmărire penală primite de la alte organe de urmărire penală (art. 56 alin. (2)¹ lit. a), b) CPP al RM).

Indicații administrative, care contribuie la buna desfășurare a activității subdiviziunii specializate.

Așadar, un manager iscusit poate alege diferite modalități de conducere (comandă), în funcție de sarcina ce urmează să fie îndeplinită și nu în ultimul rând de dorința angajatului de a duce la bun sfârșit sarcina stabilită. În realizarea sarcinilor înaintate de către manager un rol important îl joacă și competența, experiența, aptitudinea, specializarea și posibilitatea angajatului de a îndeplini anumite sarcini propuse. Un angajat lipsit de experiență, neavând aptitudini, competență și posibilități suficiente, poate avea nevoie de o direcționare specifică și de o supervizare continuă chiar pentru o sarcină simplă.

În procesul conducerii, managerul poate folosi un stil bazat pe preferințele sau pe filosofia sa personală, având un model propriu de gestionare. Unii manageri adoptă un stil de conducere puternic, autoritar, în timp ce alții consideră că o abordare mai democratică funcționează mai bine. Managerii care posedă mai multă experiență în domeniul vizat, pot să își adapteze stilul propriu de conducere la necesitățile momentului.

4. Funcția de coordonare (funcția de personal) – în viziunea autorului Gabriel-Petru Luca, coordonarea este funcția prin care managerul interacționează cu subordonații săi pe parcursul etapelor planului și îi ajută să-și mențină realizările la nivelul parametrilor

²¹ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 122.

stabilită²². Un rol important în teoria managerială, câteodată neglijat în practică, specifică autorii Ion Petrescu și Erno Domokos, revine funcției de coordonare. Ea poate fi definită prin a lega, a uni, a armoniza forțele și eforturile, a coordona actele unei întreprinderi în scopul de a ușura funcționarea și asigura succesul, a da organismului material și social al fiecărei funcțiuni proporțiile adecvate pentru a-și putea îndeplini rolul în mod eficient²³.

De asemenea, autorii menționați propun o clasificare a câtorva modalități de realizare a acestei funcții, și anume:

- Existența unui sistem corespunzător de comunicare atât la nivelul unităților economice, cât și în cadrul fiecărui grup de lucru, care să permită managerului să-i înțeleagă pe colaboratorii imediați și pe salariați, precum și să se facă înțeles de ei.

- Utilizarea motivației în procesul managerial în general și în sistemul decizional în special, cu efecte asupra calității deciziei și a preocupărilor de realizare a acesteia.

- Eșalonarea rațională a deciziilor la toate nivelurile unității economice.

- Utilizarea delegării de autoritate sub forma unui raport personal între manager și salariați.

- Selecția și pregătirea corespunzătoare a salariaților.

- Definirea clară a opiniilor, atitudinilor și programelor în scopul asigurării eficacității coordonării și creării unor baze practice pentru managementul prin consultare²⁴.

Deci, funcția de coordonare (funcția de personal) include activitățile ce țin de managementul resurselor umane sau administrarea personalului, recrutarea angajaților, selectarea celor ce urmează a fi angajați, alocarea personalului în posturile existente, determinarea modului de remunerare, precum și acțiunile desfășurate în vederea întreruperii activității angajaților datorită pensionării, transferului sau a concedierii. Coordonarea cuprinde ansamblul acțiunilor prin care se armonizează deciziile conducerii cu activitățile personalului organizației în conformitate cu ordinile, dispozițiile interne și sistemul organizatoric stabilit.

Dinamismul activității unei organizații, complexitatea relațiilor existente în cadrul acesteia, modificările ce se produc constant relevă rolul și importanța funcției de coordonare. La baza exercitării acesteia din urmă se află comunicarea, care asigură schimbul permanent de informații în cadrul organizației și în relațiile sale externe.

Funcția de coordonare, la rândul său, poate fi văzută sub două aspecte:

1. Coordonare bilaterală – atunci când are loc între un manager și un subordonat, avantajul acesteia fiind transmiterea eficientă a informației și evitarea unor distorsiuni în corectitudinea ei.

2. Coordonare multilaterală – implică un schimb multilateral de informații între un manager și mai mulți subalterni. Avantajul real al coordonării multilaterale este economia reală de timp, deoarece informația de la un transmitător (manager) se transmite uniform și în același timp la mai multe persoane (subalterni). Dezavantajul unei astfel de coordonări este apariția unor distorsiuni în corectitudinea informațiilor transmise.

În dreptul procesual penal, funcția de coordonare are aceeași semnificație ca și în managementul general, constând într-un ansamblu de procese prin care se armonizează

²² Luca Gabriel-Petru. Management general. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993, p. 22.

²³ Petrescu I., Domokos E. Management general. Brașov: Editura Hyperion XXI, 1993. ISBN 973-95787-7-2, p. 62.

²⁴ Petrescu I., Domokos E. Management general. Brașov: Editura Hyperion XXI, 1993. ISBN 973-95787-7-2, p. 62-63.

deciziile și acțiunile personalului unității, precum și subsistemele componente, ce presupune o comunicare permanentă, evidențierea și definirea priorităților și realizarea acestora. În special, are loc transmiterea și recepționarea unor informații (de ex., ordine și comunicări emise de organele ierarhic superioare), cu respectarea dispozițiilor Codului de procedură penală ce prevăd ierarhia procesuală. O comunicare pozitivă și fructuoasă dintre un manager și personalul din subordine se realizează în condițiile în care în cadrul unui colectiv se creează o atmosferă de încredere și respect reciproc, precum și atunci când sarcinile sunt transmise într-un mod coerent, echilibrat și transparent.

5. Funcția de control (reglare) – Recunoscută ca importantă, dar aplicată trunchiat și chiar timid, funcția de evaluare-control veghează ca activitățile să se desfășoare în conformitate cu regulile stabilite și cu dispozițiile date, în concordanță cu programul adoptat, ordinele date și principiile admise, semnalând lipsurile și greșelile pentru a le corecta și evita repetarea lor. Controlul constă în verificarea și măsurarea rezultatelor calitative și cantitative ale unor performanțe sau sarcini, pentru a observa dacă acestea corespund dispozițiilor date sau principiilor stabilite și obiectivelor prestabilite. Scopul principal al controlului constă în a corecta la timp abaterile²⁵.

Petru a-i asigura consistență și eficiență funcției de control (reglare), e necesar să se țină seama de următoarele elemente esențiale:

- Existența unei anumite finalități concepute anterior sub forma unui plan, a unei norme, a unor criterii și reguli etc.
- Mijlocul sau modalitatea de evaluare a rezultatelor activității desfășurate.
- Compararea activității desfășurate cu un etalon sau cu un criteriu de evaluare.
- Prezența unui mecanism concret și eficace de corectare a activităților desfășurate, urmând ca pe această cale să se asigure obținerea rezultatelor planificate²⁶.

Și tot în scopul asigurării eficienței funcției de control este necesar să se țină seama de următoarele cerințe:

- Existența unui sistem informațional, cu conexiuni inverse, pe baza cărora managerul să controleze în permanență dacă salariații au înțeles pe deplin fiecare decizie și acționează corect pentru realizarea ei.
- Practicarea de către manager a inspecției personale și a autocontrolului.
- Efectuarea controlului direct la locul acțiunii.
- Analiza de către manager a cauzelor abaterilor și tratarea diferențiată a acestora.
- Existența unui sistem de control, care să stabilească în detaliu modul de desfășurare a verificării: obiectul, competența, procedurile, datele caracteristice necesare, punctele de control, elementele de evaluare, modalitățile de comparare, căile de corecție etc.²⁷

Să aibă un caracter preventiv, contribuind la preîntâmpinarea deficiențelor.

O tălmăcire amănunțită a funcției de control o găsim la autorul Sergiu Serduni, care specifică că funcția de evaluare-control este ansamblul proceselor prin care performanțele firmei sunt măsurate și comparate cu obiectivele și standardele stabilite inițial, precum și determinarea cauzelor ce generează abaterile de la standarde. Rolul controlului

²⁵ Petrescu I., Domokos E. Management general. Brașov: Editura Hyperion XXI, 1993. ISBN 973-95787-7-2, p. 63.

²⁶ Petrescu I., Domokos E. Management general. Brașov: Editura Hyperion XXI, 1993. ISBN 973-95787-7-2, p. 63.

²⁷ Petrescu I., Domokos E. Management general. Brașov: Editura Hyperion XXI, 1993. ISBN 973-95787-7-2, p. 64.

constă în posibilitatea cunoașterii situației din orice domeniu de activitate și intervenției în vederea preîntâmpinării fenomenelor negative. Rolul practic al controlului constă în contribuția sa la constatarea și soluționarea problemelor. Forța pozitivă a controlului constă în faptul că acesta generează comportamente favorabile ale individului și contribuie la integrarea acțiunilor individuale în efortul general. Sarcina principală a controlului nu este de a corecta greșelile, dar de a le preîntâmpina²⁸.

Funcțiile principale ale controlului sunt:

- Funcția informativă – oferă date asupra modului de realizare a deciziilor adoptate.
- Funcția de evaluare a rezultatelor – prin intermediul căreia alături de constatare se obține o apreciere a performanței prin măsurarea rezultatelor și compararea lor cu standardele (obiectivele) inițiale.
- Funcția recuperativă – determinată de orientarea controlului nu numai spre constatare și apreciere a fenomenelor, dar și spre efectuarea corectărilor necesare pentru înlăturarea deficiențelor.
- Funcția preventivă – se manifestă prin înlăturarea factorilor ce pot duce la apariția abaterilor de la standard.
- Funcția educativ-stimulativă – reiese din faptul că controlul poate reacționa ca o formă de stimulare pentru încurajarea eforturilor angajaților și de pedeapsă a abaterilor de la standard²⁹.

Așadar, controlul constituie un proces prin intermediul căruia are loc evaluarea rezultatelor activității unei organizații, *vis-à-vis* de ceea ce trebuia să fie realizat cu respectarea termenelor prestabilite (timpul planificat) și încadrare în parametrii bugetului alocat. Deci, funcția de control reprezintă totalitatea proceselor prin care performanțele organizației și componentele acesteia sunt comparate cu obiectivele ei în scopul depistării abaterilor, cauzelor care le-au generat și luării unor decizii pentru eliminarea deficiențelor constatate.

Funcția de control implică parcurgerea a patru etape consecutive, și anume:

- Estimarea realizărilor.
- Compararea realizărilor cu obiectivele previzionate și depistarea devianților.
- Identificarea cauzelor care au determinat abaterile constatate.
- Realizarea corectărilor necesare pentru asigurarea funcționării eficiente a organizației.
- În doctrina de specialitate, există o serie de recomandări necesare pentru sporirea eficacității funcției de control în procesul de management, și anume:
 - Continuitatea presupune un control efectuat într-un mod neîntrerupt pe tot parcursul derulării diferitelor activități din cadrul organizației.
 - Prevenirea presupune preîntâmpinarea apariției unor abateri negative sau distructive.
 - Corectitudinea urmărește adoptarea unor decizii referitoare la înlăturarea cauzelor care au generat abateri negative și, prin urmare, generalizarea unor cauze care determină abateri pozitive.

În funcție de structura organizațională, controlul poate fi exercitat într-un mod ierarhic, din treaptă în treaptă, prin intermediul conducerii operative și a șefilor departa-

²⁸ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 116.

²⁹ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 116.

mentelor din cadrul organizației. Controlul ierarhic poate îmbrăca și o formă specializată pe domenii distincte, prin utilizarea unor metode și tehnici particulare vizând controlul financiar, bugetar etc.

În viziunea autorului Ioan Ursachi, controlul poate fi definit ca fiind procesul de asigurare a îndeplinirii eficiente a obiectivelor întreprinderii. Controlul este funcția managerială de măsurare și corectare a performanțelor activității subordonaților, pentru ca planurile și obiectivele organizației să fie realizate³⁰.

A controla, specifică Ioan Ursachi, înseamnă a stabili standardele de performanță folosite pentru a măsura progresul spre realizarea obiectivelor. Scopul controlului este să determine dacă persoanele și diferitele componente ale sistemului, care alcătuiesc firma sau organizația respectivă, fac CE trebuie și CUM trebuie; cu alte cuvinte determină dacă și cum se realizează un progres spre îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor stabilite (planificate). Prin planificare, se aleg obiectivele și se stabilesc strategiile și tacticile de realizare. Controlul trebuie să asigure prevenirea nerealizării obiectivelor prin supravegherea în timp a performanțelor indivizilor, compartimentelor și ale întregii organizații³¹.

În sinteză, deci, controlul în management este efortul sistematic de stabilire a standardelor de performanță pentru obiectivele planificate, de proiectare a sistemelor informaționale de reacție (informare, avertizare), de comparare a unor performanțe (realizări) eficiente cu standardele planificate, de determinare a abaterilor și de măsurare a semnificației acestora, în vederea luării unor măsuri de folosire eficientă a resurselor firmei pentru realizarea obiectivelor acesteia³².

Autorul Gabriel-Petru Luca prin control subînțelege funcția prin care managerul verifică concordanța dintre parametrii realizați și cei fixați prin planificare³³. Așadar, funcția managerială de control se concentrează pe monitorizarea și evaluarea performanțelor obținute. Scopul principal al controlului este îmbunătățirea continuă a calității lucrului în organizație. De fapt, este o funcție de o importanță majoră în management, implicând, în esență, stabilirea standardelor și compararea rezultatelor concrete cu standardele prestabilite. Standardelor le revine funcția de model cantitativ, ce poate fi folosit de manageri pentru a monitoriza, ajusta și îmbunătăți performanța.

Controlul implică frecvent un mecanism de feedback sistematic în care intrările sunt comparate cu ieșirile (rezultatele). Când apar variații de la rezultatele așteptate, managerii deseori folosesc feedback-ul provenit din monitorizarea procesului de producție și cel al rezultatelor, în scopul de a face schimbările necesare. În cazul existenței unui sistem performant de monitorizare, ajustările se pot face atât la resursele folosite, cât și la standardele de performanță aplicate. Repetarea regulată a acestui proces constituie premisa necesară îmbunătățirii performanțelor obținute.

Funcția managerială de control sau reglare în cadrul dreptului procesual penal constă în compararea rezultatelor obținute în activitatea organului de urmărire penală și a procuraturii cu obiectivele stabilite în scopul depistării abaterilor, a cauzelor care le-au generat și luării unor decizii pentru eliminarea deficiențelor constatate. Activitatea de control în activitatea de urmărire penală se realizează personal de către procurorul care conduce urmărirea penală sau de către procurorul ierarhic superior. Acestora le-

³⁰ Ursachi I. Management. București: Editura ASE, 2001. ISBN 973-594-046-9, p. 244.

³¹ Ursachi I. Management. București: Editura ASE, 2001. ISBN 973-594-046-9, p. 244.

³² Ursachi I. Management. București: Editura ASE, 2001. ISBN 973-594-046-9, p. 245.

³³ Luca Gabriel-Petru. Management general. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993, p. 18.

giuitorul le-a acordat prerogativa ultimului cuvânt în privința măsurilor de care depinde desfășurarea urmăririi penale (bunăoară, punerea sub învinuire și ascultarea învinutului, adresarea demersurilor în cazurile prevăzute de lege în instanța de judecată pentru a obține autorizarea de efectuare a acțiunilor procesuale, încetarea procesului penal, scoaterea persoanei de sub urmărire penală etc.).

De asemenea, judecătorul de instrucție este abilitat cu dreptul de control, examinând plângerile împotriva acțiunilor și actelor ilegale ale organului de urmărire penală și ale organului care exercită activitatea specială de investigații (art. 313 CPP al RM). Unele atribuții în exercitarea controlului asupra urmăririi penale le are și conducătorul organului de urmărire penală, fapt stipulat în articolul 56 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova. În acest domeniu instituționalizat s-au consacrat trei forme de control, și anume:

Controlul operativ vizează examinarea legalității și temeiniciei acțiunilor și a actelor emise de reprezentantul organului de urmărire penală sau procuror în cadrul procesului penal și corespunderea acestora cu prevederile Codului de procedură penală. De asemenea, conducătorul organului de urmărire penală, procurorul sau procurorul ierarhic superior, examinează în cadrul ședințelor de lucru circumstanțele cauzelor care sunt în gestiune, stabilind termenele de finalizare a acestora, cu respectarea obligatorie a termenului rezonabil al urmăririi penale (art. 259 CPP al RM).

Controlul tematic al activității de urmărire penală se caracterizează prin realizarea controlului referitor la legalitatea unui anumit compartiment al activității de urmărire penală (reținerea, percheziția, dispunerea expertizelor judiciare etc.).

Controlul de fond este realizat cu scopul de a verifica întreaga activitate a subdiviziunii, exceptând activitatea individuală a fiecărui angajat în parte.

6. Funcția de colaborare (interacțiune) presupune formarea și dezvoltarea unei atmosfere (unui climat) de colaborare, creativitate și muncă³⁴. Eficacitatea organizației într-o mare măsură este determinată nu atât de eforturile unor indivizi izolați, cât de rezultatele lucrului în comun. Pentru ca o organizație să rămână competitivă, este necesar de a stimula munca colectivă. Rezolvarea unor probleme complexe, nestandardizate, cu care se ciocnește actualmente organizația, de obicei impune anume efortul comun al tuturor indivizilor care au diferite viziuni, aptitudini și deprinderi. Astfel, este nevoie de a da prioritate lucrului în echipă care rezultă în efecte mai înalte în comparație cu eforturile individuale³⁵.

Sub aspect procesual, colaborarea prevede modul de formare a grupului de urmărire penală, efectuarea urmăririi penale de către mai mulți ofițeri de urmărire penală în cazul unor cauze complicate sau de mari proporții unde conducătorul informează procurorul despre dispunerea efectuării unei asemenea urmăriri penale.

7. Funcția de antrenare (implicare) cuprinde ansamblul acțiunilor prin care personalul organizației este antrenat pentru atingerea obiectivelor stabilite pe baza luării în considerare a factorilor care îl motivează. Antrenarea personalului pentru stabilirea și îndeplinirea obiectivelor se realizează prin motivarea acestuia. În funcție de relația de dependență, de participarea personalului la realizarea obiectivelor organizației, motivarea poate fi pozitivă sau negativă.

³⁴ Luca Gabriel-Petru. Management general. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993, p. 17.

³⁵ Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49, p. 142.

Motivația pozitivă este produsă de încurajare și constă în amplificarea satisfacerii exigențelor personale pe măsura creșterii aportului la realizarea obiectivelor.

Motivația negativă este produsă de folosirea blamării și constă în amenințarea personalului cu reducerea satisfacțiilor dacă acesta, la rândul său, nu participă la realizarea obiectivelor comune ale organizației.

Procesul de motivare al personalului este conceput pe baza unei scări motivaționale ale cărei trepte motivaționale reprezintă elemente de interes pentru salariați. Cea mai reprezentativă scară motivațională identificată în doctrină este cea elaborată de către renumitul psiholog umanist american Abraham Maslow care a pornit de la ideea că oamenii sunt „ființe în așteptare” care se străduiesc să-și satisfacă o varietate de nevoi.

Cele cinci trepte motivaționale ale lui Abraham Maslow corespund următoarelor categorii de nevoi:

- Nevoile fiziologice –legate de supraviețuire (hrană, apă, îmbrăcăminte, somn etc.). Într-o organizație aceste nevoi sunt, de obicei, satisfăcute printr-un salariu adecvat.

- Nevoile de securitate și siguranță –legate de securitatea fizică și afectivă. Într-o organizație aceste nevoi pot fi satisfăcute printr-o slujbă sigură, asigurarea pensiei, condiții de muncă lipsite de pericol.

- Nevoile sociale –dorința omenească de dragoste și afecțiune, precum și sentimentul apartenenței la grup. Aceste nevoi pot fi satisfăcute prin climatul în care se desfășoară munca și prin organizare informală.

- Nevoile de stimă –cer respect și recunoaștere din partea altora, putând fi satisfăcute prin realizări personale, promovarea în funcții mai solicitante, diferite premii, alte forme de recunoaștere.

- Nevoile de autorealizare –de creștere, devenire și dezvoltare ca personalitate. Aceste nevoi sunt cel mai greu de satisfăcut, iar modul de satisfacere diferă de la un individ la altul.

Piramida lui Abraham Maslow sugerează că modalitățile de stimulare oferite de sistemele de recompensare ar trebui aplicate în așa fel încât să-i ajute pe salariați să parcurgă în sus nivel după nivel. Managerul trebuie să-i sprijine pe angajați să-și găsească o semnificație superioară în munca lor și să dezvolte la maxim potențialul de aptitudini al subordonaților și colaboratorilor lor.

Doctrina relevă că exercitarea eficientă a funcției de antrenare implică ca procesul motivării să întrunească cumulativ următoarele caracteristici:

- Să fie complex, adică să realizeze o combinaire a stimulentele materiale și psihosociale, ținând cont de împrejurarea că oamenii reacționează diferit în funcție de natura stimulentele.

- Să fie diferențiat, adică tehnicile motivaționale utilizate să fie în concordanță cu caracteristicile fiecărui grup și chiar ale fiecărui salariat.

- Să fie gradual, ceea ce implică satisfacerea necesităților personalului într-un mod succesiv în raport cu contribuția salariaților la realizarea obiectivelor.

În dreptul procesual penal funcția de antrenare presupune cunoașterea personalității fiecărui membru al colectivului, astfel creându-se un climat, o atmosferă confortabilă însoțită de implicarea fiecărui membru al colectivului la soluționarea problemelor legate de realizarea obiectivului, prin stimularea comportamentelor performante. Drept urmare a aplicării funcției de antrenare (implicare) în activitatea zilnică a organelor de urmărire penală, sarcinile stabilite vor fi împărțite în funcție de capacitatea, aptitudinile, compe-

tențele, posibilitățile, specializarea și experiența fiecărui procuror și ofițer de urmărire penală în parte, în scopul obținerii unor rezultate de performanță maximă.

La realizarea programelor și obiectivelor prestabilite va fi antrenat întreg personalul din subordine, proporțional competențelor fiecăruia. Acest fapt poate fi realizat numai cunoscând aptitudinile, capacitatea, competențele, posibilitățile, specializarea, experiența și problemele individuale în așa mod încât să existe reprezentarea a ceea ce se poate obține din punct de vedere execuțional de la fiecare participant privit individual.

4. REZULTATE

Managementul constituie un proces complex și multiaspectual, care este îndreptat spre atingerea unui anumit scop prestabilit din timp. Proces care este derulat, în special, prin intermediul conducerii competente de către un conducător al unui grup de lucru. Conducerea bazată pe repartizarea însărcinărilor în strictă dependență de atribuțiile statutare a angajatului și funcția deținută de către acesta constituie elementul-cheie, de bază și foarte semnificativ în vederea realizării managementului de succes în orice sferă de activitate, inclusiv în activitatea desfășurată de organele de urmărire penală la înfăptuirea justiției și aflarea adevărului.

Esența managementului în activitatea de urmărire penală implică utilizarea a numeroase funcții, cum ar fi: planificarea (previziunea, prevederea), care reprezintă ansamblul proceselor prin intermediul cărora se determină obiectivele organizației și componentele acesteia, precum și resursele și principalele mijloace necesare realizării obiectivelor propuse; organizarea care constituie un proces care include stabilirea activităților necesare îndeplinirii obiectivelor, statuarea lor ca sarcini și aranjarea acestora într-un cadru de luare a deciziilor; conducerea (comanda) ce implică înfăptuirea politicii de ansamblu și a planurilor stabilite de administrație; coordonarea (funcția de personal) ce presupune interacțiunea managerului cu subordonații săi pe parcursul etapelor realizării planului, ajutându-i, prin urmare, să-și mențină realizările la nivelul parametrilor stabiliți; controlul (reglarea) care constă în verificarea și măsurarea rezultatelor calitative și cantitative ale unor performanțe sau sarcini, pentru a vedea dacă acestea corespund dispozițiilor date sau principiilor stabilite și obiectivelor prestabilite; colaborarea (interacțiunea) ce presupune formarea și dezvoltarea unei atmosfere (unui climat) de colaborare, creativitate și muncă; antrenarea (implicarea) care cuprinde ansamblul acțiunilor prin care personalul organizației este pregătit pentru atingerea obiectivelor stabilite pe baza luării în considerare a factorilor care îl motivează. Așadar, toate acestea privite în ansamblu constituie funcțiile manageriale.

5. CONCLUZII

Managementul urmăririi penale asigură buna desfășurare a urmăririi penale, prin stabilirea clară a obiectivelor de lucru întru atingerea scopului propus, crearea grupurilor de lucru, repartiza uniformă a sarcinilor, asigurarea condițiilor de muncă și a unei colaborări bazate pe principiul reciprocității etc. Temelia managementului în activitatea de urmărire penală constă în repartizarea obiectivă, uniformă și echitabilă a volumului de lucru între ofițerii de urmărire penală în funcție de experiență, competență, specializare, care, prin urmare, asigură desfășurarea per ansamblu a urmăririi penale în termene rezonabile, precum și respectarea drepturilor fundamentale ale altor participanți la proces.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- Burduș E., Căprărescu Gh. Fundamentele managementului organizației. București: Editura Economica, 1999. 512 p.
- Luca Gabriel-Petru. Management general. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993. 186 p.
- Petrescu I., Domokos E. Management general. Brașov: Editura Hyperion XXI, 1993. ISBN 973-95787-7-2. 391 p.
- Serduni S. Management (note de curs). Chișinău: Editura ASEM, 2010. ISBN 978-9975-75-527-6. CZU 334.7:005(075.8) S 49. 151 p.
- Ursachi I. Management. București: Editura ASE, 2001. ISBN 973-594-046-9. 304 p.
- Voicu C., Sandu F. Management organizațional în domeniul ordinii publice. Vol. I. București: Editura Ministerului de Interne, 2001. 355 p.

CZU: 343.1

DOI 10.5281/zenodo.15552695

Artiom PILAT*
artiom92@yandex.ru

THE ROLE OF THE HEAD OF THE CRIMINAL PROSECUTION BODY IN THE CRIMINAL PROSECUTION ACTIVITY ORGANIZING

Annotation: The respective scientific article is dedicated to the analysis of the importance and role of the leader of the criminal investigation body in organizing and directing the activity of the criminal investigation body in the process of examination of the criminal case.

The duties of the head of the criminal investigation body are carried out by the criminal investigation officer from the criminal investigation bodies of the MIA, the Customs Service, the NAC or the Fiscal Service who organize the activity of the criminal investigation officers within the subdivision, respecting the managerial principles in managing the activity while optimizing the functioning and productivity of the activity of the criminal investigation officers.

The system of criminal investigation bodies established within the General Police Inspectorate of the Ministry of Internal Affairs is composed of the following subdivisions: Criminal Investigation Department and the subdivisions established within it, Criminal Investigation Section of the Center for Combating Human Trafficking, Coordination Section of Criminal Investigation Activity (and its services) of the Municipal Police Department of Chisinau, the coordinating section of the criminal investigation activity of the Police Department of the Gagauz-Yeri TAU, the criminal investigation sections of the municipal, regional or district police inspectorates.

The direct purpose of the study is to examine the role and importance of the head of the criminal investigation body in the organization of the activity of the criminal investigation body in the process of examination of the criminal case, because the organization is the primary and inherent element of an activity leading to the achievement of an expected result.

The indirect aim of the study is the efficiency of the activity of the leader of the criminal investigation body in the process of organizing the activity of the criminal investigation body, through the prism of defining the types of managerial activities, determining its importance and role in the activity carried out by the criminal investigation bodies.

The objectives of this scientific paper consist in the description of the types of managerial activities; defining managerial attributions; establishing the role and importance of the head of the criminal investigation body in the organization of the criminal investigation activity.

As a result of the study, it constitutes the research of various scientific works of the authors, which will contribute to the knowledge and understanding of the importance of a well-organized leadership in the conduct of the criminal investigation activity.

* Associate professor, PhD, lecturer of the "Criminal Procedure, Forensics and Information Security" Chair, "Ștefan cel Mare" Academy of the MIA of the Republic of Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0002-6606-1952, e-mail: artiom92@yandex.ru

Keywords: organization, management, directing, managerial activities, procedural attributions, management, coordination, monitoring, control, evaluation.

ROLUL CONDUCĂTORULUI ORGANULUI DE URMĂRIRE PENALĂ ÎN ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII DE URMĂRIRE PENALĂ

Adnotare: Acest articol științific este dedicat analizei importanței și rolului conducătorului organului de urmărire penală în organizarea și dirijarea procesului de examinare a cauzei penale. Atribuțiile acestui conducător le execută ofițerul de urmărire penală din cadrul organelor de urmărire penală ale MAI, Serviciului Vamal, CNA sau Serviciului fiscal, respectând principiile manageriale de gestionare și optimizare a activității respective.

Sistemul organelor de urmărire penală constituit în cadrul Inspectoratului General de Poliție al Ministerului Afacerilor Interne este compus din următoarele subdiviziuni: Direcția urmărire penală și subdiviziunile constituite în cadrul acesteia, Secția urmărire penală a Centrului pentru combaterea traficului de persoane, Secția coordonare a activității de urmărire penală (și serviciile din cadrul acesteia) a Direcției de poliție a mun. Chișinău, Secția coordonare a activității de urmărire penală a Direcției de poliție a UTA Gagauz-Yeri, secțiile de urmărire penală ale inspectoratelor de poliție municipale, de sector sau raionale.

Scopul direct al studiului îl constituie examinarea rolului și importanței conducătorului organului de urmărire penală în organizarea activității organului de urmărire penală în procesul de examinare a cauzei penale, deoarece organizarea constituie elementul primordial și inerent al unei activități soldate cu atingerea unui rezultat scontat.

Scopul indirect al studiului este eficientizarea activității conducătorului organului de urmărire penală în procesul de organizare a activității organului de urmărire penală, prin prisma definirii tipurilor de activități manageriale, determinării importanței și rolului acestuia în activitatea desfășurată de către organele de urmărire penală.

Obiectivele prezentei lucrări constau în: descrierea tipurilor de activități manageriale; definirea atribuțiilor manageriale; stabilirea rolului și importanței conducătorului organului de urmărire penală în organizarea activității de urmărire penală. Drept rezultat al studiului, s-a efectuat cercetarea diferitelor lucrări științifice ale autorilor, care vor contribui la cunoașterea și înțelegerea importanței unei conduceri bine organizate în vederea desfășurării activității de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: organizare, conducere, dirijare, activități manageriale, atribuții procesuale, gestionare, coordonare, monitorizare, control, evaluare.

1. INTRODUCTION

The conduct of the criminal trial requires the presence of certain persons, with certain procedural qualities, summoned or who intervene on their own initiative within this procedural framework¹. The head of the criminal investigation body is an independent participant in the criminal process, to whom the Criminal Procedure Code provides a wide range of procedural powers, with the nature of managing and monitoring the activity of the criminal investigation officers subordinated to him.

The institution of the head of the criminal investigation body has undergone multiple changes, especially in 2003, when the current Criminal Procedure Code came into force. The term similar to that of “Head of the Criminal Investigation Body” was also provided for in the 1961 Criminal Procedure Code², therefore art. 36/1 entitled “Head of the Criminal Investigation Unit” which regulated the notion of the head of the criminal investigation

¹ Anastasiu C. Criminal Procedural Law. General Part. 2nd edition. Bucharest: National Printing House, 2007. p. 7.

² Criminal Procedure Code No. 42 of 24.03.1961. In: M.S.S.R. News. No. 10 of 24.04.1961.

and designated the official person who exercised these powers. The wording of Art. 36/1 of the Criminal Procedure Code 1961 provided that in criminal cases the duties of head of the criminal investigation unit were exercised by an official from the Prosecutor's Office, Police, Intelligence and Security Service of the Republic of Moldova or customs bodies.

In the further development of **hypothesis** of the obtained scientific results, the concept of managerial activity will be defined, the managerial activities of the head of the criminal investigation body will also be described, with the establishment of the importance and role of the head of the criminal investigation body in the organization of criminal investigation activity.

2. METHODOLOGY

In order to achieve the objectives proposed above, the following scientific methods were used in the article: logical method based on deductive analysis and inductive analysis which allows the analysis of the concept proposed for study; comparative method widely used in researching the types of managerial attributions of the head of the criminal investigation body and their impact on the development of the criminal investigation body's activity; systemic method that was applied to the systematization of the managerial duties of the head of the criminal investigation body.

During the development of this article, the scientific works of the authors C. Anastasiu, D. Ostavciuc, Tr. Pop, P. A. Lupinskaya were consulted, as well as the Order of the Ministry of Internal Affairs No. 201 of 30.06.2017 on the Approval of the Police Officer Career Guide, Order No. 138 of the GPI on the Approval of the Instructions Regarding the Organization of Criminal Prosecution Activity within the General Police Inspectorate of the Ministry of Internal Affairs, Order No. 254 of 18.07.2008 on the Special Record of Crimes, Criminal Cases and Persons Who Committed Crimes, etc.

List of abbreviations:

RM – Republic of Moldova;
TAU – Territorial Administrative Unit;
MIA – Ministry of Internal Affairs;
GPI – General Police Inspectorate;
NAC – National Anticorruption Center;
ECHR – European Court of Human Rights;
CPC – Criminal Procedure Code;
art. – article;
par. – paragraph;
let. – letter;
pt. – point;
No. – number;
Vol. – volume;
p. – page;
ex. – for example.

3. DISCUSSIONS

The managerial role of the head of the criminal investigation body was also mentioned in the Order edited by the Ministry of Internal Affairs No. 201 of 30.06.2017 on the Approval of the Police Officer Career Guide, according to which the heads of the

third-level and specialized criminal investigation bodies are assigned the professional hierarchical level A03; therefore, the following managerial activities are specific to him:

- leads the activity of the subdivision;
- performs planning, organizing, coordinating, monitoring, controlling, evaluating;
- is directly responsible for the activity of the led subdivision, reports directly to the superior;
- possesses planning, organizing, coordinating, monitoring, controlling, evaluating skills;
- is responsible for tactical and operational decisions made regarding the activity of the subdivision and the managed area³.

Title III of the Criminal Procedure Code lists all participants in the criminal process, who are organized into four groups: prosecution, defense, representatives and successors in the criminal process and other persons participating in the criminal process. Regarding the grouping of the participants in the criminal trial on the side of the prosecution and that of the defense, in the domestic and foreign specialized literature there are different opinions regarding the criteria and principles that are the basis of the inclusion of some participants in the criminal trial in a certain category. According to the opinion of some authors, the inclusion of the head of the criminal investigation body and the criminal investigation officer in the prosecution is neither successful nor the most optimal, because the latter acts on behalf of the state and within the limits of his competence, having as its object the collection of evidence both in favor and against the suspect, necessary with regard to establishing the existence or non-existence of the crime, identifying the perpetrator, in order to determine whether or not it is appropriate to submit the case to court.

Based on the above, we establish that the criminal investigation officer clarifies and establishes the circumstances of the case within the limits of his functional competence and accumulates evidence that demonstrates the guilt or innocence of the person. In the opinion of the author Gh. Mateuț, a participant in the criminal trial means the subject of the trial who performs various acts in order to achieve the purpose of the criminal trial as a whole, according to specific rules, depending on the procedural position he has, the content of the rights and obligations or the scope of the powers he exercises in relation to the criminal trial.

As participants in the criminal trial, in the opinion of the author Tr. Pop, there are subjects who are part of a criminal procedural report, having rights and obligations in the criminal trial or who perform criminal procedural acts in the exercise of an attribution or collaborate in clarifying and resolving the procedural conflict or formulate claims or oppose them, under the terms of the law⁴.

Another opinion regarding the classification of participants in the criminal trial was expressed by the author P.A. Lupinskaya, who claims that participants in the criminal trial are classified into: participants to whom the criminal procedural law gives powers in order to achieve the purpose of the criminal trial (criminal investigation body, prosecutor, head of the criminal investigation body, court, etc.); participants who represent personal rights and interests or those of other persons in the criminal process (for example: defense attorney, representative, suspect, injured party), and other persons who contribute

³ Order of the MIA No. 201 of 30.06.2017 on the Approval of the Police Officer Career Guide.

⁴ Pop Tr. Criminal Procedural Law. Vol. II, General Part. Cluj: National Printing House, 1948. p. 43.

to the positive running of the criminal process (for example: expert, translator, etc.)⁵.

Order 138 of the GPI on the Approval of Instructions Regarding the Organization of Criminal Investigation Activity within the General Police Inspectorate defines the notion of head of the criminal investigation body as a person with a position of responsibility of the police body, appointed by order of the head of the General Police Inspectorate of the Ministry of Internal Affairs, as the case may be, of the minister, to whom the representatives of the criminal investigation body are subordinated only organizationally, procedural subordination being excluded (as appropriate: head of department, head of inspectorate, etc.)⁶.

The Criminal Investigation Department, within the General Police Inspectorate, has the status of a first-level central criminal investigation body. The Criminal Investigation Coordination Unit of the Chisinau Municipality Police Department and the Criminal Investigation Coordination Unit of the Gagauz-Yeri TAU Police Department have the status of second-level criminal investigation bodies. Criminal investigation bodies within territorial subdivisions, such as municipal, regional or district police inspectorates, have the status of third-level criminal investigation bodies.

The managerial duties of the head of the criminal investigation body are carried out in relation to the subdivision (preparation of the work schedule, creation of working conditions: office, equipment, etc., training of criminal investigation officers) that he/she leads, as well as in relation to each criminal investigation officer individually (proposal for mention, promotion, etc.). Exercising his managerial duties, the head of the criminal investigation body is obliged to avoid affecting the procedural independence of the criminal investigation officer, regarding the decisions taken by him on criminal cases.

Analyzing the powers of the head of the criminal investigation body, expressly regulated by the Criminal Procedure Code as well as by the Interdepartmental Orders, we note that the legislator sought to avoid to make influence on the independence of the criminal investigation officer in the exercise of his powers. Information about crimes received by the competent bodies, depending on the form of receipt and the examination procedure, is classified into two categories:

- notifications (art. 262-264 of the Criminal Procedure Code) about crimes committed, prepared or in the process of being prepared, which contain a description of the act and in accordance with the provisions of the Criminal Procedure Code may serve as grounds for initiating criminal prosecution;

- other information regarding crimes and incidents, complaints or anonymous reports or other requests or communications about crimes which, in accordance with the provisions of the Criminal Procedure Code, cannot serve as grounds for initiating criminal proceedings, but are to be subject to additional control.

Notifications regarding crimes are registered in the Registry of Notifications Regarding Crimes (Register No. 1), and other information regarding crimes and incidents, respectively in the Registry of Additional Information Regarding Crimes and Incidents (Register No. 2), which are considered as unique documents of primary evidence⁷.

⁵ Criminal Procedure Law of the Russian Federation: Textbook / Responsible editor P.A. Lupinskaya. Moscow: Norma Publishing House. 2009. p. 96-99.

⁶ Order No. 138 of the GPI on the Approval of the Instructions Regarding the Organization of Criminal Investigation Activity within the General Police Inspectorate of the Ministry of Internal Affairs.

⁷ Order No. 254 of 18.07.2008 on the Special Record of Crimes, Criminal Cases and Persons Who Have Committed Crimes.

The managerial role of the head of the criminal investigation body is materialized through a set of his/her duties, regulated by the provisions of the Criminal Procedure Code. In order to ensure the proper running of the criminal trial and to respect the reasonable term of the criminal investigation, the notifications, materials relating to the commission of crimes and criminal cases will be distributed within the criminal investigation unit by the head of the criminal investigation body.

Upon receipt of notifications, materials relating to the commission of crimes as well as criminal cases, the head of the investigative body will indicate on the received document the person who will be responsible for its examining, as well as the date of appointment of the criminal investigation officer.

The term for examining reports of a crime is reasonable, but cannot exceed 45 days from the moment of its registration. If the content of the notification document indicates a reasonable suspicion that a crime has been committed and there are no circumstances that exclude criminal prosecution, the criminal prosecution body is obliged to initiate criminal prosecution.

The term of up to 45 days for complaints examining, specified in Art. 274 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, is applicable in the situation where the circumstances of the case, which indicate a reasonable suspicion that a crime has been committed, are not clear from the content of the complaint or the documents of ascertainment. If the content of the notification documents or the acts of ascertainment does not result in a reasonable suspicion that a criminal act has been committed, or circumstances have been established that exclude criminal prosecution, the criminal investigation body shall propose to the prosecutor to avoid initiation of criminal prosecution and closing the criminal case under the conditions of Art. 286 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova.

The head of the criminal investigation body, depending on the circumstances of the case resulting from the content of the notification or the act of ascertainment, may set the term for examining the notification or the act of ascertainment shorter than that specified in Art. 274 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, but in order to ensure the qualitative and complete examination of the notifications or acts of ascertainment, the term for examination based on a reasoned report may be extended. The fixed and extended deadline is mandatory reflected in the respective column of Register No. 1 by the employee of the Guard Unit⁸.

The decision of the head to extend the deadline for examining the notification, which overall cannot exceed 45 days, directly influences the activity of the criminal investigation officer and other persons whose duties include verifying the information reflected in the notification act or the act of ascertainment. In addition to setting the deadline for examining the reports, the head of the criminal investigation body, as a manager, verifies whether the committed act falls within the competence of the criminal investigation body he heads. If the content of the notification document shows that the crime is not within the competence of the notified investigative body, the criminal investigation officer is entitled to carry out the criminal investigation actions that cannot be postponed, subsequently transmitting the document to the prosecutor to submit it to the competent criminal investigation body. In such a situation, the actions of the criminal investigation

⁸ Ostavciuc D. Notification to the Criminal Investigation Body. Chisinau: "Military Book" Publishing House, 2020, p. 182.

body do not fall under the provisions of art. 251 paragraph (2) of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova.

The resolution of the head of the criminal investigation body applied to the notification act gives the criminal investigation officer the authority to take the necessary actions regarding the notification or the criminal case transmitted. However, the legality of the actions of the criminal investigation officer involved in the operational group that carries out certain criminal investigation actions in the absence of a resolution from the head of the criminal investigation body raises certain questions. In this regard, in order to optimize and create a legal framework for the activity of criminal investigation officers involved in the criminal investigation group, we propose the following solution:

Monthly, the head of the criminal investigation body draws up the duty schedule of the criminal investigation officers, who on the indicated date will be part of the criminal investigation task force, therefore the nominated person will represent the criminal investigation body in the served area and will carry out, outside of duty hours, the necessary activities to fully and objectively investigate the circumstances of the case. To the criminal investigation materials, the criminal investigation officer will also attach confirmation that he is part of the criminal investigation task force and will carry out the necessary actions.

In the activity of the criminal investigation bodies, there are cases when a repeated notification is filed for the same act, and the decision not to initiate criminal investigation is adopted. In such a situation, the interaction of the criminal investigation officer with the head of the criminal investigation body as a manager plays a fundamental role. Therefore, the criminal investigation officer will submit a reasoned report and, by resolution of his/her superior, will attach it to the refusal material, obligatorily informing the person who filed the notification.

If, following repeated examination, the content of the notification document reveals new or recently discovered facts, or a fundamental flaw that may affect the previous decision (refusal to initiate criminal prosecution or dismissal of the criminal trial), the person resolving the case will notify the prosecutor to proceed in the order provided for in paragraph (7) of Article 274 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, with the proposal to cancel the respective ordinance and reopen the criminal trial⁹.

In order to ensure compliance with the reasonable term and free access to justice, the head of the criminal investigation body will daily control the discipline of reports recording and registration and of other information relating to the crime, applying measures to subordinates who have committed misconduct.

At the same time, in addition to examining of reports and other information regarding the crime made by criminal investigation officers, some information regarding crimes registered in Register No. 2 will also be examined by other subdivisions within the institution. The head of the criminal investigation body will draw attention to this information and the time for its examining, in order to respect the deadline for examining the complaint in order to prevent the failure to register crimes.

The information reflected in Register No. 2 may serve as a basis for arriving to the scene, interviewing witnesses and performing other actions that may be carried out before the commencement of criminal prosecution. After the criminal investigation officer

⁹ Ostavciuc D. Notification to the Criminal Investigation Body. Chișinău: "Military Book" Publishing House, 2020, p. 183.

is assigned to examine the complaint or other materials relating to the commission of crimes, he will receive the objects relating to the committed act. The criminal procedural legislation does not establish the criteria by which the head of the criminal investigation body is guided when distributing criminal cases, notifications or materials to criminal investigation officers within the department.

When assigning criminal cases, reports or materials, the head of the criminal investigation body will take into account the following factors:

- number of criminal cases, notifications or materials relating to the commission of the crime under the competence of each criminal investigation officer;
- complexity of the criminal cases under the operation of each criminal investigation officer and the complexity of the case to be assigned;
- professional experience of each criminal investigation officer;
- level of professional training of each employee within the criminal investigation unit;
- results of the professional activity of employees within the criminal investigation body;
- other circumstances that may influence the activity of the criminal investigation officer (transfer to another position, state of health, incompatibility of the criminal investigation officer, etc.).

The head of the criminal investigation body will also take into account other circumstances when assigning criminal cases, thus creating optimal conditions for criminal investigation officers for the positive running of the criminal trial. The deadline for examining reports of crimes is up to 45 days. The head of the criminal investigation body ensures compliance with the reasonable term in their examination, establishing, depending on the complexity of the case, by resolution, fixed terms that may be extended only for real reason.

The head of the criminal investigation body is obliged to constantly play an active role in ensuring the normal activity of the criminal investigation officer, including his interaction with the investigative bodies, in resolving problems that arise during the criminal investigation, with the identification and immediate elimination of causes that may negatively influence this activity or, as the case may be, to propose effective measures in this regard. The managerial role of the head of the criminal investigation body in examining the reports refers primarily to establishing the term of examination and the criminal investigation officer or group of officers in the reports' examining.

Furthermore, in complicated and/or large-scale criminal cases, the head of the criminal investigation body, guided by the provisions of art. 256, orders the criminal investigation to be carried out by several criminal investigation officers, with the prosecutor being informed. The fundamental basis for creating the group of officers represent complicated or large-scale causes, and it is not clear what criteria the head of the criminal investigation body will use to determine which case is complicated or large-scale. In my opinion, the group of officers will be created for criminal cases in which it is necessary to carry out a large number of criminal prosecution actions, for example in the case of crimes committed by organized criminal groups, in the case of joint criminal offenses, a large number of participants in the trial (suspects, witnesses, injured parties, etc.), the commission of several crimes in remote regions, etc.

The creation of a group of criminal investigation officers for the purpose of investigating complicated or complex criminal cases will allow for the simultaneous performance of several criminal investigation actions and will prevent the violation of the competence

of criminal investigation officers. The provision regarding the conduct of criminal investigation by several criminal investigation officers is made by ordinance, which indicates the officer who will lead the actions of the other officers. This ordinance shall be brought to the attention of the suspect, the accused, the injured party, the civil party, the civilly liable party and their representatives, explaining to them the right to challenge any of the officers.

Informing the parties about the name, surname, position, and rank of the persons who will be part of the group of officers is mandatory, and from a procedural point of view, these persons are given the authority to carry out various criminal prosecution actions regarding the case under examination. The managerial responsibilities of the head of the body are not limited to the appointment of the criminal investigation officer or the creation of the group of officers; at the same time, the head of the criminal investigation body withdraws the materials and criminal cases assigned to a criminal investigation officer and transmits them to another criminal investigation officer, informing the prosecutor leading the criminal investigation, in the case of:

- transfer, delegation, redistribution, suspension or dismissal of the criminal investigation officer, according to the law;
- absence of the criminal investigation officer, if there are objective reasons that justify the urgency and prevent his appearance.

The withdrawal of criminal reports and cases from a criminal investigation officer in order to assign them to another criminal investigation officer, in cases other than those established, is made by the head of the criminal investigation body only on the basis of the reasoned ordinance of the prosecutor. The head of the criminal investigation body, in order to ensure the proper conduct of the criminal investigation and the activity of the subdivision, upon the departure of direct subordinates on annual leave, medical leave or in other circumstances in which they cannot exercise their duties, is obliged to immediately withdraw from their procedure the notifications regarding crimes and criminal cases in order to be transmitted, in the established order, to other criminal investigation officers.

In the case of the distribution of notifications regarding the commission of crimes, the head of the criminal investigation body shall familiarize himself with them, but in the case of the transmission of the criminal case from one criminal investigation officer to another, in order to exercise his managerial duties and identify the appropriate person for the exercise of the criminal investigation, the head of the criminal investigation body shall familiarize himself with the case materials. The Criminal Procedure Code does not expressly address this situation, but I believe that before assigning the case, in order to create optimal conditions for subordinated officers, the subdivision manager will ascertain the complexity of the case and assign it to the criminal investigation officer, who will fully and objectively investigate all the circumstances of the case.

Moreover, in some cases, the head of the criminal investigation body is assigned the status of criminal investigation officer. The head of the criminal investigation body, in order to reduce the number of criminal cases under the running of criminal investigation officers within the department, is entitled to retain the notifications and criminal cases for personal criminal investigation, adopting a reasoned ordinance to this effect. Thus, the head of the criminal investigation body assumes the duties of the criminal investigation officer, but at the same time he loses his status as head of the criminal investigation body for the criminal case he takes over.

The head of the criminal investigation body, depending on the number of subordi-

nates, may, by written order, delegate part of his duties to his deputies. The respective provision, as a rule, is issued at the beginning of the year (or upon appointment) by the head of the territorial or specialized criminal investigation body and is to be coordinated with the leadership of the Criminal Investigation Division and Control Department of the Criminal Investigation Department. These provisions also apply to the deputy head of the Criminal Investigation Department, the heads of implicit departments and other central criminal investigation bodies, except for the coordination of the respective provision with the leadership of the Criminal Investigation Division and Control Department of the Criminal Investigation Department. The provision will expressly contain which specific powers are delegated, either in relation to certain criminal cases, or with regard to certain criminal investigation officers. In the absence of such a provision, the head of the criminal investigation body will exercise his/her duties alone and will be personally responsible for organizing the criminal investigation activity.

The direct head of the criminal investigation body permanently exercises control over compliance with the criminal investigation deadlines in criminal cases, being obliged to intervene if the competent criminal investigation officer has not submitted the extension request five days before the expiration of the set deadline or has not sent the case to the prosecutor with the proposal to adopt the final solution. Through such control carried out by the head of the criminal investigation body, the activity of criminal investigation officers is coordinated and methodical assistance is provided in carrying out the criminal investigation, contributing to obtaining the necessary data and materials. Also, measures are being taken to ensure the timely execution of the missions of criminal investigation officers regarding the performance of special investigative measures.

Is the methodological assistance provided by the head of the criminal investigation body mandatory or of a recommendatory nature? I believe that methodological assistance should be provided only at the personal request of a criminal investigation officer, but in order to make the assistance more efficient, it is necessary for the head of the criminal investigation body to become familiar with the criminal case, to the extent necessary to provide this support to subordinated officers.

There is a delicate line between the coordination of the work of criminal investigation officers and the independence of the criminal investigation officer which constitutes an inherent part of the fair trial. Until 01.07.2016, paragraph 2² of art. 56 had the following content: The instructions of the head of the criminal investigation body in criminal cases are given in writing to the criminal investigation officer or, as the case may be, to the head of the hierarchically lower criminal investigation body, are binding and enforceable, except in cases where they were immediately contested and annulled by the prosecutor leading the criminal investigation or, respectively, by the hierarchically higher prosecutor. However, by Law 152 of 01.07.2016, paragraph 2² of Article 56 was repealed, so the criminal investigation officer obtained procedural independence in relation to the head of the criminal investigation body, being only under administrative subordination.

In addition to providing methodological assistance and coordinating the activities of criminal investigation officers, the head of the criminal investigation body will actively cooperate with other subdivisions in order to ensure the improvement of the employees within the subdivision. Organizing the interaction of the head of the criminal investigation body with other subdivisions or services will contribute to making the criminal investigation subdivision's activity more efficient. The cooperation of the head of the criminal

investigation body with counterparts from other subdivisions is regulated by interdepartmental or internal acts of various subdivisions, which are developed jointly by the heads of subdivisions and are aimed at improving and organizing the activity of specialized subdivisions within the criminal process.

The organizational aspects of the interaction of the head of the criminal investigation body with heads of other subdivisions or institutions are classified according to the purpose pursued, namely:

- Interaction of the head of the criminal investigation body with the heads of other subdivisions on the specific criminal case.
- Interaction of the head of the criminal investigation body with the heads of other subdivisions in order to develop cooperation policies between subdivisions or other institutions.

Therefore, the interaction between the heads of subdivisions directly influences the activity of the subordinate personnel both from a procedural and tactical perspective. Heads of subdivisions may submit proposals for the development of regulations or their amendment, making methodical recommendations in certain situations faced by criminal prosecution bodies or other institutions in the process of criminal prosecution carrying out.

The interaction between the heads of criminal investigation bodies ensures the promotion of various policies to streamline criminal investigation activity and the identification of problems faced by criminal investigation officers. Such interaction from an organizational perspective contributes to solving problems within the department, both procedural and organizational, which will directly influence the conduct of the criminal investigation.

For the proper organization of the activity of the criminal investigation department, the head of the criminal investigation body will cooperate both with other institutions and subdivisions, as well as directly with the head of the institution within which the respective criminal investigation body is established. The head of the criminal investigation body also possesses some managerial attributions from a procedural aspect in relation to the criminal investigation officers within the subdivision, the possibility of getting acquainted with the materials of the criminal cases being excluded. The head of the criminal investigation body does not have the right to give instructions on the performance of procedural actions regarding decisions on the case or to be involved in any other way in the conduct of the criminal investigation.

Since the possibility of giving instructions on the criminal case or the notification of becoming acquainted with the criminal case is excluded, the head of the criminal investigation body has the following obligations:

- exercises control over the timely performance of actions to detect and prevent crimes; art. 56 paragraph (5) of the Criminal Procedure Code expressly prohibits the head of the criminal investigation body from giving instructions regarding the performance of procedural actions, obviously, in such a case, two questions arise in connection with this attribution: 1) How will the head of the criminal investigation body exercise control over the timely performance of actions to detect and prevent crimes if he is not entitled to become familiar with the criminal case? For example, the head of the criminal investigation body, through certain methods, unclear to us, finds that the criminal investigation officer did not carry out certain actions in a timely manner that were necessary, in his opinion, for the discovery and prevention of crimes; and in this case a question arises:

What procedural levers does the head of the criminal investigation body, as a manager, have at his disposal to force the criminal investigation officer to take the necessary actions? The head of the criminal investigation body is not entitled to familiarize himself with the materials of the criminal case and to give instructions regarding the performance of procedural actions, but he is obliged to exercise control over the timely performance of actions to discover and prevent crimes; I believe that the leader, in order to carry out this task, lacks the opportunity to familiarize himself with the case materials and to give instructions regarding the timely performance of the necessary actions. In this regard, I believe that the head of the criminal investigation body, as manager of the subdivision, lacks the necessary powers to exercise real control over the timely performance of actions to prevent and detect crimes.

The head of the criminal investigation body submits to the prosecutor requests for the annulment of illegitimate legal acts of the criminal investigation officer; the situation is similar in the case of the provisions of art. 56 paragraph (21) letter h); it is unclear what the legal basis is for the head of the criminal investigation body to verify the criminal case materials. A similar provision is included in the prosecutor's powers, provided for in art. 52 paragraph (1) point 8): annuls illegal ordinances, amends or supplements unfounded ordinances of the criminal investigation body. In turn, the prosecutor is entitled to verify the case materials and give instructions to the criminal investigation officer. The illegality of the act can be established only by examining the criminal case as a whole, but not by examining a single act drawn up.

Annually, the Department of Continuing Education and Management Training of the Professional Development Division of the "Stefan cel Mare" Academy of the Ministry of Interior conducts courses in various fields, including criminal prosecution. The heads of criminal investigation subdivisions will redirect criminal investigation officers from the department in order to improve their knowledge and obtain new knowledge in the field of criminal investigation. However, I believe that in order to make the training courses more efficient, it is necessary to establish a plan, based on the requests of employees in the field of criminal prosecution, depending on the problems met in practical activity.

4. RESULTS

Based on the Order of the Ministry of Internal Affairs No. 301 of 13.07.2021, during the year 2021-2022, the Department of Continuing Education and Management Training of the Professional Development Division of the "Stefan cel Mare" Academy of the Ministry of Internal Affairs planned to conduct two courses on Criminal Investigation Activity, each of 40 hours, and two retraining courses in the field of criminal investigation, each of 80 hours. Based on the topics that will be addressed in these courses, the heads of criminal investigation bodies will designate subordinates to improve their specialized knowledge.

The head of the criminal investigation body, following the preparation of the thematic plan, will assign each representative of the criminal investigation unit a topic that he will present to his colleagues. Each criminal investigation officer, for an argumentative presentation, will analyze the national judicial practice, as well as the practice of the ECtHR and of the national courts. Also, in addition to the legal aspect, he will analyze the specialized literature to present the tactical aspects.

In addition to the theoretical preparation of the topic, depending on the problem addressed, each criminal investigation officer will present the practical aspect of criminal

investigation actions. And in addition to specialized training, the head of the criminal investigation body, in accordance with the provisions of GPI Order No. 138, will take actions to prevent the phenomenon of corruption within the unit.

In order to exclude cases of corruption and protectionism within the work of subordinates, the direct leaders of criminal investigation bodies will take the following actions:

- will allow subordinates to travel outside the headquarters during working hours only with prior permission, strictly according to imperative needs, with verification of the activities undertaken during the period of permission;

- will supervise that the meetings of the criminal investigation officers with the parties in the process take place only at the service offices, except in cases where the criminal investigation actions are to be carried out outside the premises of the criminal investigation body;

- will permanently warn criminal investigation officers about the exclusion of private meetings with the parties or other participants in the criminal process, with other interested persons, permanently verifying compliance with this prohibition;

- will immediately propose to the prosecutor to withdraw the criminal case from the criminal investigation officer's procedure, if there are grounds for recusal or complaints regarding his impartiality, or if certain non-objective tendencies, manifestations of bias, flagrant violations of legal provisions and procedural guarantees of the parties are identified;

- will exclude any personal interests or conflicts of interest in the conduct of criminal prosecution, ensuring strict compliance by subordinates with the limits of procedural competence;

- will develop and maintain, permanently, among criminal investigation officers the spirit of respect for legality, devotion to duty and impartiality in the criminal process;

- will permanently identify the predispositions and vulnerable parts of subordinates, as well as the possible risks that may generate corruptible situations;

- will study under personal responsibility candidates for employment, advancement or promotion for leadership positions of criminal investigation bodies, taking into account moral qualities, especially drawing attention to their predisposition to acts of corruption or protectionism;

- will immediately order the performance of service investigations into each case of involvement of criminal investigation officers in activities that may generate or turn into acts of corruption or protectionism.

5. CONCLUSIONS

Thorough planning of the subject matter of specialized training will contribute significantly to the improvement of the staff in the criminal investigation department, both theoretically and practically in carrying out criminal investigation activities aimed at achieving the goal of the criminal trial. For the organization of the activity of the criminal investigation department, we give the central place to the leader of this subdivision, namely the head of the criminal investigation body.

In turn, the head of the criminal investigation body, having direct influence on the thorough organization of the activity within the criminal investigation body, and depending on his managerial abilities, will manage the activity of the criminal investigation unit, with the exception of his involvement in the procedural activity of the criminal investigation officers under his/her command.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- Anastasiu C. Criminal Procedural Law. General Part. 2nd edition. Bucharest: National Printing House, 2007. p. 7.
- Criminal Procedure Code No. 42 of 24.03.1961. In: M.R.S.S. News No. 10 of 24.04.1961.
- MIA Order No. 201 of 30.06.2017 on the Approval of the Police Officer Career Guide.
- Order No. 138 of the GPI on the Approval of the Instructions Regarding the Organization of Criminal Investigation Activity within the General Police Inspectorate of the Ministry of Internal Affairs.
- Order No. 254 of 18.07.2008 on the Special Record of Crimes, Criminal Cases and Persons Who Have Committed Crimes.
- Ostavciuc D. Notification to the Criminal Investigation Body. Chisinau: "Military Book" Publishing House, 2020, p. 182.
- Pop Tr. Criminal Procedural Law. Vol. II, General Part. Cluj: National Printing House, 1948. p. 43.
- Criminal Procedure Law of the Russian Federation: Textbook / Responsible editor P.A. Lupinskaya. Moscow: Norma Publishing House. 2009. p. 96-99.

TÂNĂRUL CERCETĂTOR

CZU: 343.1

DOI 10.5281/zenodo.15552768

Oxana CIUDIN*
e-mail: ciudin.oxana@usch.md

UNELE PARTICULARITĂȚI TACTICE ALE EFECTUĂRII EXPERIMENTULUI ÎN PROCESUL PENAL

Adnotare: *Tactica criminalistică reprezintă acel „instrument” al urmăririi penale prin care organele de urmărire penală asigură studierea împrejurărilor cauzei și materializarea bazei probatorii necesare. Deoarece experimentul judiciar este unul dintre tipurile de acțiuni procesuale, în desfășurarea sa se pot aplica, în mod justificat și legal, regulile și procedeele tactice generale, valabile pentru toate acțiunile de urmărire penală. Tactica acțiunilor de urmărire penală, deci și a experimentului judiciar, determină modul concret de lucru și succesiunea acțiunilor reprezentantului organului de urmărire penală și ale celorlalți participanți la acțiunea de urmărire penală. Succesul acțiunilor de urmărire penală depinde, în mare măsură, de faptul cât de competent își construiește ofițerul de urmărire penală/procurorul acțiunile din punct de vedere tactic. În plus, reprezentanții organelor de urmărire penală trebuie să își construiască acțiunile (procedeele) tactice nu doar într-o manieră creativă, ci și cu respectarea strictă a normelor procesual-penale, ceea ce se reflectă direct în formele și metodele de lucru pe care le folosește la efectuarea acțiunilor de urmărire penală, la care se cataloghează și experimentul în procedura de urmărire penală.*

Cuvinte-cheie: *cauză penală, experiment, urmărire penală, participant, bănuít, învinuit, martor, specialist, mijloace tehnice, acțiune de urmărire penală, tactică, procedeu tactic, probe, probatoriu, proces-verbal, fotografie judiciară, înregistrare video.*

CERTAIN TACTICAL CONSIDERATIONS IN THE CONDUCT OF JUDICIAL EXPERIMENT WITHIN CRIMINAL PROCEEDINGS

Annotation: *Forensic tactics represent a key tool of criminal investigation, through which investigative authorities ensure the examination of the circumstances of the case and the establishment of the necessary evidentiary basis. Since the judicial experiment consti-*

* Doctorandă, Școală Doctorală Științe Juridice și Economice, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; ORCID ID: 0000-0002-5990-478X, e-mail: ciudin.oxana@usch.md

tutes one of the types of procedural actions, the general tactical rules and methods applicable to all investigative actions may justifiably and lawfully be applied during its execution. The tactics of investigative actions - including, by extension, the judicial experiment - determine the specific course of action and the sequence of operations undertaken by the investigating authority and other participants in the criminal investigation. The success of investigative measures largely depends on how competently the criminal investigation officer or prosecutor designs and conducts these actions from a tactical perspective. Moreover, representatives of the investigative bodies must develop their tactical approaches not only in a creative and adaptive manner, but also in strict compliance with the rules of criminal procedure. This requirement is directly reflected in the forms and methods employed during the conduct of criminal investigative activities, which include, as part of the investigation procedure, the judicial experiment.

Keywords: criminal case, judicial experiment, criminal investigation, participant, suspect, defendant, witness, forensic expert, technical means, investigative action, tactical approach, tactical method, evidence, evidentiary basis, report, forensic photograph, video-recording.

1. INTRODUCERE

Experimentul în procesul penal reprezintă o metodă elaborată și perfecționată de știința dreptului procesual-penal și a criminalisticii, domenii juridice care se concentrează pe elaborarea și aplicarea procedeeleor tactice și a regulilor procesual-penale privind efectuarea acțiunii de urmărire penală¹.

Experimentul este o acțiune de urmărire penală independentă ce constă în efectuarea unor acțiuni experimentale în condiții cât mai asemănătoare celor care au existat în momentul săvârșirii faptei, în scopul verificării datelor și obținerii de probe noi. Însăși din denumirea acestei acțiuni de urmărire penală reiese că esența ei constă în provocarea intenționată a unor fenomene în condițiile cele mai propice pentru studierea lor și a legilor care le guvernează². În calitate de fundament pentru elaborarea tacticii experimentului de urmărire penală figurează dispozițiile generale ale tacticii urmăririi penale. În știința juridică au fost formulate diverse definiții ale acesteia. Astfel, A. P. Sirov prin tactica acțiunilor de urmărire penală înțelege totalitatea metodelor și tehnicilor legale, științific fundamentate, care înfruntă orice împotrivire și denaturări în calea realizării cunoașterii veridice, ele fiind utilizate la pregătirea, desfășurarea și fixarea rezultatelor acțiunilor de urmărire penală³.

Autorii A. V. Dulov și P. D. Nesterenko consideră că o astfel de definiție nu reflectă întreaga esență a tacticii acțiunilor de urmărire penală, deoarece tactica trebuie întotdeauna să ofere un ansamblu de opțiuni posibile de acțiune, ținând cont de condițiile și obiectivele în schimbare în cadrul unei anumite acțiuni procesuale. Tactica acțiunilor de urmărire penală este întotdeauna un sistem (un complex) de procedee tactice, adică cele mai eficiente și adecvate metode de desfășurare a acțiunilor de urmărire penală și de comportament al reprezentanților organului de urmărire penală. În acest sens, procedeele tactice reprezintă anumite recomandări. Potrivit autorilor menționați, tactica acțiunilor de urmărire penală reprezintă un ansamblu de procedee tactice și recomandări care pot fi puse în aplicare în cadrul uneia dintre acțiunile de urmărire penală prevăzute de Codul de procedură penală (în cazul de față, Codul de procedură penală al Republicii

¹ Jitariuc V. Experimentul în procesul penal: noțiuni, sarcini și varietăți. În: Dialogi Juridici, Iași, 2023, p. 123.

² Osoianu T., Ostavciuc D., Odagiu Iu., Rusnac C. Tactica acțiunilor de urmărire penală. Ed. Cartea Militară. Chișinău, 2020, pp. 236-237.

³ Сыров А. П. Проблемы научных основ тактики следственных действий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 1968, с. 5.

Moldova⁴ – n.n.), acțiuni efectuate pentru descoperirea faptuitorului și stabilirea adevărului obiectiv. Totodată, tactica acțiunilor de urmărire penală nu este identică cu noțiunea de procedeu tactic. Or, acesta din urmă poate consta într-un ansamblu de acțiuni de urmărire penală, sau o singură acțiune de urmărire penală poate include o întreagă gamă de procedee tactice⁵.

Profesorul M. Gheorghită susține că „tactica criminalistică, ca parte integrantă a științei criminalistice, reprezintă un sistem de teze generale și procedee specifice argumentate științific, bazate pe dispozițiile legii procesual-penale și pe practica în domeniu, aplicarea cărora este menită să asigure eficacitatea activității organelor de drept în timpul cercetării faptelor infracționale, ținând cont de particularitățile și de situațiile în care infracțiunea a fost comisă”⁶. În opinia cercetătorului S. Doraș, „pot fi identificate două probleme esențiale ale tacticii criminalistice: cea a metodelor de organizare și conducere a activității de urmărire penală și cea a procedeeleor de pregătire și desfășurare a activităților procedurale de colectare și utilizare a probelor necesare dovedirii faptei penale și a vinovăției celor care au comis-o”⁷.

În patrimoniul doctrinar al criminalisticii, întâlnim lucrări care abordează în mod direct tactica pregătirii și desfășurării experimentului judiciar, unde acesta este, de regulă, împărțit în anumite elemente componente (tactice). Cel mai frecvent este utilizat termenul „procedeu tactic”, care, în opinia noastră, este cel mai corect, deși în literatura științifică apar și alți termeni, precum „reguli tactice” sau „condiții tactice”. Procedeu tactic este o recomandare argumentată științific cu privire la ordinea și modul de acțiune a reprezentantului organului de urmărire penală la soluționarea anumitor probleme, realizarea unor acțiuni concrete de urmărire în scopul asigurării eficacității lor⁸. Or, procedeele tactice ale desfășurării acțiunilor de urmărire penală reprezintă modalități eficiente de efectuare a acestora în vederea stabilirii rapide, depline și obiective a adevărului în cadrul cauzelor penale⁹.

2. METODOLOGIE

Pentru soluționarea problemelor abordate în conținutul articolului științific referitoare la particularitățile tactice ale efectuării experimentului în procesul penal au fost utilizate asemenea metode generale și particulare ale cunoașterii științifice, precum: analiza, sinteza, metoda logică, comparativ-juridică, sistemic-structurală, gramaticală și altele. Baza teoretică a cercetării este constituită din opiniile științifice, ideile și conceptele prezentate în lucrările oamenilor de știință în domeniul criminalisticii și dreptului procesual penal din Republica Moldova și din alte state. Baza normativ-juridică include prevederi ale Codul de procedură penală al Republicii Moldova în materia efectuării experimentului în procedura de urmărire penală.

⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

⁵ Дулов А. В., Нестеренко П. Д. Тактика следственных действий. Минск, 1971 (272 с.).

⁶ Gheorghită M. Tratat de criminalistică (F. E.-P. „Tipografia Centrală”). Chișinău, 2017, pp. 291-292.

⁷ Doraș S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011, p. 266.

⁸ Gheorghită M. op. cit., p. 293.

⁹ Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2025, p. 45.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBȚINUTE

Concluziile profesorului R. S. Belkin corespund cel mai bine și complet tuturor aspectelor referitoare la tactica experimentului judiciar, acesta făcând o distincție clară între condițiile și procedeele tactice. Potrivit opiniei sale, în categoria condițiilor tactice ar trebui să fie incluse următoarele: a) un număr limitat de participanți la experiment; b) desfășurarea experimentului în condiții cât mai apropiate de cele în care a avut loc evenimentul sau fapta ce prezintă interes pentru urmărirea penală; c) repetarea de mai multe ori a experimentelor de același tip; d) efectuarea experimentelor în mai multe etape¹⁰.

Potrivit lui R. S. Belkin, condițiile tactice sunt asigurate prin aplicarea anumitor procedee tactice. Astfel, numărul limitat de participanți este asigurat prin *implicarea în experiment doar a persoanelor strict necesare*, iar cercul acestora trebuie restrâns cât mai mult posibil.

Desfășurarea experimentului în condiții cât mai apropiate de cele în care a avut loc evenimentul sau fapta ce prezintă interes pentru urmărirea penală este asigurată prin aplicarea unor procedee tactice precum: efectuarea experimentului la aceeași oră din zi, când condițiile de iluminare și alți factori (poziția soarelui etc.) sunt cât mai asemănători cu cei în care s-a petrecut fenomenul cercetat; realizarea experimentului în același loc în care a avut loc evenimentul investigat; asigurarea unei asemănări între condițiile climatice ale evenimentului real și cele ale experimentului; utilizarea acelorași condiții de iluminat artificial ca în cazul evenimentului real; reconstituirea „decorului” necesar pentru efectuarea experimentelor; folosirea în experiment a obiectelor autentice sau similare cu cele implicate în evenimentul real; păstrarea aceluiași ritm la desfășurarea experimentelor, corespunzător cu cel al evenimentului real; asigurarea unor condiții sonore similare: natura zgomotelor, tonalitatea, intensitatea etc.; luarea în considerare a condițiilor care s-au modificat și care nu pot fi reconstruite.

Repetarea de mai multe ori a actelor experimentale de același tip (inclusiv în condiții diferite) în cadrul unuia și aceluiași experiment, potrivit lui R. S. Belkin, permite o studiere mai aprofundată a evenimentului cercetat, oferind posibilitatea de a verifica dacă rezultatele obținute sunt întâmplătoare sau veridice. Modificarea condițiilor poate consta în: a) complicarea sau înăsprirea acestora; b) simplificarea lor. În primul caz, se îngreunează în mod conștient obținerea unor rezultate similare celor deja obținute anterior. În al doilea caz, această sarcină este facilitată. Complicarea condițiilor este de obicei utilizată atunci când se verifică anumite versiuni, fiind necesar să se stabilească modul în care faptele existente pot fi explicate în condiții modificate (din perspectiva versiunii investigate). Simplificarea intenționată a condițiilor experimentului poate produce rezultate convingătoare la verificarea declarațiilor bănuiților și învinuiților cu privire la împrejurările unui eveniment. Când vorbim despre „repetarea experimentelor”, ne referim la „experimente omogene”. Dacă experimentele diferă între ele, atunci nu mai este vorba de „repetare”, ci de „experimente diferite”. Trebuie menționat și faptul că, în unele cazuri, repetarea experimentelor nu este necesară. De exemplu, atunci când se verifică posibilitatea de a scoate un obiect printr-o gaură sau un gol, este suficientă efectuarea unui singur experiment.

Desfășurarea experimentelor în mai multe etape sau fragmentarea acestora permite facilitarea perceperii, analizei și consemnării lor, oferind totodată posibilitatea observării fenomenului experimental în toate etapele sale. Fragmentarea experimentului poate fi: a)

¹⁰ Белкин Р. С. Теория и практика следственного эксперимента. Под общей редакцией А. И. Винберга. М., 1959, с. 80 (169 с.).

convențională sau mentală, în acele cazuri în care ritmul acțiunilor desfășurate nu poate fi încetinit. În acest caz, fragmentarea se realizează prin repetarea de mai multe ori a experimentelor omogene, iar reprezentantul organului de urmărire penală studiază succesiv fiecare etapă a experimentului. Cu alte cuvinte, la fiecare experiment este analizat doar un singur element, iar în final, pe baza tuturor experimentelor, se obține o imagine completă a întregului fenomen experimental; b) reală, atunci când rezultatul experimentului nu depinde de ritmul desfășurării acestuia și când, după fiecare etapă, experimentul poate fi întrerupt pentru un anumit timp, în vederea fixării rezultatului obținut până la acel moment. Această metodă permite o analiză mai detaliată și sistematică a fiecărui segment al fenomenului investigat, contribuind astfel la o interpretare mai exactă și la obținerea unor date mai fiabile¹¹.

În primul rând, trebuie menționat următorul fapt: condițiile tactice generale de efectuare a experimentului judiciar, ca și ale oricărei acțiuni de urmărire penală, trebuie să respecte anumite cerințe generale, și anume: să fie legale, să asigure obiectivitatea cercetării și realizarea scopurilor stabilite. Legalitatea procedeei tactice este determinată de măsura în care acestea corespund normelor și principiilor legislației în vigoare. Legalitatea este asigurată prin: aplicarea de către reprezentantul organului de urmărire penală exclusiv a drepturilor conferite de normele legislației procesual-penale; controlul respectării acestor norme de către toți participanții la acțiunea de urmărire penală. Obiectivitatea presupune următoarele: conținutul și rezultatele experimentului să corespundă realității și să reflecte fidel desfășurarea evenimentelor; necesitatea desfășurării experimentului să fie obiectivă, atunci când problema nu poate fi soluționată prin alte mijloace decât cele experimentale. Obiectivitatea este asigurată prin: a) planificarea atentă a scopurilor experimentului; b) eficiența metodelor alese pentru desfășurarea acțiunilor experimentale; c) exhaustivitatea, exactitatea și buna-credință la realizarea tuturor măsurilor pregătitoare¹².

Astfel, doar respectarea acestor principii garantează că experimentul judiciar își va îndeplini corect rolul de stabilire a adevărului în procesul penal. În ceea ce privește mecanismul concret (practic) de pregătire și desfășurare a experimentului judiciar, se pot evidenția următoarele condiții tactice și procedee tactice.

Efectuarea experimentului la o anumită oră din zi, când condițiile de iluminare și alți factori (precum poziția soarelui etc.) sunt cât mai apropiate de cele în care a avut loc evenimentul investigat, este o condiție tactică obligatorie în cazurile în care momentul desfășurării experimentului este esențial pentru caracterul și gradul de fiabilitate al rezultatelor posibile. În acest sens, trebuie menționat că este vorba despre caracterul similar al zilei, nu despre exact aceleași ore în care a avut loc evenimentul. Este evident că, în funcție de anotimp, iluminarea unei zone va fi diferită la aceeași oră. Cu alte cuvinte, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să țină cont de sezonul în care au avut loc evenimentele cercetate și să ajusteze la el, în consecință, experimentul ce urmează a fi efectuat. Este important, de asemenea, să se ia în considerare poziția soarelui, ora de răsărit și apus. În cazul experimentelor desfășurate noaptea, trebuie luate în calcul nu doar pozițiile lunii, ci și faza acesteia (luna nouă, lună plină etc.). Mai mult, timpul influențează nu doar caracterul iluminării și condițiile de vizibilitate. De exemplu, în cazul experimen-

¹¹ Ibidem pp. 80-84.

¹² Рубан А. С. Следственный эксперимент: теория и практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2009, с. 147-148.

telor care implică intensitatea circulației vehiculelor sau fluxurile de oameni, trebuie luate în considerare și zilele săptămânii, deoarece în fiecare zi intensitatea acestora poate varia semnificativ.

Desfășurarea experimentului în același loc în care s-a petrecut evenimentul investigat asigură maximum de similaritate între condițiile experimentului și fenomenul cercetat. Cu toate acestea, respectiva condiție tactică nu este obligatorie în următoarele cazuri: 1) Locul în care a avut loc evenimentul nu mai există (de exemplu, pe acel teren a fost construit un imobil); 2) Plenitudinea cercetării experimentale impune realizarea experimentului în condiții de laborator, pentru a controla mai bine variabilele; 3) Locul experimentului nu influențează rezultatele experimentului (de exemplu, în cazul verificării abilităților profesionale); 4) Este imposibil de a fi realizat experimentul în condiții reale, iar evenimentul trebuie să fie modelat (de exemplu, în cazul unui accident rutier sau al unei explozii într-o clădire). În cadrul lucrului în teren, pot fi aplicate diverse procedee tactice. De exemplu, terenul poate fi împărțit pe sectoare, în care participanții la experiment vor lucra simultan sau succesiv.

În timpul experimentului, se poate utiliza mișcarea contrară sau paralelă a participanților. În cazul mișcării contrare, unul dintre participanți se deplasează într-o direcție, iar celălalt în direcția opusă. După ce se întâlnesc, aceștia trec la acțiuni comune în centrul zonei de experiment. Desfășurarea experimentului în mod secvențial presupune ca reprezentantul organului de urmărire penală (sau participanții la experiment) să se deplaseze din punctul de plecare într-o direcție aleasă, să examineze treptat zonele și obiectele relevante pentru experiment, trecând succesiv de la un element la altul. Dacă se aplică metoda aleatorie (selectivă), ordinea în care se efectuează experimentul este stabilită în funcție de proximitatea teritorială a obiectelor între ele și de informațiile disponibile cu privire la cele mai probabile scenarii ale evenimentului investigat. Această organizare permite o abordare metodică și bine structurată, asigurând o examinare detaliată și completă a elementelor relevante ale fenomenului studiat. Pentru a evita eventualele acuzații ulterioare din partea apărării privind o presupusă încercare a reprezentantului organului de urmărire penală de a le indica bănușilor/învinișilor (persoanelor verificate) ce acțiuni trebuie să întreprindă în timpul experimentului judiciar, este recomandat ca participanții la experiment și ofișerul de urmărire penală/procurorul să se afle în spatele sau pe lateralul persoanelor care demonstrează în timpul experimentului acțiunile care au avut loc în cadrul evenimentului cercetat¹³.

Similaritatea condițiilor climatice între evenimentul autentic și cel experimental permite atingerea unui grad mai mare de asemănare între factorii ce depind de condițiile meteorologice, cum ar fi vizibilitatea, audibilitatea și altele (umiditatea, temperatura, vântul etc.). Trebuie luate în considerare următoarele aspecte: a) zona de vizibilitate orizontală este influențată de factori precum ceața, zăpada sau ploaia, în timp ce vizibilitatea verticală depinde de altitudine și tipul norilor; b) viteza de mișcare a oamenilor, a vehiculelor sau a sunetului este afectată de vântul frontal ori lateral, precum și de intensitatea ploii sau de densitatea ceții; c) funcționarea mecanismelor și conservarea urmelor în teren sunt influențate de temperatura mediului, ceea ce poate modifica semnificativ evoluția experimentului.

De asemenea, condițiile climatice anterioare evenimentului sunt de mare importanță.

¹³ Ibidem pp. 148-149.

De exemplu, modul în care s-au format urmele depinde în mare măsură de vremea care a precedat evenimentul investigat, cum ar fi temperatura, umiditatea sau precipitațiile din perioada respectivă. Fără îndoială, asigurarea unei identități absolute a condițiilor climatice în timpul experimentului este destul de dificilă. Totuși, pot fi utilizate diverse procedee tactice pentru a face condițiile cât mai apropiate de cele ale evenimentului autentic, cum ar fi: studiul prognozei meteo și planificarea corespunzătoare a datei experimentului, astfel încât să se aleagă o perioadă cu condiții atmosferice similare celor care au avut loc la evenimentul cercetat; utilizarea mașinilor de irigare sau a dispozitivelor de împrăștiere a zăpezii (tunuri de zăpadă) pentru a crea condiții similare pe terenurile utilizate în experiment, prin udarea excesivă a solului sau generarea de zăpadă artificială; aplicarea încălzitoarelor sau umidificatoarelor de aer în interiorul clădirilor pentru a recrea condițiile de temperatură și umiditate corespunzătoare celor întâlnite la momentul evenimentului investigat etc.

Desfășurarea experimentelor în aceleași condiții de iluminare artificială care au existat la evenimentul real presupune următoarele: utilizarea surselor de lumină identice sau analoge celor folosite în evenimentul investigat, deoarece tipurile diferite de lămpi (de exemplu, lămpi incandescente, lămpi fluorescente, proiectoare și alte echipamente de iluminat) generează nivele diferite de iluminare, tonuri diferite și umbre distincte; plasarea surselor de lumină în aceleași locații în care se aflau în timpul evenimentului real. Totodată, în scopuri experimentale, este posibil ca aceste surse de lumină să fie mutate pentru a obține o imagine mai obiectivă a situației¹⁴.

Utilizarea obiectelor autentice sau similare în cadrul experimentului permite să se apropie condițiile experimentului de cele reale, astfel încât rezultatele obținute să fie cât mai relevante și exacte. Cu toate acestea, la momentul desfășurării experimentului, obiectele pot suferi modificări sau pot fi distruse, vor figura ca probe materiale în dosar sau pot să se afle în curs de expertiză, ceea ce face imposibilă utilizarea lor în cadrul experimentului. Din acest motiv, reprezentanții organelor de urmărire penală recurg adesea la un procedeu tactic eficient, și anume utilizarea machetelor sau a imitațiilor care sunt similare cu obiectele originale. Aceste machete sunt create astfel încât să reproducă cât mai fidel caracteristicile obiectelor reale, asigurându-se astfel condiții de experiment cât mai apropiate de realitate, fără a compromite integritatea probelor sau procesul de investigare. În anumite cazuri, în cadrul experimentului, nu este necesar să fie cercetate doar obiectele în sine, ci și cantitatea acestora. De exemplu, atunci când se verifică experimental câte obiecte pot încăpea într-un anumit tip de ambalaj, nu este necesar să se dispună de un număr mare al acestora pentru a realiza experimentul. Este suficient să se verifice dimensiunile unui obiect similar și mărimea ambalajului. Această abordare economisește resurse și timp, menținând totodată relevante condițiile experimentului și oferind rezultate valide.

Similaritatea ritmurilor experimentelor cu ritmul evenimentului autentic și stabilirea legăturilor temporale sunt esențiale pentru a demonstra posibilitatea realizării unei anumite activități sau producerea unui anumit număr de obiecte într-un interval de timp stabilit. Totodată, pot fi efectuate experimente cu ritmuri diferite de execuție pentru a testa variate scenarii și condiții.

Suntem de acord cu opinia lui I.I. Ilcenko, care subliniază că „stabilirea legături-

¹⁴ Ботвенко Е. И. Выводы социально-психологической экспертизы как важное доказательство по делам об убийствах. // Следственная практика. Выпуск 1 (162). М., 2004, р. 17.

lor temporale reprezintă un aspect tactico-important al experimentului, având rolul de a determina: intervalul de timp dintre momentul comiterii și descoperirea evenimentului; timpul de început și sfârșit al evenimentului; diversele momente (puncte temporale) ale evenimentului; diferite segmente temporale, care corespund desfășurării unor evenimente specifice; secvența apariției și alternării fenomenelor din cadrul evenimentului. Aceste legături temporale sunt esențiale pentru a înțelege cum și când au avut loc evenimentele, iar experimentul ajută la stabilirea unor parametri temporali exacti, care pot fi cruciali în rezolvarea cazului¹⁵.

În funcție de ceea ce trebuie stabilit (verificat, confirmat, sau infirmat) în cadrul experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să aplice procedee tactice corespunzătoare. Având în vedere că multe infracțiuni sunt comise cu ajutorul unor mijloace tehnice, reprezentantul organului de urmărire penală *poate recurge la diverse procedee tactice pentru utilizarea acestora în cadrul experimentului*. De exemplu, experimentul poate fi realizat cu participarea bănuțului/învinitului atunci când acesta demonstrează abilități de manipulare a echipamentului sau capacitatea de a realiza anumite activități folosind tehnologia respectivă. Pentru a asigura credibilitatea experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală poate invita un specialist care să monitorizeze și să evalueze desfășurarea și rezultatele aplicării tehnicii în cadrul experimentului. Acest specialist va avea rolul de a garanta că mijloacele tehnice sunt utilizate corect și în conformitate cu scopul experimentului. Mai mult, specialiștii invitați de ofițerul de urmărire penală/procuror pot efectua „lucrări de control/de verificare” folosind aceleași mijloace tehnice. Rezultatele și procedurile acestora vor fi comparate cu acțiunile demonstrate de bănuț/învinuit, permițând o evaluare obiectivă a abilității lor de a manipula tehnologia respectivă în condițiile specifice ale cazului investigat. Acest proces asigură un grad înalt de validitate și fiabilitate al rezultatelor experimentului.

Asemănarea (similaritatea) condițiilor sonore – caracterul zgomotului, tonalitatea, intensitatea și alte caracteristici auditive – poate fi verificată în diferite condiții. De exemplu, diverse sunete pot fi investigate în liniște completă, în condiții reale, cu zgomot ambiental ridicat sau cu interferențe externe. Un exemplu frecvent în activitatea reprezentanților organelor de urmărire penală este necesitatea de a asculta înregistrări audio. În acest caz, o înregistrare realizată în cadrul experimentului poate fi comparată cu una făcută în condiții de laborator, iar ulterior pot fi adăugate diverse sunete de fond, care să simuleze condițiile reale ale evenimentului investigat. Acest lucru va permite o concretizare a condițiilor de mediu din momentul comiterii faptei, cum ar fi zgomotul ploii, trecerea unui tren, muzica de fond și alte zgomote externe, care ar putea fi relevante pentru verificarea veridicității unui eveniment. Această tehnică permite o evaluare obiectivă a modului în care anumite sunete pot influența percepția și percepțiile participanților, având un impact semnificativ asupra validității rezultatelor experimentului.

La realizarea experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală este obligat să ia în considerare posibilitatea modificării condițiilor evenimentului investigat. În acest sens, el trebuie să construiască diverse versiuni ale evenimentului și să efectueze acțiuni experimentale nu doar într-o singură direcție, ci în mai multe. În cadrul experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală poate fi nevoit să efectueze acțiuni experimentale într-un context diferit față de condițiile reale. De exemplu, în cazul expe-

¹⁵ Ильченко Ю. И. Тактические приемы исследования материальной обстановки места происшествия. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. М., 1965, p. 10.

rimentelor cu implicarea mijloacelor de transport, reprezentantul organului de urmărire penală poate fi nevoit să efectueze experimente într-o zi însorită, chiar dacă accidentul rutier a avut loc într-o zi ploioasă. În această situație, el trebuie să ia în considerare cum se modifică distanța de frânare în condiții de vreme schimbată.

În alte cazuri, obiectul care a fost prezent în fața martorilor (cum ar fi o casă, un garaj etc.) poate fi distrus. Totuși, folosind scheme geometrice sau obiecte simbolice, evenimentul investigat poate fi confirmat sau infirmat. Aceste metode ajută la reconstruirea condițiilor și a faptelor, oferind o imagine clară a modului în care evenimentul ar fi putut decurge în realitate¹⁶.

Implicarea unui număr necesar de participanți la experiment este responsabilitatea ofițerului de urmărire penală/procurorului. Numărul de participanți și cercul de persoane implicate nu sunt reglementate în mod obligatoriu de lege. Având în vedere numărul limitat de participanți, reprezentantul organului de urmărire penală poate să le încredințeze acestora atât operațiuni individuale, cât și operațiuni multiple și succesive (operațiuni, acțiuni experimentale).

Mai mult, *reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să stabilească rolul propriu în experiment*. În cadrul organizării și desfășurării unui experiment, el are dreptul de a efectua acțiuni experimentale (testări), dar totodată își îndeplinește funcțiile de organizare, control și fixare a acțiunilor altor participanți în cadrul experimentului. De aceea, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să stabilească gradul propriu de implicare în experiment, având în vedere că responsabilitățile sale includ nu doar realizarea acțiunilor experimentale, ci și supervizarea și monitorizarea întregului proces pentru a asigura obiectivitatea și validitatea experimentului.

La *determinarea posibilității ca o anumită persoană să efectueze anumite acțiuni*, reprezentantul organului de urmărire penală poate utiliza următoarele mijloace tactice: 1) repetarea acțiunilor experimentale în aceleași condiții de către aceeași persoană; 2) realizarea unor acțiuni de control cu implicarea altor executanți; 3) împărțirea acțiunilor experimentale în etape; 4) Schimbarea locației participanților; 5) desfășurarea (sau modelarea) acțiunilor experimentale în condiții diferite de cele în care a avut loc evenimentul real; 6) realizarea acțiunilor experimentale cu diferite ritmuri și apropierea progresivă a ritmului experimentului de cel în care s-a desfășurat evenimentul real; 7) utilizarea obiectelor autentice sau similare cu cele implicate în evenimentul real; 8) Repetarea experimentului de mai multe ori dacă este necesar.

La efectuarea unui experiment, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să țină cont de faptul că *fiecare participant, datorită particularităților sale fiziologice, stării fizice și psihologice, percepe aceleași fapte într-un mod diferit*. Astfel, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să observe cu atenție modul în care participanții percep rezultatele experimentului și reacțiile lor la ceea ce se întâmplă. La determinarea capacității de percepție și observare a unui anumit fapt sau fenomen, se aplică de obicei următoarele tehnici (procedee) tactice: 1) repetarea acțiunilor experimentale în condiții mai dificile decât cele reale; 2) reproducerea exactă a faptelor și fenomenelor pe care persoana le-a observat, perceput sau le-ar fi putut percepe; 3) repetarea acțiunilor experimentale în aceleași condiții (locație, timp, iluminare, condiții climatice și meteo, etc.) în care s-a desfășurat evenimentul; 4) utilizarea unor variante diversificate de reconstrucție

¹⁶ Рубан А. С. Следственный эксперимент: теория и практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2009, с. 152-153.

a mediului pentru realizarea experimentelor. 5) Luarea în calcul a condițiilor care s-au schimbat și care nu pot fi reconstruite¹⁷.

La selectarea participanților pentru experimentul de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală/procurorul trebuie să țină cont de trăsăturile social-psihologice ale fiecăruia dintre aceștia, un punct asupra căruia au insistat mulți cercetători în lucrările lor. Astfel, V. L. Vasilyev consideră că diversitatea participanților la experiment implică, pe de o parte, inevitabilitatea influenței factorilor social-psihologici, și, pe de altă parte, factorul particularităților individuale, întrucât fiecare participant la experiment are trăsături și caracteristici proprii care influențează desfășurarea cercetării. Fără luarea în considerare a acestor particularități, nu se poate avea certitudinea în privința veridicității datelor obținute prin experiment¹⁸.

În consecință, atunci când selectează eventualii participanți la experimentul de urmărire penală, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să țină cont de faptul că fiecare candidat ar trebui să corespundă în cea mai mare măsură obiectivelor și sarcinilor stabilite pentru experiment. Anumite trăsături și tehnici tactice sunt asociate cu participarea bănuțului (învinuțului) la experiment. Când implică un bănuț/învinuț într-un experimentul de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală/procurorul trebuie să țină cont de mai mulți factori importanți legați de starea psihologică a acestuia și de mediul său. În mod special, este necesar să se evalueze dorința lui de a coopera cu organul de urmărire penală, deoarece acest lucru influențează eficiența desfășurării experimentului. De asemenea, este important să se țină cont de probabilitatea de evadare a bănuțului (învinuțului), mai ales dacă există riscul ca complicii lui să îl ajute în acest sens. În plus, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să fie conștient de posibilele amenințări venite din partea complicilor la comiterea infracțiunii, care ar putea încerca să elimine bănuțul (învinuțul) sau să împiedice desfășurarea experimentului. În astfel de situații, trebuie luate măsuri corespunzătoare pentru protejarea vieții și sănătății bănuțului (învinuțului), asigurându-i siguranța pe parcursul experimentului.

Dacă există mai mulți bănuți (învinuiți), fiecare dintre ei participă la experiment pe rând. Participarea comună a mai multor bănuți (învinuiți) la aceleași acțiuni experimentale nu este permisă. Organul de urmărire penală trebuie să ia măsuri pentru a preveni comunicarea între bănuți (învinuiți), precum și posibilitatea ca ei să se familiarizeze cu desfășurarea și rezultatele experimentului. Această cerință este realizată prin efectuarea mai multor acțiuni experimentale succesive (sau a unui întreg experiment) cu participarea diferitelor persoane bănuite (învinuite) aparte. Aceste acțiuni pot fi realizate într-un singur experiment, dar în acest caz bănuții (învinuiții) trebuie să fie izolați între ei pe perioada desfășurării acțiunii de urmărire penală. În plus, atunci când se semnează procesul-verbal al experimentului, trebuie să fie exclusă posibilitatea ca primul bănuț (învinuț) să ia cunoștință de rezultatele acțiunilor celui de-al doilea și așa mai departe.

Uneori, în cadrul experimentului pot apărea situații conflictuale legate de refuzul bănuțului (învinuțului) de a continua experimentul sau de a participa la acesta, în general. Legea nu prevede participarea forțată a acestor persoane în acțiuni experimentale. Însă refuzul bănuțului sau învinuțului nu înseamnă că experimentul trebuie să fie oprit (stopat). Altă chestiune este că circumstanțele noi, apărute în timpul efectuării experimentului, trebuie reflectate în procesul-verbal final, iar în desfășurarea experimentului

¹⁷ Ibidem, pp. 154-155.

¹⁸ Васильев В. Л. Юридическая психология. Юридический Центр Пресс. СПб, 1998, с. 509.

trebuie operate corecturile necesare¹⁹.

Motivele acordului de a participa la un experiment pot include dorința de a: ajuta organul de urmărire penală (pentru a dovedi nevinovăția, pentru a reduce durata urmăririi penale, pentru a beneficia de efectele circumstanțelor atenuante etc.); a orienta organul de urmărire penală pe o pistă greșită; a stabili legături cu complicități; a distruge urmele și dovezile existente la locul crimei; a evada; a tergiversa urmărirea penală; a schimba temporar mediul aflării în detenție preventivă și altele. Având în vedere posibilitatea diferitelor motivații ale participanților la experiment, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să identifice cauzele acestora.

În cadrul experimentului, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să confirme sau să infirme mecanismul evenimentului care a avut loc. Stabilirea detaliilor acestui mecanism permite obținerea de informații despre persoana care a comis fapta, despre obiectul evenimentului (de exemplu, despre victimă sau despre bunurile sustrase) și despre intențiile făptuitorului. De fapt, reprezentantul organului de urmărire penală trebuie să efectueze o analiză situațională a evenimentului. Având în vedere că nu întotdeauna există informațiile și faptele necesare, el este nevoit să acționeze într-un mod euristic, folosind gândirea creativă și intuiția, bazându-se pe experiența practică pe care o deține.

Autorul A. I. Ivanov sugerează că, la planificarea acțiunilor tactice, trebuie să se țină cont de tipurile specifice de situații de urmărire penală, iar tehnicile experimentului trebuie dezvoltate în concordanță cu situația existentă. Fiecărei situații ar trebui să-i corespundă o anumită tactică de acțiune²⁰.

Destul de des, la desfășurarea experimentului de urmărire penală sunt atrași experți care dețin cunoștințe specializate necesare, iar în activitatea acestora sunt utilizate, de asemenea, anumite metode și procedee tactice. În special, M. I. Segai subliniază trei întrebări esențiale la care expertul trebuie să răspundă în cadrul experimentului: 1) Care sunt proprietățile sau stările obiectelor ce au interacționat? 2) Care obiecte anume au interacționat între ele sau cu mediul material? 3) Care sunt mecanismele și condițiile acestei interacțiuni?²¹

Ca procedeu tactic în activitatea experților în cadrul experimentului de urmărire penală poate fi utilizată investigarea paralelă, adică reprezentantul organului de urmărire penală și expertul formulează concluziile lor în mod independent, iar acestea sunt ulterior comparate și analizate fie în timpul experimentului, fie după finalizarea acestuia. Coincidența opiniilor contribuie la confirmarea corectitudinii concluziilor și presupunerilor, iar neconcordanțele determină revenirea la o analiză mai detaliată a obiectelor, fenomenelor sau proceselor, cu scopul de a ajunge la o opinie comună. Pentru creșterea gradului de obiectivitate a rezultatelor experimentului de urmărire penală, poate fi aplicată și metoda investigării simultane a naturii evenimentelor și a probelor de către specialiști din diferite domenii de cunoaștere²².

În plus, în cadrul desfășurării experimentului de urmărire penală, un rol deosebit de

¹⁹ Рубан А.С. op.cit., pp. 157-158.

²⁰ Иванов А.И. Обыск как средство поиска и предварительного исследования материальных источников криминалистической информации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 1999, с. 128.

²¹ Сегай М.Я., Стринжа В.К. Предмет судебной экспертизы материальных следов преступления // Криминалистика и судебная экспертиза. Киев. Выпуск 43/1991, с. 39.

²² Рубан А. С. op.cit., p. 160.

important îl au mijloacele de fixare (documentare), a căror utilizare îi permite reprezentantului organului de urmărire penală să aplice diverse tehnici tactice. De exemplu, el poate dispune utilizarea simultană a înregistrărilor audio, fotografice și video; filmarea poate începe încă din momentul deplasării către locul desfășurării experimentului, și nu doar în timpul sau după încheierea acestuia; de asemenea, filmarea poate fi realizată în cadrul experimentelor repetate din diferite unghiuri sau poziții. Filmarea permite documentarea reacțiilor bănuiților, învinuiților și martorilor la desfășurarea experimentului și poate fi însoțită de comentariile operatorului video; în timpul filmării pot fi puse întrebări participanților, iar răspunsurile lor pot fi înregistrate. Materialul video înregistrat poate fi ulterior completat cu titluri explicative, care să clarifice desfășurarea experimentului de urmărire penală, momente care sunt descrise și analizate cu lux de amănunte în doctrina criminalistică²³.

4. CONCLUZII

Tactica experimentului de urmărire penală, ca și tactica oricărei alte acțiuni de urmărire penală, determină ordinea concretă și succesiunea activităților desfășurate de către reprezentantul organului de urmărire penală și ceilalți participanți la experiment. Aceasta trebuie să prevadă posibilitatea aplicării diverselor variante de investigare experimentală a acelorași chestiuni (informații, procese etc.). În același timp, deciziile tactice concrete care se aplică trebuie să respecte cerințele legislației procesual-penale, să fie fundamentate din punct de vedere științific și practic și să corespundă scopurilor și obiectivelor generale ale experimentului.

De asemenea, tactica experimentului presupune că reprezentantul organului de urmărire penală folosește un complex de procedee, supuse unui plan general. Or, aplicarea combinată și coerentă a diverselor metode și procedee tactice permite obținerea unei imagini obiective asupra evenimentelor investigate. În arsenalul reprezentantului organului de urmărire penală există un spectru diversificat de procedee tactice, pe care le poate folosi pentru atingerea scopului propus. Fiecărei etape și fiecărui element al pregătirii și desfășurării experimentului îi corespund anumite procedee tactice specifice. Conținutul procedeele tactice utilizate în practică depinde de experiența și măiestria reprezentantului organului de urmărire penală, de resursele umane și materiale aflate la dispoziția sa, precum și de alți factori obiectivi și subiectivi.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003, accesat la 20.04.2025.

Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2011. 630 p.

Gheorghită M. Tratat de criminalistică. Chișinău: (F. E.-P. „Tipografia Centrală”, 2017. 871 p.

Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a. Tactica criminalistică. București: Ed. Pro Universitaria, 2025. 1069 p.

Jitariuc V. Experimentul în procesul penal: noțiuni, sarcini și varietăți. În: Dialogi Juridici, Iași, 2023.

²³ Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2023, pp. 225-259.

- Osoianu T., Ostavciuc D., Odagiu Iu., Rusnac C. Tactica acțiunilor de urmărire penală. Chișinău: Ed. Cartea Militară, 2020. 340 p.
- Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. București: Ed. Pro Universitaria, 2023. 758 p.
- Белкин Р. С. Теория и практика следственного эксперимента. Под общей редакцией А. И. Винберга. М., 1959. 169 с.
- Ботвенко Е. И. Выводы социально-психологической экспертизы как важное доказательство по делам об убийствах. În: «Следственная практика». М., 2004. Выпуск 1 (162), с. 13-21.
- Васильев В. Л. Юридическая психология. СПб. Юридический Центр Пресс, 1998. 656 с.
- Дулов А. В., Нестеренко П. Д. Тактика следственных действий. Минск, 1971. 272 с.
- Иванов А. И. Обыск как средство поиска и предварительного исследования материальных источников криминалистической информации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 1999. 274 с.
- Ильченко Ю. И. Тактические приемы исследования материальной обстановки места происшествия. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. М., 1965. 24 с.
- Рубан А. С. Следственный эксперимент: теория и практика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2009. 284. с.
- Сегай М. Я., Стринжа В. К. Предмет судебной экспертизы материальных следов преступления. În: «Криминалистика и судебная экспертиза». Киев, 1991, Выпуск 43, с. 31-45.
- Сыров А. П. Проблемы научных основ тактики следственных действий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 1968. 16 с.

CZU: 349.6

DOI 10.5281/zenodo.15552837

Luminița DIACONU*,
diaconulumi@yahoo.com

ECOLOGICAL CONTROL ACT: LEGISLATIVE FRAMEWORKS FOR ENVIRONMENTAL IMPACT MITIGATION IN MODERN CONSERVATION POLICY

Annotation: The present study explores the ecological control act as an essential instrument of environmental regulation, aiming to clarify its definition, classification and applicability in the context of environmental legislation. The research aims to analyze the legal nature of the ecological control act, identify its typologies and highlight the impact on environmental law relations.

The methodology used includes a detailed doctrinal and legislative analysis, complemented by a comparative examination of administrative practices. The classification of ecological control acts was carried out based on criteria such as the number of parties involved (unilateral, bilateral, multilateral), the effects produced (generative, constitutive, translativ), the mode of execution (instantaneous, successive) and the form of conclusion (verbal, written, electronic).

The results highlight the diversity of ecological control acts and their importance in preventing environmental degradation. The study highlights the need for harmonization of legislation to fill the existing gaps in the regulation of some types of unnamed acts and to ensure their validity and efficiency. The conclusions provide a solid basis for improving the regulatory and administrative framework of environmental control.

Keywords: environmental control act sustainable resource management, pollution prevention and environmental quality protection, protection of critical habitats.

ACTUL CONTROLULUI ECOLOGIC: CADRUL LEGISLATIV PENTRU ATENUAREA IMPACTULUI ASUPRA MEDIULUI IN POLITICA DE CONSERVARE MODERNĂ

Adnotare: Studiul de față explorează actul de control ecologic ca instrument esențial al reglementării mediului, având drept scop clarificarea definiției, clasificării și aplicabilității acestuia în contextul legislației de mediu. Cercetarea își propune să analizeze natura juridică a actului de control ecologic, să identifice tipologiile acestuia și să evidențieze impactul asupra raporturilor de drept ecologic.

* PhD student, Chair of The American Center of ASEM, Academy of Economic Studies of Moldova (ROR: <https://ror.org/04d26v797>), e-mail: rectorat@ase.md; ORCID ID: 0000-0002-6736-6344, e-mail: diaconulumi@yahoo.com

Metodologia utilizată include o analiză doctrinară și legislativă detaliată, completată de o examinare comparativă a practicilor administrative. Clasificarea actelor de control ecologic s-a realizat pe baza criteriilor precum numărul părților implicate (unilaterale, bilaterale, multilaterale), efectele produse (generatoare, constitutive, translativ), modul de executare (instantanee, succesive) și forma încheierii (verbală, scrisă, electronică).

Rezultatele evidențiază diversitatea actelor de control ecologic și importanța acestora în prevenirea degradării mediului. Studiul subliniază necesitatea armonizării legislației pentru a acoperi lacunele existente în reglementarea unor tipuri de acte nenumite și pentru a asigura validitatea și eficiența acestora. Concluziile oferă o bază solidă pentru îmbunătățirea cadrului normativ și administrativ al controlului ecologic.

Cuvinte-cheie: *actul de control ecologic gestionarea durabilă a resurselor, prevenirea poluării și protejarea calității mediului, protecția habitatelor critice*

1. INTRODUCTION

In the field of environmental law, an environmental control act is a legal and administrative measure intended to monitor and regulate human activities in order to prevent or mitigate negative effects on the environment.¹ These acts are fundamental for the implementation of environmental policy and include various legal instruments such as laws, regulations, directives and decisions, all of which have the role of ensuring compliance with environmental protection rules.²

Environmental control acts may include:³

- *Preventive measures:* These measures are designed to prevent pollution and environmental degradation, applying the precautionary principle and the „polluter pays” approach.

- *Sanctions and liabilities:* In cases of violation of environmental legislation, criminal or administrative sanctions may be applied, such as fines, restrictions on certain activities or even the closure of polluting units.

- *Monitoring and evaluation:* This involves the constant surveillance of environmental conditions and the assessment of the influence of human activities on ecosystems.

These acts aim to maintain the ecological balance and protect human health and the environment. The ecological control act, defined as a legal and administrative manifestation essential for the regulation of human activities with an impact on the environment, which can be optimized through a detailed classification and harmonization of existing legislation, so as to become a more effective instrument in preventing environmental degradation and promoting sustainable management of natural resources. This hypothesis suggests that a thorough understanding of the typologies and effects of ecological control acts, as well as a continuous adaptation of the regulatory framework, can significantly contribute to the consolidation of modern environmental conservation policies.

2. METHODOLOGY

In the development of this study on the environmental control act, legal and administrative research methods were used, complemented by a comparative analysis of

¹ Durac Gh., Bourlaud L., Dreptul mediului. Răspunderea juridică pentru daunele ecologice; doctrină și legislație. Iași: Junimea, 2004. 391 p.

² Бринчук М. М. Экологическое право. Москва: Юрист, 1998, 684 с.

³ Ardelean G., Repararea prejudiciului ecologic, GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, Chișinău, 2017. 251 p.

legislation and administrative practices. The methodology included:

1. **Doctrinal analysis:** Relevant scientific works were studied to clarify the definition and classification of environmental control acts, as well as to understand the evolution of the concept in environmental law.

2. **Legislative examination:** A detailed analysis of national and international legislation in the field of environmental protection was carried out, identifying the specific regulations governing environmental control acts.

3. **Study of judicial practice:** Relevant cases from jurisprudence were analyzed to illustrate the practical application of environmental control acts, highlighting the challenges encountered in their implementation.

4. **Comparative method:** By comparing the legislation and practices of different jurisdictions, good practices were identified that can be integrated into the national legal system to improve the regulation of environmental control acts.

The materials used include legislative texts (laws, regulations, directives), administrative documents (decisions), as well as doctrinal and empirical sources. Data from official reports on the state of the environment and the impact of human activities on ecosystems were also included. This integrated approach allowed for a comprehensive analysis of the subject, providing a solid basis for the conclusions and recommendations formulated in the study.

3. DISCUSSIONS AND RESULTS

Based on the proposed purpose, we consider it relevant to start by giving the definition and essence of the ecological act.

3.1. Definition and essence of the ecological control act.

The ecological control act constitutes the way in which the control process is expressed.⁴

Although the ecological control doctrine offers various definitions of the ecological control act, however, in order to identify its essence, it is necessary from the start, in our opinion, to resolve the issues related to what the ecological control act represents in the sense of environmental law regulations and how the ecological control act differs from other similar institutions.

The doctrine defines the act of ecological control, at least in two ways.⁵ The first way represents a traditional approach to defining the act of ecological control, as a manifestation of will committed with the intention of producing ecological control effects, that is, to create, modify or extinguish an ecological control relationship. The second represents a definition of the act of ecological control in relation to the acts to be undertaken by the controller - the ecological inspector, where the act of ecological control is viewed as a manifestation of will - unilateral, and as the case may be bilateral or even multilateral - committed with the intention of establishing, modifying or extinguish, according to objective law, ecological control relationships, provided that, the very production of the ecological control effects depends on the existence of this intention.

In summarizing the above, we refer to the definition of the act of ecological control,

⁴ Capcelea A., *Dreptul ecologic*. Chișinău: Știința, 2000. 269 p.

⁵ Ionita G.I., Ionita-Burda Șt. D., *Dreptul protecției mediului*, ediția a V-a, Editura Universul Juridic, București, 2022, p.257.

where, based on the above, we conclude that the act of ecological control represents a manifestation of will carried out by one or more persons (natural or ecological control), which aims to create, modify or extinguish ecological environmental control relationships.

3.2. Classification of the ecological control act.

The environmental law legislation in force expressly regulates the regime of certain categories of ecological control acts. However, as a result of social development and business expansion, in addition to regulated ecological control acts, new categories of ecological control acts have appeared, partially regulated or not fully regulated by law. And for this reason, the need to carry out a classification of the ecological control act was felt.

Following an analysis of the doctrinal sources and the legislation in force, we can reveal the following classification of the ecological control act:⁶

- Depending on the number of parts of the ecological control act, we distinguish unilateral, bilateral and multilateral ecological control acts.

The unilateral act of environmental control is one that produces its effects only due to the manifestation of will of a single party to the report. In other words, there are those acts of environmental control that give rise to obligations only for one of the parties. For example, the provision to carry out environmental control serves as a unilateral act of environmental control.

Bilateral and multilateral acts of environmental control are those in which their effects are the result of the agreement of will of both or all parties participating in the environmental control. The bilateral act of environmental control is the act in which the participating parties are two persons, and in the multilateral act of environmental control there are more than two persons. The environmental agreement represents the purpose of a multilateral act of environmental control.

- Depending on the effect produced by the ecological control act, we distinguish ecological control acts generating rights, ecological control acts constituting rights, ecological control acts translating rights and ecological control acts producing the effect of extinguishing rights.⁷

Generating rights are those ecological control acts, through the performance of which the birth of rights and obligations is produced as an effect, usually non-existent until the moment of issuing or committing the act. Thus, the provision extending the ecological control term generates the right of the control authority to extend the control for the duration of the 5-day term.

Constitutive of rights are those acts of environmental control, which involve the consolidation of a pre-existing right. In turn, acts of environmental control constituting rights can be: of consolidation or modification of the right. For example, the decision to approve the environmental agreement is an act of environmental control constitutive of rights and consolidation, because by carrying out this act of environmental control, the beneficiary of the planned economic activity can realize a pre-existing right over the future activity, but which at the moment cannot realize it, because the law prescribes the condition of carrying out the prior control.⁸

⁶ Duțu M., Dreptul mediului și al climei, Vol. I. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2022.

⁷ Ionita G.I., Ionita-Burda Șt. D., Dreptul protecției mediului, ediția a V-a, Editura Universul Juridic, București, 2022, p.257.

⁸ Zamfir P, Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru, 2020.

Translative ecological control acts are those that aim to transfer (transmit) an existing right or obligation from a person – party to the ecological control act to another person who is also a party to the ecological control act. In turn, translative ecological control acts can be: translative of rights, translative of obligations and mixed. In the latter, the transmission takes place, simultaneously, of both rights and obligations.⁹

Ecological control acts concerning the extinguishment of rights constitute that category of ecological control acts, the implementation of which has as its effect and purpose the extinguishment of certain obligations or rights. For example, the decision to impose a restriction on the use of environmental resources, as an ecological control act that has as its effect the extinguishment or suspension of the rights of the beneficiary of environmental use, to use these resources.¹⁰

• Depending on their formation, we distinguish consensual and formal ecological control acts.

*Consensual ecological control acts*¹¹ are that category of ecological control acts that are considered concluded, and produce effects, as a result of the simple agreement of the parties' will. These ecological control acts are governed by the rule according to which the ecological control act is considered concluded when the parties have agreed on the essential conditions of the ecological control act. An example can be the impact assessment act, which is also the applicant, who initiates the impact assessment, can withdraw it at any time until approval.

*Formal*¹² are ecological control acts that, in order to be considered valid, require compliance with certain formalities, or conditions of solemnity or form. An example of a solemn act can be the Delegation of Control, which, not being presented to the party subject to control, will not produce the effect of initiating the control procedure.

– Depending on the method of concluding the ecological control act, we distinguish between ecological control acts that can be concluded strictly personally and ecological control acts that can be concluded through a representative.

Ecological control acts that can be concluded strictly personally are those that can only be concluded by the right holder or by the person who is to carry out the control. Thus, for example, the legislator establishes that the ecological control can be carried out strictly by the person indicated in the control delegation.¹³

*Ecological control acts that can be concluded through a representative*¹⁴ are usually those acts that already belong to the person subject to control. We refer to the process of contesting decisions on control, etc.

Depending on whether or not they are regulated by the legislation in force, we distinguish between named and unnamed ecological control acts.

*Named*¹⁵ are the ecological control acts that correspond to a specific ecological control operation and that are named in the environmental law legislation, as they are usually

⁹ Dutu M, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a, Editura C.H.Beck, București, 2007, p.464

¹⁰ Ardelean G., *Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează*, 2016. În: *Legea și viața*, nr. 5/2016. p. 40-45.

¹¹ Боголюбов С. А. *Экологическое право. Учебник для вузов*. Москва: НОРМА, 1998. 434 с.

¹² Калинин И.Б., *Экологическое право*, Томск, 2009.

¹³ Barac L. *Răspunderea și sancțiunea juridică*, București: Lumina Lex, 1997. 376 p.

¹⁴ Barbu A I, *Dreptul mediului*, editura C.H. Beck, București, 2017.

¹⁵ Badescu V-S, *Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu*, Editura C.H. Beck, București, 2011, 414 p. ISBN 978-973-115-862-4.

assigned a name, which is usually related to a regime set in a legal text. The category of typical ecological control acts is formed by the delegation of control, the decision to apply the restrictive measure, the decision to extend the control term, the control report, etc.

*Unnamed*¹⁶ are the ecological control acts that, according to a specific name, do not enjoy a specific regulatory regime determined by law, as they cannot usually be assigned to a homogeneous category of ecological control acts. They are the expression of the freedom of will of the person exercising the control. The respective category of ecological control acts includes acts that request certain information, documents, indicate a certain way of carrying out the control, etc.

- Depending on the way the ecological control act is executed, we distinguish between ecological control acts of instant execution and ecological control acts of successive execution.

*The act of ecological control of instant execution*¹⁷ is that act of ecological control, in which its execution involves a single performance, the extent of which usually cannot be assessed in temporary parameters. The execution of such contacts occurs immediately. Examples of acts of ecological control of instant execution can be the decision to establish the additional term for carrying out the control.

Acts of ecological control of successive execution are those, the manner of execution of which involves multiple, successive actions, usually staggered in time. An example of such acts of ecological control can be the decision to establish a restrictive measure.¹⁸

- Depending on the correlation between them, we distinguish main acts of ecological control and accessory acts of ecological control.

The *main* ones are the ecological control acts, the execution of which is not conditioned by the manner and condition of execution of another ecological control act and which, in fact, have an independent existence.

Accessory is the ecological control act, the execution of which depends on the content and manner of execution of another ecological control act. An example of an accessory ecological control act is the decision to extend the term for performing the control.

- Depending on how the will to perform the ecological control act is expressed, we distinguish between mandatory and negotiated ecological control acts.

Mandatory ecological control acts are those, the execution of which is required by law, and the parties, participants in the control are not able to discuss the appropriateness of their issuance, presentation or performance.

Negotiated are the ecological control acts, upon the realization of which the parties negotiate or can negotiate any condition thereof. The category of negotiated ecological control acts is formed, for example, by the environmental agreement.

- Depending on the possibility of revoking the ecological control act, we distinguish between *revocable* ecological control acts and *irrevocable* ecological control acts.

Although the ecological control act represents an act through which the exercise of a public interest is ensured – that of environmental protection, nevertheless the hypothesis that certain ecological control acts could lose their importance, significance or ne-

¹⁶ Badescu V-S, Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu, Editura C.H. Beck, București, 2011, 414 p. ISBN 978-973-115-862-4.

¹⁷ Dutu M, Dutu A, Răspunderea în dreptul mediului, Editura Academiei Române, București, 2015.

¹⁸ Codul funciar, nr. 828-XII din 25.12.91, republicat: Monitorul Oficial nr.107/817 din 04.09.2001.

cessity, and as a result, they could be revoked or become obsolete¹⁹. But most ecological control acts are acts with a revocable character.

However, cases are admitted when the party to the environmental control act cannot unilaterally refuse to execute the environmental control act, these acts being irrevocable. Obviously, these situations represent exceptions, the rule being that – one can unilaterally renounce the execution of the environmental control act, referring in particular to the decision of the control body.

- Depending on the nature of the service performed through the environmental control act, we distinguish conservational environmental control acts, administrative environmental control acts and disposal environmental control acts.

Conservational are those environmental control acts, which aim to prevent loss or damage to the environment. This category includes control acts that order the application of restrictive measures.

Administrative are those acts, which aim to ordinary enhancement of an asset or heritage. In essence, environmental control acts in their entirety and purpose could also represent administrative acts, or the purpose of carrying out the control is also to ensure the rational use of environmental resources.

The act of ecological control is of *disposition*, which has the effect of imposing a certain behavior for the subject subject to control. This category also includes acts of suspension of the ecological control procedure.

- Depending on the capacity of the ecological control act to produce effects, we distinguish between valid ecological control acts, null ecological control acts and ecological control acts affected by the expiration date.²⁰

Validly concluded ecological control acts are those acts, when completing which all the conditions of validity were respected and which have the capacity to produce ecological control effects following their issuance.

Invalid environmental control acts are those acts, when the validity conditions were not met and which as a result do not have the capacity to produce effects for the environmental control process. This category of environmental control acts is considered not to have been concluded. Consequently, all acts carried out on the basis of the invalid control act are subsequently nullified.

Validly concluded but lapsed environmental control acts constitute that category of acts, which although they were issued or carried out validly, will not produce effects for reasons or causes that are independent of the issuer's will. We refer, for example, to the situation of initiating a field control, but which will not be able to be carried out because the beneficiary of environmental use no longer exists, either because he has passed away or has been liquidated.

Null and voidable ecological control acts.

Those ecological control acts are voidable, which according to the applicable ecological control regime, are formally and presumptively concluded validly, but by virtue of certain circumstances can be declared null and void. The issue of their validity is to be examined in court. We also use the term act struck by relative²¹ nullity in the case.

¹⁹ Trofimov Ig., Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv, Chișinău, 2000.

²⁰ Sion I.G., Ecologie și drept internațional. Cooperarea și strategia internațională în domeniul protecției mediului înconjurător, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p.126-127

²¹ Ardelean G., Repararea prejudiciului ecologic, GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, Chișinău, 2017. 251.

At the same time, ecological control acts that can be struck by absolute nullity are null and void ecological control acts, for which an invocation of nullity is not necessary. For example, undertaking control acts after the expiration of the control term leads to the nullity of the performed act.

• Depending on the form in which the ecological control act is to be concluded, we distinguish between ecological control acts concluded in verbal, electronic, and written form.

Ecological control acts that can be concluded in verbal form are those ecological control acts, for the consideration of the validity of which the verbal agreement of the parties is sufficient, without the need to draw up a document.

The ecological control act concluded in written or electronic form is the one for which the law, for the consideration of the validity, requires a written form. We refer to the same delegation of control.

The ecological control act concluded in tacit form is that ecological control act, which is considered concluded by the simple performance of actions that prove the performance of the ecological control act and which, as a rule, already express the actions to execute the ecological control act, without the need for written formation of those on which the parties have agreed. We refer to the act of not contesting the control report or the decision to apply the restriction measure, which does not need to be concluded in writing or stated in writing regarding the fact that he will not contest these acts. The simple non-contestation is sufficient.

3.3. Conditions of the ecological control act

Any ecological control act, in order to produce effects, must be validly concluded. In order to consider the validity of the conclusion of the ecological control act, it is necessary to comply with certain conditions that are determined as its validity conditions.

In this way, we distinguish the conditions of the ecological control act that concern its validity, the conditions of the ecological control act that concern its enforceability, as well as the conditions of the ecological control act that concern its effectiveness.

Conditions of validity. The specialized literature defines the conditions of validity of the ecological control act as those structural elements, mandatory for any ecological control act, which are determined by law as mandatory elements, their compliance being imposed under the sanction of nullity. At the same time, the list of these conditions is exhaustive and is established by law.

As the doctrine, so the legislation in force sets out various categories of conditions for the validity of the ecological control act. Among them we can distinguish: legality, the capacity to issue the ecological control act and consent to carry out the ecological control act, the object of the ecological control act and the form of the ecological control act.

In this sense, we try to briefly summarize the content of each of the conditions for the validity of the ecological control act.

Legality as a condition of validity presupposes the correspondence of the content and effects produced by the ecological control act to the provisions of the legislation in force²²

More precisely, the respective condition establishes that the ecological control act

²² Zamfir P., Doaga V., Ghidul judecătorului pentru cauze civile ediția a II-a, Cap. VI. paragraful 8. Litigii ecologice. Chișinău, 2013. p. 797. 1200 p.

must in fact correspond to the law. The condition for the performance of these ecological control acts is that they do not contravene the legislation in force.²³ The very condition of legality of the conclusion of the ecological control act results from the principle of legality in the development of public law relations. Thus, legality is defined as a fundamental principle of law, based on which any subject of law must respect, and when appropriate, apply the laws and other normative acts.

The *capacity to issue or to carry out* the ecological control act represents the condition that reflects the possibility of the person to have the quality of a party to the legal relationship of ecological control and the possibility of his or her committing the ecological control act through his or her own actions. This capacity derives from the person's ability to acquire and exercise rights, by virtue of his or her capacity as a control agent, as a representative of the state, or as a subject subject to control

Consent constitutes that essential and general condition of the act of ecological control, which consists in the decision of the party to exercise the act of ecological control. Given the fact that consent is nothing more than an externalization of an internal and real act of will, it is necessary that its manifestation be carried out in compliance with certain conditions.

Thus, in order to establish the validity of consent, it is necessary to comply with the following conditions:

- a) it must come from a person with discernment;
- b) external influence in the form of a conflict of interest in carrying out the ecological control must be excluded;
- c) it must not be flawed.

The object of the ecological control act. The issue of the object of the ecological control act is examined differently in the specialized literature. Referring to the object of the ecological control act, we can use the general rule, according to which the object of the ecological control act is the identification of the correspondence of the acts of use or valorization of environmental resources to the provisions of the legislation in force.²⁴ The ecological control act appears and is carried out in order to achieve some objective.

In the doctrine, regarding the object of the ecological control report there are various expositions. For the most part, they refer to the framework of the interest pursued when carrying out the ecological control.

The problem is that some authors believe that the object of an ecological control report can only be a conduct claimed by the active subject - the controller towards the passive subject - the subject subject to control, and other authors believe that the object of an ecological control report is not always the obtaining of a particular conduct but also the obtaining of certain results, even material ones.

We are of the opinion that the object of the legal ecological control report is both the conduct and the result, which can also be of a material nature.

This results from those considerations, that if we talk about the social character of any legal relationship, then since the ecological control relationship is also a legal relationship, therefore we should not exclude its material element - the result, which although is the extrinsic element of the legal relationship, but is still the object of the respective one, because we cannot say that the ecological control act is carried out only for the sake of

²³ Lupan E., Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: Dreptul, 3/2003, p.77-89.

²⁴ Onet C., Dreptul mediului, Editura Universul Juridic, București, 2017.

actions or abstentions on the part of the control inspector, but it is also pursued, even in the first place, the purpose of obtaining certain results. The parties often pursue a certain material result, regarding which they assume obligations and establish rights. This, in fact, is the improper – extrinsic object of a social relationship, but in any case it is the object of this social relationship.

The form of the ecological control act constitutes that condition of validity which reflects the way of externalizing the manifestation of the agreement of will made between the parties. As mentioned above, the legislation in force determines several forms of the ecological control act, such as the written one (simple and electronic, etc.), verbal and tacit.

3.4 Effects of the ecological control act.

By effects of the ecological control act are understood the totality of obligations and rights that may arise both from the content of the ecological control act, and as a result of the execution of the ecological control act, as well as as a result of non-execution, improper execution, as well as in the case of non-compliance with the execution conditions of the ecological control act.

Starting from revealing the content of the effects of the ecological control act carried out, it is necessary to mention that they concern several basic categories. Thus, depending on who the effects affect, we distinguish between effects concerning the parties and effects concerning third parties. Depending on the nature of the effects, we distinguish between effects resulting from the proper execution of the ecological control act, effects resulting from the non-execution or improper execution of the ecological control act and effects resulting from the invalid execution of the ecological control act.

Effects resulting from the execution of the ecological control act. When we talk about the effects resulting from the execution of the ecological control act, it is necessary to mention that these constitute the main category of effects that the parties pursue when carrying out the ecological control act.

As is rightly noted, „...the reason for concluding a treaty is precisely the creation of ecological control effects, that is, the commitment of the parties to a certain mandatory conduct”.²⁵

In this context, we note that the main effect that a valid ecological control act creates is the establishment of a conduct of the parties in the ecological control process and thereafter.

This conduct is reflected in the content of the rights and obligations that the parties have when carrying out the ecological control act.

In this sense, the parties to the ecological control act are obliged to accurately execute, in the manner and within the terms established by law, all the conditions for its execution. In this context, any deviation, even of such a nature, which at first glance would be acceptable to the other party to the ecological control act, will in any case be considered as improper execution of the ecological control act.

Also, in terms of the effects of the ecological control act, it is necessary to mention one of the basic rules governing the execution of the ecological control act, namely the rule of revocability of the ecological control act.

In this sense, although the subject subject to control cannot refuse to support this mechanism, the control authority may nevertheless order the termination of the execu-

²⁵ O. Balan, E. Serbenco, «Drept internațional public», Chișinău, 2001, pag. 255.

tion of the ecological control act.

Another rule governing the effects of the ecological control act is reflected in the principle of relativity of the ecological control act. Thus, one of the categories of effects, which arises from the principle of relativity of the effects of the ecological control act, consists in the fact that the concluded ecological control act produces effects only with respect to the persons in respect of whom the control is carried out, unless the law provides otherwise.

Effects resulting from improper execution or non-execution of the environmental control act. In addition to the effects resulting from the environmental control act, the legislation also establishes others, which the parties usually do not determine as an expected or pursued purpose when planning and carrying out the environmental control act, but which they admit in the event of the occurrence of certain circumstances. These are the nullity, lapse, revocability and restoration of the situation prior to the violation of the right and the suppression of actions by which the right is violated or the danger of its violation is created, the imposition of the obligation in kind upon execution, the repair of patrimonial damage (environmental liability).²⁶ These categories of effects do not represent the actual purpose of the environmental control act, but the parties understand that such a situation may occur.

Nullity as an effect of failure to comply with the conditions of validity of the environmental control act.

The main effect of failure to comply with the conditions of issuance, but also of execution of the environmental control act is its nullity. In the specialized literature, it is indicated that in public law, nullity is determined as a sanction that deprives the environmental control act or some of its conditions of the effects contrary to the norms of environmental law or administrative law, established for its valid implementation.

In this sense, we say that nullity occurs when at least one of the conditions of validity of the environmental control act or its execution conditions is not respected.

Both the legislation in force and the specialized literature distinguish several categories of nullity. Thus, depending on the nature of the defended interest, we distinguish absolute nullity and relative nullity. Depending on the extent of the effects of nullity, we distinguish partial nullity and total nullity. According to the manner of legislative consecration, we distinguish express nullity and implicit nullity. Depending on the type of validity condition not met, we distinguish between substantive nullity and formal nullity.²⁷

The main rule governing the effects of nullity is that „the ecological control act struck by nullity is considered not to have taken place, and the condition struck by nullity is considered not to have been established”²⁸. This rule entails a series of consequences, such as that all acts performed on the basis of the null act are also struck by nullity. The party that is guilty of the occurrence of nullity is also obliged to repair the damages caused to the other party.

Lapse constitutes the termination of the ecological control act by establishing its

²⁶ Lupan E., Dreptul la indemnizație al deținătorului factorului de mediu poluat, În: volumul „Pentru o teorie generală a statului și dreptului”, Ed. Arvin Press, Cluj-Napoca, 2003, p.219-227.

²⁷ Lupan E., Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului, în rev. Analele Universității din Oradea, seria Drept, anul III, 1995, p. 82-92.

²⁸ Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, nr. 10.

ineffectiveness due to the intervention of causes subsequent to its issuance or realization and independently of the will of the parties to the control process.

Revocation represents the termination of the execution of the ecological control act due to the will of its issuer – the ecological control authority. If in civil legal acts revocation does not require motivation, then in the case of revocation of the ecological control act, the issuer is obliged to motivate his decision.

Environmental law liability, which incorporates as effects the restoration of the situation prior to the violation of the right, the situation that occurred in the control process and the suppression of actions that violate the right or create the danger of its violation, as well as the imposition of an obligation in kind, such as the repair of patrimonial damage (environmental law liability).

At the same time, Ecological Control Acts, although not explicitly defined in global legal frameworks, can be understood by comparative analysis of environmental legislation and philosophical principles from abroad. Their main purpose is to regulate interactions between people and the environment through legal mechanisms that prioritize sustainability, pollution reduction and biodiversity conservation. Their key objectives include:²⁹

- **Sustainable resource management** (e.g., New Zealand's RMA law emphasizes maintaining ecosystems for future needs).

- **Pollution prevention** (e.g., Norway's Pollution Control Act mandates waste reduction and environmental quality protection).

- **Protection of critical habitats** (e.g., British Columbia's Ecological Reserves Act reserves land for scientific and ecological conservation).

These acts often balance anthropocentric needs (economic growth, human well-being) with ecocentric values (the intrinsic rights of nature). At the same time, in foreign literature there are different forms of Ecological Control Legislation. They are analyzed through the prism of several approaches:

a) Statutory frameworks, which consist of:

- **Preventive measures:** Pollution Control Acts (e.g., the case of Norway, where the emphasis is on technological solutions).

- **Zonal protection:** Ecological Reserve Acts that designate protected areas (e.g., British Columbia's criteria for reserves).

- **Procedural mandates:** Requirements for environmental impact assessments (EIAs), as seen in NEPA and CEIA.³⁰

b) Regulatory Instruments

- **Licensing systems:** The NSW Environment Protection Agency issues permits for high-impact activities.

- **Notices and penalties:** Clean-up notices, prohibition orders and tiered fines (up to \$5 million for corporations in NSW)³¹

c) Philosophical Foundations

- **Land Jurisprudence:**³² Recognizes nature as a legal subject (e.g., river rights in

²⁹ Ardelean G., Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează, 2016. În: *Legea și viața*, nr. 5/2016. p. 40–45.

³⁰ Prieur M., *Droit de l'environnement*, Dalloz, 1991.

³¹ Prieur M., *Droit de l'environnement*. Paris: Dalloz, 6e édition, 2011. 1151 p.

³² Diaconu L. *Environmental Control and Fiscal Policy* În monografia colectivă *Theory and Applied Fiscal Policy : Empirical and Theoretical Studies*, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Berlin, Germany, 2024, p.77–88

India's Biodiversity Act).

– **Law for Nature:** Focuses on ecological normativity and patrimonium (common management).

JURISDICTION	SCOPE	ENFORCEMENT MECHANISM	PHILOSOPHICAL APPROACH
NEW ZEALAND (RMA)	Sustainable management	Indirect protection of biodiversity	Anthropocentric sustainability
NORWAY	Polution reduction	Technology based standards	Utilitarian (cost benefits analysis)
NSW AUSTRALIA	Pollution offences	Tiered penalties (T1-T3)	Deterrence based regulations
INDIA	HOLISTIC protection	National Green Tribunal	Ecocentric Rights Biodiversity Acts
CEIA (Convention on Environmental Impact Assessment)	Transboundary Acts	Mandatory consultations	Substantial proceduralism

Fig.1 A Comparative Analysis on Key Differences

Based on the information presented in the table, the key distinctions are addressed through 3 aspects:

- **Scope:** While the Indian framework integrates air, water and wildlife laws, the Norwegian law focuses strictly on pollution.

- **Enforcement:** NSW (Australia) uses strict liability for minor offences, while the CEIA mandates transboundary cooperation.

- **Philosophical approach:** The Earth jurisprudence (India) grants nature legal subjectivity, contrasting with the anthropocentric penalties in NSW.

Thus, a comprehensive Environmental Control Act should combine preventive zoning, technology-based pollution standards, rights-based environmental principles and rigorous enforcement hierarchies to address both local and transboundary environmental challenges. The shift from reactive pollution control to proactive environmental management remains essential.

4. CONCLUSIONS

Environmental control acts are fundamental legal instruments designed to regulate human activities that may influence the environment, with the objective of protecting ecosystems and public health. These acts include a variety of measures, such as laws, regulations, directives and administrative decisions, which are implemented to prevent pollution, reduce negative impacts on the environment and penalize those who violate environmental protection rules. The efficiency of these acts depends significantly on the clarity of the legislative framework, rigorous application and harmonization of national and international rules, so as to eliminate existing gaps. The classification of environmen-

tal control acts according to the number of parties involved, the effects generated or the methods of implementation highlights the diversity and complexity of their application. The favorable impact of these measures is observable in reducing pollution, conserving natural resources and ensuring a healthy environment for future generations³³ However, their implementation can generate economic, social and cultural challenges, which require careful analysis to maintain a balance between environmental protection and sustainable development. In addition, the success of environmental control acts depends on cooperation between institutions and governments, as well as long-term strategic planning. Regular updating of legislation is essential to respond to new challenges brought by climate change and social evolution. In conclusion, environmental control acts are vital for the responsible management of the interaction between people and nature, but require an integrated approach and adequate resources to achieve long-term objectives. As a result, we draw the following critical conclusions, which we have arranged in points:

1. **Integration vs. Fragmentation:** Effective Environmental Control Acts require horizontal integration of air, water, and biodiversity laws (as in India), rather than isolated approaches (e.g., the reserve-specific law in British Columbia).

2. **Procedural vs. Substantive:** CEIA's mandatory consultation requirements overcome NEPA's procedural ambiguity, emphasizing the need for binding substantive rules.

3. **Ecocentric Evolution:** Modern frameworks must adopt rights-based ecological philosophies (e.g., patrimonium) to transcend traditional anthropocentrism.

4. **Enforcement Effectiveness:** Tiered penalties (NSW) and specialized tribunals (India's National Green Tribunal) demonstrate stronger deterrence than discretionary measures.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

ANGHEL D. Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului. Privire specială asupra răspunderii civile. București: Universul Juridic, 2010. 260 p.

ARDELEAN Grigore, Repararea prejudiciului ecologic, GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, Chișinău, 2017. 251 p.

ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează, 2016. În: *Legea și viața*, nr. 5/2016. p. 40-45.

ARDELEAN Grigore, Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale, 2015. În: *Legea și viața*, nr. 12/2015. p. 29-35.

ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează, 2016. În: *Legea și viața*, nr. 5/2016. p. 40-45.

ARDELEAN Grigore, Repararea prejudiciului ecologic, GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, Chișinău, 2017. 251 p.

BALAN O., E. Serbenco, «Drept internațional public», Chișinău, 2001, pag. 255.

BARAC L. Răspunderea și sancțiunea juridică, București: Lumina Lex, 1997. 376 p.

BARBU ADRIAN ILIE, Dreptul mediului, editura C.H. Beck, București, 2017.

BĂDESCU Valentin-Stelian, Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu, Editura C.H. Beck, București, 2011, 414 p. ISBN 978-973-115-862-4

³³ Diaconu, L. Mecanisme juridice pentru dezvoltarea sustenabila si controlul ecologic ; În: *Legea si Viata*, nr. 3, 2024, 106-119.

- CAPCELEA A., Dreptul ecologic. Chișinău: Știința, 2000. 269 p.
- Codul funciar, nr. 828-XII din 25.12.91, republicat: Monitorul Oficial nr.107/817 din 04.09.2001;
- DIACONU, Luminița. Mecanisme juridice pentru dezvoltarea sustenabilă și controlul ecologic ; În: Legea și Viața, nr.3, 2024, 106-119, ISSN 2587-4365
- DIACONU Luminița Environmental Control and Fiscal Policy În monografia colectivă Theory and Applied Fiscal Policy : Empirical and Theoretical Studies, ISBN: 9783631932513, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Berlin, Germany, 2024, p.77-88
- DURAC Gh., BOURIAUD L., Dreptul mediului. Răspunderea juridică pentru daunele ecologice; doctrină și legislație. Iași: Junimea, 2004. 391 p.
- DUȚU M., Dreptul mediului și al climei, Vol. I. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2022.
- DUȚU Mircea, Tratat de dreptul mediului, Ediția a 3-a, Editura C.H.Beck, București, 2007, p.464, ISBN 978-973-115-202-8
- DUȚU Mircea, DUȚU Andrei, Răspunderea în dreptul mediului, Editura Academiei Române, București, 2015.
- IONIȚĂ G.I., IONIȚĂ-BURDA Șt. D., Dreptul protecției mediului, ediția a V-a, Editura Universul Juridic, București, 2022, p.257.
- IONIȚĂ G.I., IONIȚĂ-BURDA Șt. D., Dreptul protecției mediului, ediția a V-a, Editura Universul Juridic, București, 2022, p.257.
- Legea privind protecția mediului înconjurător, nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 1993, nr. 10.
- LUPAN Ernest, Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: Dreptul, 3/2003, p.77-89.
- LUPAN E., Dreptul la indemnizație al deținătorului factorului de mediu poluat, În: volumul „Pentru o teorie generală a statului și dreptului”, Ed. Arvin Press, Cluj-Napoca, 2003, p.219-227.
- LUPAN E., Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului, în rev. Analele Universității din Oradea, seria Drept, anul III, 1995, p. 82-92.
- ONET Cristina, Dreptul mediului, Editura Universul Juridic, București, 2017.
- SION I.G., Ecologie și drept internațional. Cooperarea și strategia internațională în domeniul protecției mediului înconjurător, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1990, p.126-127.
- TROFIMOV Ig., Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv, Chișinău, 2000, p.
- PRIEUR M., Droit de l'environnement, Dalloz, 1991.
- PRIEUR M., Droit de l'environnement. Paris: Dalloz, 6e édition, 2011. 1151 p.
- ZAMFIR Pavel, Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru, 2020.
- ZAMFIR P., DOAGĂ V., Ghidul judecătorului pentru cauze civile ediția a II-a, Cap. VI. paragraful 8. Litigii ecologice. Chișinău, 2013. p. 797. 1200 p.
- БОГОЛЮБОВ С.А., Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 1998. 434 с.
- БРИНЧУК М.М., Экологическое право. Москва: Юристь, 1998, 684 с.
- КАЛИНИН И.Б., Экологическое право, Томск, 2009.

CZU: 349.6

DOI 10.5281/zenodo.15552898

Mihaela PASCAL*

mihaelapascal2018@gmail.com

CONSIDERAȚII ASUPRA RĂSPUNDERII PATRIMONIALE A ANUMITOR SUBIECTI ÎN DOMENIUL GESTIONĂRII DEȘEURILOR

Adnotare: Articolul analizează particularitățile răspunderii patrimoniale în domeniul gestionării deșeurilor, cu accentul pus pe diversitatea subiecților implicați: producători, consumatori, persoane cu funcție de răspundere, persoane juridice, coproprietari, minori și victime ale prejudiciului ecologic. Studiul identifică neclaritățile legislative actuale și propune soluții de lege ferenda pentru nuanțarea și eficientizarea regimului de răspundere, inclusiv prin extinderea noțiunii de persoană cu funcție de răspundere și instituirea unor mecanisme speciale privind recuperarea prejudiciilor. În contextul protecției mediului și al aplicării principiului „poluatorul plătește”, cercetarea subliniază importanța responsabilizării actorilor implicați în circuitul deșeurilor și necesitatea unei abordări diferențiate, adaptate fiecărei categorii de subiecți.

Cuvinte-cheie: răspundere patrimonială, gestionarea deșeurilor, subiecți ai răspunderii, responsabilitatea extinsă a producătorului, răspunderea coproprietarilor, responsabilitatea persoanei cu funcție de răspundere, răspunderea minorilor, principiul „poluatorul plătește”.

CONSIDERATIONS ON THE PROPERTY LIABILITY OF CERTAIN SUBJECTS IN THE FIELD OF WASTE MANAGEMENT

Annotation: The article analyzes the particularities of property liability in the field of waste management, focusing on the diversity of the subjects involved: producers, consumers, persons holding positions of responsibility, legal entities, co-owners, minors, and victims of environmental damage. The study identifies current legislative ambiguities and proposes lege ferenda solutions to clarify and improve the liability regime, including the extension of the concept of „person holding a position of responsibility” and the establishment of special mechanisms for the recovery of damages. In the context of environmental protection and the application of the „polluter pays” principle, the research emphasizes the importance of holding all actors involved in the waste circuit accountable and the necessity of a differentiated approach tailored to each category of subjects.

Keywords: property liability, waste management, liability subjects, extended producer responsibility, co-owners' liability.

* Doctorandă, Școala Doctorală „Științe penale și drept public”; Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, asistent universitar, Catedra „Drept privat”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; ORCID ID: 0000-0003-2018-4495, mihaelapascal2018@gmail.com

1. INTRODUCERE

În contextul creșterii economice și demografice, iar odată cu aceasta și a nivelului de producere, cantitatea deșeurilor devine o problemă ce afectează calitatea vieții pe Terra, în mod agresiv afectând calitatea mediului natural și celui construit. Or, în unanimitate, astăzi se consideră că deșeurile constituie cea mai mare amenințare la adresa mediului și a sănătății persoanei, fiind cauza principală a schimbărilor climatice prin care trece întreaga omenire, prin afectarea directă a tuturor proceselor vitale.

Fiind o problemă specifică tuturor țărilor lumii, pentru Republica Moldova provocările se concentrează în jurul problematicii de gestionare inefficientă a deșeurilor, mai ales ale celor municipale. Principala cauză a problemei respective este lipsa infrastructurii adecvate pentru reciclarea și tratarea deșeurilor periculoase, la care se adaugă nevoia crescută de conștientizare și educație în rândul populației privind importanța reducerii generării de deșeuri și a reciclării, inclusiv la întreprinderi.

În acest context, stabilirea subiecților răspunzători pentru prejudiciile aduse mediului prin gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor capătă o importanță deosebită în privința realizării obiectivelor de protecție a mediului și dezvoltării durabile. În special, analiza va viza distincția dintre diferitele forme ale răspunderii patrimoniale, va examina interacțiunea dintre principiile de drept civil, drept contravențional și drept al mediului și va evidenția aplicabilitatea principiului „poluatorul plătește” în contextul deșeurilor.

Scopul studiului constă în realizarea unei analize detaliate privind regimul juridic al răspunderii patrimoniale pentru prejudiciile aduse mediului prin gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor. În special, sunt examinați subiecții asupra cărora se răsfrânge această răspundere, modul de distribuție a obligațiilor între aceștia, precum și principalele lacune și propuneri de *lege ferenda*. Cercetarea are drept obiectiv clarificarea distincțiilor dintre diferitele categorii de subiecți răspunzători, compararea legislației Republicii Moldova cu legislația europeană relevantă și formularea de propuneri pentru perfecționarea cadrului normativ intern.

Prin urmare, studiul de față își propune nu doar să clarifice regimul juridic actual, ci și să contribuie la îmbunătățirea cadrului normativ și practic, astfel încât principiile fundamentale ale protecției mediului și echității patrimoniale să fie respectate în mod eficient. Importanța temei abordate este susținută de multiplele implicații economice, sociale și ecologice pe care le generează gestionarea defectuoasă a deșeurilor, atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, asupra comunităților locale și mediului înconjurător.

2. METODOLOGIE

Întru atingerea scopului prestabilit, au fost aplicate metode de cercetare teoretice și practice relevante pentru analiza răspunderii patrimoniale în domeniul gestionării deșeurilor. La nivel teoretic, s-au utilizat: metoda analizei normelor legale aplicabile (Legea nr. 209/2016 privind deșeurile, Codul civil al Republicii Moldova); metoda sintezei opiniilor doctrinare naționale și europene privind natura și condițiile răspunderii patrimoniale; metoda interpretării reglementărilor privind prejudiciul ecologic și a principiilor de drept al mediului; metoda analogiei între regulile răspunderii civile generale și cele aplicabile răspunderii de mediu; metoda modelării scenariilor juridice ipotetice referitoare la aplicarea răspunderii pentru prejudiciile cauzate de subiecți diferiți (producători, consumatori, coproprietari, persoane juridice). La nivel aplicativ, s-a recurs la observația practicii legislative și a jurisprudenței naționale și europene în materie de reparare a prejudiciilor de mediu.

3. DISCUȚII

Un aspect destul de important la aplicarea răspunderii patrimoniale pentru încălcarea legislației în domeniul gestionării deșeurilor îl constituie identificarea subiectului responsabil și a calității sale în procesul gestionării deșeurilor. Astfel, în vederea enumerării subiecților răspunzători de prejudiciul adus mediului prin încălcarea dispozițiilor legale ce reglementează domeniul gestionării deșeurilor vom începe de la producătorul acestora, și nu de la cel ce contribuie la transformarea produselor în deșeuri care, de obicei, este consumatorul sau operatorul economic ce le utilizează în procesare.

3.1. Răspunderea producătorului

Potrivit art. 12 alin. 2 din Legea nr. 209/2016¹, responsabilitatea extinsă a producătorului (REP) reprezintă *totalitatea de obligații de ordin financiar și/sau organizatoric impuse producătorilor, în mod individual sau colectiv, pentru recuperarea și valorificarea sau reciclarea produselor scoase din uz sau devenite deșeuri*. În esență, norma citată explică în ce ar consta responsabilitatea extinsă a producătorului, atunci când menționează că *activitățile pentru aplicarea responsabilității extinse a producătorului vizează măsurile de acceptare a produselor returnate și a deșeurilor care rămân după utilizarea respectivelor produse, precum și gestionarea ulterioară a deșeurilor și asigurarea financiară pentru aceste activități în două moduri*:

a) în mod individual – pentru produsele destinate altor utilizatori decât gospodăriile casnice, inclusiv pentru produsele utilizate în scop propriu de către producător;

b) în mod colectiv – pentru produsele comercializate destinate consumului în gospodăriile casnice.

Cu alte cuvinte, și cu ocazia scrierii altor lucrări, menționăm că REP implică transferul responsabilității (din punct de vedere financiar și organizațional) de la guverne/municipalități la producători². Totuși, conținutul acestei norme rămâne a fi contradictoriu, odată ce în prima frază legiuitorul se referă la *obligațiile de ordin financiar*, iar în ce-a de a doua doar la *măsurile de acceptare a deșeurilor*. Rămâne de specificat caracterul financiar al responsabilității, când producătorul va primi deșeurile spre reciclare, având din această activitate chiar un avantaj financiar. Prin completarea art. 12 cu alin. (2)¹ s-a precizat conținutul acestor costuri de responsabilitate, însă ele oricum sunt acoperite din veniturile obținute de producător prin reutilizare, ceea ce nu va presupune o povară financiară sub formă de sancțiune specifică răspunderii de mediu. Mai mult, aceste costuri se răsfrâng și asupra consumatorilor, atunci când sunt incluse în prețul final al produsului. În literatura națională de specialitate se afirmă că „taxele de mediu impuse importatorilor și producătorilor reprezintă contribuția consumatorilor pentru acoperirea costurilor de colectare, tratare și eliminare nepoluantă a deșeurilor de echipamente electrice și electronice, iar valoarea taxei asigură finanțarea întregului proces de colectare și reciclare, precum și îndeplinirea obiectivelor de mediu prevăzute de legislația de mediu”³.

De precizat că acest model de responsabilitate nu trebuie confundat cu efectele

¹ Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al RM, Nr. 459-471 din 23.12.2016.

² PASCAL M., GUGULAN E. Responsabilitatea extinsă a producătorului – mecanism de gestionare a deșeurilor. În: Revista română de drept al afacerilor, nr. 3/2024.

³ ȘEREMET I. Responsabilitatea extinsă a producătorului în contextul mecanismului de gestionare a deșeurilor, prevăzut în legislația Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, nr. 7-9 (237-239), 2020 p. 113. ISSN 1811-0770, p. 7-9.

răspunderii clasice, care trebuie aplicată de fiecare dată când producătorul nu execută obligațiile din categoria responsabilității extinse a producătorului. Se admite aplicarea față de producători a două tipuri de răspundere: una cu caracter pecuniar, ce se răsfrânge asupra tuturor producătorilor, și alta cu caracter represiv (cea prevăzută la art. 154¹ Cod contravențional⁴), care se aplică doar producătorilor care nu respectă prevederile Legii nr. 209/2016⁵.

Astfel, în contextul noilor completări operate la Legea nr. 209/2016, producătorul se face responsabil de urmărirea ciclului de viață a produsului său, din momentul vânzării până la reciclare în calitate de deșeu. Mai mult, el suportă patrimonial și costurile de gestionare a deșeurilor în temeiul unei răspunderi pozitive, fără daună. Or, potrivit art. 29 din lege (aspectele pecuniare), costurile operaționale de gestionare a deșeurilor se acoperă:

a) în conformitate cu principiul „poluatorul plătește” – de către producătorul inițial de deșeuri sau, după caz, de deținătorul actual ori anterior al deșeurilor, care încredințează deșeurile unei unități specializate în colectare, transportare, depozitare, valorificare sau eliminare a acestora;

b) în conformitate cu cerințele de responsabilitate extinsă a producătorului – de către producătorul de produse menționate la art. 12 alin. (14), care sunt preluate de sistemele individuale sau colective de colectare separată, valorificare sau eliminare a produselor care au devenit deșeuri.

Potrivit aceleiași norme, costurile prevăzute la alin. (1) sunt acoperite în baza unui contract încheiat cu unități specializate în gestionarea deșeurilor sau cu sisteme individuale sau colective de colectare separată, tratare, valorificare sau eliminare a produselor ce au devenit deșeuri. Cheltuielile asociate cu analiza deșeurilor, monitorizarea tehnologică proprie și a factorilor de mediu, precum și cu verificarea datelor declarate, sunt suportate de către deținătorii actuali ai deșeurilor⁶.

Un alt aspect care se cere a fi menționat, în contextul responsabilității extinse a producătorului, este că legea impune și responsabilizarea unor terțe persoane, altele decât producătorul, acesta fiind deținătorul de deșeuri. În concret, la art. 29 alin. (4) din Legea nr. 209/2016 se menționează că în cazul deșeurilor abandonate și în cazul în care producătorul inițial de deșeuri nu este identificat, cheltuielile asociate cu curățarea și refacerea mediului vor fi asumate de actualii deținători.

Sunt de părere că aceasta este o chestiune inadmisibilă, fiind încălcate principiile aplicabilității răspunderii. Sunt de acord cu faptul că potrivit principiilor de drept al mediului, răspunderea poate fi aplicată și pe principii obiective, independent de culpă, însă aici este vorba despre altceva, anume despre situațiile când nu poate fi identificat producătorul inițial. Deci, producătorul trebuie să răspundă, iar mai concret, în cazul abandonării deșeurilor în locuri neautorizate, să răspundă făptuitorul, chiar în temeiul răspunderii obiective, atunci când nu va fi posibil de demonstrat vinovăția sa, și nu proprietarul inocent, care nu are nimic cu aceste deșeuri, ba dimpotrivă, el de asemenea are dreptul să reclame pretenții.

În context, suntem de acord cu conținutul normei următoare (alin. 5 art. 29 din Legea nr. 209/2016), potrivit căreia cheltuielile de valorificare a deșeurilor ai căror pro-

⁴ Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr. 3-6.

⁵ Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 459-471 din 23.12.2016.

⁶ Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al RM, Nr. 459-471 din 23.12.2016.

ducători nu pot fi identificați sunt suportate din contul bugetelor unităților administrativ-teritoriale în a căror rază au fost depistate, precum și din alte surse legale. Evident, norma se referă, potrivit exigențelor actuale ale legislației de mediu, la cazurile de abandonare a deșeurilor pe un teren al domeniului privat sau public al unității administrativ-teritoriale. Însă aceeași regulă nu trebuie să se aplice în privința particularilor care nu sunt vinovate de abandonarea pe terenul lor a deșeurilor.

Alta e situația când proprietarii au consimțit depozitarea deșeurilor, însă, din anumite motive, nu cunosc datele despre cei ce le-au depozitat sau nu doresc să-i deconspire. În acest caz, proprietarii trebuie să suporte cheltuielile asociate cu curățarea și refacerea mediului.

Astfel, pentru a exclude o asemenea injustețe, recomandăm să se vină cu o precizare asupra textului normei de la alin. 4 al art. 29 din Legea nr. 209/2016⁷, și anume: În cazul deșeurilor abandonate pe domeniul privat, producătorul inițial de deșeuri nefiind identificat, cheltuielile asociate cu curățarea și refacerea mediului vor fi asumate de actualii deținători, *dacă aceștia au omis să cunoască autorul sau refuză să denunțe identitatea sa*. Cu titlu de precizare, în tot cazul, proprietarul/deținătorul actual va avea drept de regres împotriva autorului abandonării deșeurilor.

De asemenea, ca urmare a modificărilor propuse, devine necesară excluderea de la alin. (6) a art. 29 din Legea nr. 209/2016 a sintagmei: inclusiv cele prevăzute la alin. (4). Or, norma menționată stipulează că dacă producătorul/deținătorul de deșeuri este identificat, acesta este obligat să suporte cheltuielile de eliminare, inclusiv cele prevăzute la alin. (4), efectuate de către actualii deținători, și cele asociate cu acțiunile întreprinse pentru identificarea acestuia. Respectiv, norma citată se va referi doar la cazurile abandonării deșeurilor pe terenul autorității publice care a suportat cheltuielile asociate cu ridicarea lor și refacerea terenului.

În planul comparării legislației autohtone cu cea străină pe segmentul responsabilității extinse a producătorului, identificăm o situație de responsabilizare similară în legislația europeană. Astfel, Directiva 2004/35/CE⁸ instituie principiul „poluatorul plătește”, stabilit ca fundament al responsabilității de mediu în preambulul directivei, care specifică faptul că operatorii care cauzează daune mediului sau care prezintă o amenințare iminentă de astfel de daune trebuie, în principiu, să suporte costurile măsurilor necesare, preventive sau de reparare. Prin urmare, în dreptul comunitar, responsabilitatea de mediu îi revine operatorului.

Prin comparație cu alte reglementări, cum ar fi principiile-proiect și Convenția de la Lugano, legislația comunitară aduce clarificări suplimentare, stipulând explicit în definiția operatorului includerea atât a persoanelor fizice, cât și a celor juridice. De fapt, operatorii sunt cei care dețin un permis sau o autorizație pentru o activitate profesională sau sunt înregistrați pentru desfășurarea unei asemenea activități. În contextul acestei directive, nu toate instrumentele juridice internaționale presupun că operatorul este responsabilul principal în asemenea situații. De exemplu, Convenția din 1992 privind responsabilitatea civilă, specifică faptul că subiectul activ al responsabilității este proprietarul navei, detalii similare regăsindu-se și în Convenția din 2001 și Convenția HNS.

⁷ Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al RM, Nr. 459-471 din 23.12.2016.

⁸ Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului (JO L 143, 30.4.2004, p. 56).

Mai mult, decizia Curții Penale din Paris în cazul Erika, pronunțată pe 16 ianuarie 2008, a subliniat responsabilitatea proprietarului tancului petrolier pentru neglijența în întreținerea navei, ceea ce a condus la coroziunea severă a structurii sale. În cazul Convenției CRTD, responsabilitatea pentru daune revine transportatorului, conform articolului 5 paragraful 1.

Situația devine mai complexă în cazul Protocolului de la Basel⁹, care recunoaște diferite entități ca fiind subiectul activ al responsabilității, în funcție de etapele transportului de deșeuri, incluzând notificatorul transportului transfrontalier, exportatorul, importatorul și eliminatorul. La stabilirea entităților care fac parte din noțiunea de „subiect activ”, trebuie considerat și rolul statului pe teritoriul căruia se desfășoară activități periculoase. Având în vedere că discutăm despre responsabilitatea internațională, se conturează dilema dacă statul răspunde sau nu pentru daunele transfrontaliere cauzate de activitățile periculoase. Regimurile existente ale responsabilității civile pentru activități licite și ale compensațiilor confirmă faptul că responsabilitatea statului este o excepție, fiind prevăzută special în cazul activităților din domeniul spațial. Totodată, statul are, conform dreptului internațional, obligația de a preveni un prejudiciu, ceea ce înseamnă respectarea unor standarde minime de diligență.

Din perspectiva subiectului activ, statul poate fi văzut sub două aspecte: fie ca operator, când activitatea periculoasă este desfășurată de o companie de stat, fie ca reprezentant al societății, având obligația de a repara pierderile suferite de victimele inocente care nu au fost despăgubite de operator (responsabilitate subsidiară).

În finalul celor examinate și constatate, este de apreciat că legiuitorul a stabilit obligații concrete, de natură financiară, în sarcina producătorilor prin alin. (5) art. 12 din Legea nr. 209/2016, potrivit căruia producătorii de produse supuse reglementărilor de responsabilitate extinsă a producătorului sunt obligați:

a) să asigure, conform cerințelor aprobate de Guvern, etichetarea și marcarea produselor și utilizarea simbolurilor care indică faptul că produsul face obiectul unei colecții separate, fiind interzisă eliminarea acestuia;

b) să asigure organizarea și funcționarea sistemelor individuale sau colective de gestionare a respectivelor fluxuri de deșeuri pe tot teritoriul țării, fără a se limita la acele zone în care colectarea și gestionarea deșeurilor sunt cele mai profitabile;

b¹) să asigure mijloacele financiare sau financiare și organizatorice necesare pentru a-și îndeplini obligațiile în materie de responsabilitate extinsă a producătorului;

b²) să instituie un mecanism de autocontrol adecvat și, dacă este cazul, susținut de audituri independente periodice pentru a evalua gestiunea lor financiară, inclusiv conformitatea cu cerințele prevăzute la alin.(2¹) lit. a) și b) și calitatea datelor colectate și raportate în conformitate cu lit. d) din prezentul alineat;

c) să se înregistreze în Lista producătorilor de produse supuse reglementărilor de responsabilitate extinsă a producătorului, deținută de Agenția de Mediu, prin transmiterea documentelor indicate în actele normative adoptate conform alin. (15), și să primească numărul de înregistrare;

d) să asigure evidența, începând cu data intrării în vigoare a prezentei legi, a punerii la dispoziție pe piață a produselor pe o perioadă de 5 ani, raportând anual autorității de reglementare cantitatea de produse puse la dispoziție pe piață în cazul onorării

⁹ Convenția de la Basel privind controlarea transportării peste frontiere a deșeurilor periculoase și eliminarea acestora, adoptată la Geneva la 22 septembrie 1995.

responsabilității extinse a producătorului în mod individual. La prezentarea dovezii de membru al unui sistem colectiv, această responsabilitate va fi onorată de către un sistem colectiv;

e) să prezinte, la etapa de înregistrare în Lista producătorilor de produse supuse reglementărilor de responsabilitate extinsă a producătorului, dovada unui sistem individual sau să certifice calitatea de membru al unui sistem colectiv de colectare, tratare, valorificare sau eliminare a produselor ce au devenit deșeuri;

f) să deruleze programe educaționale și de informare/conștientizare privind colectarea și tratarea produselor ce au devenit deșeuri;

g) să asigure, în mod individual sau prin intermediul sistemelor colective, realizarea țintelor de colectare și reciclare a produselor ce au devenit deșeuri, stabilite de Guvern;

h) să pună la dispoziția publicului informații cu privire la atingerea țăintelor menționate la alin. (5) lit. g) și, în cazul îndeplinirii în mod colectiv a obligațiilor aferente responsabilității extinse a producătorului, informații cu privire la:

- fondatori și membri;
- contribuțiile financiare plătite de producătorii de produse pe unitate vândută sau pe tonă de produs plasat pe piață;
- procedura de selecție a operatorilor care se ocupă de gestionarea deșeurilor.

În Republica Moldova, deși operatorul economic achită taxa pentru deșeuri, acestea nu beneficiază de nicio scutire din partea statului, deși implicarea sa în procesul de management al deșeului este importantă, întrucât statul nu poate cu forțe proprii să administreze acest proces.

În această ordine de idei, putem considera că interdicția de import pentru produsele din plastic cu impact negativ asupra mediului și care nu pot fi reciclate ar constitui una dintre soluțiile eficiente în contextul gestionării deșeurilor. O altă măsură ar constitui integrarea treptată a reglementărilor referitoare la reducerea ambalajelor de unică folosință pentru alimente, băuturi, comerț electronic și produse de îngrijire a gospodăriei, încurajarea utilizării materialelor reutilizabile prin stimulente fiscale, precum scutirea sau reducerea taxelor pentru producătorii care implementează sisteme de reutilizare ca măsuri de prevenire a poluării mediului¹⁰.

3.2. Răspunderea patrimonială a consumatorilor serviciului public de gestionare a deșeurilor municipale

În mod evident, pe lângă responsabilitatea producătorilor pentru deșeuri, o atenție deosebită trebuie acordată celor care generează deșeurile și le gestionează până ca acestea să se reîntoarcă la producător sau la depozitul de deșeuri. Or, o atare abordare ar face membrii unei comunități, în calitatea lor de consumatori de produse, respectiv, cea de generatori ai deșeurilor de orice fel, să fie mai responsabili la acoperirea costurilor pe care le va suporta deținătorul depozitelor de deșeuri, atât în planul gestionării, depozitării și reciclării, cât și în onorarea obligațiilor sale față de autoritățile de mediu în vederea plății taxelor de poluare.

De altfel, legislația națională în domeniul gestionării deșeurilor¹¹ nu acoperă un asemenea segment, ci doar face trimitere (prin art. 16 alin. 2) la Regulamentul privind depo-

¹⁰ PASCAL M., GUGULAN E. Responsabilitatea extinsă a producătorului – mecanism de gestionare a deșeurilor. În: Revista română de drept al afacerilor, nr. 3/2024.

¹¹ Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al RM, Nr. 459-471 din 23.12.2016.

zitatea deșeurilor¹². În actul normativ de referință, de asemenea nu identificăm norme ce ar reglementa răspunderea consumatorilor de servicii de depozitare a deșeurilor din comunitatea locală pentru eschivarea de la plata în termen a tarifelor destinate operatorilor depozitelor de deșeuri. De remarcat că Regulamentul privind depozitarea deșeurilor face și el trimitere la Metodologia privind calcularea tarifelor la unele servicii publice de gestionare a deșeurilor municipale¹³, însă nici în conținutul acesteia nu identificăm norme ce vizează răspunderea patrimonială a consumatorilor de aceste servicii prestate de operatorii depozitelor de deșeuri. Respectivul act normativ se reduce doar la reglementarea componenței și modului de determinare a costurilor incluse în calculul tarifelor pentru serviciile publice de gestionare a deșeurilor municipale, precum și la principiile, modul de calculare, aprobare și aplicare a tarifelor pentru serviciile publice de gestionare a deșeurilor municipale.

În contrast, legislația Uniunii Europene stabilește asemenea responsabilități prin Directiva 1999/31 din 02.04.1999 privind depozitele de deșeuri¹⁴, iar potrivit unor autori, „aceasta trebuie interpretată în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care supune operatorul unui depozit de deșeuri la plata unei taxe ce trebuie să îi fie rambursată de colectivitatea locală care a depozitat deșeurile și ce privesc sancțiunile pecuniare pentru acesta, în cazul plății cu întârziere a acestei taxe, cu condiția că această reglementare să fie însoțită de măsuri prin care se garantează că rambursarea acestei taxe are loc efectiv și în termen scurt și că toate costurile rezultate din recuperare și cele de întârziere, inclusiv sancțiunile pecuniare aplicate eventual acestuia, se repercutează în prețul care trebuie plătit de această colectivitate”¹⁵.

De altfel, la nivel european deținătorul de deșeuri poate cere despăgubiri de la consumatorii comunității locale sub forma dobânzilor de întârziere a plății pentru depozitare. Drept exemplu de practică judiciară aducem Hotărârea Curții Europene de Justiție în cauza C-172/08 ce are ca obiect cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare de *Commissione tributaria provinciale di Roma* (Italia) prin decizia din 01.04.2008¹⁶. Mai mult, această formă de responsabilizare pecuniară a deținătorilor de deșeuri recepționate de la consumatori își găsește reglementare și în art. 1 și 2 din Directiva 2000/35 privind combaterea întârzierii efectuării plăților în cazul tranzacțiilor comerciale¹⁷.

Consider că pentru combaterea întârzierii plăților către fondul ecologic ce se impun operatorilor depozitelor de deșeuri, urmează a fi instituit un regim special de răspundere față de aceștia, dar și față de consumatorii serviciilor publice de gestionare a deșeurilor municipale, principala sancțiune fiind reflectată în dobânzile de întârziere în plata taxelor. Iar sediul reglementărilor ar fi bine să se regăsească într-un nou capitol (V) al Metodologiei privind calcularea tarifelor la unele servicii publice de gestionare a deșeurilor municipale, intitulat *Răspunderea pentru încălcarea regimului plăților și taxelor pentru depozitarea deșeurilor*.

¹² Hotărârea de Guvern nr. 939 din 29.11.2023 pentru aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor. În: Monitorul Oficial al RM, Nr. 20-23 din 18-01-2024.

¹³ Metodologia privind calcularea tarifelor la unele servicii publice de gestionare a deșeurilor municipale, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 881/2022. În: Monitorul Oficial Nr. 5-8 din 13.01.2023.

¹⁴ Directiva 1999/31/CE a Consiliului din 26.04.1999 privind depozitele de deșeuri. JO L 182, 16.7.1999, p. 1-19.

¹⁵ DUȘCĂ I.A., BARBU-ILIE A. Hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene în materie de mediu. București: Universul Juridic, 2010. 255 p. ISBN 978-973-127-423-2, p. 9.

¹⁶ Cauza 172/08 din 2010 în procedura Pontina Ambiente SRL împotriva Regione Lazio [citat: 23.02.2023]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri>

¹⁷ Directiva 2000/35 a Parlamentului European și a Consiliului din 29 iunie 2000 privind combaterea întârzierii efectuării plăților în cazul tranzacțiilor comerciale.

3.3. Răspunderea persoanei cu funcție de răspundere

În procesul gestionării deșeurilor, puterea de a lua decizii trebuie reglementată în cadrul procesului de legislație de mediu, subiect pe care nimeni nu s-a încumetat a-l supune discuției, probabil considerându-se a fi o parte componentă a sistemului de management ori că privește anumite categorii de relații asupra cărora prin exercitarea funcției de autoritate se poate genera un pericol social cu impact mai mare. Poate din acest ultim considerent, în cadrul răspunderii penale s-a pus mai mult accentul pe aspectul incriminării distincte a faptelor săvârșite de persoanele cu funcție de răspundere. Nu în zadar, unul din criteriile de bază pentru delimitarea infracțiunilor de serviciu de celelalte infracțiuni, care puteau fi săvârșite de către funcționari, era dacă aceștia s-au folosit sau nu la săvârșirea infracțiunii de situația lor de serviciu, adică de atribuțiile lor speciale care le-au fost conferite în calitate de reprezentanți ai puterii¹⁸.

Și răspunderea civilă prevede răspunderea persoanei cu funcție de răspundere, însă într-o manieră vagă, aceasta fiind absorbită de răspunderea autorității publice în care activează acea persoană. Or, potrivit art. 2006 Cod civil, prejudiciul cauzat printr-un act administrativ ilegal sau nesoluționarea în termen legal a unei cereri de către o autoritate publică sau de către o persoană cu funcție de răspundere din cadrul ei se repară integral de autoritatea publică. Persoana cu funcție de răspundere va răspunde doar dacă a emis un act administrativ ilegal sau nu a soluționat în termen o cerere, nu și în cazul în care va lua decizii ce au dus la cauzarea de prejudicii mediului. Mai mult, nici în cazul răspunderii penale responsabilitatea persoanei cu funcție de răspundere nu este adaptată la exigențele protecției mediului. Or, răspunderea penală și contravențională a persoanei fizice cu funcție de răspundere în contextul legislației de mediu prezintă particularități distincte, dată fiind poziția acestora și autoritatea de a influența politici sau practici în cadrul organizației pe care o reprezintă.

Așadar, până a trece la dezbateri vizând categoriile de subiecți considerați că dețin funcții de răspundere, amintim că de la începuturi acest statut li se atribuia doar persoanelor care aveau putere de decizie în cadrul autorităților publice, dar și a celor private, atunci când legea se referea la întreprindere, instituție, organizație, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare. Or, noțiunea de „persoană cu funcție de răspundere” era abordată de către Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova în anul 2000, ca fiind „acea persoană, careia într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de forma de proprietate, i se acordă permanent sau provizoriu, în virtutea legii, prin numire, prin alegere, fie în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor de ordin administrativ de dispoziție și organizatorico-economice (de a emite acte administrative, de a ordona emiterea unor dispoziții, permisiuni, interdicții, de a elibera unele certificate ce confirmă sau infirmă un drept oarecare etc.)”¹⁹.

Odată cu adoptarea Codului penal în anul 2002, s-a renunțat la acest concept de definire a persoanei cu funcție de răspundere, a fost restrâns cercul subiecților prin referire

¹⁸ CIOBANU I., NASTAS I. Evoluția conceptului de persoană cu funcție de răspundere în legislația penală națională. În: Revista Națională de Drept, nr. 1/2009, p. 36. ISSN 1811-0770.

¹⁹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la judecarea de către instanțele judecătorești a plângerilor declarate împotriva actelor nelegitime ale organelor administrației publice și ale persoanelor cu funcții de răspundere ce lezează drepturile cetățenilor”, nr.6 din 23.02.1998. Culegere de hotărâri explicative, 2000, p.192.

doar la cei ce activează în cadrul autorităților publice, fiind excluse din categoria persoanelor cu funcție de răspundere persoanele care au putere de decizie în cadrul instituțiilor private. Astfel, potrivit art. 2123 alin. (1) Cod penal²⁰, prin persoană cu funcție de răspundere se înțelege individul căruia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau în componența administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Dacă e să ne expunem poziția în privința definirii statutului de persoană cu funcție de răspundere, atunci spunem că nu susținem actuala tactică de definire, deoarece și persoanele care au putere de decizie în cadrul persoanelor juridice de drept privat, de asemenea, trebuie să răspundă în fața legii penale, și nu numai, cu o doză de responsabilitate mai avansată. De altfel, aceste persoane au putere de decizie, iar abuzul de această calitate trebuie sancționată mai dur atâta timp cât pericolul deciziei lor poate avea același impact asupra societății, indiferent de categoria entității care a acționat ilegal. Or, această diferențiere poate avea drept consecință lezarea drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor întruniți în organizații obștești și care desfășoară o activitate obștească, de întreprinzător ori o altă activitate legală, precum și ale persoanelor juridice, poate genera acțiuni ilegale din partea persoanelor cu funcții de răspundere, ceea ce ar fi în contradicție cu art.16 din Constituție, care prevede că toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii, fără deosebire de avere, cu art.54 alin.(1) din Constituție, potrivit căruia exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor, desfășurarea anchetei penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori avarii, cu art.7 din Declarația Universală a Drepturilor Omului și cu art.26 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice²¹.

Legea contravențională definește altfel persoana cu funcție de răspundere, fără a face diferență între persoanele cu putere de decizie din cadrul autorităților publice și a celor din entitățile private. Astfel, potrivit art. 16 alin. (6) Cod contravențional²², persoana cu funcție de răspundere (persoană căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, într-o autoritate publică centrală sau locală, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin lege, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție, organizatorice ori economice) este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea unei fapte prevăzute de prezentul cod în cazul:

- a) folosirii intenționate a atribuțiilor sale contrar obligațiilor de serviciu;
- b) depășirii vădite a drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege;
- c) neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu.

²⁰ Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.

²¹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal, nr.1 din 11.01.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr .8-10/1.

²² Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr. 3-6.

În acest context, apare nedumerirea privind aplicarea diferențiată a formelor de răspundere juridică: de ce răspunderea contravențională se aplică asupra tuturor persoanelor cu putere de decizie din cadrul tuturor formelor de organizare, indiferent de apartenența și forma proprietății, iar răspunderea penală doar în privința celor care exercită funcții cu drept de decizie doar în cadrul autorităților publice? Doar diferența dintre răspunderea penală și contravențională se face în funcție de gradul prejudiciabil al faptei, și nu de statutul făptuitorului.

Evitând această diferențiere, trebuie să arătăm, în textul tuturor legilor, că **persoanele cu funcții de răspundere** includ directori, manageri, supervizori sau orice alte poziții care au puterea de a lua decizii semnificative sau de a controla activități care pot avea impact asupra intereselor societății, indiferent de structura organizatorico-juridică din care fac parte.

O altă problemă este că în cazul infracțiunilor ce vizează nerespectarea legislației privind gestionarea deșeurilor, legea penală nu prevede în mod expres atragerea la răspundere a persoanei fizice cu funcție de răspundere. Totodată, unele infracțiuni contra mediului vizează în mod special persoanele cu funcție de răspundere (art. 225 și art. 226 CP)²³, fapt ce indică asupra necesității definirii cu claritate a respectivului statut care să cuprindă și interesele de protecție a mediului. Mai mult, în cazul gestionării deșeurilor, responsabilizarea persoanelor cu putere de decizie din cadrul organizațiilor private este foarte necesară în condițiile în care anume acestea desfășoară activități care generează deșeuri.

Totuși, cu titlu de apreciere, în cazul art. 223 CP²⁴ (încălcarea cerințelor securității ecologice), legiuitorul a ales o variantă destul de optimală în vederea lărgirii cercului de subiecți responsabili, atunci când menționează că încălcarea cerințelor securității ecologice la proiectarea, amplasarea, construcția sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea construcțiilor industriale, agricole, științifice sau a altor obiective de către **persoanele responsabile** de respectarea lor. Când avem în vedere persoanele responsabile, ne referim la cele cu funcții de răspundere din cadrul tuturor formelor de organizare a entităților, fie de drept public, fie de drept privat, dar și personalul subordonat care nu are putere de decizie, însă a fost împuternicit să întreprindă măsuri în vederea îndeplinirii normelor de securitate ecologică impuse.

3.4. Răspunderea coproprietarilor

Un aspect important a fi cercetat, în lucrarea de față, îl constituie cel al responsabilizării pentru gestionarea defectuoasă a deșeurilor de către persoanele fizice și juridice private în mod individual, dar mai important cel al aplicării răspunderii față de coproprietari, în special cei devălmași (soții), care adesea comit fapte de depozitare ilicită a deșeurilor în cadrul activităților casnice comune. Evident, instituția răspunderii civile oferă soluții pentru toate cazurile de responsabilizare a coproprietarilor, însă în cazul faptei infracționale asupra mediului pot apărea anumite dificultăți. Or, atunci când pe un teren, proprietate comună, vor fi identificate deșeuri, apare problema cine va purta răspunderea, mai ales patrimonial: soțul care le-a depozitat sau ambii soți în condițiile în care banii necesari despăgubirilor de mediu vor fi achitați din contul bugetului familiei, și nu cel personal

²³ Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.

²⁴ Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.

al soțului, deoarece legea nu recunoaște ideea de conturi diferite ale soților, precum și destinația lor în sensul răspunderii juridice.

Cu toate acestea, un lucru este cert, anume că în baza principiului răspunderii solidare fiecare coproprietar este responsabil pentru obligațiile întregii proprietăți. Prin urmare, dacă gestionarea deșeurilor nu este efectuată corespunzător și acest lucru duce la poluarea mediului, toți coproprietarii pot fi trași la răspundere, chiar dacă nu au fost implicați direct sau personal în activitățile care au condus la încălcarea normelor de mediu. Astfel, responsabilitatea coproprietarilor este una colectivă, ei împărțind responsabilitățile legate de întreținerea și administrarea bunului imobil, ceea ce implică faptul că fiecare membru este răspunzător nu doar pentru propriile acțiuni, ci și pentru acțiunile celorlalți în privința gestionării deșeurilor pe proprietatea comună.

În cazul în care deșeurile nu sunt eliminate conform normelor legale, toți coproprietarii pot fi considerați responsabili. În cazul proprietății comune pe cote-părți, coproprietarii repară prejudiciul în măsura contribuției la săvârșirea faptei ilicite de depozitare a deșeurilor, și nu în mărimea cotei-părți deținute, chiar dacă art. 548 Cod civil²⁵ menționează că coproprietarii vor suporta sarcinile proprietății comune pe cote-părți proporțional cotei lor părți. Cu toate acestea, la norma enunțată am putea recurge în cazul în care nu va fi posibilă identificarea făptuitorului, coproprietarii urmând să ridice deșeurile pe contul lor și să suporte costurile depoluării, având drept de regres în cazul identificării celui ce le-a depozitat sau să ceară despăgubiri de la producătorii de deșeuri în baza responsabilității extinse a producătorului. Situația este similară în cazul soților, unde bunurile dobândite în timpul căsătoriei sunt considerate proprietate comună, iar administrarea lor, respectiv suportarea costurilor generate de bun trebuie să fie de comun acord între soți.

În practică, aceasta înseamnă că ambii soți împărtășesc responsabilitatea pentru orice prejudiciu adus proprietății comune sau terțelor persoane ori mediului pentru gestionarea defectuoasă a deșeurilor. Dacă unul dintre soți neglijează sau gestionează inadecvat deșeurile, ambii pot fi considerați responsabili pentru eventualele daune aduse mediului.

Atunci când se cauzează o daună mediului prin gestionarea incorectă a deșeurilor, sunt aplicate dispozițiile art. 2023 Cod civil²⁶, potrivit căruia „dacă prejudiciul a fost cauzat în comun de mai mulți participanți, aceștia poartă răspundere solidară. Se consideră participant nu doar autorul faptei cauzatoare de prejudicii, ci și cel care l-a instigat sau l-a susținut, precum și cel care a beneficiat în mod conștient de un folos în urma prejudiciului cauzat altuia (participanți)”.

Prin urmare, la determinarea întinderii răspunderii comune se aplică regulile participației, însă cum se va repara prejudiciul, atunci când unul dintre soți nu a participat nemijlocit la aruncarea deșeurilor sau dacă nu a beneficiat de pe urma prejudiciului? Dacă prin aruncarea deșeurilor într-un spațiu neautorizat a avut de economisit familia prin faptul că nu achită un contract de salubritate, atunci ambii soți vor răspunde solidar. Însă în cazul în care au un asemenea contract, iar soțul a evitat să depoziteze deșeurile, contravențional va răspunde doar cel vinovat de săvârșirea faptei potrivit principiului răs-

²⁵ Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

²⁶ Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

punderi personale.

Situația se complică în cazul în care soții sunt membri asociați ai unei societăți comerciale cu răspundere nelimitată, unde trebuie să răspundă și cu bunurile personale, atunci când cele ale persoanei juridice pe care au creat-o sunt insuficiente. De asemenea, va fi greu de stabilit partea contribuției la săvârșirea faptei ilicite de gestionare a deșeurilor, atunci când ambii soți au calitate de membri ai societății, iar prejudiciul a fost reparat de persoana juridică vinovată, respectiv, regula ordinii de regres va fi greu de stabilit. Or, potrivit normei de la art. 2023 alin. (3) a Codului civil²⁷, se menționează că „în cazul acțiunii în regres, partea fiecărui participant din obligația solidară este proporțională contribuției sale la săvârșirea faptei ilicite, dacă aceasta poate fi determinată”.

3.5. Particularitățile răspunderii patrimoniale a persoanei juridice pentru faptele penale și contravenționale

Având în vedere că pentru refacerea stării mediului afectat prin orice fel de fapte, inclusiv prin încălcarea legislației în domeniul deșeurilor, cea mai importantă măsură este de ordin patrimonial, necesară suportării costurilor depoluării din contul poluatorilor. În subiectul de față ne vom referi la particularitatea răspunderii patrimoniale aplicabile pentru faptele penale și contravenționale de poluare a mediului prin depozitare ilicită a deșeurilor săvârșite de persoane juridice. Am ales să abordăm această problemă în condițiile în care astăzi mai există neclarități în privința sancționării persoanelor juridice, în timp ce acestea în mod preponderent poluează mediul prin gestionarea incorectă a deșeurilor.

Așadar, în literatura juridică de specialitate, „calitatea de subiect de drept este definită drept calitatea, capacitatea, însușirea, aptitudinea sau posibilitatea care îngăduie oamenilor să participe individual sau colectiv cu raporturi juridice ca titulari de drepturi și obligații”²⁸. Respectiv, constatăm că toate categoriile de persoane, fie că sunt fizice, fie juridice, poartă responsabilitate în măsură egală pentru faptele lor, indiferent dacă sunt de natură penală, contravențională ori civilă.

Doctrina unanim susține că persoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu, și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri. În contextul dat, conferirea statutului de subiect al răspunderii contravenționale persoanei juridice a fost cauzată de marile schimbări înregistrate în regimul politic, economic și social, deoarece anterior intrării în vigoare a noului Cod contravențional, răspunderea contravențională a persoanei juridice nu era foarte des întâlnită, constituind practic o excepție²⁹.

În ce privește ideea de răspundere contravențională aplicabilă persoanei juridice, în doctrină se conturează două poziții contradictorii: cea care susține aplicabilitatea răspunderii contravenționale a persoanei juridice și cea care susține ideea non-responsabilității contravenționale a persoanei juridice. Un argument al celor care resping aplicabilitatea răspunderii contravenționale față de persoanele juridice, fiind considerate entități co-

²⁷ Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

²⁸ MANDA C. Drept administrativ. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 2007, p. 384. ISBN 978-973-127-116-3.

²⁹ PREDA M. Drept administrativ. Partea generală. București: Lumina Lex, 2000. 400 p. ISBN: 973-588-286-8.

lective, s-a fundamentat în jurul teoriei ficțiunii persoanelor juridice. Potrivit acesteia, subiectul de drept veritabil nu poate fi decât ființa umană, persoana juridică nefiind decât un subiect fictiv, recunoscut mai ales pentru identificarea titularului anumitor drepturi patrimoniale³⁰. Cu alte argumente, care întăresc aceeași poziție, vin autorii care susțin că persoana juridică nu poate să realizeze de sine stătător o acțiune. Fiecare act realizat de persoana juridică este, de fapt, făcut de către persoane fizice. Drept exemplu este adus cazul când pentru un act ilegal săvârșit de persoanele fizice din conducerea organizației trebuie să răspundă toți membrii acesteia, fapt prin care se creează o nedreptate. Prin urmare, autorii rămân la ideea că „organizațiile nu pot să realizeze acțiuni în nume propriu, nu pot să fie trase la răspundere contravențională, pentru aceasta fiind necesar ca ele să comită personal acțiunea ilicită”³¹.

Un alt argument în favoarea inaplicabilității răspunderii contravenționale față de persoana juridică este cel al lipsei elementului subiectiv, acest argument constituind și nucleul confruntării de idei între partizanii și adversarii răspunderii contravenționale a persoanelor juridice³². De aceeași părere sunt și autorii care susțin că persoana juridică nu are voință liberă, mai exact, nu are deloc voință. Nu există o altă voință decât voința umană, nu există o altă realitate morală sau intelectuală decât cea umană, și oricare ar fi natura, forța și durata legăturilor stabilite între indivizi, persoanele fizice sunt singurele ființe capabile de voință, în sens filosofic și juridic³³. De fapt, aici ar fi vorba de voința unică la săvârșirea faptei, ceea ce de multe ori este specific persoanei juridice, că o decizie ilegală nu ar fi fost luată prin voința tuturor membrilor asociați.

În acest sens, doctrina mai susține că conștiința colectivității nu subzistă decât în conștiința membrilor săi, în psihicul fiecărui individ. Spiritul care animă colectivitatea rămâne spiritul persoanelor care acționează. Colectivitatea nu dă naștere unei voințe noi – aceea a entității colective, ci este caracterizată de o rezultată a voințelor individuale³⁴.

Evident, am fi de acord cu această părere, dacă nu ar exista posibilitatea actuală de înființare a persoanelor juridice (SRL) de către un singur membru fondator, în acest caz dispare problematica generată, până nu de mult, de voința colectivă. Pe lângă aceasta, în ultimă instanță, s-a decis că fapta săvârșită de un membru fondator, și nu numai, chiar de către un angajat, se consideră a fi fapta persoanei juridice. Or, după cum susține autorul francez W. Cassiers, în cazul persoanelor juridice nu se poate vorbi de o voință proprie, ci doar de efecte volitive colective.

Un argument destul de întemeiat în favoarea posibilității de aplicare a răspunderii contravenționale față de persoana juridică o întâlnim la autorul G. Richier, care susține că „atâta timp cât un singur membru al persoanei juridice semnează acte juridice în numele acesteia, iar efectele sale sunt recunoscute în favoarea ei, atunci și fapta ilicită săvârșită de un membru al persoanei juridice trebuie să fie recunoscută ca fiind a persoanei juridice.

³⁰ PREȚIVĂȚII Gh. Răspunderea contravențională a persoanei juridice potrivit legislației Republicii Moldova. În: *Legea și Viața*, nr. 8/220, p. 77, p. 76-79. ISSN 1810-309X.

³¹ PREȚIVĂȚII Gh. Răspunderea contravențională a persoanei juridice potrivit legislației Republicii Moldova. În: *Legea și Viața*, nr. 8/220, p. 77, p. 76-79. ISSN 1810-309X.

³² PREȚIVĂȚII Gh. Răspunderea contravențională a persoanei juridice potrivit legislației Republicii Moldova. În: *Legea și Viața*, nr. 8/220, p. 77, p. 76-79. ISSN 1810-309X., p. 53.

³³ Les exceptions au principe de la personnalité des peines. DUGUE A. Paris: 1954, p. 132 [online]. [citat: 21.03.2025] Disponibil: <https://www.labase-lextenso.fr/bulletin-joly-societes/JBS-2010-066>

³⁴ POENARU I. Regimul juridic al contravențiilor. București: Lumina Lex, 2002. 125 p. ISBN 973-588-444-5, p. 21.

Or, ar fi inexplicabilă situația în care recunoaștem elementul volitiv, în cazul reprezentării persoanei juridice, iar când fapta unui reprezentant al persoanei juridice îmbracă o formă prevăzută de Codul contravențional, persoana juridică își pierde capacitatea de voință³⁵.

Așadar, observăm că în condițiile dezvoltării societății, dar odată cu ea și a dreptului, răspunderea contravențională a persoanei juridice devine admisibilă, fapt susținut și de alți autori autohtoni³⁶, atunci când precizează că răspunderea contravențională a persoanei juridice a fost impusă de necesitățile realității de azi, de o serie de acte internaționale. În ce privește răspunderea contravențională a persoanei juridice pentru fapte ilicite de gestionare a deșeurilor, nici nu încapă îndoială că aceasta se aplică sub toate formele ei. Prin urmare, este însoțită de răspunderea patrimonială care impune suportarea cheltuielilor pentru depoluare și refacerea mediului afectat. Mai mult, din ce în ce mai frecvent se propune ideea răspunderii patrimoniale aplicabile administrației publice.

Autorul A. Trăilescu menționează că „chiar dacă răspunderea patrimonială a administrației publice este supusă și unor reguli de drept comun, anumite reguli juridice specifice o diferențiază de răspunderea civilă delictuală, și anume:

- ea este o răspundere izvorâtă din actele administrației publice emise în regim de putere publică (de drept public);
- la baza răspunderii patrimoniale a administrației publice stă prezumția de culpă a autorității publice emitente a actului ilegal sau a refuzului nejustificat de a rezolva o cerere privitoare la un drept sau interes legitim;
- acțiunea de despăgubire este de competența instanței de contencios, fiind accesorie acțiunii directe în anularea unui act administrativ sau împotriva refuzului nejustificat al unei autorități publice de a rezolva cererea reclamantului privitoare la un interes legitim al său;
- acțiunea în despăgubiri fiind, de regulă, accesorie celei principale în contencios administrativ, urmează scopul acestei acțiuni³⁷.

Sunt de acord cu o asemenea abordare, dar și cu alți autori autohtoni care susțin că „răspunderea administrativă a autorităților publice survine doar sub forma răspunderii administrative patrimoniale, iar răspunderea administrativă a funcționarilor publici poate întruni toate cele patru forme, dacă abaterile sunt săvârșite în timpul serviciului sau în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu³⁸.

3.6. Răspunderea patrimonială a minorilor pentru prejudiciul cauzat de deșeuri

Pe lângă dificultățile ce le implică particularitatea prejudiciului ecologic, în materie de răspundere se mai adaugă și alte probleme, iar una din ele este cea a capacității persoanei de a răspunde, mai cu seamă a minorului. Or, există și cazuri când un prejudiciu poate fi adus de un minor prin aruncarea deșeurilor în locuri neautorizate, în bazine acvatice, sisteme descentralizate de alimentare cu apă potabilă etc., iar datorită vârstei lor nu pot fi trași la răspundere contravențională sau penală, precum nici la răspundere civilă

³⁵ RICHIER G. De la responsabilité pénale des personnes morales. Lyon: 1943, 489 p. ISBN 978-3-7190-4137-3, p. 118.

³⁶ PREȚIVĂȚII Gh. Răspunderea contravențională a persoanei juridice potrivit legislației Republicii Moldova. În: *Legea și Viața*, nr. 8/220, p. 77, p. 76-79. ISSN 1810-309X.

³⁷ TRĂILESCU A. Drept administrativ. Ediția a IV-a. București: C.H. Beck, 2010. 432 p. ISBN 978-606-18-1081-9, p. 299-300.

³⁸ PISARENCO O. Conceptul de răspundere administrativă și formele ei. În: *Revista Institutul Național al Justiției*, nr. 3 (38), 2016 p. 42. ISSN 1854-2405.

reparatorie.

După cum susține autorul G. Ardelean, „în cadrul răspunderii civile delictuale, unde principala sancțiune o constituie repararea prejudiciului, aplicarea acesteia nu ar avea niciun efect atâta timp cât minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu dispune de venituri din cauza faptului că nu are capacitate de muncă. În acest caz, legiuitorul pentru asigurarea exercitării dreptului de creanță a victimei față de făptuitor, care este debitorul obligației de reparare, a instituit mecanismul aplicării răspunderii față de subiect, altul decât cel ce a cauzat dauna, adică părinți (adoptatori), tutori, instituțiile de învățământ, de educație, curative sub a căror supraveghere se află minorul”³⁹. În mod evident, aceasta ar fi o soluție, părinții venind să răspundă și pentru prejudiciul adus mediului prin fapte ilicite în domeniul deșeurilor, deoarece, așa cum pe bună dreptate se susține în doctrina națională, „aplicarea normelor dreptului civil în materia răspunderii pentru daune de mediu se face prin adaptarea lor la particularitățile raporturilor juridice de drept al mediului”⁴⁰.

La prima vedere, „soluția ar fi clară, însă trebuie să luăm în calcul că pot apărea situații neprevăzute ce pot fi sesizate în cursul examinării litigiilor ce au ca obiect repararea prejudiciului de către părinții minorului culpabil; ar fi cazul în care nu se demonstrează vinovăția părinților lor, sau invers, aceștia demonstrează nevinovăția. Or, în asemenea împrejurări pot apărea unele situații critice ce generează multiple dificultăți de interpretare, cum ar fi identificarea parametrilor ce atestă îndeplinirea corespunzătoare sau neîndeplinirea obligațiilor de educație a minorului, iar mai cu seamă cele de supraveghere; cine repară prejudiciul în lipsa vinovăției părinților, în condițiile în care nu există o unitate de măsură a educației pentru a incrimina vinovăția părinților. Mai mult, unele prejudicii pot fi aduse mediului și de copii cu un nivel înalt de educație, iar comiterea faptei prejudiciabile prezumă contrariul, adică lipsa de educație”⁴¹.

Cu o soluție ingenioasă pentru rezolvarea acestor probleme vin autorii care propun „înstituirea unei prezumții de răspundere în sarcina părinților pentru faptele ilicite ale copiilor minori, în sensul că lipsa unei educații corespunzătoare trebuie să fie dedusă întotdeauna din chiar faptul antisocial prejudiciabil săvârșit de minor”⁴².

De asemenea, doctrina astăzi oferă soluții și pentru cazurile în care minorul a cauzat un prejudiciu ecologic în lipsa supravegherii, anume în timp ce se deplasa de la instituția de învățământ spre casă, când nu poți invoca nici vinovăția instituției de învățământ de la care a plecat și nici cea a părinților care nu l-au întâlnit acasă, respectiv nu l-au avut sub supraveghere.

În acest sens, conform doctrinei naționale, „în scopul sporirii garanțiilor creditorilor dreptului de creanță ce rezultă din repararea prejudiciului, s-ar admite posibilitatea angajării răspunderii comune pe cote-părți ale părinților (tutorilor) și ale instituțiilor de învățământ, de educație sau curative, când fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și educării necores-

³⁹ ARDELEAN G. Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori. *Legea și Viața* nr. 11(287), p. 24-29. ISSN 1810-309X, p. 27.

⁴⁰ TROFIMOV I. Dreptul mediului. Chișinău: Tipografia Elena, 2002. 203 p. ISBN 9975-930-42-5, p. 51.

⁴¹ ARDELEAN G. Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori. *Legea și Viața* nr. 11(287) p. 24-29. ISSN 1810-309X, p. 77.

⁴² BAIES S., CEBOTARI V., CREȚU I., c.a. Drept civil, Teoria generală a obligațiilor. Chișinău, 2015, 750 p. ISBN 9789975534581, p. 455.

punzătoare de către părinți sau tutori”⁴³.

Alte scânteii de soluții apar și între contradicțiile ce vizează menținerea caracterului subiectiv al răspunderii patrimoniale a părinților pentru prejudiciul cauzat de minori cu invocarea unei prezumții de vinovăție a acestora pentru toate cazurile și opinia ce optează pentru o răspundere obiectivă. În primul caz, autorul francez L. Blanc este de părere că comuniunea de locuință este una determinativă la stabilirea coordonatelor fundamentării răspunderii pe teoria subiectivă⁴⁴; de cealaltă parte, se pledează pentru o răspundere obiectivă a părinților pentru fapta minorului, iar lipsa de supraveghere și educație a copilului minor datorate, au devenit ne semnificative, dat fiind faptul că, independent de culpa părinților, răspunderea acestora poate fi angajată⁴⁵.

Cred că cea mai optimală ar fi a doua soluție, ținând seama că în materia răspunderii de mediu operează fără dificultăți răspunderea obiectivă, cea în lipsă de culpă. Acestea fiind clarificate, ar mai exista și situații când copilul minor delicvent locuiește împreună cu unul din părinți, iar cel de-al doilea este decăzut din drepturile părintești. Aici am spune că oricum răspund ambii părinți, în condițiile în care decăderea privește doar lipsa de drepturi, nu și de obligații.

În concluzie, considerăm că la această dată, legislația oferă soluții pentru toate cazurile în care minorii vor cauza un prejudiciu la adresa mediului, părinții fiind cei care vor repara de fiecare dată prejudiciul patrimonial, inclusiv cel cauzat prin săvârșirea faptelor ilicite în domeniul deșeurilor.

3.7. Răspunderea patrimonială a victimei prejudiciului cauzat prin depozitarea deșeurilor pe propriul teren

Deși, în majoritatea cazurilor, proprietarii de terenuri se consideră că sunt în drept să depoziteze în terenul lor deșeuri fără autorizație, acest lucru este interzis, ei purtând răspundere, inclusiv patrimonială, pentru încălcarea legislației în domeniul deșeurilor. Prin urmare, ne pomenim în situația când proprietarul terenului este victimă a poluării cu deșeuri, în același timp fiind responsabil de repararea prejudiciului adus mediului.

În majoritatea surselor de specialitate, problema legată de capacitatea de a răspunde (delictuală sau contractuală) patrimonial este examinată prin prisma condițiilor răspunderii civile, și anume, în raport cu vinovăția⁴⁶. Având în vedere principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu (ecologice), în materia răspunderii ce ține de dreptul mediului, problema vinovăției este examinată doar în ceea ce privește vinovăția victimei. Acest fapt se datorează regulii generale aplicabile răspunderii din dreptul mediului, unde persoana făptuitoare va răspunde chiar și dacă a acționat fără discernământ. Aceasta reiese din conținutul literii c) art. 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător a Republicii Moldova, unde este prevăzut, în mod expres, că persoana care a cauzat prejudiciu mediului sau a admis cauzarea acestuia răspunde chiar și dacă a făcut-o înconștient. Prin urmare, aceasta presupune excluderea discernământului drept condiție a capacității de a răspunde⁴⁷.

⁴³ Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova, vol. I. Chișinău: Arc, 2006. 1075 p. ISBN 9975-61-406-X.

⁴⁴ BLANC E. La responsabilite des parents du fait de leurs enfants. Paris, 1952. 109 p. ISBN 9783841666796.

⁴⁵ BOILĂ L.R. Paza juridică a minorului din perspectiva fundamentării obiective a răspunderii civile delictuale a celor care exercită supravegherea lui. În: Dreptul, nr. 6/2011, p. 143. ISSN 1018-0435.

⁴⁶ BOROI G., STĂNCIULESCU L. Drept civil. Curs selectiv. Teste grilă. București: ALL BECK, 2003. 674 p. ISBN 973-655-302-7, p. 322-325.

⁴⁷ TROFIMOV I., ARDELEAN G., CREȚU A. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, S.n, 2015. 320 p. ISBN 978-

În consecință, cel care depozitează deșeuri în propriul teren, iaz sau pădure, dobândește o calitate dublă, una de victimă a prejudiciului patrimonial suferit prin degradarea solului, respectiv diminuarea capacităților sale productive, infectarea apei etc., iar pe de altă parte, capătă calitate de făptuitor, fiind obligat să răspundă contravențional sau penal, nu față de el, ci în fața legii.

4. CONCLUZII

În urma analizei efectuate, putem constata că răspunderea patrimonială pentru prejudiciile cauzate prin gestionarea defectuoasă a deșeurilor trebuie tratată într-o manieră distinctă, ținând cont de specificul prejudiciului de mediu și de principiile răspunderii obiective. Studiul a evidențiat că răspunderea patrimonială în acest domeniu se manifestă atât ca măsură reparatorie, cât și ca formă de sancțiune, având rolul de a compensa prejudiciile aduse mediului și de a contribui la realizarea obiectivelor de protecție a mediului.

În raport cu subiecții răspunderii patrimoniale, cercetarea a arătat necesitatea unei reglementări mai clare și mai diferențiate, având în vedere rolul specific al fiecăruia: producătorii, consumatorii, persoanele cu funcție de răspundere, coproprietarii, persoanele juridice, minorii și, în anumite cazuri, chiar victimele prejudiciului.

Pe parcursul lucrării s-au formulat următoarele propuneri de *lege ferenda* și recomandări:

1. Modificarea art. 66 din Legea nr. 209/2016, pentru a prevedea expres că prejudiciul adus mediului de deșeuri de orice fel, cu sau fără vinovăție, va fi reparat în conformitate cu exigențele legislației de mediu și ale Codului civil;

2. Revizuirea alin. (4) al art. 29 din Legea nr. 209/2016, pentru a stabili că, în cazul abandonării deșeurilor pe domeniul privat, cheltuielile de curățare și refacere să fie suportate de actualii deținători doar dacă aceștia au omis să cunoască autorul sau refuză să-l denunțe;

3. Excluderea sintagmei „inclusiv cele prevăzute la alin. (4)” din alin. (6) art. 29 din Legea nr. 209/2016, pentru a evita aplicarea nejustificată a cheltuielilor de refacere asupra proprietarilor nevinovați;

4. Introducerea unui regim special de răspundere pentru consumatorii serviciilor publice de gestionare a deșeurilor municipale, inclusiv prin stabilirea de dobânzi de întârziere pentru neachitarea tarifelor, reglementate într-un nou capitol al Metodologiei privind calcularea tarifelor;

5. Extinderea noțiunii de „persoană cu funcție de răspundere” în Codul penal, pentru a include persoanele cu putere de decizie din entitățile private, nu doar cele din sectorul public;

6. Precizarea normativă clară că răspunderea contravențională și penală poate viza persoanele cu funcții de decizie indiferent de forma de proprietate a instituției;

7. Clarificarea regimului de răspundere a coproprietarilor, inclusiv a soților, pentru prejudiciile de mediu cauzate prin gestionarea incorectă a deșeurilor, pe principiul răspunderii solidare;

8. Consolidarea răspunderii patrimoniale a persoanei juridice, inclusiv în cazul săvârșirii faptelor de poluare de către reprezentanții sau angajații acesteia, fără necesitatea dovedirii vinovăției colective;

9. Instituirea unei prezumții de răspundere în sarcina părinților pentru faptele ilicite ale minorilor în materia daunelor ecologice, independent de dovedirea vinovăției lor;

10. Reafirmarea răspunderii victimei prejudiciului în cazul depozitării deșeurilor în propriul teren, având dublă calitate de victimă și făptuitor, conform principiului răspunderii obiective.

Prin implementarea acestor propuneri, s-ar contribui la o protecție mai eficientă a mediului, la clarificarea regimului juridic al răspunderii patrimoniale în domeniul gestionării deșeurilor și la consolidarea principiului „poluatorul plătește” în legislația națională.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

ARDELEAN G. Particularități ale acțiunii în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic cauzat de minori. *Legea și Viața* nr. 11(287), p. 24-29. ISSN 1810-309X.

BAIEȘ S., CEBOTARI V., CREȚU I., c.a. *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău, 2015, 750 p. ISBN 9789975534581.

BLANC E. *La responsabilité des parents du fait de leurs enfants*. Paris, 1952. 109 p. ISBN 9783841666796.

BOILĂ L. R. Paza juridică a minorului din perspectiva fundamentării obiective a răspunderii civile delictuale a celor care exercită supravegherea lui. În: *Dreptul*, nr. 6/2011, p. 143 ISSN 1018-0435.

BOROI G., STĂNCIULESCU L. *Drept civil. Curs selectiv. Teste grilă*. București: ALL BECK, 2003. 674 p. ISBN 973-655-302-7.

Cauza 172/08 din 2010 în procedura Pontina Ambiente SRL împotriva Regione Lazio [citat: 13.03.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri>

CIOBANU I., NASTAS I. Evoluția conceptului de persoană cu funcție de răspundere în legislația penală națională. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 1/2009, p. 36. ISSN 1811-0770.

Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86.

Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.01.2009, nr. 3-6.

Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.04.2009, nr. 72-74.

Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova, vol. I. Chișinău: Arc, 2006. 1075 p. ISBN 9975-61-406-X.

Convenția de la Basel privind controlarea transportării peste frontiere a deșeurilor periculoase și eliminarea acestora, adoptată la Geneva la 22 septembrie 1995.

Directiva 1999/31/CE a Consiliului din 26.04.1999 privind depozitele de deșeuri. JO L 182, 16.7.1999, p. 1-19.

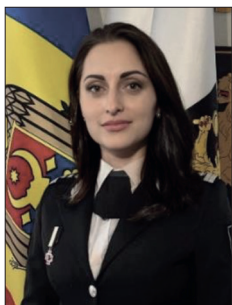
Directiva 2000/35 a Parlamentului European și a Consiliului din 29 iunie 2000 privind combaterea întârzierii efectuării plăților în cazul tranzacțiilor comerciale.

Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului (JO L 143, 30.4.2004, p. 56).

- DUȘCĂ I.A., BARBU-ILIE A. Hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene în materie de mediu. București: Universul Juridic, 2010. 255 p. ISBN 978-973-127-423-2.
- Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal, nr.1 din 11.01.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr .8-10/1.
- Hotărârea de Guvern nr. 939 din 29.11.2023 pentru aprobarea Regulamentului privind depozitarea deșeurilor. În: Monitorul Oficial al RM, Nr. 20-23 din 18-01-2024.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la judecarea de către instanțele judecătorești a plângerilor declarate împotriva actelor nelegitime ale organelor administrației publice și ale persoanelor cu funcții de răspundere ce lezează drepturile cetățenilor”, nr.6 din 23.02.1998. Culegere de hotărâri explicative, 2000, p.192.
- Legea privind deșeurile, nr. 209 din 29.07.2016. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 459-471 din 23.12.2016.
- MANDA C. Drept administrativ. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 2007, p. 384. ISBN 978-973-127-116-3.
- Metodologia privind calcularea tarifelor la unele servicii publice de gestionare a deșeurilor municipale, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 881/2022. În: Monitorul Oficial Nr. 5-8 din 13.01.2023.
- PASCAL M., GUGULAN E. Responsabilitatea extinsă a producătorului – mecanism de gestionare a deșeurilor. În: Revista română de drept al afacerilor, nr. 3/2024.
- PISARENCO O. Conceptul de răspundere administrativă și formele ei. În: Revista Institutul Național al Justiției, nr. 3 (38), 2016, p 42. ISSN 1854-2405.
- POENARU I. Regimul juridic al contravențiilor. București: Lumina Lex, 2002. 125 p. ISBN 973-588-444-5.
- PREDA M. Drept administrativ. Partea generală. București: Lumina Lex, 2000. 400 p. ISBN: 973-588-286-8.
- PREȚÎVATÎI Gh. Răspunderea contravențională a persoanei juridice potrivit legislației Republicii Moldova. În: Legea și Viața, nr. 8/220, p. 77, p. 76-79. ISSN 1810-309X.
- RICHER G. De la responsabilité pénale des personnes morales. Lyon: 1943, 489 p. ISBN 978-3-7190-4137-3.
- ȘEREMET I. Responsabilitatea extinsă a producătorului în contextul mecanismului de gestionare a deșeurilor, prevăzut în legislația Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, nr. 7-9 (237-239), 2020, p. 113. ISSN 1811-0770.
- TRĂILESCU A. Drept administrativ. Ediția a IV-a. București: C.H. Beck, 2010. 432 p. ISBN 978-606-18-1081-9.
- TROFIMOV I. Dreptul mediului. Chișinău: Tipografia Elena, 2002. 203 p. ISBN 9975-930-42-5.
- TROFIMOV I., ARDELEAN G., CREȚU A. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, S.n, 2015. 320 p. ISBN 978-9975-80-955-9.
- Les exceptions au principe de la personnalité des peines. DUGUE A. Paris: 1954, p. 132 [online]. [citat: 21.03.2025] Disponibil: <https://www.labase-lextenso.fr/bulletin-joly-societes/JBS-2010-066>

CZU: 343.347:551.521

DOI 10.5281/zenodo.15552931

Alina NITREAN*

e-mail: nitreanalina@gmail.com

CRIMINALISTICA NUCLEARĂ: INOVAȚIE ȘI COOPERARE GLOBALĂ

Adnotare: Criminalistica nucleară reprezintă un domeniu inovator ce se bazează pe aplicarea tehnologiilor avansate și expertizei interdisciplinare în vederea prevenirii și combaterii infracțiunilor ce implică materiale nucleare sau radioactive. Acest domeniu este strâns legat de colaborarea internațională, care joacă un rol esențial în combaterea provocărilor ce depășesc granițele naționale. Inițiativele ITWG, GICNT și CBRN CoE, alături de organizații internaționale precum INTERPOL, IAEA și UNICRI, contribuie la consolidarea capacității statelor în domeniul criminalisticii nucleare. Suportul internațional include nu doar schimbul de informații, programe de instruire și formare, ci și sprijinul operațional la investigarea incidentelor radiologice, furnizarea de echipamente specializate necesare pentru gestionarea incidentelor radiologice.

Eforturile internaționale nu doar stimulează progresul tehnologic și inovarea în domeniul criminalisticii nucleare, ci și contribuie la crearea unor rețele de experți și grupuri tehnice, care facilitează colaborarea și schimbul de cunoștințe între statele membre. În articol sunt evidențiate două modele de dezvoltare a capacității de efectuare a expertizei materialelor nucleare sau radioactive, și anume: laboratoare dedicate examinării materialelor nucleare, echipate pentru cercetarea probelor contaminate cu radionuclizi; laboratoare criminalistice tradiționale adaptate condițiilor de protecție fizică nucleară. Alegerea modelului optim trebuie să se bazeze pe analiza capacităților existente, precum și pe resursele disponibile și obiectivele strategice ale statului. În acest sens, GICNT a dezvoltat un instrument de evaluare „Nuclear Forensics Self-Assessment Tool”, destinat verificării capacităților naționale de criminalistică nucleară, dar și identificării punctelor forte și a lacunelor în infrastructura națională.

Cuvinte-cheie: criminalistică nucleară, criminalistică tradițională, cooperare internațională, material nuclear sau radioactiv, bază de date GEIGER, bază de date ITDB, incident radiologic, managementul scenei crimei radiologice.

NUCLEAR FORENSICS: INNOVATION AND GLOBAL COOPERATION

Annotation: Nuclear forensics is an innovative sector that relies on the application of advanced technologies and interdisciplinary expertise to prevent and combat crimes involving nucle-

* Doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; șef al Direcției examinări fizico-chimice, Centrul tehnico-criminalistic și expertize judiciare al Inspectoratului General al Poliției; ORCID ID: 0000-0002-6700-0377, e-mail: nitreanalina@gmail.com

ar or other radioactive materials. This sector is closely linked to international collaboration, which plays an essential role in combating challenges that transcend national borders. Initiatives such as ITWG, GICNT and CBRN CoE, together with international organizations such as INTERPOL, IAEA and UNICRI, contribute to strengthening the capacity of states in the field of nuclear forensics. International support includes not only the exchange of information, training and education programs, but also operational support in the investigation of radiological incidents, delivery of specialized equipment necessary for the investigation and radiological incidents management. International efforts not only stimulate technological progress and innovation in nuclear forensics, but also contribute to the creation of networks of experts and technical groups that facilitate collaboration and knowledge exchange between member states. The article highlights two models for developing the capacity to perform expertise on nuclear or other radioactive materials, namely: laboratories dedicated to the examination of nuclear materials, equipped for handling samples with radionuclide contamination, or traditional forensic laboratories configured to meet nuclear physical protection requirements. The choice of the optimal model must be based on the analysis of existing capacities, available resources and strategic objectives of the state. In this regard, GICNT designed the "Nuclear Forensics Self-Assessment Tool", to support countries identify areas for improvement in nuclear forensics, the identification of strengths and gaps in the national infrastructure.

Keywords: nuclear forensics, traditional forensics, international cooperation, nuclear or other radioactive material, GEIGER database, ITDB database, radiological incident, radiological crime scene management.

1. INTRODUCERE

Criminalistica nucleară reprezintă o ramură inovatoare a criminalisticii, cu caracter multidisciplinar, care a apărut din necesitatea de a face față amenințărilor tot mai mari legate de utilizarea neautorizată și traficul ilicit de materiale nucleare sau radioactive (NRM). Prin utilizarea metodelor de analiză avansate și echipamentelor specifice, acest domeniu permite determinarea caracteristicilor fizico-chimice ale MNR pentru a determina originea, data și modul de producere, precum și istoricul materialelor. Experții în criminalistica nucleară pot contribui, de asemenea, la stabilirea potențialelor rute de contrabandă, a legăturilor dintre suspecti și materiale implicate, a scopului utilizării ilicite, consolidând bazele probatorii în cadrul anchetelor judiciare. Astfel, această disciplină sprijină autoritățile în vederea găsirii adevărului și combaterii eficiente a crimelor ce implică utilizarea neautorizată a MNR.

Criminalistica nucleară este situată la intersecția dintre știință, tehnologie și securitatea internațională, reprezentând un domeniu strategic și indispensabil în contextul global actual. Integrarea acestei discipline în strategiile globale de securitate devine o prioritate mai ales în situații de conflict armat, cum este cazul războiului din Ucraina. Riscul unor incidente radiologice crește datorită existenței centralelor nucleare pe teritoriul țării, care pot fi supuse unor atacuri și cauza consecințe devastatoare, punând în pericol nu doar securitatea națională, ci și stabilitatea internațională.

Utilizarea extinsă a MNR în diverse sectoare, precum medicină, energetică, industrie și cercetare, contribuie la creșterea riscului de a scoate aceste materiale de sub controlul legal, transformându-le în ținte potențiale pentru grupări criminale și teroriste. Această vulnerabilitate evidențiază importanța consolidării cooperării internaționale și a dezvoltării criminalisticii nucleare, un domeniu esențial care poate oferi soluții eficiente pentru combaterea amenințărilor radiologice și protejarea stabilității globale.

Articolul de față își propune să analizeze direcțiile prioritare de dezvoltare ale criminalisticii nucleare, subliniind importanța cooperării internaționale în ceea ce ține de

consolidarea acestui domeniu. Pe baza analizei materialelor conferințelor, forumurilor și altor evenimente internaționale organizate de Agenția Internațională pentru Energie Atomică (IAEA), a reuniunilor Grupului de Lucru Tehnic Internațional în Criminalistica Nucleară (ITWG) desfășurate anual, publicațiilor cercetătorilor comunității experților în domeniul criminalisticii nucleare, au fost conturate tendințele-cheie de dezvoltare în această sferă. De asemenea, aceste surse de informații au permis identificarea celor mai eficiente modele de cooperare internațională, formare și educare continuă a specialiștilor în domeniul criminalisticii nucleare.

Ipoteza acestui articol se concentrează pe adaptarea lecțiilor învățate din cooperarea internațională, și constă în faptul că, prin analiza tendințelor globale și a modelelor internaționale de cooperare în criminalistica nucleară, se pot identifica soluții optime pentru dezvoltarea capacității laboratoarelor de criminalistică nucleară, inclusiv în Republica Moldova. Implementarea acestor soluții va contribui la sporirea eficienței investigațiilor incidentelor radiologice și la asigurarea securității nucleare naționale și globale.

2. METODOLOGIE

Metodologia utilizată pentru scriere acestui articol s-a bazat pe o analiză amplă a literaturii de specialitate și a cadrului juridic, atât național, cât și internațional, în domeniul criminalisticii nucleare. Au fost examinate exemple practice relevante pentru a înțelege provocările cu care se confruntă statele, inclusiv Republica Moldova în investigarea cazurilor de implicare a MNR, exercițiilor organizate de ITWG și IAEA. De asemenea, au fost aplicate metode comparative pentru identificarea diferențelor și similitudinilor între capacitățile și practicile existente în diverse state sau organizații, iar concluziile obținute au fost sintetizate pentru formularea unor recomandări care să răspundă nevoilor specifice.

Listă de abrevieri:

AWE – Atomic Weapons Establishment
CFAC – Centre for Forensic Analysis and Characterization
EURATOM – European Atomic Energy Community
EUROPOL – European Union Agency for Law Enforcement Cooperation
GICNT – Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism
IAEA – International Atomic Energy Agency
INTERPOL – International Criminal Police Organization
ITDB – Incident and Trafficking Database
ITWG – Nuclear Forensics International Technical Working Group
JRC – Joint Research Centre: EU Science Hub
MNR – Material nuclear sau radioactiv
MTA EK – Hungarian Academy of Sciences Centre for Energy Research
ONU – Organizația Națiunilor Unite
UNICRI – United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBTINUTE

anizații și inițiative tehnice în sprijinul criminalisticii nucleare

Criminalistica nucleară, prin natura sa multidisciplinară, se bazează pe eforturile comune ale comunității internaționale pentru a răspunde eficient provocărilor globale în

domeniul securității nucleare. Organizațiile internaționale și grupurile tehnice consacrate acestui domeniu joacă un rol fundamental prin multiple inițiative. Acestea contribuie la consolidarea capacității potențialului statelor prin furnizarea tehnologiilor avansate, organizarea de exerciții și programe de instruire pentru specialiști, promovarea unor standarde și bune practici internaționale, suportul în investigarea incidentelor radiologice și nucleare, prevenirea traficului ilicit de MNR, contribuind astfel la îmbunătățirea securității globale. Printre organizațiile internaționale cu un rol semnificativ în cooperarea globală în domeniul criminalisticii nucleare se numără: IAEA, INTERPOL, UNICRI, precum și inițiative ca GICNT, ITWG, CBRN CoE.

3.1. Agenția Internațională pentru Energie Atomică (IAEA) – este cunoscută la nivel internațional sub denumirea de organizația „Atoms for Peace and Development” din familia Națiunilor Unite, și reprezintă centrul internațional de cooperare în domeniul nuclear.

Înființarea acestei organizații a fost propusă de președintele american Dwight D. Eisenhower în discursul său „Atoms for Peace” din 8 decembrie 1953, adresat Adunării Generale a Națiunilor Unite. Scopul acestei inițiative a fost focusat pe promovarea utilizării pașnice a energiei nucleare și prevenirea utilizării acesteia în scopuri militare. Cu toate că inițiativa președintelui a fost percepută de unii ca paradoxală, dat fiind riscul că răspândirea tehnologiei nucleare va facilita proliferarea armelor nucleare², totuși agenția a fost înființată în 1957, ca un răspuns la îngrijorările generate de energia nucleară, o tehnologie controversată care poate fi utilizată atât pentru beneficii umanitare și economice, cât și pentru distrugerii în masă.

Sediul IAEA la Viena a fost rezultatul unei combinații de factori politici și strategici. În anii 1960, guvernul Austriei, sub conducerea cancelarului Bruno Kreisky, a făcut o ofertă Națiunilor Unite pentru a construi un centru internațional în Viena, care să găzduiască organizațiile din sistemul ONU. În 1967, guvernul austriac a desemnat o zonă pe malul stâng al Dunării pentru a construi acest centru. Designul arhitectului austriac Johann Staber a fost câștigător, fiind marcat începutul construcției în 1972, iar Complexul Vienna International Centre (VIC) a fost inaugurat în 1979. VIC a devenit sediul permanent nu doar al IAEA, dar și al altor organizații ONU.

IAEA are 180 de state membre și este organizată în jurul unui director general, șase Departamente principale și două organe de guvernare: Conferința Generală și Consiliul Guvernatorilor. Afilierea la IAEA este deschisă statelor membre ale Națiunilor Unite sau ale altor agenții specializate, care îndeplinesc criteriile stabilite în Statutul³ său. Statele pot deveni membre prin semnarea și ratificarea Statutului IAEA, sau pe baza recomandării Consiliului Guvernatorilor și acceptării acestora în cadrul Conferinței Generale.

Republica Moldova a devenit membru al IAEA în 1997⁴, fiind ulterior acceptate și amendamentele la articolele VI și XIVA la Statut⁵, în anul 2007. Prin integrarea în această comunitate internațională, Moldova are oportunitatea de a beneficia de rezultatele din

¹ Fischer David. History of the International Atomic Energy Agency: the first forty years. Vienna: The Agency, 1997, 564 p. ISBN 92-0-102397-9.

² Beaton Leonard, et al. Must the Bomb Spread? Penguin Books in association with The Institute for Strategic Studies, 1966.

³ <https://www.iaea.org/sites/default/files/statute.pdf>.

⁴ Hotărârea Parlamentului Nr. 1267 din 17-07-1997 privind aderarea Republicii Moldova la Statutul Agenției Internaționale pentru Energia Atomică.

⁵ Decretul Președintelui Republicii Moldova Nr. 1458 din 29-12-2007 privind promulgarea Legii pentru acceptarea amendamentelor la articolele VI și XIV.A din Statutul Agenției Internaționale pentru Energia Atomică.

domeniile esențiale ale activității IAEA, precum suportul în monitorizarea aplicării tehnologiilor nucleare pentru sănătate, agricultură, industrie și energie, asigurarea securității și siguranței nucleare, monitorizarea utilizării materialelor nucleare în scopuri strict pașnice, de instruire și formare, etc.

IAEA a început să se concentreze pe criminalistica nucleară în anii 1990, ca răspuns la creșterea traficului ilicit de MNR evidențiat de baza de date a IAEA – ITDB. În 2012, aceasta conținea informații despre 2331 de incidente cu MNR⁶, iar până la 31 decembrie 2024, numărul acestora a crescut la 4390⁷. În plus, în 2016, la 10 ani după eveniment, în ITDB a fost inclus un incident de mare rezonanță, și anume decesul lui Alexandru Litvinenko, cauzat de boala acută de radiații provocată de ingerarea poloniului-210⁸.

Pentru a sprijini criminalistica nucleară, investigarea și contracararea traficului cu MNR, IAEA a publicat mai multe documente tehnice, fiecare având un rol specific pentru consolidarea capacităților statelor membre. Printre acestea se numără grupul primelor documente menite să suporte prevenirea, detectarea și răspunsul la traficul cu MNR, dezvoltate în cooperare cu INTERPOL și EUROPOL, publicate în anul 2002:

- **IAEA-TECDOC-1311:** *Prevention of the Inadvertent Movement and Illicit Trafficking of Radioactive Material*⁹.

- **IAEA-TECDOC-1312:** *Detection of Radioactive Material at Borders*¹⁰.

- **IAEA-TECDOC-1313:** *Response to Events Involving the Inadvertent Movement or Illicit Trafficking of Radioactive Material*.¹¹

În același an, IAEA a început elaborarea unui document tehnic dedicat criminalisticii nucleare, *Nuclear Forensics Support*, care a fost publicat în 2006¹² și revizuit sub numele *Nuclear Forensics in Support of Investigations* (IAEA Nuclear Security Series No. 2-G), fiind una dintre cele mai importante publicații în domeniu. În rezultatul unui proiect internațional de cercetare, care a fost focusat pe explorarea metodelor avansate de colectare și analiză a probelor, optimizarea proceselor criminalistice nucleare și interpretarea rezultatelor, IAEA a publicat în 2013 documentul **IAEA-TECDOC-1730**¹³, focusându-și atenția asupra aplicării criminalisticii nucleare la combaterea traficului ilicit de MNR.

Documentul *Development of a National Nuclear Forensics Library*¹⁴, publicat de IAEA în 2018, este un ghid esențial pentru crearea unei biblioteci naționale de criminalistică

⁶ The IAEA Incident and Trafficking Database. IAEA Bulletin. 54-2-june 2013. p.p. 22-23. Disponibil: <https://www.iaea.org/sites/default/files/bull542june2013.pdf>

⁷ IAEA Incident and Trafficking Database (ITDB) 2025 Factsheet. Disponibil: [itdb-factsheet.pdf](https://www.iaea.org/sites/default/files/itdb-factsheet.pdf)

⁸ Owen R. The Litvinenko Inquiry: report into the death of Alexander Litvinenko. 2016. p. 329. ISBN 9781474127349. Disponibil: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a8055c340f0b62302692e48/The-Litvinenko-Inquiry-H-C-695-web.pdf>

⁹ International Atomic Energy Agency, *Prevention of the Inadvertent Movement and Illicit Trafficking of Radioactive Materials*, IAEA-TECDOC-1311, IAEA, Vienna (2002).

¹⁰ International Atomic Energy Agency, *Detection of Radioactive Materials at Borders*, IAEA-TECDOC-1312, IAEA, Vienna (2002).

¹¹ International Atomic Energy Agency, *Response to Events Involving the Inadvertent Movement or Illicit Trafficking of Radioactive Materials*, IAEA-TECDOC-1313, IAEA, Vienna (2002).

¹² International Atomic Energy Agency, *Nuclear Forensics Support*, IAEA Nuclear Security Series No. 2, IAEA, Vienna (2006).

¹³ International Atomic Energy Agency, *Application of Nuclear Forensics in Combating Illicit Trafficking of Nuclear and Other Radioactive Material*, IAEA-TECDOC-1730, IAEA, Vienna (2013).

¹⁴ International Atomic Energy Agency, *Development of a National Nuclear Forensics Library: A System for the Identification of Nuclear or Other Radioactive Material out of Regulatory Control*, Non-serial Publications, IAEA, Vienna (2018).

nucleară. Scopul principal al acestui document este de a sprijini identificarea MNR ieșite de sub controlul reglementării, prin analiza compoziției și a istoricului acestora.

Unul dintre cele mai recente documente elaborate în sprijinul criminalisticii nucleare este **IAEA-TECDOC-2019**¹⁵, publicat de IAEA în 2023, fiind un ghid complet pentru implementarea capacităților de criminalistică nucleară. Acesta detaliază metodele analitice, bunele practici și asigurarea calității necesare pentru investigarea incidentelor cu MNR. De asemenea, promovează cooperarea internațională și sprijină statele membre în vederea consolidării infrastructurilor naționale de securitate nucleară.

Pe lângă suportul prin elaborarea de documente tehnice fundamentale pentru criminalistica nucleară, IAEA organizează evenimente majore pentru promovarea cooperării internaționale și instruirea specialiștilor. Conferințele internaționale, reuniunile tehnice și atelierele practice au un rol cheie la aplicarea principiilor și recomandărilor regăsite în publicațiile IAEA, facilitând dezvoltarea capacităților naționale și sprijinind investigarea incidentelor de securitate nucleară.

Din 2013 până în prezent, IAEA a organizat trei conferințe internaționale majore privind securitatea nucleară, care au inclus secțiuni dedicate criminalisticii nucleare. De asemenea, IAEA a organizat o conferință și două reuniuni tehnice specializate în criminalistica nucleară. Ultima reuniune tehnică, desfășurată în aprilie 2022, a inclus sesiuni despre investigarea locurilor crimei radiologice și colaborarea dintre experți în materiale nucleare și criminalistică tradițională. Aceste evenimente organizate de IAEA au oferit o platformă pentru experții din întreaga lume să discute bunele practici și inovații în domeniu, să-și împărtășească experiența despre consolidarea capacităților în domeniul criminalisticii nucleare.

La conferința organizată de IAEA în anul 2014 „*Advances in Nuclear Forensics: Countering the Evolving Threat of Nuclear and Other Radioactive Material out of Regulatory Control*”, delegația Marii Britanii a prezentat laboratorul specializat CFAC creat în cadrul AWE Aldermaston, conceput pentru efectuarea examinărilor criminalistice a MNR și probelor prelevate de la locul infracțiunilor radiologice, contaminate cu radionuclizi¹⁶.

Un aspect important, subliniat de delegația Marii Britanii, este faptul că la baza creării laboratorului a fost conștientizarea importanței criminalisticii tradiționale care stabilește conexiuni între probe, locații, persoane și evenimente și este la fel de valoroasă ca și analiza materialelor radioactive. Dar, ținând cont de faptul că probele prelevate dintr-un câmp infracțional radiologic pot fi contaminate radioactiv, acestea nu pot fi supuse examinării în laboratoarele tradiționale de criminalistică.

Laboratorul CFAC a fost proiectat conform unui concept ce prevedea crearea unor condiții optime pentru implicarea diferitor specialiști, experți judiciari, practicieni ai laboratoarelor poliției și altor laboratoare specializate de criminalistică, să efectueze analize ale probelor contaminate cu MNR.

Pentru a asigura că laboratorul CFAC este proiectat în conformitate cu cerințele tehnice ale laboratoarelor de criminalistică, în faza de proiectare au fost implicați experți

¹⁵ International Atomic Energy Agency, Development of a National Nuclear Forensics Library: A System for the Identification of Nuclear or Other Radioactive Material out of Regulatory Control, Non-serial Publications, IAEA, Vienna (2018).

¹⁶ Graham, G. et al. Developing traditional forensic science exploitation of contaminated exhibits recovered from a nuclear security event. International Conference “Advances in Nuclear Forensics: Countering the Evolving Threat of Nuclear and Other Radioactive Material out of Regulatory Control”. Vienna, Austria. 2014. IAEA-CN-218-036.

criminaliști și practicieni din diverse instituții care urmau să lucreze ulterior în laboratorul CFAC. Aplicarea mai multor metode criminalistice tradiționale în spațiul limitat al boxelor de protecție a prezentat provocări legate de asigurarea unor condiții optime în „câmp nuclearizat”. De exemplu, pentru relevarea urmelor de mâini, în funcție de suprafața obiectelor pe care sunt lăsate acestea, trebuie aplicate diferite metode fizico-chimice: vizualizare cu ajutorul luminii de lungimi de undă variate (filtre), metode chimice (de exemplu, vapori de cianoacrilat, DFO, ningidrină) sau metode fizice (de exemplu, prafuri magnetice și nemagnetice pentru amprente). Integrarea tuturor acestor metode nu a fost posibilă, din cauza limitărilor impuse de cerințele față de protecția fizică nucleară și a spațiului insuficient în boxele cu mânuși.

De asemenea, nu a fost posibilă integrarea tuturor metodelor criminalistice tradiționale în cadrul laboratorului CFAC. Totuși, echipamentele esențiale, precum camere speciale pentru tratarea cu vapori de cianoacrilat, microscopie optice, iluminare fluorescentă, dispozitive de fotografiere a probelor, au fost incluse, oferind funcționalități de bază necesare analizelor criminalistice. Procedurile de lucru și metodele de analiză din CFAC au fost elaborate astfel, încât să respecte toate normele de siguranță radiologică, iar metodele criminalistice tradiționale au fost adaptate pentru a putea fi utilizate în medii cu restricții, cum sunt boxele de protecție cu mânuși.

La etapa prezentării comunicatului (conferința generală din anul 2014), laboratorul CFAC raporta capacitatea de efectuare a examinărilor criminalistice și expertizele judiciare, incluzând activități precum: fotografierea probelor, investigarea urmelor de mâini, recuperarea datelor digitale de pe dispozitive electronice, prelevarea ADN-ului, detectarea și caracterizarea micro-traseelor, analiza tehnică a documentelor și examinarea explozibililor. Această abordare a fost recunoscută ca o soluție model pentru integrarea criminalisticii tradiționale într-un laborator dedicat examinării MNR.

La reuniunea tehnică organizată de IAEA în 2019, intitulată „Beyond the Science”, s-a acordat o atenție deosebită colaborării dintre specialiștii în examinarea MNR și experții în criminalistică tradițională.

Reprezentantul Ungariei la acest eveniment a prezentat experiența țării în dezvoltarea criminalisticii nucleare. A fost menționat că activitățile de criminalistică nucleară din Ungaria sunt administrate de MTA EK, care gestionează laboratoare cu experiență bogată în spectrometrie gama și detectarea neutronilor, fiind desemnat oficial de către guvern, ca laborator național de criminalistică nucleară¹⁷. De asemenea a fost menționat faptul că laboratorul de criminalistică nucleară a Ungariei a fost dotat și cu un laborator mobil, echipat cu dispozitive de detectare a radioizotopilor, care sprijină autoritățile responsabile de investigarea incidentelor radiologice și cercetarea locului crimelor.

În același timp, pentru a îmbunătăți comunicarea la nivel național și pentru a facilita un răspuns eficient la astfel de evenimente, a fost creat un grup de lucru oficial, care reunește reprezentanți ai Poliției Ungare, Institutului de Cercetări Criminalistice, Centrului pentru Combaterea Terorismului, Ministerului Afacerilor Externe, Armatei Ungariei, departamentelor de investigație, precum și administrației fiscale și vamale naționale. MTA EK a atras atenția prin faptul că a dezvoltat cu succes laboratorul de criminalistică nucleară, colaborând strâns cu IAEA și ITWG, prin participarea la exerciții și proiecte internaționale, organizarea de cursuri și crearea unei Biblioteci Naționale de Criminalis-

¹⁷ Kovacs-Szeles, E. Nuclear Forensics Capability Building in Hungary. Technical Meeting on Nuclear Forensics “Beyond the Science”. Vienna, Austria. 2019. IAEA-CN-218-02.

tică Nucleară, etc.

În 2016, MTA EK a fost desemnat primul Centru de Colaborare IAEA pentru criminalistica nucleară, care oferă asistență tehnică și instruirea statelor membre, sprijinind implementarea standardelor internaționale și promovând inițiative bilaterale. Această colaborare subliniază importanța unei abordări globale a dezvoltării capacităților de criminalistică nucleară la nivel național și internațional.

La același eveniment organizat de IAEA în 2019, reprezentantul Germaniei a prezentat experiența acumulată de JRC Karlsruhe în domeniul criminalisticii nucleare¹⁸. Pentru prima dată, autoritățile de aplicare a legii au manifestat interes pentru analiza materialelor nucleare în anul 1992, atunci fiind analizată prima probă din materiale confiscate din traficul ilicit, iar în următorii ani au fost desfășurate peste 40 de investigații pentru materialele confiscate.

Un moment important relatat în comunicatul Germaniei a fost începutul dezvoltării metodelor de investigare a probelor contaminate radioactiv. În 2006, JRC Karlsruhe în colaborare cu Poliția Federală Germană a implementat condiții speciale, precum boxe de protecție cu mănuși pentru analiza urmelor de mâini și ADN-ului de pe probe contaminate, precum și pentru recuperarea datelor digitale. Această activitate a subliniat legătura dintre criminalistica nucleară și metodele tradiționale, evidențiind importanța colaborării interdisciplinare pentru gestionarea incidentelor de securitate nucleară.

De asemenea a fost menționat faptul că colaborarea dintre IAEA și JRC în domeniul criminalisticii nucleare este una semnificativă și bine consolidată, reflectându-se în realizarea Proiectelor de Cercetare Coordonate (CRPs), dezvoltarea metodelor și tehnicilor de datare (determinarea perioadei de producere, sau vârsta materialului) a materialelor nucleare și identificarea originii acestora. JRC participă activ la exercițiile inter-laboratoare organizate de IAEA pentru a testa și îmbunătăți capacitățile analitice în criminalistica nucleară, găzduiește cursuri practice și programe de formare în colaborare cu IAEA, oferind instruire pentru experți din statele membre.

La evenimentul IAEA, reprezentantul Israelului a relatat detalii captivante despre evoluția criminalisticii nucleare, începând cu anul 2011, când a fost fondat Laboratorul Național de Criminalistică Nucleară al Israelului. Acest laborator a fost creat prin colaborarea dintre Centrul de Cercetări Nucleare Soreq, Centrul de Cercetări Nucleare Negev și autoritățile responsabile de investigarea crimelor, inclusiv Poliția Israeliană și Divizia de Primă Reacție¹⁹. Au fost prezentate și exemple de investigare a cazurilor de confiscare a surselor radioactive abandonate în porturile Haifa și Ashdod, desfășurate cu succes de autoritățile israeliene.

În comparație cu abordările din Germania și Regatul Unit, unde criminalistica tradițională (examinarea probelor contaminate radioactiv) și cea nucleară sunt integrate în același laborator, Israelul optează pentru o separare clară între cele două domenii. În Israel, Laboratorul Național de Criminalistică Nucleară se concentrează exclusiv pe analiza materialelor nucleare, în timp ce laboratoarele de criminalistica tradițională ale Poliției Israeliene operează în mod independent, aplicând metode adaptate pentru contaminarea

¹⁸ Wallenius, M. Nuclear Forensics at JRC – from ad-hoc analysis to full-grown discipline. Technical Meeting on Nuclear Forensics “Beyond the Science”. Vienna, Austria. 2019. IAEA CN-218-17.

¹⁹ Mungpayaban, H. Development of a standard operating procedure of nuclear forensics to strengthen the capability on prevention and deterrence of nuclear terrorism. Technical Meeting on Nuclear Forensics “Beyond the Science”. Vienna, Austria. 2019. IAEA-CN-218-25.

radioactivă. Prin urmare, a fost conturat un alt model de consolidare a capacităților criminalistice nucleare.

Similar cu abordările adoptate de alte țări, Israelul a subliniat importanța cooperării internaționale în domeniul criminalisticii nucleare, oferind exemple relevante de cooperare internațională cu Grupul Internațional de Lucru Tehnic în Criminalistică Nucleară (ITWG) și Inițiativa Globală pentru Combaterea Terorismului Nuclear (GICNT).

Experiența României de implementare a criminalisticii nucleare evidențiază progrese semnificative în cadrul juridic național, urmare a colaborării între DIICOT (Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism) și IFIN-HH (Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară). Reprezentantul României la evenimentul IAEA a comunicat că urmare a colaborării între DIICOT și IFIN-NN au fost deschise 5 cazuri penale și au fost elaborate 6 rapoarte de expertiză nucleară. În același timp a fost subliniat faptul că deși în ultimii 30 de ani au fost înregistrate aproximativ 40 de cazuri care implică MNR, nu au fost inițiate asemenea cauze penale până în 2017. Totuși, în cadrul discuțiilor despre implementarea criminalisticii nucleare în sistemul juridic național al României, criminalistica tradițională și cooperarea cu Poliția Română nu au fost abordate.

Experiența României evidențiază că orice confiscare de MNR aflate în afara controlului reglementar ar trebui obligatoriu să fie urmată de deschiderea unei anchete penale, investigarea în detaliu a circumstanțelor și aplicarea sancțiunilor legale corespunzătoare. România reprezintă un exemplu de succes de integrare a criminalisticii nucleare în sistemul juridic civil, respectând tratatele internaționale și urmând recomandările IAEA.

Republica Moldova nu dispune de laboratoare dedicate exclusiv examinării materialelor nucleare radioactive (MNR) și nu are o activitate semnificativă în domeniul nuclear, prin urmare crearea unui laborator pentru criminalistica nucleară ar implica costuri considerabile și s-ar dovedi inoportună. Astfel, soluția optimă ar consta în adaptarea condițiilor existente în cadrul instituțiilor care dețin deja competențe și infrastructură în domeniul criminalisticii tradiționale, pentru a permite examinarea probelor contaminate radioactiv, inclusiv a MNR. Această abordare ar permite valorificarea optimă a resurselor existente, sporirea eficienței și consolidarea capacităților de criminalistică nucleară, cu eforturi și costuri minime.

Analiza materialelor evenimentelor organizate de IAEA a scos în evidență diversitatea abordărilor și progreselor în domeniul criminalisticii nucleare în diferite state. Fiecare țară și-a prezentat succint experiențele, evidențiind atât provocările, cât și soluțiile implementate la nivel național. A fost accentuată importanța sprijinului oferit de IAEA în formarea și dezvoltarea capacităților necesare pentru gestionarea incidentelor legate de securitatea nucleară.

Prin programe dedicate de educație și formare în domeniul criminalisticii nucleare, ce includ cursuri de instruire, ateliere de lucru, programe științifice, exerciții, proiecte de cercetare coordonată, etc., IAEA ajută statele membre să își consolideze capacitățile, oferind nu doar suport tehnic, ci și consultanță privind adoptarea celor mai bune practici internaționale.

Sprijinul educațional oferit de IAEA include:

Cursuri introductive - *Introduction to Nuclear Forensics*, destinate familiarizării cu elementele de bază ale criminalisticii nucleare și managementul scenei crimei radiologice. Acest curs este desfășurat în clasă cu durată de o săptămână. Un alt curs practic de o

săptămână - *Practical Introduction to Nuclear Forensics*, este desfășurat în laboratoare de criminalistică nucleară de renume, familiarizând participanții cu tehnici analitice, cum ar fi spectrometria gamma, microscopia electronică de scanare cuplat cu microanaliza cu raze X, spectrometria de masă cu plasmă cuplată inductiv, inclusiv examinarea probelor tradiționale contaminate cu radionuclizi, aplicând metode criminalistice clasice²⁰.

Cursuri complexe - *Nuclear Forensic Methodologies*, oferă instruire practică și teoretică pentru analiza MNR, cu durată de două săptămâni. Cursul furnizează participanților oportunitatea de a aplica practici într-un mediu cât mai apropiat de cele reale, de la detectarea MNR până la recepționarea probelor într-un laborator desemnat, analiza acestora și formularea concluziilor. Acest program de formare a fost dezvoltat de IAEA pentru practicieni, în colaborare cu Departamentul de Energie al Statelor Unite (DOE) și Centrul Comun de Cercetare (JRC) al Comisiei Europene, fiind desfășurat anual, cu începere din 2012. Programul a fost găzduit de Laboratorul Național Pacific Northwest (PNNL) din Richland, Washington, SUA, precum și de JRC EU din Karlsruhe, Germania²¹.

Programe avansate - *Residential Assignment for Human Capacity Building in Nuclear Forensics Analytical Measurements*. În cadrul acestor programe cercetătorii științifici cu cunoștințe și abilități demonstrabile în analiza materialelor nucleare, sunt plasați într-un laborator de criminalistică nucleară de prestigiu. Sub îndrumarea mentorilor, participanții urmează un program de cercetare special adaptat intereselor sale și laboratorului, care implică instruire intensivă în laboratoare de criminalistică nucleară²². Programele durează în jur de 1-3 luni, în funcție de abordarea laboratorului gazdă a programelor de cercetare.

Printre cele mai avansate laboratoare de criminalistică nucleară care au implementat programe IAEA sunt:

- MTA EK - Hungarian Academy of Sciences Centre for Energy Research, Ungaria;
- Joint Research Centre of the European Commission, Karlsruhe, Germania;
- Lawrence Livermore National Laboratory - Department of Energy, SUA;
- Horia Hulubei National Institute for R&D in Physics and Nuclear Engineering, România;
- Laboratory for Microparticle Analysis, Moscow, Rusia.

Rezultatele acestor programe sunt valorificate de către IAEA și distribuite în cadrul evenimentelor comunității criminalisticii nucleare, contribuind la consolidarea cunoștințelor și la promovarea celor mai bune practici în domeniu^{23,24}. IAEA se implică activ în vederea sprijinirii criminalisticii nucleare prin promovarea colaborării internaționale și antrenarea experților cunoscuți pentru experiența lor vastă în domeniu. Acești specialiști sunt nu doar aleși pe baza calificărilor și expertizei lor, ci și instruiți în politici și regulamente IAEA, tehnici și metode moderne de predare, fiind ulterior certificați de către agenție pentru anumite domenii. În acest scop au fost dezvoltate cursurile: „Train-the-

²⁰ ITWG nuclear forensics update No. 6 June 2018. Disponibil: ITWG_Update_no_7.pdf

²¹ ITWG nuclear forensics update No. 18 March 2021. Disponibil: ITWG_Update_no_18.pdf

²² IAEA, Division of Nuclear Security, Department of Nuclear Safety and Security. Residential Assignment for Human Capacity Building in Nuclear Forensic Analytical Measurements. Additional Information Sheet.

²³ Nitrean A. Aplicarea metodei SEM-EDX la examinarea obiectelor contaminate cu material nuclear sau radioactiv, prelevate de la locul crimei. *Legea și Viața*. Nr. 1, vol.II. 2021, p.p. 257-261. ISSN 2587-4365. ISSN 2587-4365.

²⁴ Nitrean A. Expertiza amprentelor de mâini, contaminate cu particule de material nuclear, prelevate de la locul crimei radiologice. *Revista Națională de Drept*. ISSN 1811-0770, 2023, p.p. 158-166. DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.1\(249\).16](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.1(249).16)

Trainers Course on Radiological Crime Scene Management for Subject-Matter Experts” și „*Train the Trainers Course on Integrated Workshop on Radiological Crime Scene Management and Nuclear Forensics*”. Prin aceasta, IAEA asigură livrarea unor cursuri de instruire și programe internaționale de calitate²⁵.

3.2. Grupul Tehnic de Lucru Internațional pentru Criminalistica Nucleară (ITWG)

– reprezintă o asociație multinațională ce reunește cercetători științifici din diferite laboratoare, practicieni în criminalistica nucleară, autorități de reglementare a activităților nucleare și radiologice, reprezentanți ai organizațiilor de aplicare a legii, care au responsabilități directe în prevenirea, detectarea și răspunsul la incidente ce implică MNR.

ITWG a fost înființat în perioada 1995-1996, ca rezultat al unei inițiative a G-8 (Summitul de la Ottawa din 1995 și Summitul de Securitate Nucleară de la Moscova din 1996), datorită eforturilor oamenilor de știință din laboratoarele Departamentului de Energie al SUA și Institutului pentru Elemente Transuraniene, Karlsruhe, Germania, care erau preocupați și îngrijorați de amenințările contrabandei nucleare²⁶.

Inițial acest grup a avut denumirea de „*Nuclear Smuggling International Technical Working Group*”, dar în anul 2010 denumirea a fost schimbată în „*Nuclear Forensics International Technical Working Group*”. Această modificare a fost făcută pentru a reflecta importanța tot mai mare acordată criminalisticii nucleare la nivel internațional.

Obiectivul principal al ITWG este diseminarea progreselor și promovarea celor mai bune practici în domeniul criminalisticii nucleare către comunitatea profesioniștilor tehnici. Activitățile grupului sunt desfășurate în colaborare cu organizații internaționale precum IAEA, INTERPOL, EURATOM, EUROPOL, UNICRI și implică activități în mod continuu, inclusiv prin reuniuni anuale. ITWG oferă recomandări pentru elaborarea planurilor naționale de răspuns, dezvoltă ghiduri pentru gestionarea incidentelor radiologice, sprijină educația și formarea în domeniul criminalisticii nucleare, promovează cercetarea pentru îmbunătățirea tehnicilor și metodelor aplicate în examinarea MNR.

ITWG este condus de un grup de experți recunoscuți la nivel internațional, care includ lideri ai grupurilor de lucru, membri ai Comitetului Executiv și co-președinți. Acești lideri coordonează activitățile grupurilor de lucru, organizează exerciții și întâlniri anuale, facilitând colaborarea între participanți.

Fiecare întâlnire anuală este găzduită de o organizație implicată în criminalistica nucleară. Formatul întâlnirilor include sesiuni plenare ce combină rapoarte ale organizațiilor implicate în criminalistica nucleară și prezentări tehnice. De asemenea sunt desfășurate sesiuni dedicate grupurilor tehnice de lucru ITWG. În prezent, există cinci grupuri de lucru ITWG: comunicare, instruire și diseminare; dovezi; exerciții; ghiduri; biblioteci naționale de criminalistică nucleară.

* Grupul de lucru ITWG Comunicare, Diseminare și Instruire (*Communications Outreach and Training Task Group*) se concentrează pe facilitarea schimbului de informații relevante între participanți grupului și persoane/organizații interesate. Acesta gestionează site-ul oficial al ITWG, www.nf-itwg.org, care servește ca platformă pentru publicarea materialelor aprobate de grup. De asemenea, contribuie la dezvoltarea și implementarea

²⁵ ITWG nuclear forensics update No. 29 December 2023. Disponibil: [ITWG_Update_no_29.pdf](#)

²⁶ Garrett B., MAYER K., et al. (2014). The Nuclear Forensics International Technical Working Group (ITWG) An overview. International Conference “Advances in Nuclear Forensics: Countering the Evolving Threat of Nuclear and Other Radioactive Material out of Regulatory Control”. Vienna, Austria. 2014. ISBN: 978-92-0-104815-8.

cursurilor de instruire în criminalistica nucleară de bază, cercetarea scenei crimelor radiologice, metodologia criminalisticii nucleare, etc. Instruirile sunt focusate inclusiv pe elementele criminalisticii tradiționale în cadrul investigărilor.

* Grupul de lucru ITWG – Dovezi (*Evidence Task Group*), se concentrează pe dezvoltarea ghidurilor, procedurilor de lucru și metodelor pentru colectarea, păstrarea și transportarea probelor prelevate de la locul incidentelor radiologice, contaminate cu MNR, cu păstrarea lanțului de custodie. Materialele elaborate de acest grup sunt aplicate practic prin colaborarea cu IAEA și INTERPOL în cadrul instruirilor desfășurate în domeniul criminalisticii nucleare și gestionarea scenelor crimelor radiologice. Aceste materiale reprezintă resurse valoroase pentru practicieni și sunt disponibile pe pagina oficială ITWG. Totuși, unele dintre aceste materiale sunt accesibile exclusiv membrilor grupului tehnic, pentru a asigura utilizarea lor de către specialiști calificați în mod adecvat și securizat.

* Grupul de lucru ITWG – Exerciții (*Exercises Task Group*), oferă un suport pentru laboratoarele participante să își testeze capacitatea de a analiza materiale nucleare și să compare rezultatele cu cele obținute de alte laboratoare. Rezultatele acestor exerciții sunt anonime, asigurând confidențialitatea și prevenind utilizarea lor pentru evaluarea performanței laboratoarelor.

Exercițiile contribuie la identificarea nevoilor de cercetare și dezvoltare, cum ar fi îmbunătățirea tehnicilor de analiză, disponibilitatea materialelor de referință și modernizarea echipamentelor. Până în prezent, grupul a coordonat trei exerciții de colaborare, denumite „Round Robins”, și patru exerciții „CMX” implicând MNR.

Exercițiile Round Robins (CMX-1, CMX-2 și CMX-3) și CMX-4 – CMX-7 ale ITWG includ trimiterea scenariilor incidentelor către laboratoare din diferite țări care s-au înscris pentru participare. Ulterior, laboratoarele primesc probe, inclusiv cantități mici de substanțe radioactive, pentru a le analiza conform sarcinilor stabilite. Sarcinile sunt distribuite de organizatori în etape: pentru primele 24 de ore după primirea probelor, pentru o săptămână și pentru perioada rămasă până la finalizarea timpului alocat analizei. Durata totală a analizei probelor în laboratoare este de două luni.

Complexitatea exercițiilor a evoluat pe parcursul anilor, având diferite obiective, și anume²⁷:

– **CMX-1** (1999-2000): A inclus analiza PuO₂, derivat din ciclul european de combustibil nuclear și a fost evidențiată utilitatea Bibliotecii Naționale de Criminalistică Nucleară;

– **CMX-2** (2001-2002): A inclus dovezi tradiționale criminalistice și a condus la îmbunătățirea designului exercițiilor viitoare. A inclus analiza oxidului de uraniu îmbogățit. Acesta a fost primul exercițiu care a inclus dovezi criminalistice tradiționale, cum ar fi o urmă digitală, o sămânță de plantă și o notiță scrisă de mână;

– **CMX-3** (2009-2010): A fost primul din seria CMX, care a distribuit mai multe seturi de materiale pentru analiza comparativă a acestora (lingouri de uraniu);

– **CMX-4** (2014-2015): Au fost distribuite trei mostre separate de oxid de uraniu însărcinat, a fost continuată abordarea analizei comparative.

– **CMX-5** (2016-2017): A inclus doi peleți de oxid de uraniu slab îmbogățit și o mostră virtuală în scopuri de comparație. Mostrele au fost produse pentru a testa descrierea morfologiei și distribuțiilor izotopice.

– **CMX-6** (2019-2020): A integrat dovezi criminalistice tradiționale ce au impus ne-

²⁷ ITWG nuclear forensics update No. 14 February 2020. Disponibil: ITWG_Update_no_14.pdf

cesitatea colaborării cu organizațiile de aplicare a legii. Probele au fost contaminate cu plutoniu și uraniu.

– **CMX-7 (2022-2023):** A integrat dovezi criminalistice tradiționale alături de cele nucleare, cu implicarea necesității elaborării scenariilor proprii. Exercițiul a inclus analiza unor mostre de uraniu și a altor dovezi tradiționale criminalistice.

Rezultatele exercițiilor CMX sunt analizate în cadrul grupurilor de lucru ITWG și contribuie la îmbunătățirea practicilor de investigație criminalistică nucleară. Unele dintre rapoartele și concluziile obținute sunt publicate de către liderii și experții responsabili, pentru a împărtăși învățăturile și progresul realizat cu comunitatea științifică și agențiile de aplicare a legii.

Republica Moldova a fost implicată activ în exercițiile internaționale CMX-4 și CMX-5, utilizând metode analitice de bază furnizate de laboratoarele din diverse instituții, inclusiv laboratorul Centrului tehnico-criminalistic și de expertize judiciare al Inspectoratului General al Poliției. În plus, Moldova și-a exprimat angajamentul față de cooperarea internațională prin înregistrarea pentru participarea la CMX-6 și CMX-7. Totuși, din cauza contaminării radioactive a probelor, țara nu a putut efectua analize, întrucât nu dispune de laboratoare echipate pentru astfel de situații. Probele au fost depozitate conform cerințelor, în așteptarea soluționării acestei provocări.

Acest exemplu evidențiază lacunele în capacitățile Republicii Moldova în domeniul criminalisticii nucleare, subliniind lipsa infrastructurii necesare și incapacitatea de a analiza probele contaminate radioactiv. Participarea la CMX-4 și CMX-5 a demonstrat capacități pentru analize simple. Totuși, lipsa laboratoarelor echipate corespunzător pentru manipularea probelor radioactive continuă să reprezinte o provocare semnificativă.

* Grupul de lucru ITWG Ghiduri (*Guidelines Task Group*) este responsabil de publicarea rapoartelor experților, articolelor științifice și materialelor conexe, supraveghind dezvoltarea și adoptarea documentelor de bune practici în domeniul criminalisticii nucleare. Grupul analizează rezultatele și rapoartele elaborate ca urmare a participării laboratoarelor la exercițiile seriei CMX, prin compararea și evaluarea rezultatelor contribuind la îmbunătățirea ghidurilor, elaborarea unor noi ghiduri și recomandări. Activitatea acestui grup de lucru a fost testată în timpul exercițiului CMX-3 și continuă să fie îmbunătățită pentru a contribui la realizarea necesităților comunității internaționale în domeniul criminalisticii nucleare.

* Grupul de Lucru ITWG Biblioteci Naționale de Criminalistică Nucleară (*National Nuclear Forensics Libraries Task Group*) este responsabil de promovarea și suportul în ceea ce ține de crearea bazelor de date naționale/biblioteci a MNR, ca suport pentru examinările criminalistice nucleare. Conform viziunii grupului de lucru, astfel de biblioteci naționale ar trebui să fie organizate într-un mod care să permită experților să caute cu ușurință datele pentru a răspunde la întrebări în cadrul examinărilor și investigării cazurilor ce implică MNR. Conținutul și plenitudinea informațiilor incluse în aceasta bază de date ar trebui să răspundă cerințelor fiecărui stat, după cum urmează: caracteristicile fizico-chimice, locația unde este stocat materialul, după caz modul de fabricare și istoricul utilizării materialului, iar în cazul materialelor sechestrate din trafic ilicit, ar putea include informații despre modul de sustragere, grupuri de suspecti, etc.

La reuniunea anuală a ITWG - 2012, grupul de lucru Biblioteci a inițiat dezvoltarea unui exercițiu virtual sub denumirea „*Galaxy Serpent*”. Scopul acestui exercițiu a fost de a ajuta participanții să creeze o bibliotecă națională de criminalistică nucleară și să o uti-

lizeze în cadrul unui scenariu conceput pentru a efectua examinarea comparativă a unor capturi de MNR. Exercițiul „Galaxy Serpent” a fost realizat cu succes până în 2014, iar majoritatea laboratoarelor participante au distribuit experiența obținută și au publicat rezultatele într-o ediție specială a revistei *Journal of Nuclear Materials Management*²⁸. Prin urmare, se poate aprecia rolul esențial al ITWG la dezvoltarea criminalisticii nucleare și promovarea cooperării internaționale.

3.3. Inițiativa Globală de Combatere a Terorismului Nuclear (GICNT) – reprezintă un parteneriat internațional creat pentru a îmbunătăți capacitatea globală de prevenire, detectare și răspuns la terorismul nuclear. Această inițiativă a fost lansată în 2006 de președinții George W. Bush și Vladimir Putin. GICNT include 89 de țări și cinci observatori oficiali.

Prima întâlnire inaugurală a GICNT a avut loc la Rabat, Maroc, în octombrie 2006 și a stabilit bazele colaborării internaționale pentru prevenirea și combaterea terorismului nuclear. GICNT este condusă de doi co-președinți, reprezentând Statele Unite și Federația Rusă. Ei coordonează activitățile și întâlnirile plenare, supraveghează grupurile de lucru și promovează implicarea statelor care nu au aderat încă la principiile GICNT.

Dacă un stat dorește să adere la GICNT, acesta trebuie să trimită o scrisoare oficială de susținere a *Declarației de Principii* către co-președinții GICNT, și după acordul lor, statul devine membru oficial al Inițiativei. Republica Moldova a devenit membru al GICNT în anul 2019, conform declarației prezentate la Conferința Generală a IAEA²⁹.

Structura GICNT include Grupul de Implementare și Evaluare, care administrează activitățile grupurilor de lucru. Grupurile de lucru principale sunt concentrate pe domenii prioritare de combatere a terorismului nuclear³⁰:

♦ **Grupul de Lucru pentru Criminalistică Nucleară (NFWG)**: se concentrează pe îmbunătățirea capacităților globale în domeniul criminalisticii nucleare. Activitățile principale includ creșterea gradului de conștientizare privind criminalistica nucleară în rândul factorilor de decizie, dezvoltarea ghidurilor și activităților de sprijin, asistarea partenerilor în activitățile de menținere a capacităților criminalistice nucleare, promovare a relațiilor interguvernamentale și schimb de bune practici. Un instrument valoros elaborat în cadrul acestui grup de lucru, este „*Nuclear Forensics Self-Assessment Tool*”, conceput pentru a ajuta statul să inventarieze și să evalueze capacitățile de criminalistică nucleară³¹. Este evident faptul, că fiecare țară în procesul de evaluare a capacităților naționale va selecta acele elemente ale instrumentului de auto-evaluare, care vor fi compatibile cu cadrul legal național. Utilizarea instrumentului de autoevaluare propus de GICNT este esențială pentru fiecare stat, în procesul de planificare a consolidării criminalisticii nucleare, permițând evaluarea corectă a capacităților naționale, identificarea lacunelor, stabilirea priorităților, evitarea suprapunerilor și alinierea la cerințele internaționale.

♦ **Grupul de Lucru pentru Detectarea Nucleară (NDWG)**: contribuie la dezvoltarea arhitecturii naționale de detectare nucleară, promovează schimbul de cunoștințe între

²⁸ Wallenius, M., Varga, Z., Mayer, K. (2014). The Galaxy Serpent Exercise: Methodology, Experience, and Findings of the Institute for Transuranium Elements. JNMM, Journal of the Institute of Nuclear Materials Management. XLII. 76.

²⁹ Apostol, A., Statement by the Republic of Moldova at the 63nd IAEA General Conference Vienna, September 16-20, 2019. Disponibil: [gc63-republic-of-moldova.pdf](#)

³⁰ GCNT Report. Disponibil: [Global-Initiative-To-Combat-Nuclear-Terrorism.pdf](#)

³¹ The Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism | Nuclear Forensics Working Group, Overview of the GICNT Nuclear Forensics Self-Assessment Tool.

experți și promovează implementarea celor mai bune practici în cadrul programelor naționale privind securitatea nucleară.

♦ **Grupul de Lucru pentru Răspuns și Atenuare (RMWG):** se concentrează pe îmbunătățirea capacității de răspuns la incidente teroriste care implică MNR. Activitățile sale includ examinarea celor mai bune practici, promovarea schimbului de informații între experți, propunerea unor recomandări pentru planurile de răspuns locale, naționale și regionale.

GICNT are o contribuție valoroasă asupra criminalisticii nucleare prin promovarea cooperării internaționale și prin organizarea unor exerciții și ateliere care sprijină dezvoltarea capacităților naționale, instruirea și schimbul de bune practici, oferind cadrul necesar pentru desfășurarea unor anchete eficiente³².

Activitatea oficială a GICNT și a grupurilor sale de lucru a fost suspendată temporar. Conform informațiilor disponibile pe pagina GICNT³³, toate întâlnirile oficiale și activitățile grupurilor de lucru sunt „în pauză până la noi notificări”.

3.4. Institutul Interregional al Națiunilor Unite pentru Cercetare în Domeniul Criminalității și Justiției (UNICRI): este o instituție autonomă înființată în 1968 sub egida Consiliului Economic și Social al Națiunilor Unite. Scopul său principal este de a sprijini comunitatea internațională la formularea și implementarea politicilor îmbunătățite în domeniul prevenirii criminalității și justiției penale.

Un exemplu remarcabil al suportului UNICRI reprezintă inițiativa comună de a elabora și publica Ghidul Procurorilor³⁴, în coordonare cu IAEA, Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate (UNODC), Centrul de Criminalistică Nucleară al Centrului Comun de Cercetare al Comisiei Europene (JRC) din Karlsruhe, Germania, și Asociația Internațională a Procurorilor (IAP). La dezvoltarea acestui document au participat specialiști cu experiență relevantă în domeniile urmăririi penale, investigării infracțiunilor radiologice și nucleare, criminalisticii tradiționale și nucleare, specialiști în aplicarea legii, ș.a. Ghidul elaborat va contribui la îmbunătățirea cunoștințelor și abilităților pe întregul proces de investigare și urmărire penală a unui caz criminal cu implicarea MNR.

UNICRI sprijină procesul de investigare a crimelor care implică MNR prin organizarea de cursuri de formare și exerciții practice ce includ elemente de criminalistică nucleară și cercetarea locului incidentelor. De asemenea, UNICRI contribuie la dezvoltarea criminalisticii nucleare prin colaborări cu organizații internaționale precum IAEA și INTERPOL. Totuși, nu au fost identificate date care să confirme organizarea de evenimente dedicate exclusiv criminalisticii.

3.5. Comisia Europeană, prin Inițiativa Centrelor de Excelență CBRN (CBRN CoE), contribuie semnificativ la criminalistica nucleară prin finanțarea și implementarea de programe de formare și consolidare a capacităților statelor în domeniu. Republica Moldova a beneficiat de numeroase evenimente și proiecte finanțate de aceasta inițiativă, printre cele mai valoroase, dedicate cercetării locului crimei CBRN cu elemente de criminalistică, pot fi menționate:

– Project 57: *Strengthening Crime Scene Forensics Capabilities in Investigating*

³² Luoto, Jari. (2018). The GICNT Contribution to Nuclear Security. 10.1007/978-3-662-57366-2_4.

³³ Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism (GICNT).

³⁴ A Prosecutor's Guide to Radiological and Nuclear Crimes, UNICRI. Disponibil: A Prosecutor's Guide to Radiological and Nuclear.pdf

CBRN Incidents in the South East and Eastern Europe Region³⁵. Acest proiect a consolidat capacitățile naționale de criminalistică tradițională pentru investigarea incidentelor CBRN, a dezvoltat un sistem de instruire și a promovat crearea rețelei de experți în domeniul CBRN la nivel regional.

– *Project 58: CBRN SEEE Equipment for FORENSICS*³⁶. Acest proiect a fost dedicat consolidării capacităților criminalistice CBRN în regiunea Sud-Est și Estul Europei (SEEE), prin furnizarea de echipamente specializate, inclusiv laboratoare mobile, și a organizat sesiuni de instruire pentru utilizarea eficientă a acestora. Laboratorul molbil CBRN, furnizat în cadrul acestui proiect, se află în gestiunea Centrului tehnico-criminalistic și expertize judiciare al poliției.

3.6. Organizația Internațională de Poliție Criminală (INTERPOL), contribuie semnificativ la dezvoltarea criminalisticii nucleare prin sprijinirea investigațiilor transfrontaliere și coordonarea între autoritățile naționale. INTERPOL a fost înființat pe 7 septembrie 1923, la Viena, Austria, sub denumirea de Comisia Internațională de Poliție Criminală, ulterior devenind organizația INTERPOL, în anul 1956. Ideea de a iniția această organizație a fost propusă în cadrul primului Congres Internațional de Poliție Criminală, organizat la Monaco în 1914, dar implementarea acesteia a fost amânată din cauza declanșării Primului Război Mondial³⁷.

Structura INTERPOL include: *Secretariatul General*, amplasat în Lyon, Franța, care coordonează activitățile globale ale organizației; *șapte Birouri Regionale*; *Comitetul Executiv*; *Birouri Centrale Naționale* (NCB). INTERPOL are 195 de țări membre, fiecare având un Birou Central Național care facilitează comunicarea și cooperarea internațională. În Republica Moldova, acest birou funcționează sub egida Inspectoratului General al Poliției, în cadrul Direcției de cooperare polițienească internațională.

Unitatea de Prevenire a Terorismului Radiologic și Nuclear (RNTPU) din cadrul INTERPOL este responsabilă pentru prevenirea și investigarea amenințărilor radiologice și nucleare, inclusiv de consolidarea capacității în domeniul criminalisticii nucleare. Această subdiviziune colectează și analizează date, evaluează riscurile, oferă instruire și sprijină țările membre în vederea combaterii traficului ilicit de materiale radioactive. O parte esențială a acestui efort constă în gestionarea bazei de date GEIGER, menită sprijinirii investigațiilor legate de MNR prin oferirea rapoartelor analitice și strategice despre incidente globale radiologice, precum și tendințele emergente.

În acest context, pentru facilitarea schimbului de informații între state despre amenințările emergente și tendințele globale, cu oferirea unei platforme sigure pentru experți și parteneri, au fost create Grupurile de Lucru GEIGER, ce se concentrează pe regiuni precum Marea Neagră, Caucaz, Asia Centrală, Africa de Sud și Asia de Sud-Est. Reuniunile Grupurilor de Lucru Geiger se desfășoară periodic, de obicei anual sau semestrial, în funcție de regiune și de necesitățile specifice. Aceste întâlniri au loc în țările participante și includ sesiuni generale, discuții în grupuri mici, schimb de informații și colaborări bilaterale între experți și organizații internaționale.

Republica Moldova face parte din Grupul de Lucru Geiger pentru Regiunea Mării Negre. Acesta include țări precum Bulgaria, Ucraina, România și Belarus, colaborând pen-

³⁵ Project 57: Strengthening Crime Scene Forensics Capabilities in Investigating CBRN Incidents in the South East and Eastern Europe Region – Assistance Support Initiative.

³⁶ PROJECT 058 – European Union.

³⁷ INTERPOL | The International Criminal Police Organization.

tru a aborda amenințările legate de MNR în această regiune strategică. Republica Moldova a fost gazdă a reuniunii tehnice în anul 2019³⁸.

Conferința Globală Geiger se desfășoară periodic, de obicei o dată la doi ani și reunește reprezentanți din cele cinci regiuni pentru a discuta rezultatele fiecărui grup de lucru, produsele de informații dezvoltate pe parcursul ultimilor doi ani și actualizările despre amenințările emergente și tendințele legate de infracțiunile ce implică materiale radioactive. Conferința oferă, de asemenea, un cadru pentru conectarea membrilor grupurilor de lucru Geiger cu alți parteneri internaționali, schimbul de informații prin întâlniri bilaterale și colaborări.

Prin urmare, inițiative și organizații internaționale, cum ar fi INTERPOL, IAEA, UNODC, CBRN CoE, ITWG și GICNT, joacă un rol esențial în ceea ce ține de promovarea cooperării internaționale în domeniul criminalisticii nucleare. Prin eforturile lor comune, se contribuie la identificarea, prevenirea și gestionarea amenințărilor nucleare și radiologice, consolidând capacitatea statelor de a face față acestor pericole globale.

4. CONCLUZII

Dezvoltarea criminalisticii nucleare la nivel internațional reprezintă un element extrem de important de prevenire și combatere a traficului de materiale nucleare sau radioactive. Cooperarea internațională este vitală, fiind susținută de organizații și inițiative precum IAEA, INTERPOL, UNICRI, CBRN CoE, GICNT și ITWG, care au un rol esențial pentru facilitarea colaborării între state, oferirea de expertiză tehnică, instruirea și formarea continuă a specialiștilor, elaborarea ghidurilor, recomandărilor și promovarea standardelor globale. Prin intermediul acestor organizații și inițiative, este sprijinită dezvoltarea unei rețele globale de experți, facilitând schimbul de bune practici și colaborarea internațională în domeniul criminalisticii nucleare.

Programele de formare organizate de IAEA și ITWG joacă un rol fundamental în consolidarea capacităților naționale. Acestea includ cursuri introductive, instruirii practice și programe avansate, menite să ofere participanților cunoștințele și abilitățile necesare pentru investigarea incidentelor ce implică materiale nucleare sau radioactive.

În urma acestui studiu au fost identificate două modele pentru dezvoltarea laboratoarelor de criminalistică nucleară, fie pe platforma instituțiilor specializate pentru examinarea materialelor radioactive, fie în privința adaptării laboratoarelor tradiționale pentru gestionarea probelor contaminate. Alegerea modelului potrivit de dezvoltare a criminalisticii nucleare depinde de capacitățile existente și de resursele disponibile ale statului, care pot fi evaluate și identificate prin utilizarea instrumentului GICNT „Nuclear Forensics Self-Assessment Tool”. Regatul Unit, Ungaria, Israel, Germania și alte țări au demonstrat metode eficiente pentru integrarea criminalisticii nucleare în infrastructura națională, evidențiind importanța echipelor interdisciplinare și colaborarea internațională.

În articol sunt evidențiate provocările semnificative cu care se confruntă Republica Moldova, cum ar fi lipsa laboratoarelor specializate pentru manipularea probelor radioactive. În acest context, soluțiile propuse se concentrează pe adaptarea și consolidarea capacității instituțiilor de criminalistică tradițională, pentru a permite examinarea probelor contaminate radioactiv, inclusiv a MNR.

³⁸ Republica Moldova - membru al Grupului de lucru INTERPOL Geiger pentru Regiunea Mării Negre.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- Fischer David. History of the International Atomic Energy Agency: the first forty years. Vienna: The Agency, 1997, 564 p. ISBN 92-0-102397-9.
- Beaton Leonard et al. Must the Bomb Spread? Penguin Books in association with The Institute for Strategic Studies, 1966. <https://www.iaea.org/sites/default/files/statute.pdf>
- Hotărârea Parlamentului Nr. 1267 din 17-07-1997 privind aderarea Republicii Moldova la Statutul Agenției Internaționale pentru Energia Atomică.
- Decretul președintelui Republicii Moldova Nr. 1458 din 29-12-2007 privind promulgarea Legii pentru acceptarea amendamentelor la articolele VI și XIV.A din Statutul Agenției Internaționale pentru Energia Atomică.
- The IAEA Incident and Trafficking Database. IAEA Bulletin. 54-2-june 2013, p.p. 22-23. Disponibil: <https://www.iaea.org/sites/default/files/bull542june2013.pdf>
- IAEA Incident and Trafficking Database (ITDB) 2025 Factsheet. Disponibil: [itdb-factsheet.pdf](#)
- Owen, R. The Litvinenko Inquiry: report into the death of Alexander Litvinenko. 2016. p. 329. ISBN 9781474127349. Disponibil: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a8055c340f0b62302692e48/The-Litvinenko-Inquiry-H-C-695-web.pdf>
- International Atomic Energy Agency, Prevention of the Inadvertent Movement and Illicit Trafficking of Radioactive Materials, IAEA-TECDOC-1311, IAEA, Vienna (2002).
- International Atomic Energy Agency, Detection of Radioactive Materials at Borders, IAEA-TECDOC-1312, IAEA, Vienna (2002).
- International Atomic Energy Agency, Response to Events Involving the Inadvertent Movement or Illicit Trafficking of Radioactive Materials, IAEA-TECDOC-1313, IAEA, Vienna (2002).
- International Atomic Energy Agency, Nuclear Forensics Support, IAEA Nuclear Security Series No. 2, IAEA, Vienna (2006).
- International Atomic Energy Agency, Application of Nuclear Forensics in Combating Illicit Trafficking of Nuclear and Other Radioactive Material, IAEA-TECDOC-1730, IAEA, Vienna (2013).
- International Atomic Energy Agency, Development of a National Nuclear Forensics Library: A System for the Identification of Nuclear or Other Radioactive Material out of Regulatory Control, Non-serial Publications, IAEA, Vienna (2018).
- International Atomic Energy Agency, Development of a National Nuclear Forensics Library: A System for the Identification of Nuclear or Other Radioactive Material out of Regulatory Control, Non-serial Publications, IAEA, Vienna (2018).
- Graham G. et al. Developing traditional forensic science exploitation of contaminated exhibits recovered from a nuclear security event. International Conference „Advances in Nuclear Forensics: Countering the Evolving Threat of Nuclear and Other Radioactive Material out of Regulatory Control”. Vienna, Austria. 2014. IAEA-CN-218-036.
- Kovacs-Szeles E. Nuclear Forensics Capability Building in Hungary. Technical Meeting on Nuclear Forensics „Beyond the Science”. Vienna, Austria. 2019. IAEA-CN-218-02.
- Wallenius M. Nuclear Forensics at JRC – from ad-hoc analysis to full-grown discipline.

- Technical Meeting on Nuclear Forensics „Beyond the Science”. Vienna, Austria. 2019. IAEA CN-218-17.
- Mungpayaban H. Development of a standard operating procedure of nuclear forensics to strengthen the capability on prevention and deterrence of nuclear terrorism. Technical Meeting on Nuclear Forensics „Beyond the Science”. Vienna, Austria. 2019. IAEA-CN-218-25.
- ITWG nuclear forensics update No. 6 June 2018. Disponibil: ITWG_Update_no_7.pdf
- ITWG nuclear forensics update No. 18 March 2021. Disponibil: ITWG_Update_no_18.pdf
- IAEA, Division of Nuclear Security, Department of Nuclear Safety and Security. Residential Assignment for Human Capacity Building in Nuclear Forensic Analytical Measurements. Additional Information Sheet.
- Nitrean A. Aplicarea metodei SEM-EDX la examinarea obiectelor contaminate cu material nuclear sau radioactiv, prelevate de la locul crimei. Legea și Viața, Nr. 1, vol.II, 2021, p.p. 257-261. ISSN 2587-4365.
- Nitrean A. Expertiza amprentelor de mâini, contaminate cu particule de material nuclear, prelevate de la locul crimei radiologice. Revista Națională de Drept. ISSN 1811-0770, 2023, p.p. 158-166. DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.1\(249\).16](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2023.1(249).16)
- ITWG nuclear forensics update No. 29. December 2023. Disponibil: ITWG_Update_no_29.pdf
- Garrett B., MAYER K. et al. (2014). The Nuclear Forensics International Technical Working Group (ITWG) An overview. International Conference “Advances in Nuclear Forensics: Countering the Evolving Threat of Nuclear and Other Radioactive Material out of Regulatory Control”. Vienna, Austria. 2014. ISBN: 978-92-0-104815-8.
- ITWG nuclear forensics update No. 14 February 2020. Disponibil: ITWG_Update_no_14.pdf
- Wallenius M., Varga Z., Mayer K. (2014). The Galaxy Serpent Exercise: Methodology, Experience, and Findings of the Institute for Transuranium Elements. JNMM, Journal of the Institute of Nuclear Materials Management. XLII. 76.
- Apostol A., Statement by the Republic of Moldova at the 63rd IAEA General Conference Vienna, September 16-20, 2019. Disponibil: gc63-republic-of-moldova.pdf
- GCNT Report. Disponibil: Global-Initiative-To-Combat-Nuclear-Terrorism.pdf
- The Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism | Nuclear Forensics Working Group, Overview of the GICNT Nuclear Forensics Self-Assessment Tool.
- Luoto Jari. (2018). The GICNT Contribution to Nuclear Security. 10.1007/978-3-662-57366-2_4.
- Global Initiative to Combat Nuclear Terrorism (GICNT).
- A Prosecutor’s Guide to Radiological and Nuclear Crimes, UNICRI. Disponibil: A Prosecutor’s Guide to Radiological and Nuclear.pdf
- Project 57: Strengthening Crime Scene Forensics Capabilities in Investigating CBRN Incidents in the South East and Eastern Europe Region - Assistance Support Initiative. PROJECT 058 - European Union.
- INTERPOL | The International Criminal Police Organization.
- Republica Moldova – membru al Grupului de lucru INTERPOL Geiger pentru Regiunea Mării Negre.

CZU: 343.14

DOI 10.5281/zenodo.15552960

Svetlana LEONTIEVA*
leontievasvetlana58@gmail.com

CONSIDERAȚII ASUPRA APLICĂRII MECANISMULUI DE EXCLUDERE A PROBELOR ÎN CADRUL EXAMINĂRII CAUZEI PENALE DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ

***Adnotare:** Problemele legate de admisibilitatea și excluderea probelor în procesul penal au dat naștere, de-a lungul timpului, la numeroase dezbateri teoretice și practice atât în statele de drept comun, cât și în cele de drept continental. Studiul acestor teme rămâne un domeniu de interes științific cu relevanță globală, dar care capătă o importanță deosebită în contextul eforturilor Republicii Moldova de a adera la spațiul de libertate, securitate și justiție al Uniunii Europene. Aceste demersuri necesită adaptarea legislației naționale la standardele europene, inclusiv în domeniul garantării drepturilor fundamentale ale omului în cadrul procesului penal.*

În acest context, cercetarea noastră se concentrează asupra mecanismului excluderii probelor, aplicat de judecător, cel mai important arbitru al admisibilității acestora. Studiul comparativ al mecanismelor de excludere a probelor obținute ilegal ne-a permis să evidențiem particularitățile aplicării acestora în diverse jurisdicții și sisteme de drept, în special prin prisma dreptului comparat. În același timp, efortul studiului efectuat este concentrat pe cercetarea particularităților mecanismului național de excludere a probelor de către judecător, precum și asupra identificării unor lacune existente în legislația actuală. Analiza dreptului intern în lumina dreptului comparat a condus la formularea unor propuneri de lege ferenda, care, în speranța autorului, vor constitui surse de inspirație atât pentru legiuitor, cât și pentru practicieni.

***Cuvinte-cheie:** admisibilitatea probelor, excluderea probelor, legalitate, mecanismele excluderii, instanță de judecată, cercetarea probelor.*

CONSIDERATIONS ON THE APPLICATION OF THE EXCLUSIONARY MECHANISM IN THE EXAMINATION OF CRIMINAL CASES BY THE COURT

***Annotation:** Issues related to the admissibility and exclusion of evidence in criminal proceedings have given rise to numerous theoretical and practical debates over time, both in common law and civil law systems. The study of these issues remains an area of scientific interest with global*

* doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; ORCID: 0009-0005-2481-533X, email: leontievasvetlana58@gmail.com

relevance, but it has become particularly important in the context of the Republic of Moldova's efforts to join the European Union's area of freedom, security, and justice. These efforts require the adaptation of national legislation to European standards, including in the field of ensuring fundamental human rights in criminal proceedings.

In this context, our research focuses on the mechanism of excluding evidence, applied by the judge, the most important arbiter of their admissibility. A comparative study of the mechanisms for excluding illegally obtained evidence in various legal systems, particularly through the lens of comparative law, has allowed us to highlight the particularities of their application in different jurisdictions. At the same time, the research effort is concentrated on studying the particularities of the national mechanism for excluding evidence by the judge, as well as identifying existing gaps in the current legislation. The analysis of domestic law in light of comparative law has led to the formulation of de lege ferenda proposals, which, in the author's hope, will serve as sources of inspiration for both lawmakers and practitioners.

Keywords: *admissibility of evidence, exclusion of evidence, exclusion mechanisms, legality, court, examination of evidence.*

1. INTRODUCERE

Excluderea probelor reprezintă o reacție esențială și sistematică împotriva încălcărilor reglementărilor legale de către autoritățile statului în procesul de administrare a probelor. Un sistem juridic care nu acordă importanță acestor încălcări riscă să încurajeze arbitraritatea din partea autorităților statale, subminând încrederea în justiție și protecția drepturilor fundamentale ale cetățenilor. Această instituție reflectă principiile democratice comune, chiar dacă dispozițiile particulare ale regulilor de excludere variază în funcție de context și tradiție.

Excluderea probelor a fost un subiect intens discutat în literatura de specialitate, atât în studiile din trecut, cât și în cele recente. Multe cercetări analizează în detaliu probleme legate de probele obținute cu încălcarea principiilor legalității și loialității, raționamentele care stau la baza excluderii acestora, precum și consecințele aplicării acestor norme asupra procesului penal. Totuși, aplicarea în practică a reglementărilor de excludere a probelor obținute ilegal nu este posibilă fără existența unor mecanisme procedurale clare și eficiente, care permit realizarea acestei acțiuni procesuale de către subiecții investiți cu atribuții de excludere a probelor.

Pentru a explica motivația de a acorda o atenție sporită anume rolului judecăto-rului în vederea aplicării mecanismului excluderii probelor, considerăm necesar să pre-cizăm că caracterul nepublic al urmăririi penale produce consecințe directe în ceea ce privește administrarea probelor. Spre deosebire de faza de judecată, unde verificarea admisibilității probelor și administrarea acestora are loc, în principiu, în ședință publică, la faza de urmărire penală această verificare se face de către organul de urmărire penală. O altă caracteristică a urmăririi penale în relație cu administrarea probelor, adică caracterul unilateral, presupune că obiectul urmăririi penale se realizează de organele de urmărire penală și exclude orice dezbateri cu privire la modalitatea în care se efectuează actele de urmărire penală, chiar dacă părțile sunt prezente la efectuarea actului¹. Caracterul limitat al contradictorialității în faza de urmărire penală face ca apărarea să nu reușească întot-deauna să conteste eficient legalitatea și loialitatea administrării probelor. Abia în faza de judecată, noțiunea de contradictorialitate își atinge pe deplin sensul, permițând o evalua-

¹ Negru A-I. Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal. Ed. Universul Juridic, București, 2022. p. 119.

re completă și echilibrată a probelor.

În același timp, structura procesului penal presupune că faza de judecată este singura activitate prin care se poate pronunța o pedeapsă persoanei care a săvârșit o infracțiune. Această structură fiind o consecință a unui sistem aplicabil pe plan mondial, în care justiția în cauzele penale este de atribuția instanțelor judecătorești, singurele care pot aplica sancțiunile prevăzute de legea penală². Astfel, la faza de judecată care se desfășoară în fața instanțelor judecătorești în condiții de contradictorialitate deplină, inculpatul exercită dreptul la apărare, personal sau prin apărător, folosind mai multe tactici și pârghii în vederea răsturnării acuzației. De asemenea, practica demonstrează că decizia referitoare la admisibilitatea probelor este, de cele mai multe ori, lăsată etapei de examinare a cauzei în fond, fiind luată de către judecător. Or, în interesul acuzării este de a furniza cât mai multe probe în vederea susținerii învinuirii formulate. Arbitrul final al admisibilității probelor, și ca urmare acel care exclude probele ilegale, este judecătorul.

Actualitatea realizării acestei cercetări științifice rezidă în mai multe rațiuni. În primul rând, pentru că există lacune legislative în ceea ce privește reglementarea clară a acțiunilor judecătorului atunci când acesta se confruntă cu probe ilegale în materialele unei cauze penale, la această etapă a examinării cauzei în fond având loc excluderea. Având în vedere că nu există norme precise care să reglementeze acțiunile judecătorului în fața probelor ilegale, este necesară o clarificare teoretică și practică a acestui subiect în vederea protejării drepturilor procesuale ale persoanelor implicate într-un proces penal.

În cel de al doilea rând, lipsește claritatea în ceea ce privește actele procesuale prin care judecătorul trebuie să se pronunțe asupra excluderii probelor ilegale. În prezent, legislația nu specifică în mod detaliat procedura sau momentul exact în care instanța trebuie să ia o decizie referitoare la admiterea sau excluderea probelor obținute ilegal. Această ambiguitate generează dificultăți practice atât pentru acuzare, cât și pentru apărare. Fără o reglementare clară, părțile procesuale nu pot anticipa în mod eficient pașii care trebuie urmați, ceea ce afectează strategia de apărare și eficiența acuzării. În acest context, articolul își propune să clarifice această problemă și să ofere soluții pentru o reglementare mai precisă a modului în care judecătorul trebuie să se pronunțe asupra excluderii probelor, contribuind astfel la desfășurarea unui proces penal transparent și echitabil.

Aferent gradului de cercetare a subiectului în doctrină, evidențiem că problema excluderii probelor în cadrul fazei de judecare a cauzei penale în fond a constituit un subiect de interes pentru numeroși cercetători din Republica Moldova, precum Dolea I., Vizdoagă T., Chirtoacă I., Osoianu T., dar și din România, printre care Udriș M., Theodoru Gh., Chiș I.-P., Negru A., Theodoru Gh. ș.a., care au realizat studii aprofundate pentru elucidarea acestei chestiuni. De asemenea, anumite aspecte legate de excluderea probelor, în special în cadrul ședinței preliminare, au generat o serie de sesizări adresate Curții Constituționale. Chiar dacă instanța de contencios constituțional a oferit unele clarificări cu privire la problemele ridicate în sesizări, există încă numeroși practicieni care se confruntă cu incertitudini în materie, iar cercetările doctrinare continuă în scopul identificării unor soluții adecvate.

În ipoteza implementării rezultatelor științifice se va ajunge la o reajustare a reglementărilor Codului de procedură penală, în special în ceea ce privește completarea

² Theodoru Gh., Chiș I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. Ediția a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2020. p. 750.

mecanismului excluderii probelor, cu scopul de a îmbunătăți aplicabilitatea acestuia în cadrul procesului penal. Rezultatele obținute pot constitui baza pentru dezvoltarea unor cercetări științifice pe marginea problemelor abordate în continuare.

2. METODOLOGIE

Metodologia cercetării propuse este detaliată și se bazează pe mai multe metode științifice esențiale pentru abordarea temei: aplicarea *metodei logice* a constat în utilizarea elementelor de logică formală pentru interpretarea normelor Codului de procedură penală, având ca scop clarificarea și structurarea raționamentelor juridice în cadrul excluderii probelor. *Metoda istorică* a fost folosită pentru a analiza evoluția instituției excluderii probelor, oferind o perspectivă asupra modului în care reglementările au evoluat în timp. *Metoda comparativă* a fost aplicată pentru a elucida logica și principiile normative care stau la baza excluderii probelor obținute ilegal, precum și pentru a analiza diferențele și asemănările dintre reglementările din diverse jurisdicții. *Metoda analizei critice* a fost utilizată pentru a examina reglementările actuale în domeniul excluderii probelor, aplicabilitatea acestora în practică, identificând atât punctele forte, cât și unele deficiențe ale acestora.

Listă de abrevieri:

CC- Curtea Constituțională

CPP – Codul de procedură penală

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBȚINUTE

3.1. Precizări generale cu privire la instituția excluderii probelor în cadrul procesului penal

Excluderea probei este un instrument prin care instanța de judecată garantează că procesul penal se desfășoară într-un cadru legal și echitabil, în acord cu normele constituționale și convențiile internaționale la care statul este parte. Astfel, excluderea probelor devine nu doar un mijloc de corectare a neregulilor, dar și un principiu esențial ce garantează că procesul penal nu va fi instrumentat pentru obținerea unui rezultat nedrept sau ilegal.

Analizând procedura de excludere a probelor, este important să abordăm această instituție din perspectiva integrării sale în cadrul general al dreptului procesual penal, având în vedere atât rolul său în structura procedurii penale, cât și scopul pe care îl urmărește în contextul procesului judiciar. În doctrina juridică au fost identificate mai multe criterii pentru structurarea normelor în instituții juridice (metoda, principii), dintre care criteriul prioritar îl constituie obiectul reglementării juridice, adică relațiile sociale care cad sub incidența normelor juridice. *Obiectul reglementării excluderii probelor* în procesul penal formează totalitatea condițiilor și procedurilor prin care anumite probe, obținute ilegal sau cu încălcări, nu pot fi folosite în cadrul unui proces penal, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești.

Cu referire la *metoda de reglementare*, precizăm că, în general, metoda de reglementare a dreptului procesual penal este cea autoritară³. Astfel, excluderea probelor este în

³ Mohorea E., Botnari E., Eșanu R. Dreptul ca sistem și sistemul dreptului. Presa Universitară Belțiană, Bălți, 2009, p. 87.

primul rând reglementată printr-o metodă de subordonare, în sensul în care aceasta impune reguli stricte privind obținerea probelor, iar probele obținute prin încălcarea acestora sunt excluse din materialele cauzei penale. Reglementările procesual-penale privind excluderea probelor se fundamentează pe principii esențiale precum *legalitatea și loialitatea administrării* probelor, având rolul de a proteja drepturile fundamentale ale persoanelor implicate într-un proces penal. Aceste reglementări asigură un proces echitabil și previn abuzurile, impunând respectarea unor norme stricte de obținere și utilizare a probelor. Totodată, respectarea principiilor loialității și legalității contribuie la menținerea integrității actului de justiție, protejând astfel atât procesul în sine, cât și drepturile fundamentale ale indivizilor.

Analizând excluderea probelor, prin prisma atribuirii acesteia la instituția procesuală penală, considerăm că ea reprezintă o instituție juridică veritabilă, reglementată prin norme specifice, cu un obiect propriu de reglementare, metodă și principii. Această instituție procesuală este aplicabilă doar în condiții specifice, când obținerea probelor a fost viciată de nereguli procesuale sau abuzuri.

În același timp, unii autori susțin că excluderea probelor constituie o formă specială de inadmisibilitate, deoarece un act procedural prevăzut de lege ca posibil mijloc de probă este exclus de la folosirea lui în soluționarea cauzei. Așadar, nici mijlocul de probă care este interzis de lege nu poate fi folosit în procesul penal – inadmisibil *ab initio* –, dar aceeași inadmisibilitate se produce atunci când un mijloc de probă prevăzut de lege este obținut cu încălcarea legii care îl reglementează⁴.

Din punct de vedere dogmatic, excluderea poate fi percepută ca barieră, fiind un mecanism care operează pentru a preveni transformarea „informației” în „probă”. Excluderea acționează fie pentru a elimina informația din sfera de atenție a organului de judecată, fie pentru a împiedica ca aceasta să devină fundament al procesului de stabilire a faptelor⁵. Prin urmare, *mecanisme de blocare a informațiilor* în cadrul unui proces penal pot fi definite ca instrumentele procesuale adoptate într-un anumit model de procedură penală, care permit evaluarea și eliminarea ulterioară a probelor inadmisibile, considerate nedorite în procesul de stabilire a adevărului.

Totodată, doctrinarii abordează excluderea probelor și în calitate de sancțiune procesuală, deoarece previne încălcarea legii, o sancționează atunci când e necesar și asigură respectarea legii în timpul desfășurării procesului penal. Potrivit lui Udrouiu M., această sancțiune este intim legată de noțiunea de stat de drept, cât și de principiile legalității și loialității⁶.

Astfel, excluderea probelor reprezintă o sancțiune procesuală specifică în materia probațiunii. Aceasta este incidentă în baza regulilor de excludere probatorie aplicabile în materia probelor obținute și/sau administrate cu încălcarea principiului legalității și loialității, ori al unor drepturi și libertăți fundamentale garantate de Convenția Europeană sau de Constituție⁷. Analizând prevederile art. 94 din Codul de procedură penală, observăm că efectul sancționator al excluderii probelor constă în interdicția instituită de

⁴ Theodoru Gh., Chiș I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*, p. 387.

⁵ Kuczyńska H. Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach. În: *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, vol. 7, no. 1, rbdpp.v7i1.473, 2021.

⁶ Udrouiu M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, Vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2001. p. 501.

⁷ Udrouiu M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, Vol. II, Ed. – C.H.Beck, București, 2001. p. 1351.

legiuitor de a valorifica, a aprecia sau a lua în considerație datele obținute cu încălcarea prevederilor prevăzute la alineatul (1) al aceluiași articol.

Urmare a precizărilor teoretice făcute, constatăm că *instituția excluderii probelor* reprezintă un cadru normativ care reglementează condițiile în care probele obținute ilegal sau prin încălcarea drepturilor fundamentale nu pot fi admise în instanță. Pe de altă parte, *sanctiunea excluderii probelor* se referă la aplicarea concretă a principiilor legalității și loialității în cadrul procesului penal, când instanța sau autoritățile competente decid că anumite probe trebuie excluse din cauza obținerii lor ilegale sau a nerespectării procedurii legale.

3.2. Mecanisme de excludere a probelor obținute ilegal de către judecător: elemente de drept comparat

Autorii de drept procesual au arătat că regula excluderii s-a născut în sec. XVIII, între 1740-1770, s-a dezvoltat în secolul XIX și s-a maturizat în secolul XX. Astfel, în Regatul Unit, într-o epocă în care autoritățile uzau de amenințări sau promisiuni pentru a obține mărturisirile, au fost mai multe cauze în care judecătorii au statuat că astfel de mărturisiri nu pot fi folosite împotriva acuzatului, fără însă să arate rațiunile pentru care acestea sunt inadmisibile⁸. Într-o opinie mult mai radicală, s-a arătat că regula excluderii își găsește originea în sistemul de drept american, că este creația Curții Supreme a Statelor Unite, că era necunoscută britanicilor și că prima utilizare a regulii datează din 1886, când Curtea Supremă a SUA a subliniat că prezentarea unor înscrisuri obținute nelegal pentru a dovedi săvârșirea unei infracțiuni a încălcat dreptul acuzatului de a fi protejat împotriva perchezițiilor abuzive⁹. Având în vedere că regula excluderii probelor provine din sistemul de drept *common law*, fiind bazată pe principiul protecției drepturilor fundamentale ale individului în fața autorității statului, și că a fost preluată și dezvoltată atât de sistemul de drept continental, cât și de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, considerăm pertinentă prezentarea unor aspecte comparative referitoare la procedura excluderii probelor în cadrul judecății cauzei, în ambele sisteme juridice.

În toate sisteme juridice există o obligație indiscutabilă a instanței să ia în considerare anumite valori protejate legal, chiar și cu prețul de a nu afla adevărul sau de a nu condamna persoana vinovată de comiterea infracțiunii. În doctrina procedurii penale comparative s-a stabilit că, în mod tradițional, diferența este prezentată astfel: statele cu sistem de drept anglo-saxon exclud probele *ex ante*, ceea ce presupune că există un moment înainte de cercetarea judecătorească, sau după caz examinarea cazului de juriu, în care un judecător, care ulterior nu va participa la examinarea cauzei penale în fond, decide asupra admisibilității probelor¹⁰. Oricare probă inadmisibilă este exclusă la etapa preliminară și, prin urmare, nu este cunoscută de către acel judecător care stabilește faptele. În sistemul de drept continental, deseori judecătorul care examinează fondul cauzei examinează și admisibilitatea probelor.

Spre deosebire de sistemul *common law*, în jurisprudențele continentale reglemen-

⁸ Negru A-I. Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal. Ed. Universul Juridic, București, 2022. p. 167.

⁹ Boțic S. Regula exclusiunii. Excluderea probelor obținute nelegal în procesul penal. Ed. Universul Juridic, București, 2016. p. 17-18.

¹⁰ Panzavolta M., Maes E., Mosna A. Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice. p. 44.

tările procedurale care stabilesc un moment specific în cadrul procesului penal în care probele sunt admise formal de către un judecător specializat sunt relativ rare. În schimb, judecătorul căruia i-a fost repartizată cauza penală pentru examinare are, de obicei, acces la toate probele incluse în dosarul penal. Ca urmare, în cadrul procesului, judecătorul este responsabil de a decide dacă anumite probe pot fi utilizate în vederea stabilirii circumstanțelor cauzei. Astfel, același judecător care trebuie să decidă asupra vinovăției inculpatului este influențat de probele care ar trebui excluse. În acest sens, structura unitară a procesului este concepută astfel încât judecătorul care stabilește faptele nu este protejat în ceea ce ține de cunoașterea probelor viciate. Totodată, în contextul modelului continental, noțiunea de excludere a probelor nu înseamnă neapărat că proba este fizic eliminată din dosarul penal, ci mai degrabă că judecătorul trebuie să nu țină cont de proba viciată atunci când decide asupra vinovăției inculpatului și, acolo unde există obligația de a motiva, atunci când redactează sentința. Totuși, această abordare de diferențiere clasică a celor două sisteme trebuie să fie luată în considerație în ansamblu, în fiecare caz concret necesitând a fi evidențiate particularitățile sistemului juridic național, având în vedere că în familia dreptului continental există state cu sisteme hibride care nu corespund în mod exact acestor două modele.

Modelul anglo-saxon a fost preluat de România, care a instituit Camera preliminară, menită să asigure celeritatea procesului penal, prin rezolvarea chestiunilor cu referire la legalitatea trimiterii în judecată și la legalitatea probelor. În acest sens, este reglementată instituția judecătorului de cameră preliminară. Unul dintre obiectivele judecătorului camerei preliminare este verificarea legalității activității de urmărire penală, reprezentând un veritabil filtru de legalitate reglementat înaintea începerii judecății fondului cauzei. Astfel, potrivit art. 342 din Codul de procedură penală al României, judecătorul de Cameră preliminară va verifica legalitatea sesizării instanței cu rechizitoriu, legalitatea administrării probelor și legalitatea efectuării actelor de urmărire penală. Totodată precizăm, că activitatea judiciară a judecătorului de cameră preliminară, fiind limitată la verificarea legalității activității de urmărire penală, exclude posibilitatea de a antama și dispune, în sens pozitiv sau negativ, cu privire la elementele esențiale ale raportului de conflict: faptă, persoană și vinovăție¹¹.

3.3 Particularitățile mecanismului național al excluderii probelor la faza de judecată

3.3.1 Legislație națională

Spre deosebire de procesul penal român, în sistemul procesual național, odată ce materialele cauzei penale, împreună cu rechizitoriul întocmit de procuror, au fost transmise instanței de judecată pentru examinarea în fond, nu există un mecanism explicit care să garanteze excluderea eficientă a acestora din dosar.

În cadrul analizei juridice a mecanismului național de excludere a probelor în cadrul cauzei penale, se constată că art. 94 alin. (1) din Codul de procedură penală, în formularea sa actuală, stipulează că în procesul penal nu pot fi admise probe obținute în mod ilegal; aceste probe se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanță și nu pot constitui temei pentru sentință sau alte hotărâri judecătorești. Din analiza acestei norme, observăm că instanța de judecată este obligată să se abțină de la utilizarea datelor interzise de art. 94 din Codul de procedură penală la fundamentarea oricărei decizii adoptate în cadrul cau-

¹¹ Theodoru Gh., Chiș I.-P. *Tratat de Drept procesual penal*. p. 718-719.

zei penale. Totuși, considerăm că această normă nu oferă suficiente clarificări cu privire la modalitatea în care judecătorul trebuie să excludă aceste probe din cadrul procesului penal.

Mecanismul excluderii probelor de către instanța de judecată a fost conturat de instanța de contencios constituțional în Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22.05.2018, prin care a fost declarată inadmisibilă sesizarea nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal). În această decizie, Curtea a subliniat că *inadmisibilitatea probei stabilită la etapa judecării cauzei penale impune doar o obligație a instanței de a nu ține cont de ea la adoptarea deciziei sale*¹². Cu toate acestea, din decizia respectivă nu reiese în mod clar momentul în care judecătorul trebuie să excludă probele. Întrebarea practică ce apare în legătură cu această lacună este cum anume instanța de judecată trebuie să asigure excluderea probelor obținute cu încălcarea prevederilor art. 94 din Codul de procedură penală, astfel încât să garanteze dreptul la un proces echitabil?

Practica judecătorească evidențiază faptul că adesea apărarea, în cadrul ședinței preliminare, atunci când se pune în discuție lista probelor, depune cereri prin care semnalează inadmisibilitatea unor probe administrate de acuzare. Totuși, prevederile alin. (4) din art. 345 din Codul de procedură penală, care guvernează desfășurarea ședinței preliminare, stipulează că *în ședința preliminară se soluționează chestiunile privind: 1) cererile și demersurile înaintate, precum și recuzările declarate; 2) lista probelor care vor fi prezentate de către părți la judecarea cauzei; 3) trimiterea cauzei după competență sau, după caz, încetarea, totală sau parțială, a procesului penal; 4) suspendarea procesului penal; 5) fixarea termenului de judecată; 6) măsurile preventive și de ocrotire*¹³. Constatăm că în această reglementare nu este prevăzută posibilitatea de a analiza legalitatea probelor în ședința preliminară și, prin urmare, de a le exclude prin încheiere în această etapă a procesului. Faptul că această chestiune ridică dificultăți practice semnificative și impune o eventuală revizuire a legislației poate fi dedus din numeroasele sesizări formulate către Curtea Constituțională, referitoare la posibilitatea examinării acestei chestiuni în cadrul ședinței preliminare. Chiar și așa, toate aceste sesizări au fost respinse ca inadmisibile de către Curtea Constituțională, ceea ce subliniază necesitatea unei clarificări legislative suplimentare.

Astfel, prin Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*), Curtea Constituțională a interzis posibilitatea excluderii probelor administrate în ședința preliminară, stabilind în pct. 42) că *în ciuda opiniei autorului excepției care a solicitat excluderea unor probe din materialele dosarului în ședința preliminară de judecare a cauzei penale, o asemenea solicitare excede procedurii respective, în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor [a se vedea articolul 347 alin. (3) din Cod]*¹⁴.

¹² Decizia CC nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*), par. 53.

¹³ Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova, Nr. 122, din 14-03-2003. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. 345.

¹⁴ Decizia CC nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*), par. 53.

Aceeași poziție ulterior a fost reafirmată de către Curtea Constituțională în Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară), stabilind în pct. 22) că soluționarea chestiunii cu privire la lista probelor în cadrul ședinței preliminare presupune faptul că instanța trebuie să decidă, după ce a ascultat opiniile părților, asupra pertinentei probelor propuse în liste și să dispună care din acestea trebuie prezentate la judecarea cauzei [articolul 347 alin. (3) din Cod]. Decizia cu privire la relevanța probelor se limitează la faptul că instanța trebuie să stabilească, în baza listei probelor prezentate, care probe au legătură cu cauza penală pe care o examinează [articolul 6 pct. 34) din Cod]. La această etapă, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la cererile de declarare a nulității anumitor probe, pentru că acest exercițiu implică o examinare în fond a probei contestate, fapt ce excede competențelor sale relative la procedura ședinței preliminare în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor¹⁵ și în Decizia nr. 9 din 27.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 347 alin. (3) din Codul de procedură penală: în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la admisibilitatea anumitor probe, pentru că acest exercițiu implică examinarea în fond a probei contestate, fapt care excede competențelor sale relative la procedura ședinței preliminare în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor¹⁶.

În urma celor expuse anterior, se poate concluziona că abordarea actuală referitoare la excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare sugerează că, la această etapă, instanța de judecată nu dispune de competența de a exclude probele din dosar, argumentându-se că judecătorul nu a efectuat încă cercetarea fondului cauzei. Astfel, doar după finalizarea cercetării judecătorești complete și detaliate, instanța poate pronunța o decizie referitoare la admisibilitatea sau inadmisibilitatea probelor.

3.3.2 Abordarea doctrinară a excluderii probelor în cadrul ședinței preliminare

În prezent, problema examinării admisibilității probelor de către instanța de judecată, în special în cadrul ședinței preliminare, reprezintă un subiect controversat în doctrina dreptului procesual-penal. Conform opiniilor autorilor Bobrov V.K., Bojiev V.P. și Borodin S.V., cu cât mai rapid o probă obținută cu încălcarea cerințelor legale este declarată inadmisibilă, cu atât mai favorabil va influența protecția drepturilor și intereselor legitime ale inculpatului¹⁷. Aceeași opinie este susținută și de Lebedeva E.K., care afirmă că excluderea probelor înainte de începerea cercetării judecătorești previne admiterea și examinarea probelor inadmisibile și, prin urmare, reduce riscul apariției erorilor cauzate de utilizarea acestora în procesul de adoptare a unei decizii finale în cauzele penale.¹⁸ Totuși, excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare a fost criticată de alți autori. De exemplu, Gurova O. consideră că părțile au dreptul de a ridica problema inadmisibilității probelor de

¹⁵ Decizia CC nr. 38 din 14.03.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară).

¹⁶ Decizia CC nr. 9 din 27.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 347 alin. (3) din Codul de procedură penală.

¹⁷ Bobrov V.K., Bojiev V.P., Borodin S.V., Уголовный процесс. Ed. Spartak, Moscova, 2004. pag. 161.

¹⁸ Lebedeva E.K. Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания для их исключения. În: Вестник кемеровского государственного университета. Серия: гуманитарные и общественные науки, том 3, № 1, 2019.

mai multe ori, ceea ce face ca examinarea acestora într-o etapă separată, cum ar fi ședința preliminară, să nu fie eficientă¹⁹. Cu toate acestea, luând în considerare argumentele ambelor grupuri de autori, ne aliniem ferm poziției celei dintâi și vom prezenta în continuare raționamentele care fundamentează această poziție.

Considerăm că raționamentele expuse în Decizia Curții Constituționale a României nr. 22 din 18.01.2018 abordează într-un mod foarte clar problema menținerii în dosar a probelor excluse, ceea ce poate influența formarea convingerii judecătorului privind vinovăția inculpatului. Curtea a explicat că *procesul dovedirii acuzației în materie penală, dincolo de orice îndoială rezonabilă, este unul complex, ce presupune realizarea de către instanțele de judecată a unei atente și detaliate analize a probelor administrate în dosarul cauzei, precum și excluderea dintre acestea a probelor obținute în mod nelegal [...]* Acest proces este unul cognitiv, specific psihologiei judiciare, ce presupune formarea unei convingeri intime a judecătorului, referitoare la vinovăția inculpatului. Așa fiind, procesul cognitiv analizat se desfășoară după reguli psihologice proprii, ce presupun, în mod intrinsec, printre altele, o apreciere proprie, subiectivă a judecătorului cu privire la informațiile analizate, existente în cuprinsul dosarului²⁰. Astfel, instanța de contencios constituțional al României denotă că accesul permanent al judecătorului investit cu soluționarea cauzei penale la mijloacele materiale de probă declarate nule nu poate avea ca efect decât o readucere în atenția judecătorului, respectiv o reîmprospătare a memoriei acestuia cu informații care pot fi de natură a-i spori convingerile referitoare la vinovăția/nevinovăția inculpatului, dar pe care nu le poate folosi, în mod legal, în soluționarea cauzei. Astfel, fiecare nouă potențială examinare a unor probe declarate nule, de către instanța de judecată, determină un proces psihologic caracterizat prin contradicția informațiilor cunoscute de judecător cu cele pe care el este obligat să le aibă în vedere la soluționarea raportului juridic penal de conflict ce face obiectul cauzei²¹.

În urma raționamentelor prezentate mai sus, considerăm că, prin oferirea judecătorului dreptului de a dispune excluderea probelor obținute ilegal în cadrul ședinței preliminare, va exista o probabilitate mai mică ca acestea să influențeze decizia finală, comparativ cu situația în care probele obținute cu încălcarea normelor legale sunt examinate în cadrul cercetării judecătorești, alături de fondul cauzei. Fiindcă ședința preliminară este publică, se desfășoară în prezența părților și, după caz, a reprezentanților acestora, considerăm că acordarea acestei posibilități va consolida garanțiile prevăzute de Codul de procedură penală, asigurând astfel că probele inadmisibile nu vor influența în mod substanțial opinia judecătorului în procesul de adoptare a deciziei finale.

O astfel de posibilitate ar trebui prevăzută pentru situațiile în care se poate verifica exclusiv respectarea condițiilor de obținere a probelor, precum și calitatea procesuală a persoanei care le-a administrat, fără a se ajunge la o examinare a fondului probei. De exemplu, atunci când proba este obținută de o persoană care știe evident că se află sub incidența unei excepții de recuzare sau prin utilizarea unor metode contrare normelor legale. Cu alte cuvinte, activitatea judecătorului, care va verifica admisibilitatea probelor în cadrul ședinței preliminare, se va limita la evaluarea legalității procedurii de obținere a

¹⁹ Гурова О. Ю. Теоретические и практические проблемы назначения судебного заседания по уголовным делам: дис. канд. юрид. наук. М., 2005. pag. 130.

²⁰ Decizia CC a României nr. 22 din 18.01.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.102 alin.(3), art.345 alin.(3) și art.346 alin.(4) din Codul de procedură penală, pct. 21.

²¹ Ibidem, pct. 22.

acestora, fără a se pronunța asupra elementelor esențiale ale raportului de conflict: fapta, persoana și vinovăția.

3.3.3 Hotărârea judecătorească prin care se dispune excluderea probelor

Un alt aspect fundamental al mecanismului de excludere a probelor, care necesită o abordare detaliată, este actul procesual prin care judecătorul se pronunță asupra inadmisibilității acestora. Potrivit art. 6 pct. 13) din Codul de procedură penală, *hotărârea judecătorească* reprezintă o hotărâre a instanței judecătorești adoptată într-o cauză penală: sentință, decizie, încheiere și hotărâre²². Totuși, în prezent, se constată o lipsă a normelor procedurale care să reglementeze expres actul procesual prin care judecătorul dispune excluderea probelor.

Din analiza prevederilor art. 94 din Codul de procedură penală, care reglementează datele neadmise ca probe, precum și art. 365-376 și art. 382-398 din același Cod, care reglementează cercetarea judecătorească, deliberarea și adoptarea sentinței, nu rezultă nicio clarificare referitoare la forma decizională prin care instanța se pronunță asupra inadmisibilității probelor. Pentru a ajunge la concluzia privind actul procesual prin care judecătorul ar trebui să excludă probele, considerăm relevant să prezentăm opinia doctrinară pe care o susținem integral, și anume că excluderea juridică și materială a probelor nelegale trebuie să aibă loc întotdeauna înainte de debutul dezbaterilor și implicit al deliberării. Numai procedând astfel, instanța de judecată va permite apărării și acuzării să formuleze concluzii prin raportare la probele considerate legal/loial administrate și va evita riscul contaminării cu informațiile rezultate din probele nelegale cu ocazia deliberării²³.

În urma analizei prevederilor sus-menționate, și având în vedere că cercetarea judecătorească reprezintă etapa centrală a procesului de judecată, în cadrul căreia instanța examinează toate probele disponibile pentru stabilirea circumstanțelor de fapt ale infracțiunii, considerăm că este logic ca cererile de excludere a probelor să fie soluționate în această fază. Acest lucru ar permite părților să se pregătească eficient pentru dezbateri judiciare, bazându-se pe probele care vor fi, cu certitudine, apreciate de instanță în vederea adoptării sentinței. Prin urmare, soluționarea cererilor de excludere nu ar trebui să fie amânată pentru etapa pronunțării sentinței.

Cu toate acestea, în practică, observăm că instanțele de judecată formulează, în multe cazuri, chestiunile legate de excluderea probelor doar în cadrul sentinței. Considerăm că soluționarea cererilor de excludere a probelor în sentință contravine atât articolului 385 din Codul de procedură penală care reglementează aspectele ce trebuie soluționate de instanță la adoptarea sentinței, cât și articolelor 389 și 390 din același Cod, întrucât acestea nu reglementează stabilirea admisibilității probelor în cadrul pronunțării sentinței, nici în ceea ce privește conținutul părților descriptive și motivate ale sentinței de condamnare sau achitare.

4. REZULTATE

Analizând mecanismul de excludere a probelor în cadrul examinării cauzei penale în fond, din perspectiva comparativă a două modele diferite de proces penal, am observat că, în modelul continental, judecătorul joacă un rol central atât în stabilirea admisibilității

²² Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova, Nr. 122, din 14-03-2003. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. 6.

²³ Udrioiu M. Sinteze de Procedură Penală. Partea generală. pag. 1379.

probelor, cât și în reglementarea regulilor de prezentare a acestora. Lipsa unei proceduri speciale de excludere a probelor în sistemele de drept continental, care reprezintă o trăsătură caracteristică a acestui model, este considerată de literatura de specialitate o deficiență majoră în mecanismul de eliminare a probelor.

Efectuând analiza normelor Codului de procedură penală, am observat că în sistemul procesual penal autohton nu există un mecanism explicit care să garanteze excluderea eficientă a probelor obținute ilegal în faza de examinare a cauzei penale în fond. Iar articolul 94 din Codul de procedură penală nu detaliază procedura prin care judecătorul trebuie să excludă probele obținute ilegal. De asemenea, nu este reglementat clar actul procedural prin care instanța se pronunță asupra inadmisibilității probelor, iar practica judiciară nu a adus o soluționare uniformă a acestei chestiuni. Curtea Constituțională a statuat doar că stabilirea inadmisibilității probelor de către judecător impune obligația de a nu le utiliza în fundamentarea deciziilor sale, dar nu s-a stabilit un moment precis pentru excluderea acestora din procesul penal, generând astfel incertitudine și posibil afectând dreptul la un proces echitabil.

În doctrină există viziuni contradictorii cu privire la aspectele abordate în prezentul articol. Unii autori susțin că excluderea probelor la etapa preliminară protejează drepturile inculpatului și reduce riscul erorilor judiciare, în timp ce alții consideră că examinarea admisibilității probelor într-o etapă separată nu ar fi eficientă. Cu toate acestea, există un consens privind necesitatea unui cadru legal mai clar pentru excluderea probelor la începutul procesului.

Reglementările actuale ale Codului de procedură penală, conform cărora admisibilitatea probelor este examinată concomitent cu analiza fondului acestora, nu oferă suficiente clarificări cu privire la procedurile specifice pe care instanța trebuie să le urmeze pentru a dispune excluderea probelor. În opinia noastră, lipsa acestei clarități generează multiple dificultăți practice, în special la etapa pregătirii pentru dezbaterile judiciare, când părțile, în cadrul pregătirii pledoariilor, nu au certitudinea probelor pe care se pot baza. Aflarea ulterioară a argumentelor instanței doar prin sentință afectează semnificativ dreptul părților de a se pregăti corespunzător pentru dezbateri, limitându-le astfel capacitatea de a formula argumente pertinente și de a asigura un proces echitabil.

5. CONCLUZII

Analiza aplicării în practică a mecanismului de excludere a probelor a evidențiat necesitatea implementării unor reglementări clare și detaliate în procesul penal autohton, care să concretizeze acest mecanism. Este esențial ca, în primul rând, să fie modificat Codul de procedură penală pentru a încorpora prevederi noi referitoare la excluderea probelor în cadrul ședinței preliminare, astfel încât probele inadmisibile să nu influențeze în continuare desfășurarea procesului penal. În opinia mea, introducerea unei proceduri clare pentru excluderea probelor în ședința preliminară va contribui la consolidarea protecției drepturilor fundamentale ale părților și va spori transparența procesului.

Având în vedere cercetările efectuate prezentate în articol, propunem modificarea redacției alineatului (4) al articolului 345 din Codul de procedură penală, care, în forma sa actuală, nu prevede dreptul instanței de a examina cererile referitoare la admisibilitatea probelor în cadrul ședinței preliminare, chiar și atunci când instanța consideră că este necesar să se soluționeze această problemă. Este important ca instanța să aibă atribuția de a analiza astfel de cereri în ședința preliminară, atunci când admisibilitatea probelor

poate fi evaluată fără a examina fondul acestora.

În acest sens, propunem completarea articolului 345 alin. (4) din Codul de procedură penală cu punctul 7), astfel: *Părțile au dreptul de a solicita excluderea oricărei probe din lista probelor prezentate în cadrul procesului judiciar. Dacă sunt constatate temeiuri de excludere prevăzute de art. 94 din CPP, judecătorul va admite cererea și va dispune prin încheiere excluderea probei respective.* Conform acestei modificări, articolul 345 din Codul de procedură penală urmează a fi completat cu alin. (5), care să prevadă că, în cazul în care examinarea chestiunilor legate de excluderea probei nu poate fi realizată fără o analiză a fondului acesteia, judecătorul va amâna soluționarea cererii până la etapa cercetării judecătorești în vederea evaluării complete a probei.

O altă problemă juridică semnalată în acest studiu este legată de faptul că normele CPP nu stipulează clar actul judecătoresc prin care se dispune excluderea probelor în faza de judecată, iar practica judiciară este adesea incoerentă. Instanțele soluționează frecvent cererile de excludere a probelor abia în sentință. Expunerea motivelor de inadmisibilitate a anumitor probe în sentință denotă evident faptul că, chiar și în timpul deliberării, membrii instanței de judecată reîmpropătează în memorie probe inadmisibile, care pot influența convingerile lor referitoare la vinovăție, fiind extrem de greu să facă abstracție de informațiile furnizate de aceste probe.

Dacă modificările propuse pentru soluționarea problemelor legate de admisibilitatea probelor în cadrul ședinței preliminare vor fi implementate, considerăm că hotărârea instanței prin care se declară inadmisibilitatea unei probe și se dispune excluderea acesteia trebuie să fie formulată prin încheiere. În cazul în care examinarea inadmisibilității probelor este amânată pentru etapa cercetării judecătorești, decizia de a exclude probele nelegale trebuie să fie luată prin încheiere înainte de dezbaterile judiciare. Prin urmare, propunem completarea articolului 376 din Codul de procedură penală, care reglementează procedura terminării cercetării judecătorești, cu alineatul (4), având următorul conținut: *Dacă după cercetarea probelor din dosar, au fost constatate temeiuri de inadmisibilitate prevăzute de art. 94 din prezentul Cod, președintele ședinței de judecată emite o încheiere prin care exclude proba din materialele cauzei penale.* Acest lucru va asigura o pregătire corespunzătoare a părților și va preveni influențarea deliberării cu informații provenite din probe inadmisibile.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Negru A-I. Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal. Ed. Universul Juridic, București, 2022. ISBN: 978-606-39-0827-9.

Theodoru Gh., Chiș I.-P. Tratat de Drept procesual penal. Ediția a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2020. ISBN 978-606-27-1671-4.

Mohorea E., Botnari E., Eșanu R. Dreptul ca sistem și sistemul dreptului. Presa Universitară Belțiană, Bălți, 2009.

http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/799/1/dr_ca_sistem.pdf (accesat 02.02.2025).

Kuczyńska H. Mechanisms of elimination of undesired evidence from criminal trial: a comparative approach. În: Revista Brasileira de Direito Processual Penal, vol. 7, no. 1, rbdpp.v7i1.473, 2021. <https://www.redalyc.org/journal/6739/673972096002/>

html/ (accesat 03.03.2025).

Udroiu M. Sinteze de Procedură Penală. Partea generală, Ediția II, Vol. I, Ed. C.H.Beck, București, 2001. ISBN 978-606-18-1083-3.

Negru A-I. Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal. Ed. Universul Juridic, București, 2022. ISBN: 978-606-39-0827-9.

Boțic S. Regula exclusiunii. Excluderea probelor obținute nelegal în procesul penal. Ed. Universul Juridic, București, 2016.

Panzavolta M., Maes E., Mosna A. Streamlining the exclusion of illegally obtained evidence in criminal justice. https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/02/Streamlining_exclusion_KUL.pdf (accesat 25.03.2025).

Decizia CC nr. 47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal). <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=472> (accesat 25.03.2025).

Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova, Nr. 122, din 14-03-2003. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251.

Decizia CC nr. 38 din 14.03.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 50g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 342 alin. (2), 346 și 352 alin. (3) din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară). <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=625> (accesat 25.03.2025).

Decizia CC nr. 9 din 27.01.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 197g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 347 alin. (3) din Codul de procedură penală. <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=751>

Bobrov V.K., Bojiev V.P., Borodin S.V., Уголовный процесс. Ed. Spartak, Moscova, 2004. ISBN: 5-88914-222-4.

Lebedeva E.K. Некоторые аспекты недопустимости доказательств как процессуального основания для их исключения. În: Вестник кемеровского государственного университета. Серия: гуманитарные и общественные науки, том 3, № 1, 2019. <https://naukaru.ru/ru/nauka/article/28139/view> (accesat 01.04.2025).

Гурова О. Ю. Теоретические и практические проблемы назначения судебного заседания по уголовным делам: дис. канд. юрид. наук. М., 2005. 178 с. <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-i-prakticheskie-problemy-naznacheniya-sudebnogo-zasedaniya-po-ugolovnym-delam> (accesat 01.04.2025).

Decizia CC a României nr. 22 din 18.01.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.102 alin.(3), art.345 alin.(3) și art.346 alin.(4) din Codul de procedură penală. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/198098> (accesat 02.04.2025).

CZU: 343.3:351.86(478)

DOI 10.5281/zenodo.15553003

Artur FEGHIU*

e-mail: artur.feghiu@igp.gov.md

TERORISMUL ECOLOGIC – UNELE AMENINȚĂRI PRIVIND SOCIETATEA ȘI MEDIUL ÎNCONJURĂTOR

Adnotare: Terorismul ecologic reprezintă o amenințare emergentă cu implicații semnificative asupra securității naționale și internaționale, incluzând acțiuni deliberate de distrugere a mediului în scopuri diverse. Acest studiu analizează mecanismele prin care terorismul ecologic influențează stabilitatea globală, evidențiind cazurile specifice din Republica Moldova, unde traficul de substanțe radioactive a fost documentat ca parte a rețelelor infracționale transnaționale.

Analiza cazurilor atestate de trafic ilicit de substanțe radioactive indică o tendință constantă de utilizare a teritoriului Republicii Moldova ca punct de tranzit, fiind identificate mai multe tentative de comercializare ilegală a materialelor nucleare. Factorii determinanți ai acestei realități includ necesitatea unor sisteme de supraveghere mai eficiente, îmbunătățirea echipamentelor de detecție și optimizarea cooperării internaționale. Studiul subliniază necesitatea unor măsuri concrete, precum consolidarea legislației internaționale pentru incriminarea terorismului ecologic, dezvoltarea unor mecanisme eficiente de monitorizare și răspuns rapid, creșterea cooperării internaționale pentru schimbul de informații și implementarea unor politici de securitate ecologică adaptate riscurilor actuale.

Rezultatele cercetării indică faptul că terorismul ecologic reprezintă o amenințare strategică ce necesită o abordare integrată și cooperare internațională. Combaterea acestui fenomen implică nu doar măsuri legislative și tehnologice, ci și o reevaluare a politicilor de securitate națională. Studiul contribuie la înțelegerea complexității acestei amenințări și oferă recomandări aplicabile pentru consolidarea rezilienței statelor în fața riscurilor asociate terorismului ecologic.

Cuvinte-cheie: terorism ecologic, securitate națională, amenințări asimetrice, politici de securitate, conflicte geopolitice.

ECOLOGICAL TERRORISM – SOME THREATS TO SOCIETY AND THE ENVIRONMENT

Annotation: Ecological terrorism is an emerging threat with significant implications for national and international security, involving deliberate environmental destruction for various purposes. This study analyzes the mechanisms through which ecological terrorism impacts global stability, highlighting specific cases from the Republic of Moldova, where radioactive substance

* Expert-criminalist, Centrul tehnico-criminalistic și expertize judiciare al Inspectoratului General al Poliției al MAI; ORCID ID: 0009-0002-0303-9368, e-mail: artur.feghiu@igp.gov.md

trafficking has been documented as part of transnational criminal networks.

The analysis of confirmed cases of illicit radioactive substance trafficking indicates a consistent trend of using Moldova as a transit point, with multiple attempts to illegally trade nuclear materials. Key factors influencing this reality include the need for more efficient surveillance systems, improvements in detection equipment, and the optimization of international cooperation. The study emphasizes the necessity of concrete measures, such as strengthening international legislation to criminalize ecological terrorism, developing effective monitoring and rapid response mechanisms, enhancing international cooperation for information exchange, and implementing ecological security policies tailored to current risks.

Research findings suggest that ecological terrorism is a strategic threat requiring an integrated approach and international collaboration. Combating this phenomenon involves not only legislative and technological measures but also a reassessment of national security policies. This study contributes to understanding the complexity of this threat and provides practical recommendations for strengthening state resilience against the risks associated with ecological terrorism.

Keywords: ecological terrorism, national security, asymmetric threats, security policies, geopolitical conflicts.

1. INTRODUCERE

Noțiunea de terorism constituie un fenomen dificil de a fi definit, pe motivul complexității ce o comportă, dar și a faptului că acest termen a cumulat în sine toate particularitățile contradictorii ale societăților contemporane¹. Se știe că teroarea este o metodă ilegală, dar și specifică, în vederea atingerii obiectivelor stabilite. Astfel, terorismul constituie un conglomerat de acțiuni intenționate, realizate în exclusivitate prin metode, procedee și mijloace teroriste². Se cunoaște faptul că terorismul presupune sau invocă nu doar cerințe politice, ci și religioase, economice, precum și alte imperative ideologice ale timpului. Prin urmare, accentului pus în literatura de specialitate exclusiv doar pe latura politică a terorismului ar trebui considerată ca reflectând insuficient realitatea.

Dezvoltarea propriei ideologii este, de asemenea, o trăsătură caracteristică a activităților organizațiilor teroriste contemporane, prin amploarea scopurilor subversive urmărite, din care considerent teroarea pătrunde tot mai mult în sistemul relațiilor dintre state, devenind o vădită amenințare la adresa securității internaționale și cultivând teamă și nesiguranță, prin victimele sale zilnice. Această caracteristică se datorează reorientării terorismului de la intimidarea autorităților către cultivarea fricii permanente în rândul maselor de oameni, dar și apariției de mijloace și tehnologii noi pentru săvârșirea actelor teroriste³.

În ceea ce privește metodele, procedeele și mijloacele teroriste, e dificil să se cunoască cu exactitate când, unde, cum și cu ce forțe și mijloace vor acționa autorii actelor teroriste. Formele și procedeele de realizare sunt și ele diverse, de la asasinate în plină stradă a persoanelor vizate până la atacuri cu mecanisme și materiale cu încărcătură explozivă, incendiară, de la ambuscade în puncte de trecere până la virusarea rețelelor de calculatoare⁴, de la atacarea școlilor, a instituțiilor de cercetare, a laboratoarelor și unită-

¹ Макуев, Р.Х., Терроризм в условиях глобализации // Государство и право. - 2007. - Nr. 3, p. 43-49.

² Ibidem, p.44.

³ Тихонов М.Н., Богословский М.М. Экологический терроризм - война с природой и обществом. Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях. 2016, с.96-108.

⁴ Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului. București: Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, Academia de Înalte Studii Militare, 2002.

ților economice de importanță națională sau internațională până la atacuri asupra sistemelor de protecție a mediului, barajelor și folosirea deșeurilor toxice și radioactive pentru a determina catastrofe ecologice⁵.

În funcție de forțele și mijloacele utilizate, specialiștii în domeniu delimitează mai multe tipuri de terorism: terorism politic, terorism mediatic, terorism economic, terorism financiar, terorism tehnologic, terorism identitar, terorism patologic, terorism religios, terorism răzbunător, terorism infracțional, terorism etnic ș.a.⁶

În contextul geopolitic actual, terorismul ecologic reprezintă o amenințare emergentă, cu implicații semnificative asupra securității statelor și regiunilor. Conceptul include acțiuni deliberate de distrugere a mediului în scopuri politice, militare sau ideologice. Importanța acestui studiu derivă din creșterea frecvenței atacurilor asupra infrastructurii critice de mediu și utilizarea resurselor naturale ca instrumente de presiune geopolitică.

Analizând retrospectiv contextul de securitate în confruntarea politică Est-Vest din perioada Războiului Rece, constatăm că atunci rămăneau oarecum previzibile și interpretabile provocările de securitate la nivel internațional. Bineînțeles, marile puteri, în contextul acelei lumi bipolare, având permanenta dorință de a asigura capacitățile militare necesare unui răspuns potrivit amenințării care putea proveni din partea cealaltă a „Cortinei”, și-au asumat, concomitent, riscuri majore la adresa securității propriilor populații, fapt ce i-a determinat să se încadreze într-o acerbă cursă a înarmării nucleare.

Starea de lucruri s-a schimbat substanțial după destrămarea Uniunii Sovietice, impulsionând o dinamică fără precedent a mediilor de securitate regionale și a contextului internațional, per ansamblu, deoarece au fost cauzate dificultăți de securitate regională și internațională greu de depășit până în prezent. Astfel, deducem apariția elementelor noi, nestatale, separatiste, criminale, teroriste, ce au determinat o multiplicare a pericolelor la adresa noilor state independente, dar și a stărilor de securitate naționale consacrate. Totodată, se constată apariția agresiunilor asimetrice, netradiționale⁷, dar și a terorismului cu o diversitate impunătoare de finalități scontate. Printre aceste pericole se numără traficul de substanțe toxice și radioactive, aflat în serviciul grupărilor teroriste.

După destrămarea lagărului sovietic, în posesia tinerilor state independente a ajuns o cantitate impunătoare de substanțe radioactive, deținută nu doar de structurile militare, dar și de întreprinderile civile. Din considerentul unei reorganizări de tranziție a statelor post-sovietice, cu sărăcia și corupția caracteristică perioadei, stocurile radioactive au devenit o sursă de venit pentru cei responsabili de gestionarea acestora, care au profitat din plin de gradul necorespunzător de securizare⁸.

Realitățile au demonstrat că traficul de substanțe toxice în sprijinul terorismului reprezintă numai una dintre amenințările la adresa securității lumii moderne⁹, alături de accentuarea sărăciei, tranziții economice dificile, crima organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, dislocări masive de populație, dezastre naturale, degradarea ecosistemelor și competiția în ascensiune pentru pământ și resurse naturale. Există desi-

⁵ Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului. București: Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, Academia de Înalte Studii Militare, 2002.

⁶ Ibidem.

⁷ Albu N. Securitatea națională: aspecte teoretice și practice. Chișinău: Academia Militară, 2014, p.6.

⁸ Stone R. Nuclear Trafficking: „A Real and Dangerous Threat”, Science 01 Jun 2001: Vol. 292, Issue 5522, p.1633.

⁹ -Cebotari S., Plop S., Sofronescu I. Politologie militară: Note de curs, Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2019, p.92.

gur o relație de intercondiționare dintre traficul de substanțe radioactive și fenomenele menționate, deoarece pericolul ca teroriștii sau grupările criminale ar putea dobândi materiale radioactive, în scopuri ilegale, este unul pe cât se poate de previzibil¹⁰.

În contextul subiectului abordat, procesele mediului de securitate regional și celui internațional nu au ocolit nici Republica Moldova, pentru care asigurarea securității naționale astăzi reprezintă o evoluție continuă și complexă, extinsă asupra unui spectru larg de domenii și instituții, destinate promovării intereselor și obiectivelor de securitate ale statului și societății, printre care și combaterea traficului de substanțe toxice și radioactive.

Referențial instituțiilor statului responsabile de combaterea acestei realități ce ține nemijlocit și de securitatea ecologică națională, constituirea și consolidarea unui sistem național de prevenire și combatere a terorismului constituie un prim demers de gestionare integrată a unor riscuri neconvenționale care afectează vădit securitatea unor regiuni de tranzit pentru traficul de substanțe toxice și radioactive, precum este și Sud-Estul Europei și regiunea Mării Negre.

Obiectivul principal al cercetării este identificarea mecanismelor prin care terorismul ecologic influențează stabilitatea națională și internațională, precum și propunerea unor măsuri de prevenire și combatere în domeniu. Ipoteza de cercetare presupune că lipsa unor politici eficiente de gestionare a riscurilor ecologice poate amplifica vulnerabilitățile de securitate și genera noi forme de conflict.

2. METODOLOGIE

Cercetarea utilizează o abordare multidisciplinară, combinând metode calitative și cantitative pentru a analiza impactul terorismului ecologic asupra securității naționale. Printre metodele aplicate se numără:

- Analiza logică și critică – evaluarea documentelor oficiale, legislației și rapoartelor internaționale privind securitatea ecologică;
- Analiza comparativă – evaluarea strategiilor de combatere a terorismului ecologic în diferite state.
- Metoda studiului de caz – examinarea unor incidente specifice de atacuri asupra infrastructurii ecologice.

Abreviere:

ONU – Organizația Națiunilor Unite.

3. DISCUȚII

3.1. Precizări terminologice privind noțiunea de terorism ecologic

E necesar să aducem la cunoștință că printre categoriile de terorism sus-menționate se numără și terorismul ecologic, tot mai preferat de către autorii acestuia, pe motivul caracterului de amploare pe care îl poate cuprinde această formă de teroare. Terorismul ecologic a apărut la mijlocul sec. al XX-lea¹¹ și presupune săvârșirea actelor teroriste de

¹⁰ Cavaliuc G. Amenințarea traficului ilicit cu materiale radioactive și nucleare în raport cu dezvoltarea instrumentelor legale de combatere a acestui fenomen. În: Materiale ale Conferinței Științifice Internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, ediția a V-a, 1 martie 2019, p. 324.

¹¹ Тихонов М.Н., Богословский М.М. Экологический терроризм – война с природой и обществом. Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях. 2016, с.96-108.

ampliare împotriva oamenilor nevinovați, dar și, concomitent, împotriva mediului înconjurător. Constatăm că tot mai frecvent sunt utilizate acte teroriste ecologice atât la nivelul statelor, cât și în context internațional, fiind niște încercări nefaste de soluționare a unor probleme de ordin politic, prin riposte politice¹² sau cu implicare în subiecte politice și nu numai. Scopul organizatorilor actelor teroriste cu caracter ecologic este de a induce frica în rândurile oamenilor nevinovați, de a protesta împotriva altor state, de a șantaja¹³ și de a cauza daune economice și ecologice statului vizat ca țintă.

Printre ultimele manifestări de rezonanță internațională este știrea din luna februarie a anului curent în care se menționează că Israelul acuză Iranul de „terorism ecologic”¹⁴, pentru recenta scurgere de petrol, care a provocat poluarea majoră a peste 150 de kilometri de plaje de la Marea Mediterană. În calitate de dovezi, a fost invocat faptul că vasul transportator a trecut prin Golf și prin Marea Roșie fără a avea contact radio, după care și-a reactivat dispozitivele de urmărire înainte de a intra în Canalul Suez, apoi și-a închis din nou dispozitivele de urmărire înainte de a intra în apele israeliene, în estul Mediteranei, unde a deversat petrol în mare¹⁵. În acest context, Iranul a zădărnicit inițial luarea de atitudine în raport cu învinuirile susținute, iar ulterior a respins acuzațiile care i-au fost aduse.

Problema terorismului ecologic în astfel de situații afectează mai multe state în parte. Eventual poate aduce prejudicii țării, dacă teroriștii vor utiliza în acest scop condițiile și factorii existenți la nivel de stat în scopul terorismului ecologic¹⁶. Eficacitatea unor acte teroriste de natură ecologică denotă gravitatea incontestabilă a acestui tip de terorism, realizat în contextul mediului, în care va fi pusă în dificultatea aflarea omului sau chiar imposibilă prezența acestuia în spațiul în care a fost declanșat actul terorist. Terorismul ecologic presupune, de regulă, consecințe grave greu sau chiar imposibil de remediat. În acest sens, se știe că o poluare radioactivă, de exemplu, pune în dificultate remedierea mediului ecologic în regiunea în care s-a produs catastrofa, astfel rămânând o problemă pentru câteva sute de ani.

Din punct de vedere militar, terorismul ecologic constituie o acțiune intenționată de a contamina mediul ambiant al inamicului, în scopul de a provoca daune ecologice¹⁷. Astfel, terorismul ecologic poate include eventual mai multe acte ilegale cu impact asupra mediului, cum ar fi:

- Utilizarea ilegală a substanțelor chimice, cum ar fi defoliantele¹⁸, răspândirea

¹² Cebotari Sv. Securitatea internațională: Manual; Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2020.

¹³ Тихонов М.Н., Богословский М.М. Экологический терроризм - война с природой и обществом. Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях. 2016, с.96-108.

¹⁴ Israelul acuză Iranul de „terorism ecologic”. Disponibil pe: <https://www.mediafax.ro/externe/israelul-acuza-iranul-de-terorism-ecologic-ministrul-mediului-spune-ca-iranul-a-aruncat-intentionat-petrol-in-estul-mediteranei-19943923>, accesat la 23 ianuarie 2025.

¹⁵ Israelul acuză Iranul de „terorism ecologic”. Disponibil pe: <https://www.europafm.ro/israelul-acuza-iranul-de-terorism-ecologic/>, accesat la 23 ianuarie 2025.

¹⁶ Кузниченко С. А., Техногенный терроризм: источники, типология, концепция противодействия // Анале Шtiințifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al RM: Științe socio-umane 2009. Ediția a IX-a, p. 24-28.

¹⁷ Тихонов М.Н., Богословский М.М. Экологический терроризм - война с природой и обществом. Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях. 2016, с. 96-108.

¹⁸ Defoliantul poate declanșa maladii dermatologice, neoplasme, afecțiuni renale și malformații congenitale pentru copiii celor care au fost expuși.

substanțelor chimice de proveniență militară ș.a. (În acest sens, poate fi invocat exemplul armatei americane, care a utilizat substanțe defoliante în pădurile tropicale din Vietnam, în perioada 1961-1973, fapt ce a produs dezastre ecologice ale căror efecte se vor resimți cel puțin un secol)¹⁹;

- Folosirea deșeurilor toxice și radioactive pentru a determina catastrofe ecologice; utilizarea premeditată a izotopilor²⁰, dar și a altor substanțe radioactive pentru bombe create neprofesionist, în condiții amatoriste, în care explozia nu are loc ca urmare a reacției de fisiune a atomilor de uraniu sau plutoniu, dar prin detonarea unei sarcini chimice obișnuite, având, desigur și o forță de distrugere mult mai redusă. Acest fapt presupune și o tehnologie de elaborare mai puțin complicată și mult mai accesibilă din punctul de vedere al costurilor de elaborare, pentru grupările teroriste;

- Cauzarea epidemiilor în rândul populației, cu transmiterea virusilor prin intermediul păsărilor sau animalelor;

- Atacuri asupra barajelor lacurilor de acumulare a apei;

- Atacuri asupra centralelor termice sau atomice, incendiarea puțurilor de petrol (Un exemplu clasic de terorism ecologic, în acest sens, rămâne a fi anul 1991, atunci când Irakul nu putea cucerii Kuweitul și nici nu voia să beneficieze alții de rezervele impunătoare de petrol. Din acest considerent, în timp ce Războiul din Golful Persic din 1991 se încheia, militarii irakieni au incendiat peste 600 de puțuri de petrol. Flăcările au ars timp de câteva luni. Din cauza fumului toxic, ploilor nocive, lacurilor arzânde de petrol, dar și a aerului poluat, vitele și animalele au murit²¹, cauzând, în ansamblu, daune ecologice greu de remediat);

- Incendierea intenționată a vegetației pe arii extinse ș.a.

Actualmente, terorismul ecologic se dezvoltă în același ritm cu progresul și perfecționarea tehnologiilor. Pe lângă toate acestea, societatea nu dispune de o percepție unitară asupra noțiunii de terorism ecologic, din care motiv manifestările, actele teroriste cu caracter ecologic se regăsesc în legislațiile naționale cu interpretări individualizate în contextul măsurilor punitive. În evoluție, această categorie de terorism se dezvoltă, determinând apariția unor forme mult mai sofisticate și mai dificil de stăvilit și prevenit. Din această cauză, terorismul ecologic devine o amenințare gravă și de amploare la adresa securității naționale, regionale și internaționale. Mai mult decât atât, nici chiar în literatura de specialitate nu atestăm o definiție unitară, ceea ce tergiversează elaborarea unor mecanisme funcționale de prevenție și combatere a manifestărilor teroriste cu caracter ecologic. În legislația Republicii Moldova nu există o definiție a termenului de terorism ecologic, fiind reflectat subiectul ecologiei naționale doar în contextul consecințelor cauzate de terorism, în general.

În Legea Nr. 120 din 21-09-2017 cu privire la prevenirea și combaterea terorismului, pentru noțiunea de *act terorist* se face trimitere la Articolul 278 (Livrarea, plasarea, punerea în funcțiune sau detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal) din Codul Penal al Republicii Moldova. Totodată, în contextul măsurilor de prevenție, finanțare și desfășurare a terorismului în general e necesar de a fi invocate: Hotărârea

¹⁹ Dimitrescu F., Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a, Editura Logos, 1997.

²⁰ Element chimic sau corp simplu care are proprietăți chimice identice cu altul, aflându-se pe același loc în tabelul lui Mendeleev, dar are o greutate atomică diferită de a celui alt element sau corp simplu.

²¹ Cele mai mari dezastre ecologice provocate de om, disponibil pe: <https://www.moldova.org/cele-mai-mari-dezastre-ecologice-provocate-de-om/>, accesat la 1 februarie 2025.

de Guvern Nr. 995 din 17-10-2018 cu privire la aprobarea Sistemului național de alertă teroristă; Hotărârea Parlamentului cu privire la combaterea terorismului Nr. 464 din 27.09.2001; Hotărârea de Guvern Nr. 873 din 08.07.2002 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de reabilitare socială a persoanelor care au suferit în urma unui act terorist; Legea Nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului; Hotărârea de Guvern Nr. 701 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind protecția antiteroristă a infrastructurii critice ș.a.

În documentele respective nu atestăm o referință clară la noțiunea de terorism ecologic sau la formele de manifestare a unui atare tip de teroare, deși se impune în mod vădit necesitatea unei definiții pentru fenomenul terorismului ecologic. În baza studiilor consultate, constatăm necesitatea de a face o delimitare clară dintre noțiunea de terorism ecologic și cea de radicalism ecologic, dar și de situație excepțională, care sunt adesea confundate²². Diferențierea acestor noțiuni devine un deziderat firesc al timpurilor în care actele teroriste cu caracter ecologic devin tot mai frecvente și care, bineînțeles, devin amenințări grave la adresa mediilor de securitate naționale și regionale. E nevoie să menționăm că reprezentanții organizațiilor ecologiste nu distrug mediul, dar prin acțiuni radicaliste atrag atenția asupra problemelor de mediu. Altminteri, este abordarea terorismului ecologic, care constituie o crimă împotriva mediului, orientată spre distrugerea factorilor de mediu, spre contaminare, poluare ș.a.²³, ca forme de influență asupra maselor și indirect asupra deciziilor politice. Terorismul ecologic presupune manifestări de violență și acțiuni ilegale împotriva mediului înconjurător în care scopul vizează inducerea fricii, pentru atingerea rezultatului criminal.

Există riscuri ca anumite acte teroriste cu caracter ecologic să fie tratate ca fiind situații excepționale, fără a fi pus accentul pe versiunea teroristă a cazului. Terorismul ecologic poate fi mascat²⁴. Unele acte teroriste în aparență dispun de particularități ale unor situații excepționale, dar în esență poate fi un act terorist bine camuflat. Lipsa unei analize de conținut se poate întâmpla din cauza carențelor legislative privind terorismul ecologic, dar și lipsei unei percepții sistemice a securității ecologice în ansamblu. Actul terorist se rezumă la definiția din Codul Penal al Republicii Moldova, care presupune „*provocarea unei explozii, a unui incendiu sau săvârșirea altei fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave*”. Astfel, tangențial este vizat actul terorist din perspectiva daunelor aduse mediului.

Terorismul ecologic include un spectru larg de obiective scontate orientate spre subminarea securității societății și a mediului ecologic. Analizând componenta criminogenă a actului terorist, aceasta se manifestă prin declanșarea exploziilor (incendieri), periclitând viața și sănătatea societății și a mediului înconjurător. Legislația Republicii Moldova nu prevede, după cum am menționat, reglementări juridice privind combaterea actelor teroriste cu caracter ecologic, fapt pe care îl constatăm și din Strategia Securității Naționale²⁵ orientată pe probleme privind „dezvoltarea unui sistem eficient și durabil de

²² Тихонов М.Н., Богословский М.М. Экологический терроризм - война с природой и обществом. Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях. 2016, с. 96-108.

²³ Ibidem, p.105.

²⁴ Ibidem, p.106.

²⁵ Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova, disponibil pe <https://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf>, p.28.

gestionare a resurselor de apă, a infrastructurii de alimentare cu apă și sanitație, elaborarea procedurilor de evaluare a riscurilor în urma introducerii în mediu a organismelor modificate genetic, introducerea unui sistem de securitate fizică nucleară și crearea unui sistem de colectare și reciclare a deșeurilor toxice periculoase”.

3.2. Vulnerabilități din perspectiva actelor teroriste cu caracter ecologic: abordări privind Republica Moldova

În contextul celor relatate mai sus, se impune o elucidare sumară doar a unor vulnerabilități ce ar putea pune în dificultate securitatea ecologică în contextul statelor din mediul de securitate în care se află și Republica Moldova. Cercetătoarea Natalia Albu califică vulnerabilitățile ca fiind procese sau fenomene din viața internă a unui stat, care diminuează „capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora; vulnerabilitatea are o cotă de probabilitate, pentru că nu tot ce e vulnerabil poate deveni un pericol real. Autoarea menționează că de fapt vulnerabilitatea este o sursă de potențiale efecte nedorite asupra mediului de securitate național, zonal, regional și mondial”²⁶.

Reamintim că Republica Moldova se află în condițiile noii arhitecturi de securitate, cu o multitudine de vulnerabilități, de la începutul unui război în desfășurare în statul vecin Ucraina. Totodată, zona spațiului respectiv se află la intersecția de interese geostrategice și geopolitice a mai multor actori puternici la nivel internațional. În acest context, invocăm următoarele:

– Importanța factorului regional și a instabilității mediului regional de securitate în care se află Republica Moldova. În contextul noii arhitecturi de securitate din Europa de Est, după declanșarea războiului din Ucraina, pericolul unor acte teroriste cu caracter ecologic sau a unor catastrofe ecologice este major, cum a fost, de exemplu, cazul misteriosului incident chimic care a provocat în august 2018 niveluri ridicate de dioxid de sulf în peninsula Crimeea, anexată de Rusia în 2014. Aproape 4.000 de persoane au fost evacuate atunci în centre de îngrijire²⁷. Localnicii s-au plâns de un miros înțepător în atmosferă și de probleme respiratorii. Au existat și relatări despre apariția unor pete uleioase pe mașini sau depuneri de culoare închisă. Autoritățile locale sunt acuzate că ar fi încercat să mușamalizeze incidentul. Sursa toxinelor a fost uzina chimică Krîmski Titan din orașul Armeansk, care produce în special dioxid de titan, utilizat în industria chimică. Uzina necesită cantități impunătoare de apă pentru diluarea acidului sulfuric. De când Kievul a închis canalul de alimentare cu apă a Crimeii, regiunea a devenit mult mai expusă la poluare chimică. Deși a fost solicitată implicarea unei comisii internaționale care să investigheze cazul acestei poluări, situația rămâne neclară până în prezent²⁸.

– Situația criminogenă la nivel național din R. Moldova. Cu cât starea criminogenă este mai acută, cu atât mai probabile și nestăvile pot fi actele teroriste²⁹ împotriva me-

²⁶ Albu N. Securitatea națională: aspecte teoretice și practice. Chișinău: Academia Militară, 2014.

²⁷ Evacuări în masă în Crimeea. Autoritățile ar fi ascuns mai multe zile o posibilă catastrofă ecologică, disponibil pe: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/evacuari-in-masa-in-crimeea-autoritatile-ar-fi-ascuns-mai-multe-zile-o-masiva-poluare-industrial-a-992754>, accesat la 17 ianuarie 2025.

²⁸ Cele mai mari catastrofe ecologice din România și din lume, disponibil pe: <https://www.digi24.ro/stiri/sci-tech/natura-si-mediul/cele-mai-mari-catastrofe-ecologice-din-romania-si-din-lume>, accesat la 17 ianuarie 2025.

²⁹ Гвалия Георгий, Торговля ядерными веществами: новый вызов международной безопасности. Право и Политология, nr 1(2), 2008, с. 53-56.

diului înconjurător.

– Existența pe teritoriul țării a unei regiuni necontrolate de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova, ceea ce ar putea condiționa și favoriza traficul de substanțe interzise. Nesoluționarea conflictului transnistrean nu este doar o problemă de securitate națională a Republicii Moldova, punând în pericol securitatea internațională.

– Lipsa unei legislații sistematice privind asigurarea securității ecologice a statului.

– Lipsa de mecanisme clare și funcționale de aplicabilitate a legislației pe domeniul securității ecologice.

– Depozitele de substanțe chimice, explozive și ușor inflamabile, ce nu dispun de o securizare suficientă, ce pot servi ca potențiale ținte pentru teroriști.

– Stațiile de alimentare cu produse petroliere aflate în nemijlocită apropiere de cartiere locuibile.

– Vulnerabilitatea barajelor lacurilor de acumulare a apei. Se cunoaște faptul că în municipiul Chișinău, barajul lacului Ghidighici nu corespunde cerințelor minime de securitate, procesul de scurgere se află sub pericolul de provocare a scurgerii spontane și riscul unei eventuale inundații de proporții cu afectarea parțială a mun. Chișinău³⁰; o eventuală avarie sau distrugerea barajului bazinului de apă de la Ghidighici poate inunda parțial municipiul Chișinău, dar și raionul Anenii Noi, în lunca râului Bâc.

– Uzinele de prelucrare a deșeurilor menajere și de producție, precum și depozitele de substanțe toxice de pe teritoriul Ucrainei, din preajma râului Nistru, care, de fapt, reprezintă sursa de aprovizionare cu apă potabilă pentru milioane de ucraineni, dar și pentru localitățile Republicii Moldova.

3.3. Tentative privind destrutturarea terorismului nuclear: cazuri atestate în R. Moldova

În contextul celor relatate mai sus, Republica Moldova este percepută de grupările teroriste ca o țară de tranzit a substanțelor cu destinație nucleară, necesare grupărilor teroriste. Totodată, din anii 90' ai secolului trecut și până în prezent, a existat un contact permanent cu fostele republici sovietice și nu întotdeauna transparent, vizibil și clar, din cauza enclavelor separatiste.

În această ordine de idei, putem menționa mai multe exemple, apărute și mediatizate amănunțit în presa autohtonă. De exemplu, în luna august 2010, potrivit informațiilor oferite în presă, de către Ministerul de Interne au fost reținuți șase suspecți care încercau să comercializeze aproape două kilograme de Uranium-238, adus ilegal în țară³¹. Această substanță periculoasă urma să tranziteze Republica Moldova, având o altă destinație nespecificată.

Pe 27 iunie 2011, au fost arestați în centrul Chișinăului membrii unei grupări criminale, care urmau să comercializeze Uraniu destinat pentru a fi folosit la producerea de bombe atomice în condiții amatoriste. S-a stabilit că este Uraniu-235, dar nici greutatea și nici gradul de îmbogățire nu au fost dezvăluite. Potrivit informațiilor furnizate de instituțiile statului, prețul unui kilogram de Uraniu-235, pe piața ilegală, este de 20 de milioane de euro. Au fost inițiate dosare penale împotriva deținuților în temeiul articolului

³⁰ SIS dă alarma. Barajul lacului Ghidighici poate să se rupă. Disponibil pe: <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/sis-da-alarma-barajul-lacului-ghidighici-poate-sa-se-rupa/>, accesat la 17 ianuarie 2025.

³¹ Молдаване пытались продать 2 кг урана, disponibil pe https://rus.lb.ua/world/2010/08/26/62273_moldavane_pitalis_prodat_2_kg_.html, accesat la 17 ianuarie 2025.

248 (contrabandă) din Codul Penal al Republicii Moldova³². Grupul criminal vizat a inclus patru cetățeni ai Moldovei și doi rezidenți ai Transnistriei, dintre care unul deținător al cetățeniei ruse³³. În contextul cercetărilor efectuate, ei intenționau să vândă Uraniu-235 unui cetățean al uneia dintre țările arabe din Africa³⁴.

Un alt exemplu în acest sens este cazul mediatizat în data de 25 noiembrie 2019 privind operațiunea internațională „VEGAS” ce a vizat destrucțiunea unei grupări criminale organizate transnaționale, specializată în contrabandă cu substanțe radioactive și toxice³⁵.

Investigația a fost desfășurată sub conducerea procurorilor din cadrul Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, cu sprijinul autorităților din Austria și prin coordonarea susținută de către Europol. În cadrul acestei operațiuni internaționale, pe teritoriul Austriei au fost reținute trei persoane, cetățeni străini – pentru fapte de păstrare, transportare și comercializare a substanțelor toxice și radioactive, care urmau să tranziteze teritoriul Republicii Moldova. Asupra acestora a fost găsit un container militar cu substanță radioactivă în cantitate de 860 de grame de Uranium-235³⁶.

Acestea sunt doar câteva cazuri concludente privind destrucțiunea în R. Moldova a unor tentative de asigurare a terorismului nuclear. După părerea specialiștilor, finalitatea acestui gen de terorism poate fi cu precădere comercială, în interesul câștigului ilegal de surse financiare pentru reprezentanții grupărilor criminale implicate. Transportarea și comercializarea substanțelor toxice și radioactive, în formulă clasică, are destinația atacurilor teroriste sau cu scop de șantaj³⁷, sau de utilizare de către anumite forțe teroriste, nu doar ca riposte neconvenționale, dar și ca modalități extreme de implementare sau de impunere a unor precepte religioase fundamentaliste, de reacție la globalizare, de „pe-depsire” a unor populații, etnii etc³⁸.

Se știe faptul că spre deosebire de o bombă atomică convențională, într-o bombă creată neprofesionist, în condiții amatoriste, explozia nu are loc ca urmare a reacției de fisiune a atomilor de uraniu sau plutoniu, dar prin detonarea unei sarcini chimice obișnuite, având și o forță de distrugere mult mai redusă. Acest fapt presupune și o tehnologie de elaborare mai puțin complicată și mult mai accesibilă din punctul de vedere al costurilor de elaborare, pentru grupările teroriste. Pe lângă aceste prezumtive utilizări inumane, substanțele radioactive pot fi necesare și statelor cu interes de a crea propria armă atomică, în pofida convențiilor și tratatelor internaționale existente³⁹.

Per ansamblu, combaterea traficului de substanțe radioactive exprimă indirect respectarea actelor normative internaționale în domeniu, cum ar fi: Tratatul cu privire la

³² Codul Penal al Republicii Moldova, Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.

³³ В Молдове задержаны торговцы сырьем для атомных бомб, disponibil pe https://rus.lb.ua/world/2011/06/29/103675_v_moldove_zaderzhani_torgovtsi_sir.html, accesat la 17 ianuarie 2025.

³⁴ В Молдавии задержали торговцев сырьем для «грязных» бомб, disponibil pe <https://lenta.ru/news/2011/06/29/dirtybomb/>, accesat la 21 decembrie 2025.

³⁵ Operațiune internațională „VEGAS” de destrucțiune a unei grupări specializată în circulația ilicită a substanțelor toxice și radioactive, disponibil pe <https://politia.md/ro/content/operatiune-internationala-vegasde-destruc-tiune-unei-grupari-specializata-circulatia-ilicita>, accesat la 17 ianuarie 2025.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Гвалиа Георгий, Торговля ядерными веществами: новый вызов международной безопасности, Право и Политология, nr 1(2), 2008, с. 53-54.

³⁸ Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului. București: Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, Academia de Înalte Studii Militare, 2002, p.44.

³⁹ Rosenbaum David M. “Nuclear Terror.” International Security, Winter 1977, v. 1, no.3, p. 140-161.

neproliferarea armelor, semnat pe 1 iulie 1968 la New York și intrat în vigoare pe 5 martie 1970; Tratatul privind interzicerea completă a testelor nucleare, adoptat de către Adunarea Generală a ONU pe 10 septembrie 1996; Convenția privind protecția fizică a materialelor nucleare, adoptată pe 26.10.1979 la Viena (în vigoare din 1987); Convenția Internațională privind Suprimarea Actelor de Terorism Nuclear, adoptată la New York pe 13 aprilie 2005 în cadrul ONU; Rezoluția 1540, adoptată în aprilie 2004 de către Consiliul de Securitate al ONU⁴⁰, cu reactualizările ulterioare la nivel de aplicabilitate juridică.

3.4. Cauze ale traficului de substanțe radioactive pe teritoriul Republicii Moldova

Putem menționa că după destrămarea Uniunii Sovietice, cu securizarea parțială a rezervelor de substanțe nucleare, dar și cu acele consecințe menționate, s-a lărgit spectrul conotațiilor noțiunii de securitate, prin includerea dimensiunilor socială, culturală, confesională și, desigur, ecologică⁴¹. În acest context, analizând tentativele de traficarea a substanțelor radioactive pe teritoriul Republicii Moldova, putem face următoarele deducții referitor la faptul că țara noastră este doar o regiune de tranzit și nicidecum una furnizoare sau țintă a atacurilor teroriste. Adicional, ne-o demonstrează și cantitățile mici de Uraniu pe care au încercat să le tranziteze prin teritoriul național, insuficiente preparării unei bombe, deși există și interpretări ce susțin contrariul, precum că substanța confiscată este de ajuns pentru a crea un proiectil cu încărcătură explozivă și cu un efect de amploare mult mai mică. Doar că, în acest sens, contează gradul de îmbogățire a uraniului, dar și prezența plutoniului ca substanță radioactivă combinată, pentru elaborarea explozivelor.

După părerea noastră, R. Moldova este aleasă de către grupările criminale transnaționale, cu acest statut neonorabil – de țară de tranzit –, din următoarele motive:

- Existența pe teritoriul țării a unei regiuni necontrolate de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova, ceea ce ar putea condiționa și favoriza traficul de substanțe interzise. În această ordine de idei, este necesar să menționăm că nesoluționarea conflictului transnistrean nu este doar o problemă de securitate națională a Republicii Moldova, dar și una ce pune în pericol securitatea internațională. Așadar, siguranța în zona în care se află țara noastră este influențată de existența conflictelor înghețate din regiunile Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, precum și anexarea Crimeii, dar și războiul în plină desfășurare din Ucraina.

- Procesul defectuos al implementării reformelor instituționale, referitoare la eficientizarea instituțiilor responsabile de combaterea traficului substanțelor radioactive pe teritoriul Republicii Moldova.

- Crizele politice și oscilațiile dintre diverse priorități de politică externă, care pun în dificultate procesul de reformare a sectorului de securitate națională a statului.

- Schimbările de conducere la nivelul structurilor responsabile ce afectează continuitatea monitorizării și instituirii unei tradiții de combaterea a traficului de substanțe radioactive;

- Lipsa tehnologiilor și echipamentului necesar în dotarea instituțiilor responsabile de detectarea substanțelor interzise.

- Aflarea Republicii Moldova în clasamentul statelor corupte, atractive pentru gru-

⁴⁰ Rezoluția Consiliului de Securitate O.N.U. privind neproliferarea armelor de distrugere în masă nr. 1540 adoptată la 28.04.2004.

⁴¹ Cebotari Sv. Securitatea internațională: Manual; Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2020, p.81.

părilor criminale transnaționale, deoarece posibilitatea condiționării traficului ilicit, din cauza corupției, denotă o probabilitate mult mai mare.

3.5. *Combaterea traficului de substanțe radioactive: unele repere de securitate națională*

R. Moldova, în virtutea locului său geografic, este parte a mediului de securitate regional, din bazinului Mării Negre – zonă de interes pentru un șir de actori internaționali puternici. Din aceste considerente se impun măsuri necesare de a fi realizate, pentru contracararea fenomenului de tranzitare ilegală a teritoriului național, dar și a traficului de substanțe radioactive. Dezideratul menționat trebuie să țină cont de transformările din sectorul securității de la sfârșitul Războiului Rece, despre care am menționat, care au afectat principalele componente operaționale ale sectorului de securitate în Moldova. Caracterul actual al amenințărilor, în special cele asimetrice, precum terorismul, conflictele interstatale în logica lor complexă, proliferarea rachetelor cu încărcătură radiologică, biologică sau chimică, dezvoltarea crimei organizate sau traficului de orice formă, necesită măsuri de contracarare adecvate întreprinse de fiecare stat luat în parte sau prin acțiuni comune.

În aceste condiții, instituțiile responsabile de securitatea statului dispun de noi sarcini și solicitări să își exercite atribuțiile consacrate într-o nouă manieră (formulă). Pentru R. Moldova este foarte important procesul de reformă a sectorului de securitate, ce presupune abordarea integrată a unor procese și instituții diverse, care dispun de logici de dezvoltare și sisteme de interacțiuni diferite. În acest context, componentele operaționale ale sectorului de securitate, în procesul radical de transformare vor ține cont de priorități majore, precum: necesitatea adaptabilității la noul context de securitate (printre care, de o necesitate stringentă, ajustarea bugetului la noile amenințări la adresa securității și pregătirea componentelor operaționale pentru a face față noilor misiuni); internaționalizarea (componentele operaționale ale sectorului de securitate operează nu doar în context național, ci împreună cu unități ale altor țări). În acest sens, cooperarea internațională sau interoperabilitatea implică un nivel de pregătire care poate fi obținut doar prin cooperare și profesionalizare continuă alături de instituții similare de peste hotare. Pe lângă instruire, pentru a combate fenomenul traficului de substanțe radioactive, există necesitatea cooperării aplicative și funcționale a instituțiilor naționale și străine, care poate avea loc ad hoc, sau într-o formulă instituționalizată.

Constituirea Sistemului național de prevenire și combatere a terorismului (cu elementul inherent al traficului de substanțe radioactive) constituie un prim demers de gestionare integrată a unor riscuri neconvenționale care afectează securitatea unor regiuni de tranzit, precum Sud-Estul Europei și Marea Neagră. Totodată, acest fapt va permite adaptarea sectorului de securitate la evoluțiile internaționale în domeniu, având drept consecință crearea unei noi culturi organizaționale, precum și definirea unor noi capacități pentru forțele de securitate în contextul creșterii complexității riscurilor și amenințărilor din mediul național, regional și global de securitate.

Scopul acestei elaborări științifice a urmărit, pe lângă identificarea cauzelor ce determină grupările criminale transnaționale de a alege R. Moldova ca țară de tranzit, de a atrage atenția asupra unor direcții potențiale de combatere a traficului de substanțe radioactive, printre care menționăm:

– Condiționarea unui efort internațional în vederea monitorizării regiunii transnistrene;

– Investiții necesare în dotarea instituțiilor responsabile de supravegherea hotarelor naționale;

– Sporirea interoperabilității instituțiilor responsabile în raport cu instituții similare din statele vecine, precum și cu partenerii externi;

– Cooperarea transfrontalieră cu statele vecine pe segmentul tematic indicat.

4. CONCLUZII

Orice formă a terorismului are implicare în ecologie, deoarece afectează volens nolen sistemul mediului ambiant, doar că terorismul ecologic utilizează distrugerea mediului ambiant în scopul victimizării populației și constrângerii autorităților. În R. Moldova, există clare deficiențe ale sistemului de calificare juridică a acestui tip de crimă împotriva umanității și a mediului, dar și lipsa de unicitate în ceea ce privește interpretarea noțiunii de terorism ecologic, fapt care pune în dificultatea începutul unei abordări profesionale a terorismului ecologic și a urmărilor acestuia. Din aceste considerente constatăm necesitatea unor studii științifice care să abordeze problematica terorismului ecologic, pentru a constitui o bază de cercetare cu valoare teoretică, dar și aplicativă în contextul elaborării legislației naționale a Republicii Moldova, ce va include documente de politici și juridice referențiale la terorismul ecologic și securitatea ecologică, în contextul unei percepții sistemice a acestora, la nivel de stat. Totodată, elaborarea unor acte cu caracter strategic în vederea combaterii terorismului ecologic în cooperare, la nivel național, impune implicarea de instituții de cercetare științifică specializate pe problemele securității naționale și a mediului, dar și necesitatea unor mecanisme clare și funcționale de aplicabilitate a legislației pe domeniul securității ecologice, coordonate de o instituție specializată în combaterea și prevenția actelor teroriste cu caracter ecologic. Instituția ce trebuie creată ar avea în responsabilitate și coordonarea activităților la nivel internațional, deoarece acest tip de terorism nu poate fi combătut doar de o singură țară.

Realizarea acestor obiective, pentru R. Moldova, este dificilă fără asigurarea unei continuități interne pe direcțiile menționate. De asemenea, este necesară asistența externă, în principal din partea statelor cu practici utile în domeniu și din partea structurilor internaționale de securitate. Într-un context al interdependentelor globale, al multiplicării acțiunilor unor elemente și riscuri neconvenționale pe arena internațională, securitatea unei țări nu poate fi definită în parametri exclusiv naționali, ci depinde în mod fundamental de asigurarea stabilității pe plan regional și global.

Terorismul ecologic este o provocare majoră de securitate, care necesită o abordare integrată, incluzând:

– Consolidarea legislației internaționale pentru incriminarea acțiunilor de terorism ecologic;

– Dezvoltarea unor mecanisme eficiente de monitorizare și răspuns rapid;

– Creșterea cooperării între state pentru schimbul de informații și strategii de prevenire;

– Implementarea unor politici de securitate ecologică adaptate riscurilor actuale.

Fără nicio îndoială, măsurile proactive sunt esențiale pentru protejarea resurselor naturale și reducerea riscurilor asociate acestui fenomen emergent.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Макуев Р.Х., Терроризм в условиях глобализации// Государство и право. - 2007. - Nr. 3, p. 43-49.
- Тихонов М.Н., Богословский М.М. Экологический терроризм - война с природой и обществом. Медико-биологические и социально-психологические проблемы безопасности в чрезвычайных ситуациях. 2016, с.96-108.
- Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului. București: Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General, Academia de Înalte Studii Militare, 2002.
- Albu N. Securitatea națională: aspecte teoretice și practice. Chișinău: Academia Militară, 2014, p.6.
- Stone R. Nuclear Trafficking: 'A Real and Dangerous Threat', Science 1 Jun 2001: Vol. 292, Issue 5522, p.1633.
- Cebotari S., Plop S., Sofronescu I. Politologie militară: Note de curs, Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2019, p.92.
- Cavaliuc G. Amenințarea traficului ilicit cu materiale radioactive și nucleare în raport cu dezvoltarea instrumentelor legale de combatere a acestui fenomen. În: Materiale ale Conferinței Științifice Internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, ediția a V-a, 1 martie 2019, p. 324.
- Cebotari Sv. Securitatea internațională: Manual; Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2020.
- Israelul acuză Iranul de „terorism ecologic”. Disponibil pe: <https://www.mediafax.ro/externe/israelul-acuza-iranul-de-terorism-ecologic-ministrul-mediului-spune-ca-iranul-a-aruncat-intentionat-petrol-in-estul-mediteranei-19943923>, accesat la 23 ianuarie 2025.
- Israelul acuză Iranul de „terorism ecologic”. Disponibil pe: <https://www.europafm.ro/israelul-acuza-iranul-de-terorism-ecologic/>, accesat la 23 ianuarie 2025.
- Кузниченко С.А., Техногенный терроризм: источники, типология, концепция противодействия// Анализы научных исследований Академии „Ștefan cel Mare» a Ministerului Afacerilor Interne al RM: Științe socio-umane. - 2009. Ediția a IX-a, p. 24-28.
- Dimitrescu F., Dicționar de cuvinte recente, ediția a II-a, Editura Logos, 1997.
- Cele mai mari dezastre ecologice provocate de om, disponibil pe: <https://www.moldova.org/cele-mai-mari-dezastre-ecologice-provocate-de-om/>, accesat la 1 februarie 2025.
- Strategia Securității Naționale a Republicii Moldova, disponibil pe <https://www.prezident.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf>, p.28.
- Evacuări în masă în Crimeea. Autoritățile ar fi ascuns mai multe zile o posibilă catastrofă ecologică, disponibil pe: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/evacuari-in-masa-in-crimeea-autoritatile-ar-fi-ascuns-mai-multe-zile-o-masiva-poluare-industrial-a-992754>, accesat la 17 ianuarie 2025.
- Cele mai mari catastrofe ecologice din România și din lume, disponibil pe: <https://www.digi24.ro/stiri/sci-tech/natura-si-mediu/cele-mai-mari-catastrofe-ecologice->

din-romania-si-din-lume, accesat la 17 ianuarie 2025.

Гвалиа Георгий, Торговля ядерными веществами: новый вызов международной безопасности. Право и Политология, nr 1(2), 2008, c. 53-56.

SIS dă alarma. Barajul lacului Ghidighici poate să se rupă. Disponibil pe: <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/sis-da-alarma-barajul-lacului-ghidighici-poate-sa-se-rupa/>, accesat la 17 ianuarie 2025.

Молдаване пытались продать 2 кг урана, disponibil pe https://rus.lb.ua/world/2010/08/26/62273_moldavane_pitalis_prodat_2_kg_.html, accesat la 17 ianuarie 2025.

Codul Penal al Republicii Moldova, Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.

В Молдове задержаны торговцы сырьем для атомных бомб, disponibil pe https://rus.lb.ua/world/2011/06/29/103675_v_moldove_zaderzhani_torgovtsi_sir.html, accesat la 17 ianuarie 2025.

В Молдавии задержали торговцев сырьем для «грязных» бомб, disponibil pe <https://lenta.ru/news/2011/06/29/dirtybomb/>, accesat la 21 decembrie 2025.

Operațiune internațională „VEGAS” de destructurare a unei grupări specializată în circulația ilicită a substanțelor toxice și radioactive, disponibil pe <https://politia.md/ro/content/operatiune-internationala-vegasde-destructurare-unei-grupari-specializata-circulatia-ilicita>, accesat la 17 ianuarie 2025.

Rosenbaum David M. “Nuclear Terror”. International Security, Winter 1977, v. 1, no.3, p. 140-161.

Rezoluția Consiliului de Securitate O.N.U. privind neproliferarea armelor de distrugere în masă nr. 1540 adoptată la 28.04.2004.

RECENZII

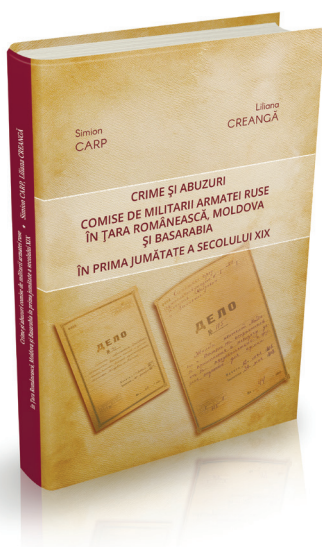
CRIME ȘI ABUZURI COMISE DE MILITARIII ARMATEI RUSE ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ, MOLDOVA ȘI BASARABIA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

CRIMES AND ABUSES COMMITTED BY RUSSIAN ARMY MILITARY IN ROMANIA, MOLDOVA AND BASSARABIA IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

(autori: Simion CARP, prof. univ., dr.; Liliana CREANGĂ, conf. univ., dr.)

Prof. univ., dr. Radion COJOCARU,

Recenzie/ Review

Experiența de zi de zi ne demonstrează fără echivoc că istoria nu este un simplu tezaur de fapte trecute, ci o resursă analitică vie, care ne oferă file de lectură și mecanisme de înțelegere a dinamicii prezentului. Este crucial, așadar, ca analiza prezentului să se facă nu în vid, ci prin memoria activă a trecutului. Numai așa putem evita repetarea erorilor istorice și putem proiecta politici publice și modele evolutive sustenabile.

Buna cunoaștere a istoriei neamului, a evoluției și constituirii instituțiilor juridice naționale are o importanță covârșitoare în contextul înțelegerii importantelor transformări prin care trece Republica Moldova. Mai mult decât atât, înțelegerea a ceea ce numim război hibrid, noi emergente la securitatea națională, imixtiuni în proces electorale, obstacole artificiale de integrare a Republicii Moldova în spațiul Uniunii Europene este condiționată de cunoașterea filelor istoriei zburdumate a neamului românesc.

Fiind puternic animați de sentimentul de patriotism și de dorința de a cerceta din perspectiva metodei istorice subiecte restrânse ale științelor juridice, autorii Simion Carp, prof. univ., dr., și Liliana Creangă, conf. univ., dr., au elaborat monografia *Crime și abuzuri comise de militarii armatei ruse în Țara Românească, Moldova și Basarabia în prima jumătate a Secolului XIX*. Războiul, oricare ar fi natura acestuia, nu cunoaște victime predilecte, căci orice persoană poate fi victimă a unui război. Situația este și mai gravă atunci când militarii se folosesc de statul lor, săvârșesc crime și atrocități împotriva persoanelor civile, profitând de vulnerabilitatea acestora, vulnerabilitate determinată de însăși starea de război.

„*Jus victoriae*” sau dreptul învingătorului este un concept istoric și politic informal, care desemnează dreptul presupus al învingătorului într-un război de a impune condiții, a stabili ordinea postbelică și a dicta narațiunea oficială despre conflict. O dimensiune a acestui drept este scrierea sau rescrierea istoriei, în baza căreia învingătorii modifică după bunul lor plac trecutul, justificând sau ascunzând adevăruri, prin redefinirea „agresorului” și „apărătorului” etc. Este o axiomă că în cursul istoriei această dimensiune a „*jus victoriae*” a fost de multe ori aplicată de către învingător pentru a-și ascunde crimele și atrocitățile comise în contextul ducerii războiului.

Plecând de la o atare premisă, în această publicație, eforturile autorilor sunt orientate spre studiul materialelor cu privire la disciplina militară în armata rusă, sistemul de educație a ofițerilor și soldaților, precum și specificul pregătirii acestor categorii de persoane pentru acțiuni militare. O asemenea incursiune în materie a avut drept obiectiv depistarea factorilor care au motivat comportamentul criminal manifestat de eliberatori față de popoarele creștine. Studiul supune unei analize complexe „personalitatea militarului armatei țariste”, dispus să comită crime împotriva reprezentanților altor naționalități în timpul războaielor ruso-turce din prima jumătate a secolului XIX. Totodată sunt identificați factorii ce duceau la mărirea numărului de infractori în rândul militarilor armatei ruse, care au comis crime și abuzuri împotriva conaționalilor noștri.

În cadrul studiului recenzat au fost utilizate pe larg materiale de arhivă, lucrări și articolele științifice ale autorilor preocupați de materia în cauză. Menționăm că studierea datelor de arhivă reprezintă un instrument esențial în vederea aplicării metodei istorice de cercetare, oferind acces direct la surse primare ce reflectă realitățile juridice ale perioadei la care se referă autorii. Prin utilizarea datelor de arhivă, cercetarea istorică dobândește credibilitate și rigurozitate științifică, întrucât interpretările se bazează pe documente oficiale. De asemenea, datele de arhivă au fost completate de către autori cu documente din literatura secundară, oferind perspective alternative, fapt ce sporește valoarea explicativă a cercetării. Prin urmare, lucrarea oferă cititorilor posibilitatea să cunoască diversitatea problemelor cu care s-au confruntat predecesorii noștri în această perioadă istorică, fiind utilă elevilor, studenților, masteranzilor, doctoranzilor și tuturor celor pasionați de istoria statului și dreptului românesc.

În final, este de menționat că cunoașterea acestor pagini întunecate și triste de istorie este indispensabilă pentru noile generații, căci viitorul nostru depinde de asumarea trecutului. Apreciem efortul depus de autori la elaborarea studiului, care reprezintă o realizare valoroasă pentru cititorii interesați de trecutul, prezentul și viitorul istoriei naționale.

TRATAT DE CRIMINALISTICĂ.

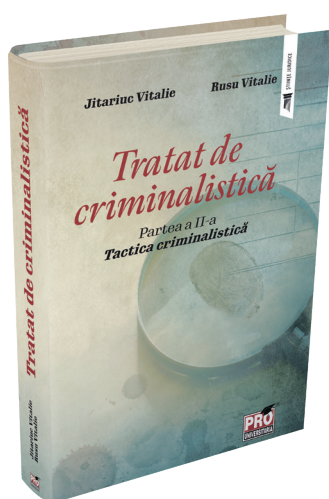
Partea a II-a.
TACTICĂ CRIMINALISTICĂ

TREATISE ON FORENSIC SCIENCE, PART II, FORENSIC TACTICS

(autori: Jitariuc Vitalie, conf. univ., dr.; Rusu Vitalie, prof. univ., dr.)

Prof. univ., dr. Radion COJOCARU

Recenzie/ Review

În contextul reformei justiției penale, care în Republica Moldova are deja un caracter complex și continuu, dezvoltarea științelor penale prin cercetare, inovare și susținabilitate devine esențială. Marile metamorfoze cu caracter social, tehnologic și juridic, noile emergente la securitatea națională impun o adaptare permanentă a instrumentelor juridico-penale la noile forme de criminalitate și la exigențele statului de drept. Este o axiomă bine statuată, potrivit căreia cercetarea științifică permite o înțelegere mai profundă și adaptată la nevoile timpului a fenomenului infracțional și a eficienței mijloacelor de prevenire, investigare și sancționare.

Criminalistica în calitatea sa de „știință juridică, cu caracter autonom și unitar” este chemată să răspundă acestor provocări prin perfecționarea tehnicilor și mijloacelor de cercetare, prin integrarea progreselor tehnologice și prin consolidarea unei abordări științifice în procesul de urmărire penală. Dat fiind gradul înalt de aplicabilitate ce-i este aferent, adaptarea științei criminalistice la noile realități sociale și juridice reprezintă o componentă strategică care permite consolidarea perspectivă a încrederii publice în actul de justiție și al protejării ordinii de drept.

Lucrarea intitulată *Tratat de Criminalistică, Partea a II-a, Tactică Criminalistică*, semnată de Vitalie Jitariuc, conf. univ., dr., și Vitalie Rusu, prof. univ., dr., este publicată la editura Pro Universitaria, București, România, în anul 2025. Tratatul este structurat într-un mod judicios, încorporând integral problematicile fundamentale din domeniul tacticii criminalistice.

Autorii tratează cu dedicație, rigoare și prestanță academică temeinică subiecte aferente, studiarea cărora implică o cunoaștere integrată a domeniului, cum ar fi: tactica criminalistică și rolul ei în organizarea și efectuarea urmăririi penale; planificarea activității de urmărire penală; versiunile criminalistice și rolul lor în planificarea și desfășurarea urmăririi penale; tactica efectuării cercetării la fața locului; tactica audierii persoanelor în cadrul procesului penal; tactica efectuării confruntării; tactica verificării declarațiilor la locul infracțiunii; tactica efectuării prezentării spre recunoaștere; tactica reconstituirii

faptei; tactica efectuării experimentului în procedura de urmărire penală; tactica efectuării examinării corporale; tactica dispunerii și efectuării expertizelor judiciare și a constatărilor tehnico-științifice și medico-legale.

Prin abordarea aprofundată și actualizarea tacticilor specifice la realitățile criminalității contemporane, tratatul contribuie semnificativ la dezvoltarea teoriei și practicii criminalistice. În spatele elaborării prezentului tratat stă un patrimoniu bogat de surse bibliografice (circa 750) elaborate în doctrina de specialitate a României, Republicii Moldova, Federației Ruse etc., fapt care ne mărturisește o dată în plus despre motivația exemplară, acuratețea științifică și documentarea temeinică a autorilor în materia de referință. Acest arsenal bogat de surse bibliografice a implicat, după cum este și firesc, utilizarea de către autori a metodei examinării critice, care a permis o evaluare riguroasă și obiectivă a tacticilor utilizate la investigarea infracțiunilor. Astfel, cercetătorii nu s-au limitat la descrierea elementelor de tactică criminalistică, ci au recurs la reflectarea și re-interpretarea lor dintr-o perspectivă exegetică riguroasă, demnă de un discurs științific.

Stilul lucrării este clar, coerent și accesibil, fără a pierde din profunzimea analizei. Se remarcă efortul autorului de a combina expunerea teoretică cu aplicații practice, ceea ce face ca volumul să fie util atât pentru teoreticieni, cât și pentru practicieni: judecători, procurori, ofițeri de urmărire penală, avocați sau studenți ai facultăților de Drept.

Prin urmare, Tratatul de Tactică Criminalistică poate fi considerat o lucrare de referință în literatura de specialitate din Republica Moldova și România, contribuind la consolidarea unei doctrine moderne, proactive, coerente și pragmatice în domeniul științei criminalistice. Este o lucrare recomandată pentru toți cei interesați de știința criminalistică și de optimizarea metodelor de combatere a criminalității.

Culegere și paginare computerizată. Bun de tipar 31.03.2025. Formatul 60x84/8. Tipar offset.

Coli conv. de tipar 28.07. Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mun. Chișinău, str. Gheorghe Asachi nr. 21